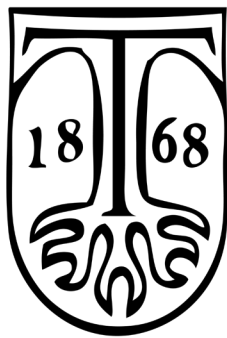

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1933-1947

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1933-1947

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1933-1947, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Mihnea Bâlici, Maria Chiorean, Alex Ciorogar, Jessica Brenda Codină, Bianca Crăciun, Teona Farmatu, Andreea Mîrț, David Morariu, Ovio Olaru, Cătălina Rădescu, Alexandrina Savin, Cătălina Stanislav, Ana-Maria Stoica, Nicoleta Strugari, Andrei Terian, Snejana Ung, Radu Vancu, Dragoș Varga, Alex Văsieș. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1933-1947*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2021.

<https://revistatransilvania.ro/mdrr1933-1947>.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1933-1947, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Mihnea Bâlici, Maria Chiorean, Alex Ciorogar, Jessica Brenda Codină, Bianca Crăciun, Teona Farmatu, Andreea Mîrț, David Morariu, Ovio Olaru, Cătălina Rădescu, Alexandrina Savin, Cătălina Stanislav, Ana-Maria Stoica, Nicoleta Strugari, Andrei Terian, Snejana Ung, Radu Vancu, Dragoș Varga, Alex Văsieș. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1933-1947*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2021.

<https://revistatransilvania.ro/mdrr1933-1947>.

PROIECT CO-FINANȚAT DE:

UNIVERSITATEA
LUCIAN BLAGA
— DIN SIBIU —

GEORGE MIHAIL-ZAMFIRESCU

B. Institutul Pedagogic
de 3 ani - Iași

MAIDANUL CU DRAGOSTE

ROMAN

Ediție îngrijită de
Florence G. Zamfirescu
Prefață de *Valeriu Ripeanu*

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA”
— SIBIU —
INVENTARIAT 1993

Bibl. Inedit. de Inv. superior Sibiu
INV. Nr. 71.511 19 80

19 IAN 1986

1957

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

George Mihail-Zamfirescu

PREFAȚA

IA Scriitor înzestrat, fecund, cu posibilități remarcabile de a se manifesta în cele mai diferite domenii ale artei, George Mihail-Zamfirescu s-a impus destul de tirziu, cucerindu-și greu locul meritat în literatura noastră.

În orice caz, și astăzi valoarea operei sale literare nu este încă statornicită, părerile emise asupra ei fiind contradictorii. În special două din producțiunile sale au suscitât discuții mari și au fost socotite pietrele de temelie ale creației lui George Mihail-Zamfirescu. Este vorba de *Domnișoara Nastasia*, comedia tragică jucată în 1927, și *Maidanul cu dragoste*, roman apărut în 1933. Dacă George Mihail-Zamfirescu nu ar fi dat altceva în dramaturgie și proză, numele său s-ar fi impus, totuși, meritând a se bucura de prețuirea noastră sinceră și caldă. Nu socotim că tot ce a scris el în afară de *Domnișoara Nastasia* și *Maidanul cu dragoste* este complet neinteresant și nu are decît o valoare strict documentară. Sînt și alte lucrări, de tinerețe sau maturitate, care merită de asemeni a fi cunoscute astăzi.

Dar, *Domnișoara Nastasia* și *Maidanul cu dragoste* sintetizează și armonizează toate motivele esențiale ale operei lui George Mihail-Zamfirescu, toate datele caracteristice scrisului său, reprezentînd cel mai bine structura sa sufletească și

artistică. În aceste două remarcabile lucrări, scriitorul și-a valorificat pe deplin întreaga sa capacitate creatoare, cristalizând, în formule de artă superioare, mesajul său pătruns de o adâncă și fierbinte dragoste pentru om.

★

George Mihail-Zamfirescu s-a născut la 13 octombrie 1898, într-unul din cartierele periferice ale capitalei. Copilul cunoaște din primii ani o viață de privațiuni. Tatăl său, timpular mecanic, nu reușea să asigure familiei un trai ușor, mama viitorului scriitor se stinge de timpuriu, răpusă de tuberculoză. Atmosfera oamenilor și întâmplările din cartierul industrial în care și-a trăit copilăria, le va evoca mai târziu în primele două romane ale ciclului epic *Bariera: Maidanul cu dragoste și Sfânta mare nerușinare*.

Venind anii războiului, tânărul, care urmasese între timp clasele primare și liceul la București, intră în școala militară de la Botoșani, după terminarea căreia pleacă pe front. Războiul avea să lase urme adânci în conștiința sa.

George Mihail-Zamfirescu începe să publice imediat după primul război mondial. Tipărește versuri în paginile suplimentului literar al ziarului „*România Nouă*”, îl aflăm printre colaboratorii revistei *Literatorul*, pe care, deși bătrîn și bolnav, o mai conducea încă marele scriitor Alexandru Macedonski. George Mihail-Zamfirescu și-a dat seama că nu în domeniul poeziei rezidă adevăratele sale posibilități scrijitoricești și după cîțiva ani a încetat să mai scrie versuri.

Din 1922 pînă în 1924, scriitorul locuiește la Satu Mare, fiind funcționar al Asigurărilor sociale. Aci se numără printre animatorii activității culturale românești, înființînd o trupă teatrală de amatori, care prezenta spectacole în oraș.

Gazda cu ochii umezi, apărută în 1925, prin tematica dar mai ales prin factura artistică a bucăților incluse aici, aparține primei perioade de activitate a scriitorului. Și *Gazda cu ochii umezi*, nuvelă care dă titlul volumului, și celelalte bucăți scrise cu multă căldură și compasiune pentru lumea măruntă a micilor funcționari, a scriitorilor săraci, sînt

însă naive. Faptele capătă o expresie romanțioasă, literaturizarea lacrimogenă a episoadelor fiind frecventă. Volumul poartă și primele semne ale naturalismului care, sub diferite forme, constituie cea mai serioasă țară a operei scriitorului. Nuvela *Conacul*, de pildă, este construită în întregime pe descrierea unor stări maladive, prezentându-se excesiv tipuri bolnăvicioase. Deosebită de volumul *Gazda cu ochii umezi* este *Flamura albă*, scrisă în 1921 și apărută în anul 1924, una din cele dintii cărți românești despre primul război mondial. *Flamura albă*, avînd aceeași vîrstă cu piesa istorică *Cumîrecătura*, este o carte de amintiri, de notații fugare, scrise parcă în clipele de răgaz, cu intenția de a consemna cît mai aproape de adevăr, sub impresia directă a evenimentelor, momente de grea încercare pentru sufletul omenesc.

Subtitlul cărții, *Suflete și chipuri prinse în virtejul morții*, ne indică structura ei compozițională. *Flamura albă* se realizează printr-o suită de momente care se petrec în tranșee, pe drumurile pribegiei, în liniile din spatele frontului. Există momente de mare tensiune: luptele, demonstrațiile oamenilor săraci după sfîrșitul războiului etc., și în același timp multe lungimi provenite din excesul de comentariu al autorului.

Valoarea cărții *Flamura albă*, în complexul operei lui G. M. Zamfirescu, nu este deosebită pe plan literar. Ea constituie numai o experiență, un început care ne arată încă de pe acum priceperea scriitorului în realizarea unor imagini lucrate în tonuri sumbre, închise, apăsătoare. Vom reține faptul că scriitorul a fost mai puțin receptiv la aspectele luminoase ale vieții și, chiar atunci cînd le-a zăgrăvit, a urmărit dispariția, estomparea, întunecarea lor.

În anul 1929 apare romanul *Madona cu trandafiri*. Scriitorul care dăduse pînă atunci *Domnișoara Nastasia* și scrisese *Bariera* părăsește mediul său obișnuit și caută motive de inspirație în viața provinciei. Și aici George Mihail-Zamfirescu dezvoltă leit-motivul întregii sale opere: lupta „omului” cu „viața”. Scriitorul a văzut tot timpul între „viață” și „om” un antagonism ireductibil, o luptă încheștată, veșnic neîmpăcată. Principalele sale romane și piese de teatru sînt axate tocmai pe această problemă. Și în *Madona cu trandafiri*, „viața” învinge „omul”, silind pe cei care odată au avut vi-

suri, idealuri și aspirații să renunțe pentru totdeauna la ele, să se prăbușească în anonim, și, în ultimă instanță, să aleagă o cale radicală: sinuciderea. Este sfârșitul tragic al eroilor săi. Că „viața” nu reprezintă pentru George Mihail-Zamfirescu o entitate abstractă, ci o realitate foarte concretă, însumând toate tarele societății timpului său, nu-o arată clar faptul că eroii săi nu-și pot realiza visurile de fericire, se „cumințesc” și mor în lupta cu traiul mizer, apăsător, anihilant, lipsit de orizont, cu un nesfârșit cortegiu de bariere artificiale, canoane și prejudecăți.

○ Dar în *Madona cu trandafiri* George Mihail-Zamfirescu va arăta că „viața” este totuși darnică pentru mediocrități, impostori, false valori, incapabili. George Mihail-Zamfirescu creionează aici cu o incisivă vervă satirică tipul „învingătorului”, al omului acomodabil, meschin, lipsit de calități, funcționarul Mănăilă, căruia societatea burgheză îi oferă cele mai optime condiții de dezvoltare.

Scrisă la puțină vreme după *Domnișoara Nastasia*, *Madona cu trandafiri* este în ultimă instanță tot o comedie tragică, cu accentele de comedie ajunse la grotesc și cu cele de tragic accentuate la maximum. Dacă în *Domnișoara Nastasia* asistăm la lupta „omului” cu „viața”, la încercările lui de a înfringe acest dușman, în *Madona cu trandafiri* autorul a vrut să dezvăluie în primul rind spectacolul înjosirii omului adevărat, al batjocurii lui de către o societate stupidă.

★
George Mihail-Zamfirescu s-a impus în literatura noastră ca unul din cei mai talentați evocatori ai periferiei bucureștene de la începutul secolului al XX-lea. Mediul cunoscut scriitorului, încă din anii copilăriei, a format substanța unei drame puternice, *Domnișoara Nastasia*, a *Barierei* și a primelor trei părți: *Maidanul cu dragoste*, *Sfânta mare nerușinare* și *Cintecul destinelor*, dintr-un ciclu epic de mare întindere, rămas neterminat.

Domnișoara Nastasia se joacă în anul 1927, cu un răsunător succes, George Mihail-Zamfirescu fiind considerat primul scriitor care prezintă mahalaua în literatura noastră, într-o lumină nouă și revelatoare.

Domnișoara Nastasia este una din cele mai puternice drame ale literaturii noastre. Lupta domnișoarei Nastasia pentru a ieși din mediul meschin, îngust, murdar, pentru a-și croi un nou drum în viață, alături de ființa iubită, Luca, are un sfârșit tragic. Domnișoara Nastasia, ființă de o mare distincțiune și noblețe sufletească, se îndirjește în lupta pentru realizarea visului. Chiar când Luca, viitorul ei soț, cade ucis de Vulpașin, chiar când își dă seama îngrozită că orice speranță s-a spulberat, nu se resemnează, ci cu o dirzenie sublimă va face orice pentru pedepsirea vinovatului. Domnișoara Nastasia nu acceptă compromisurile, nu se resemnează și nu devine sclava realității. „Viața” iese și de data aceasta învingătoare. Domnișoara Nastasia este înfrântă, nevoită să se sinucidă. Dar ea are măreția eroului care preferă moartea unei vieți umilite, lipsite de sens.

După *Domnișoara Nastasia* urmează, în anul 1933, *Maidanul cu dragoste*, în care se reiau, deși la grăde de intensitate diferită și în alte tonalități, motive din *Bariera* și se începe o frescă de largi proporții, ce se va continua cu *Sfinta mare nerușinare* — roman în două volume, care din pricina diluării materialului de viață nu va aduce prea multe elemente noi față de tabloul realizat din *Maidanul cu dragoste* — și cu *Cintecul destinelor* (1938) unde se povestește pe larg viața lui Fane, „pușcăriașul frumos din Cotroceni”.

Bariera, scrisă în perioada *Flamurei albe*, sau în orice caz într-un răstimp nu prea depărtat, are multe elemente comune cu cartea despre primul război mondial. *Bariera* nu-i propriu-zis un roman, deși ediția apărută în anul 1946 poartă această indicație pe copertă. E mai de grabă o evocare a manifestăției de la 13 decembrie 1918 cu prezentarea largă, în stilul unui „jurnal”, a stărilor sociale din această epocă efervescentă, bogală în evenimente. Construcția e mai omogenă decît în *Flamura albă*, episoadele au o desfășurare unitară, nemai fiind dispuse sub forma unor amintiri întimplătoare, fără legătură.

Scriitorul a vrut să schițeze pe fondul întunecat al zilelor respective oameni crîncen exploatați, care încearcă să se revolte, pornind, deși instinctiv uneori, totuși holăriți, pe calea lupte. Chipurile din *Bariera* pot fi asemănaute cu cele din de-

senele politice ale lui Tonitza, unele din ele fiind inspirate din aceleași evenimente sociale.

Specifică pentru structura cărții va fi în prima ei parte mai ales maniera peisagistică. Episoadele descriptive abundă, notațiile fugare, redată într-o manieră aparent obiectivă, se succed vertiginos, creînd o imagine zguduitoare a mizeriei și promiscuității.

Bariera nu e desigur una din cărțile de prima mină ale lui George Mihail-Zamfirescu. Uneori avem impresia că textul cărții constituie un material prim, bineînțeles într-o fază mai înaintată de prelucrare, pentru o viitoare construcție epică. Scriitorul a indicat undeva că ultima parte a ciclului *Bariera* avea să se termine cu intrarea copilului Iacov în fabrică. Aici eroul cunoștea realitățile sociale și devenea „apostolul” mulțimii în lupta ei pentru o altă viață. Grigore Voicu din *Bariera* nu-i decît Iacov din *Maidanul cu dragoste* și *Sfînta mare nerușinare*, trecut prin război, încercînd să îndrume muncitorimea pe calea luptei. Dar Grigore Voicu nu-i decît schița lui Iacov, nu este realizat la potențialul artistic al acestui personaj. Vom remarca și aici notații psihologice interesante, reacții ale oamenilor prinse cu multă pricepere, figuri creionate cu finețe. Dar nici unul din aceste personaje nu se ridică la nivelul celor din opera de maturitate a scriitorului. Și aceasta pentru că *Bariera* nu este un lucru terminat, nu reprezintă ultima voință a autorului.

*

Maidanul cu dragoste face parte din categoria romanelor de formație, urmărind evoluția și desăvîrșirea unui caracter, sub influența împrejurărilor vieții și a mediilor sociale pe care le străbate de-a lungul anilor.

El aparține unei vaste literaturi inspirate din lumea așezărilor periferice, care apare în anii dintre cele două războaie mondiale. Fie că se oprește asupra vieții lucrătorilor din fabrică, a păturilor semi și lumpenproletare, numeroase lucrări epice vor sonda din ce în ce mai adînc terenul social de la marginea marilor orașe, de cele mai multe ori pentru a releva faptul că aici, în mizerie și promiscuitate, se află reale valori umane și se consumă drame puternice.

Periferia românească începe a fi descoperită și, cu toate că realizările sînt încă firave, mai ales în privința zugrăvirii proletariatului industrial, vom avea de semnalat deplasarea centrului de gravitate al epicii noastre de la romanul țărănesc spre cel urban. E drept, unele din cărțile cu subiect din lumea periferiei realizau mai adesea un soi de exotism, de extaz în fața lumii pungașilor, haimanalelor, a faunei imunde, generată de orînduirea capitalistă la marginea orașului.

✕ *Maidanul cu dragoste* aduce contribuțiuni însemnate la cunoașterea lumii de dincolo de barierele orașului și, împreună cu *Sfînta mare nerușinare*, va reface nu numai itinerarul sufletesc al lui Iacov și al Fanei, etapele desăvîrșirii lor — dar și ambianța socială și morală în care li s-a format caracterul.

Din primele pagini ale cărții, se conturează tabloul zguduitor, realizat în tonuri închise, sumbre, al mediului în care crește Iacov, copilul care „cîntă cu ochii în soare”. Descrierea periferiei bucureștene din acel început de secol este realizată în pagini de mare frumusețe artistică.

Cartea lui George Mihail-Zamfirescu este de asemenea valoroasă pentru această pregnantă și de neuitat imagine artistică realistă a periferiei bucureștene de la începutul secolului al XX-lea. Ni se va înfățișa aci o lume de oameni apăsați, cu sufletul închis, cu orizontul redus la extrem, că- rora viața le-a refuzat și le refuză sistematic orice bucurie, orice strop de lumină și speranță. Inghițiți zi de zi de uzina care le stoarce nu numai întreaga putere de muncă, dar și elanurile vitale și le frînge aripile deschise spre alte zări, oamenii își macină toate potențele sufletești, se abrutizează, renunță la tot ce este deosebit, îndrăzneț, sublim, în sufletele lor.

✕ George Mihail-Zamfirescu va urmări în primul rînd, de-a lungul celor cîteva sute de pagini ale cărții sale, traiectoria descendentă de la ideal și vis înaripat, la viața de cîrtiță, la conformismul impus de realitatea socială ostilă omului.

✕ Destinul lui Iacov, eroul principal al romanului, semnifică cel mai bine drumul dureros al resemnării, al acceptării realităților sociale. Încă din primele pagini ale cărții, mediul

în care va crește Iacov se arată înăbușitor, murdar, chinuilor, fără nimic atrăgător. Prin conglomeratul arhitectonic nesănătos, mizerabil, printre vagoanele de la Căile Ferate, „mișunau hamalii albi de var sau murdari pină la lumina ochilor, de cărbuni“. Și descrierea „mahalalei cu nume rușinos“ continuă. Scriitorul punctează decorul obositor, monoton și inexpressiv, care ți se deschide în fața ochilor, cu elementele cele mai caracteristice: birtul cu stăpînul slab și ofticos, simigieria lui Tino Stavros, casa de nebuni etc. Sărăcia ajunsă la ultimele ei limite a clădit oamenilor o fire aspră, închisă, puțin comunicativă. Vom observa că eroii din cartea lui George Mihail-Zamfirescu vorbesc puțin, nu-și destăinuiesc gîndurile cu ușurință. Iacov trăiește un proces de inhibare, care îl face să devină timorat, suspicios, chinuit de destinul negru care i se profilează din ce în ce mai nemilos în față. Elanurile copilăriei și adolescenței se frîng cu fiecare zi, și Iacov nu face altceva decît să asiste neputincios la destrămarea visului.

Viața în mahală maturizează timpuriu: copiii de aici percep realitatea, adevărata față a lucrurilor, mult mai repede și mult mai brusc decît cei crescuți în condiții normale. Iacov nu se mai amăgește, pentru el fabrica e un moloh uriaș care macină lent trupurile și sufletele oamenilor, îi distruge neîncetat. De fapt, mahalaua, prin perspectiva care a avut-o G. M. Zamfirescu în *Maidanul cu dragoste* și *Sfînta mare nerușinare*, reprezintă mediul oamenilor învinși, care suportă totul cu seninătate. Nu sînt încă definitiv învinși, și se mai agață de ultimul strop de speranță, copii care nu au cunoscut încă realitatea în toată cruzimea ei, nu au dat încă piept cu viața hidă. Dar, treptat, și ei se vor forma în tiparele impuse de o alcătuire socială nedreaptă, dușmană omului. Caracterul lui Iacov și al Fanci, personalitatea lor, e o rezultată a diferitelor componente care acționează asupra lor din anii copilăriei. Maturizarea prea timpurie îi face să devină posaci, mai mult reflexivi, mereu punindu-și întrebări chinuitoare asupra rosturilor existenței, a modalităților de trai, a cauzelor care generează promiscuitatea și murdăria morală a mahalalei. (George Mihail-Zamfirescu are o remarcabilă putere de pătrundere în sufletul copilului și adolescentului. Autorul a reu-

șit să seziseze cu o deosebită finețe artistică sentimentele și reacțiile proprii unca din cele mai dificile perioade ale vieții

Diagrama sufletescă a lui Iacov are discontinuități bruște, neașteptate. El nu va înregistra dramele ce se petrec în lumea înconjurătoare ca simplu spectator, asistând nepăsător la desfășurarea evenimentelor. Sfișierile, chinurile sufletului său provin din neputința de a rămâne pasiv la frământările lumii înconjurătoare, din dorința mereu mai tiranică, mai nestăpinită, de a pătrunde dincolo de aparențe, de a înțelege causalitatea și finalitatea întâmplărilor. Reflexivitatea sa excesivă, firea lui mereu neliniștită și nedumerită, este un rezultat direct al spectacolului trist, oribil, crud, pe care îl oferă neîncetat viața la periferie. Iacov înțelege mult mai devreme decit ceilalți copii că în lume există în primul rând deosebiri de natură socială. Mirajul orașului mare cu care trăiește neîncetat devine din ce în ce mai mult o realitate. Iacov percepe că dincolo de barieră există ceva frumos, încântător, vrednic de dorit, dar oprit celor condamnați să ducă o viață mizeră, lipsită de bucurie. Semnificativ e faptul că Iacov are din ce în ce mai pregnantă conștiința inegalității sociale, care îl apasă, îl face să scrișnească, să sufere, dar și să vadă mai bine adevărata față a lucrurilor și mai ales să-și explice ceea ce înainte nu putea să priceapă. Dureros pentru el va fi mai ales imperativul resemnării predicat de oamenii cu experiență, care au renunțat de mult la orice vis și speranță. De fapt, în întreaga sa operă, George Mihail-Zamfirescu opune omului visător, energetic, cu idealuri, pe cel cuminte, care a parcurs drumul chinuitor al vieții și căruia nu-i mai rămâne altceva de făcut decit să sfătuiască și pe naivi și încrezători să nu se hazardeze în luptă. Ion Sorcovă, tatăl domnișoarei Nastasia, Pavel, bătrînul din piesa Sam, Puica și Puișor, părinții lui Iacov, Ivan din Maidanul cu dragoste reprezintă o astfel de atitudine în fața vieții.

De asemenea, pentru Iacov și Fana, cea mai mare durere o constituie pierderea copilăriei cu jocurile nevinovate și lipsa de griji. Lupta aprigă, inocentă, pe care o duc, neputincioși dar entuziaști pentru păstrarea zilelor acestea; teama aproape obsesivă de a nu deveni oameni mari, iată marea problemă a sufletului lor. Vârsta nevinovăției este simbolul fericirii.

Zborul vijelios al anilor îi inspăimintă pentru perspectivele negre ce li se deschid în față. Redus la scara de înțelegere a copiilor, jocul pe maidan, evadarea în spațiile largi de dincolo de hotarele periferiei era „un refugiu” din realitatea crudă, un mijloc de a îndepărta cât mai mult începutul luptei lățișe cu viața. Jocul pe maidan le oferea celor mai mici un alt orizont, o altă perspectivă, fiindcă astfel nu mai aveau mereu în față aspectul mizer al caselor, sărăcia, iar spectacolul oribil al morții era departe. Tot ce îngrozea și ucidea visul și speranța, tot ce înlănțuia avântul devenea acum numai o amintire rea. Ca și ceilalți eroi ai operei lui G. M. Zamfirescu, Iacov va căuta să se elibereze de toate chingile vieții abrutizante, care nu-i dau libertatea desăvârșirii și a afirmării personalității sale. Asemeni lui, la alt nivel de intensitate este realizată Fana și toți tovarășii de joc și nebunii de pe maidane. Dar aceste aspirații se topesc neincetat și nemilos seara, când copiii trebuie să se întoarcă acasă. Toată frumusețea zilei petrecute sub necuprinsul și minunatul acoperiș al cerului se destramă acum: „suferința ne lua de mină ca o bunică ursuză, cu fiecare întoarcere în mahalaua cu nume rușinos, unde ne aștepta o altă viață, să ne rupă aripile și să ne umple de scîrbă, în zvonul altor măscări, să ne înfioare cu semnale de incendiu, ori să ne sperie somnul cu un nou scandal”.

Este demnă de reținut obsesia neincetată a soarelui privit ca simbol al libertății și purității sufletești.

~~Realitatea însă este mult mai puternică decît visele și le readuce mereu, cu brutalitate, în față, starea lor socială umilitoare. Încălțămîntea chiar, în asemenea condiții de existență, devine o problemă vitală: „Noi eram desculții orașului. Nu cunoscusem pînă la șapte ani ciorapul și nu purtasem ghete”. În anii de școală se încălțaseră cu rupturi „mari și scîlciate”, cu „cizme pline de praf și de păcură”, cu carimbul armonică. O pereche de ghete frumoase formează obiect de vis, pe care copiii îl bănuiesc de cele mai multe ori irealizabil.~~

Dar artistul George Mihail-Zamfirescu își dezvăluie resursele sale de analist și fin psiholog și în redarea altor momente din evoluția sufletească a lui Iacov. Drumul lui Iacov ar putea fi reprezentat printr-o curbă descendentă. Într-ade-

văr, de la visele exuberante, copilărești, idealurile sale des-
cresc neîncetat. În evoluția lui Iacov surprindem o trecere
impusă de condițiile sociale, de la visul păstrării copilăriei
sau al unei munci frumoase, nobile, la căutarea soluțiilor de
vindere cit mai avantajoasă a forței sale de muncă. Iacov nu
va mai nutri decât dorințe legate strict de câștigarea unui trai
ușor. El vrea să aibă „guler tare și vioară ca Bela, să ple-
căm în oraș și să ne plimbăm cu tramvaiul, să bem must
la o grădină de vară și să mîncăm ce ne place ca negustorii
și patronii”.

Temperamental, Iacov este un meditativ, un om predispus
spre reflecție și mai puțin spre acțiune. Revolta lui înăbușită
în plîns, rezonanța deosebită pe care o au în sufletul său toate
nenorocirile pămîntului, se va converti de bună seamă în
forme superioare și active. După cum mărturisea o dată au-
torul, în ultimul capitol al vastului ciclu epic *Bariera*, Iacov,
intrînd în fabrică, va deveni „apostolul mulțimilor” în lupta
pentru o viață mai bună.

Pînă atunci, copilul Iacov, spectator îngrozit al traiului din
mahala, reține de la oamenii maturi că întreaga noastră viață
se reduce la două mari și esențiale probleme: dragostea și
moartea. După cum a căutat să arate de-a lungul ambelor
cărți, moartea nu era pentru oamenii de la periferie rezulta-
tul unei obsesii gratuite, al unei frici maladive, și nici dra-
gostea o înclinație prematur perversă. Moartea era o incon-
testabilă realitate, pe care copilul o cunoscuse și-l înspăimî-
tase încă din anii cînd reprezentările vieții erau pentru el ne-
lămurite, difuze. Moartea nu avea formele obișnuite, ci înfă-
țișări violente, îngrozitoare: mai toți oamenii piereau înainte
de vreme, sfîrtecați de curele, ruși de roțile locomotivelor,
arși în incendiile care se dezlănțuiau neîncetat, secerați de
tuberculoză, uciși în bătăi la poliție. Chiar aspirațiile cele mai
frumoase se frîng în fața spectrului morții, privită nu numai
cu o spaimă atavică ci și ca un mijloc de eliberare din viața
chinuitoare. Într-adevăr, existența terestră nu le putea rezerva
acestor oameni nici o bucurie, nici o clipă de înălțare;
însăpăimîntați de acest trai neomenesc, ei ajungeau să creadă
în moarte ca în singurul „mare adevăr și liman înșorit”.

În ciclul Bariera, dragostea apare fie ca un element purificator, înălțător, prin care conștiințele deosebite se pot realiza, fie ca un refugiu, o descărcare pătimașă, a celor abrutizați de muncă și sărăcie. Iacov are în permanență conștiința deosebirii dintre dragostea care inmugurește în sufletul său pentru Fana și ritualele lubrice, obscene, ale țățelor din sobor. Poate cele mai frumoase și emoționante pagini ale cărții sînt tocmai acestea. —Surprinderea înfiorării tinerești din suflitele lui Iacov și al Fanei, sentimentul nelămurit care îi apropie pe cei doi și îi face să devină mai strîns uniți suflitele sînt admirabil redată. George Mihail-Zamfirescu este un adevărat poet al adolescenței, cu toate înfățișările ei multiple și contradictorii. Cuplul Iacov-Fana reprezintă, în mijlocul spectacolului degradant al dragostei practicate pentru bani, sau al ritualelor lubrice din casa simigiului Tino, elementul pur, neîntinat. Iacov și Fana aspiră neîncetat spre curățenie morală și vor să se deosebească pe plan spiritual de cei din jur, realizîndu-se într-o viață ferită de murdărie și promiscuitate. —Motivul romantic al înălțării prin dragoste, care a format substanța *Domnișoarei Nastasia*, revine și de data aceasta și îl putem recunoaște ca pe una din constantele operei lui George Mihail-Zamfirescu. Fana este amenințată de pericolul bordelului. Trăind între cele două surori pensionare ale unei case de toleranță și alături de țățele din sobor, Fana riscă să alunece pe panta decăderii. Tulburătoarea idilă dintre Iacov și Fana poate să aibă un sfîrșit tragic. Semnele se întrezăresc încă de pe acum și cititorul asistă cu o mărturisită stringere de inimă la eșecul eforturilor celor doi adolescenți care vor să-și clădească o insulă de fericire. George Mihail-Zamfirescu își arată din plin resursele sale artistice acum: primele semne ale sexualității, dorințele tainice, care nu mai pot fi ascunse, ale celor doi, dar mai ales ale lui Iacov, sînt surprinse cu mulfă finețe.

George Mihail-Zamfirescu se definește ca un poet al adolescenței. El a știut să surprindă reacțiile proprii adolescentului care simte crescînd în sufletul său dragostea curată și în același timp patimele trupești stîrnite de frumusețea Fanei. Dacă *Maidanul cu dragoste* și *Sfînta mare nerușinare* au o viziune mai restrînsă pe planul observației sociale, dacă fresca

este mai limitată, în schimb evoluția celor doi eroi, Iacov și Fana, privită din acest unghi de vedere, capătă o fermecătoare și veridică expresie.

S-a vorbit mult despre naturalismul operei lui George Mihail-Zamfirescu. La apariția romanului *Maidanul cu dragoste*, criticii i-au imputat autorului frecvența scenelor lubrice și scabroase. Răspunzînd acestor obiecții, scriitorul a arătat că obsceuitățile din roman nu sînt căutate, nu au fost descrise cu irenezia celui încîntat de descoperirea lor. Dimpotrivă, George Mihail-Zamfirescu consideră că prezența lor în roman este îndreptățită, ele conturînd mediul moral în care se dezvoltă cei doi eroi, Iacov și Fana. Scriitorul sublinia de asemeni că intențiile sale au fost aici acuzatoare, vrînd să arunce oprobiul asupra unei societăți care condamnă pe om la o asemenea existență.

Chiar atunci cînd a prezentat cazuri de descompunere, chiar atunci cînd s-a oprit asupra unor aspecte murdare, obscene, ale realității, scriitorul a făcut-o cu durerea celui care, iubind omul simplu, sărman, vede mocirla unde este aruncat și silit să-și ducă existența — în societatea capitalistă. Dar a reduce naturalismul lui George Mihail-Zamfirescu numai la cîteva elemente exterioare înseamnă a limita discuția și a nu arăta de fapt ceea ce este în primul rînd important. Scriitorul a avut o viziune îngustă asupra lumii și a vieții și a unilateralizat perspectiva, căutînd adeseori în viața periferiei nu elementele tipice, caracteristice, ci cazuri. Unii din eroii săi nu sînt de cele mai multe ori caractere, tipuri sociale valabile, ci cazuri curioase, ciudate, stranii, ca Ivan, revoluționarul rus stabilit în casa de nebuni, Maro și bărbatul ei Tino Stavros, Salomia și alte personaje, ocupînd însă un loc neînsemnat în fabulația celor două romane, oameni roși de maladii trupești și sufletești, de vicii predestinate, subjugați de patimi. Cizmarul Ivan, nobil rus, fost discipol și tovarăș de luptă al lui Vladimir Ilici Ulianov, este un asemenea caz. Refugiat în țara noastră din pricina urmăririlor poliției țariste, Ivan se îndrăgostește de nevasta lui Tino Stavros, martirizată zilnic de bărbatul său, încercînd toate soluțiile posibile pentru salvarea ei. Dar personajul Ivan este construit pe o falsă problemă și dintr-o perspectivă cu totul greșită. George Mihail-

Zamfirescu a vrut să semnifice prin el puterea nelimitată a dragostei, care anihilează orice alte pasiuni și elanuri, făcînd din om un simplu instrument orb, lipsit de rațiune. Ce-i drept, Ivan devine neinteresant ca personaj literar în a doua parte a ciclului, cînd dragostea lui pentru Maro trece din domeniul normalului în cel al patologicului. Ivan, bunul și blîndul cizmar din Maidanul cu dragoste, care le vorbește copiilor despre orașele mari cu case și poduri frumoase, slătuind pe cei vîrstnici, împăcînd țatele din sobor, potolind scandalurile, devine din ce în ce mai mult un bolnav, chinuit de o dragoste liranică, ce-i sugrumă toate gîndurile. Dintr-o figură interesantă, pitorească — unul din eroii cei mai realizați în *Maidanul cu dragoste* — George Mihail-Zamfirescu face în cele din urmă, diluînd pe sute de pagini tragicul dragostei lui pentru Maro, o prezență oarecare, lipsită de sens.

Maro, nevasta simigiului Tino Stavros, este un caz patologic. Maltratată în fiecare noapte de bărbatul său nepuținicios, Maro profesază un adevărat ceremonial cu unul dintre „ilfoveni“ lucrători la simigerie. Scăpată din mina lui și a bărbatului care o chinuia, Maro nu se va simți fericită, ci, dimpotrivă, dorește din toată inima să se reîntoarcă „în colivia unui trecut care nu iartă“. Fiind pur și simplu o perversă sexuală, Maro nu trezește interesul și devine respingătoare.

Nu trebuie să înțelegem de aici că George Mihail-Zamfirescu a avut o adevărată predilecție pentru cazurile anormale, că descrierea lor este realizată cu frenezia artistului care caută să scormonească tot ce are mai urit și respingător realitatea. În *Maidanul cu dragoste* majoritatea personajelor sînt întruchipări veridice, realiste, fiecare avînd o semnificație bine determinată. Puținele cazuri și apariții stranii, anormale (Tănăsică, Lenora și fiica ei, bătrînul Pascu) nu sînt decît personaje adiacente, jucînd mai mult rol de figuranți. Pe primul plan stau însă Iacov și părinții săi, Iana, Ivan, Gore și Palër, personaje în adevăr realizate, cu o structură morală bine definită. Chiar și scenele lubrice de care vorbeam mai sus nu sînt preponderente și cele mai multe din ele urmăresc demascarea unui sistem social care tirăște omul în mocirlă și îl face să nu mai poată avea nici un vis, nici o speranță,

^c
nici o aspirație. Destinul Saftei, soția lui Gore, este semnificativ în acest sens. Fostă cîntăreață de local, Safta trăise o viață de desfriu lipsită de măsură. Scirbilă de o asemenea existență, Safta va căuta o existență morală, cinstită, alături de soțul ei Gore. Dar „viața“ o va îngeunchea din nou. Pentru ca bărbatul ei să poată obține slujba de la gară și, pe urmă, pentru a o putea păstra, Safta e nevoită să cedeze lui Stircu, apoi lui Pompilică. Idealul ei se spulberă și nu rămîne decît o amintire, o dorință frumoasă, ce nu se poate realiza din pricina îngrozitoarelor condiții sociale. Promiscuitatea nu-i ceva căutat de locuitorii mahalalei, ci dimpotrivă o stare de lucruri în care sînt aruncați deasupra voinței lor.

În *Maidanul cu dragoste* realismul este însă preponderent, elementele naturaliste fiind neesențiale și în orice caz nepunînd să întunece mesajul pozitiv, valoros, al romanului.

În *Sfînta mare nerușinare*, viziunea unilaterală asupra vieții, importanța excesivă dată cazurilor netipice, elementelor adiacente, duce în cele din urmă la eșec. Am urmărit cum scriitorul ratează de la *Maidanul cu dragoste* la *Sfînta mare nerușinare* un personaj alit de interesant — Ivan ^{După cum} observa acad. G. Gălinescu, lectura romanului *Sfînta mare nerușinare* devine uneori torturantă, iar acel suflu de umanitate propriu creației lui George Mihail-Zamfirescu se pierde din pricina accentului deosebit care cade asupra „idilei“ Maro-lyan. Dînd o atenție deosebită descrierii manifestărilor perverse, scabroase, George Mihail-Zamfirescu n-a putut surprinde totdeauna esențialul. De aceea și creșterea avîntului mișcării muncitorești este palid zugrăvită în cele două romane. Socialiștii care apar în Sfînta mare nerușinare sînt mai degrabă figuri pitorești, oameni însufleșiți de idei larg umanitare, prieteni ai săracilor, binefăcători și boemi. Ei predică munca, increderea într-o lume viitoare pe care cei mulți o vor cuceri dacă vor ști să fie „cuminți“.

Iubind oamenii simpli, condamnați de orînduirea timpului la o existență mizeră, George Mihail-Zamfirescu a exaltat de cele mai multe ori mahalaua, împrumutînd faptelor de aici semnificații majore pe care în realitate nu le pot avea. Simpatia autorului pentru eroii săi se străvede din fiecare pagină.

George Mihail-Zamfirescu a folosit de cele mai multe ori un procedeu impropriu artei realiste: exaltarea.

Cel mai elocvent exemplu îl constituie capitolele închinat pușcăriașului frumos din Cotroceni, Fane, și prietenilor săi. În adevăr, sînt aici pagini interesante sub raport documentar, în care haimanaua și donjuanul bucureștean ne apare sub multipla lui înfățișare de cavalier și bandit, nobil și ucigaș, dar scriitorul a mers mult prea departe. Pentru el orice act, fie și reprobabil, al haimanalelor, se transfigura într-un fapt de bravură căruia îi acorda semnificații extraordinare. Decalogul crimei, unanim respectat de toate haimanalele, este degustător cu toate prevederile sale galante. Iar prezentarea pe mai multe pagini a chefurilor și orgiilor întreprinse de haimanale nu are puterea de a emoționa și cuceri.

Ciclul *Bariera* a rămas neterminat. După mărturiile prietenilor săi, în lunile dinaintea morții, George Mihail-Zamfirescu, bolnav, zbătîndu-se și în neînchipuit de grele lipsuri materiale, mai dorea numai doi ani de viață, pentru a putea isprăvi ciclul *Bariera*.

S-a spus pe bună dreptate că atît *Maidanul cu dragoste*, cît și *Sfînta mare nerușinare* se resimt din pricina lipsei de dinamism. Cele două romane sînt uneori statice, dar poezia suplinește lipsa de mișcare și ne face să parcurgem cu aceeași emoție și încîntare paginile romanului. Într-adevăr, nu numai din aceste două romane, dar și din *Bariera* și *Flamura albă* autorul nostru ni se arată în primul rînd ca un evocator, pătruns de o originală și rară notă lirică. Proza lui George Mihail-Zamfirescu se subsumează în cea mai mare parte literaturii de amintiri, de evocare. Toată gama de înțimplări din *Maidanul cu dragoste* și *Sfînta mare nerușinare* apare de cele mai multe ori indirect, din comentariile largi, din reflecțiile și căutările lui Iacov. Iacov, așa cum am mai spus, este un reflexiv, un tip uman predispus mai ales spre căutare și întrebare, spre stabilirea pe calea înțelegerii raționale a adevărului, a realității, a unui drum sigur în viață. Caracterizat printr-o sensibilitate deosebită, bolnăvicioasă chiar, Iacov va sta în general la o parte de viața mahalalei, va căuta să descifreze cît mai mult din realitățile cu care vine în contact. În bună măsură aici găsim explicațiile sta-

tismului de care aminteam. Maniera aceasta de evocare, unită cu înclinația autorului spre comentariu, destul de amănunțit citeodată, constituie una din trăsăturile predominante ale celor două cărți și în general ale prozei lui George Mihail-Zamfirescu. Urmărind evoluția prozei lui George Mihail-Zamfirescu se pot face câteva constatări, care ni se par a dovedi și a explica pricina eșecului sau din ultima perioadă de activitate creatoare. Scriitorul a evoluat, în proză, de la dramatic spre liric, de la acțiune spre comentariu. În *Maidanul cu dragoste* și mai ales în *Sfinta mare nerușinare*, filonul liric devine preponderent. În aceste două romane, caracterul evocativ, tendința autorului de a ridica și exalta anumite figuri la un potențial deosebit se fac simțite și printr-o poetizare a stilului.

Există în *Maidanul cu dragoste* și *Sfinta mare nerușinare* tendința spre o expresie încărcată cu multe determinative. Autorul creează o adevărată eflorescență caracterologică în jurul lucrurilor și faptelor ce i se par deosebite. Titlurile capitolelor mărturisesc chiar această înclinație a scriitorului către o cit mai bogată și poetică definire: „Un suflet crescut răsucit și strimb”. Oamenii din mahala vorbesc și ei în același stil metaforic: „Gospodin, gospodin Ivan, ești un copil — un copil uriaș și drag”, sau „puișor-mic și leneș, care doarme la ora asta”. Există la George Mihail-Zamfirescu tendința către înfrumusețarea voită a frazei, către o expresie metaforică și comparativă, vizînd uneori prețiozitatea: „Unde era Puișor — mare acum, să-mi adune sufletul în palme și să-mi încâlzească, făcător de minuni, ca pe un pui golaș de «cînepiu» sau de «belgian»?”

De cele mai multe ori George Mihail-Zamfirescu mimează stilul artist. În bună măsură supără la lectura celor două cărți expresia uneori forțat poetică a celor mai multe personaje, tendința de a polei limbajul lor.

Notația lirică abuzivă s-a repercutat nefavorabil asupra creației lui George Mihail-Zamfirescu. *Sfinta mare nerușinare* reprezintă momentul cînd eroul lui George Mihail-Zamfirescu începe să vină în contact și mai direct cu realitățile sociale, să cunoască pe conducătorii socialiști pe care îi consideră adevărate modele de viață. *Sfinta mare nerușinare*, deși adîn-

cind în unele privințe viziunea asupra realităților sociale, conține din ce în ce mai puțină acțiune și chiar comentariile autorului, prezentarea tribulațiilor sufletești ale lui Ivan se dizolvă încete în lirismul revărsat din abundență. Și ultimele rezultate ale acestei atitudini se văd în romanul *Cintecul destinelor*, unde acțiunea, fabulația, e redusă la minimum, totul învîrtindu-se supărător de mult în jurul citorva probleme adiacente scopului propus. Lungirea peste măsură a biografiei lui Fane, tendința de a o înfrumuseța și de a-i da o valoare simbolică deosebită, a eșuat. Lipsită de dinamism, statică pînă la refuz, diluînd fapte banale și complicînd lucruri foarte simple, *Cintecul destinelor* nu-l reprezintă pe George Mihail-Zamfirescu.

★

Tipurile umane pentru care autorul manifestă o predilecție deosebită, caracterul și destinul lor sînt desigur semnificative pentru perspectiva scriitorului în tot ce a avut ea pozitiv și negativ. Eroul lui George Mihail-Zamfirescu din cele mai bune opere ~~ale sale are numeroase trăsături comune~~. Între eroul teatrului și al prozei lui George Mihail-Zamfirescu există însă o demarcație. În timp ce eroii din teatrul său, în speță domnișoara Nastasia, Sam, David (din *G. R. 8*) sînt naturi luptătoare, care nu primesc cu resemnare soarta ce o au, încercînd soluții și căuînd căi de rezolvare prin luptă, eroii din proza de maturitate, respectiv din *Maidanul cu dragoste*, *Sfînta mare nerușinare*, *Cintecul destinelor*, sînt oameni care acceptă realitatea fără să se gîndească decît foarte vag la posibilitatea depășirii destinului lor tragic. Chiar cînd în sufletul lor licărește acest gînd, ei își dau totuși seama, pe măsură ce trece timpul, că revolta împotriva destinului ar fi inutilă. Traectoria vieții lor urmează legi implacabile, de nechimbat, căroră omul li se supune de la bun început. În teatru lucrurile se vor întimpla invers: oamenii vor lupta pentru ei sau pentru binele omenirii. Că nu-și vor putea realiza intențiile nici ei, e un lucru adevărat, acest element constituind punctul comun al întregii galerii de eroi din opera lui George Mihail-Zamfirescu și, în același timp, caracteristica viziunii sale asupra vieții și omului.

Deosebirea dintre eroii teatrului și ai prozei lui George Mihail-Zamfirescu este explicabilă mai întâi prin perioadele de elaborare a lucrărilor respective. G. M. Zamfirescu a scris cele mai importante piese de teatru, *Domnișoara Nastasia* și *Sam*, pînă în anul 1931. Ele aparțin unei perioade mai timpurii de creație, cînd scriitorul George Mihail-Zamfirescu se îndrepta cu precădere, așa cum face și în cea mai mare parte a lucrărilor sale de tinerețe, spre un ideal uman activ, luptător, energic. *Maidanul cu dragoste* și tot ce a urmat mărturisește o altă orientare în această privință. Scriitorul dezorientat nu va mai manifesta o atare predilecție, ci va construi tipuri umane resemnate, oameni reflexivi, de tipul lui Iacov, căutînd adevărul pe cale rațională, nemaiîiînd însă capabil de mari fapte și acțiuni. Prototipurile de eroi specifice operei lui George Mihail-Zamfirescu sînt domnișoara Nastasia și Iacov. Amîndoi vor să-și croiască alt drum în viață. Domnișoara Nastasia pe calea luptei, Iacov pe calea descifrării sensurilor și rostului existenței noastre. Energia eroului din opera lui George Mihail-Zamfirescu se convertește la domnișoara Nastasia în luptă, la Iacov în meditație. Sînt două extreme, specifice drumului creator al scriitorului nostru.

Ultima parte a vieții a însemnat un regres în creația lui George Mihail-Zamfirescu. Numit director de scenă la Iași, scriitorul nu va abandona preocupările sale literare și va mai da cîteva lucrări, dar din nefericire slab realizate. Nuvela *Adrian vede peste timp*, publicată în această vreme, este mai degrabă o suită de reflecții și constatări despre viața contemporană. Volumul de nuvele *Miss*, adunînd și unele producții mai vechi, este firav. Naturalismul și lirismul maladiv au desfigurat operele din ultima parte a vieții sale, situîndu-le mult sub nivelul a ceea ce a dat el pînă atunci valoros. Dar artistul-cetățean George Mihail-Zamfirescu, publicistul militant, nu și-a schimbat niciodată atitudinea. După seria articolelor cu un profund caracter demascator împotriva vieții politice din țara noastră și a pericolului hitlerist, îl regăsim pe George Mihail-Zamfirescu în presa ieșeană publicînd de asemenea articole de atitudine progresistă.

George Mihail-Zamfirescu a fost, alături de actualii academicieni Iorgu Iordan, Petre Constantinescu-Iași și Radu Cer-

nălescu, membru al comitetului de inițiativă al secțiunii Iași a Asociației „Amicii U.R.S.S.”. Articolul său *Gînd bun pentru „Amicii U.R.S.S.”*, publicat în ziarul ieșean *Opinia*, din 22 septembrie 1934, arată simpatia sa pentru Uniunea Sovietică.

Boala scriitorului, agravându-se mereu, i-a cauzat pînă la urmă o moarte prematură. Stingerea timpurie a lui George Mihail-Zamfirescu este un adevărat act de acuzare împotriva societății timpului. Viața lui a fost mereu plină de neplăceri și suferințe, îndurînd neîncetat grele privațiuni materiale. Poetul Camil Baltazar, unul din prietenii cei mai devotați ai scriitorului, spunea în articolul său *Cum trăiesc scriitorii tineri*, publicat în *România literară* din 24 iunie 1932: „George Mihail-Zamfirescu locuiește o modestă și scundă locuință, la o margine tare depărtată a Bucureștiului. O locuință în care lumina electrică e încă un suav deziderat”.

Despre ultimele lui zile se cunosc amănunte de-a dreptul impresionante.

Plecat de la post, pentru a-și îngriji sănătatea — mai era director de scenă al Teatrului Național din Iași — i se reziliază în mod abuziv contractul de muncă și scriitorul, pe patul de suferință, se vede lipsit de orice mijloace materiale. În București, deși era într-o stare destul de gravă, scria diminețile, apoi, pentru a mai putea lucra, era nevoit să-și administreze injecții. După aceea, începea o altă muncă și mai chinuitoare: repetițiile în studiourile Radiodifuziunii și seara cădea la pat, cu o febră de 40 de grade. Am văzut ultimul manuscris al poetului: începutul piesei *Cintecul vieții*. Același scris mărunt, regulat, frumos orînduit. Parcă acum era mai tremurat și mai nesigur. Din cauza sărăciet în care se zbătea, fragmentele din *Cintecul vieții* au fost scrise pe un caiet de reclamă Bayer. Păstrat și acum de soția scriitorului, care a îngrijit ca tot ce a scris George Mihail-Zamfirescu să nu se piardă, adunînd un material deosebit de bogat despre viață și operă, punîndu-l cu deosebită generozitate la dispoziția acelor care în răstimpul celor șaptesprezece ani, cîți au trecut de la moartea lui, au zăbovit asupra operei sale, el constituie, împreună cu celelalte materiale aflate acolo, documente prețioase pentru lipsa de grijă față de creator a unei orînduirii potrivnice artei și frumosului.

Dacă omul a avut o soartă atât de nefericită, opera sa, prin tot ce are ea mai valoros, se va bucura neîndoios de un alt destin.

Retipărirea lucrărilor sale reprezentative va scoate la lumină un scriitor pe nedrept uitat, al cărui profil, rîndurile de față au căutat să-l stabilească în liniile esențiale.

VALERIU RIPEANU

I

Motto:

De nostre mal personne ne s'en rie.

FRANÇOIS VILLON

Predestinare

Capitolul 1

UN COPIL CINTĂ CU OCHII ÎN SOARE

Destinul meu începe mizer, într-o mahala cu nume rușinos.

Închid ochii și revăd decorul, ca un desen în cărbune, peste care a trecut, apăsător, mîna unui copil nebunatic.

Eram o gînganie cu picioarele goale prin praful Mușrise un flăcău în mahala și-mi „dase mă-sa lui“ pantalonii de pomană — pantalonii scumpi, prea lungi ca să nu-i resfrîng de cîteva ori pe glezne și largi. Trebuia să-i leg, strîns, cu un brăcinar de sfoară, ca să nu-mi cadă în vine. Purtam o cămașă desfăcută la gît, cu desene și flori multicolore, cum sînt cămașile de sărbătoare ale lipovenilor tineri, iar părul, crescut în voia lui și ciuf, mi se lăsa în cîrlionți pe tîmple.

Trăiam ca o pasăre și ca un mormoloc.

Ale mele erau maidanele, să le cutreier...

Aveam o pasiune mare: mic cum eram, să lovesc sîrma de telegraf. Adunam lîngă mine un morman de pietricele, îmi lunecam de cîteva ori palmele pe turul pantalonilor, să le șterg de praful, și mă condamnam, stăpîn și singur în pustiul de maidan al străzii, să-mi frîng gîtul, ochind sîrmele și să-mi smulg mîna din

umăr, aruncînd cu bolovani în sus. Eram fericit cînd azeam sîrma atinsă vibrînd.

Imi scuturam din nou palmele de praf și plecam, fluierînd ca un haiduc, să fac alte isprăvi: omoram vrabia din roșcovii sălbatici cu praștia, suram pepeni din grădinile sîrbilor și mă scăldam la apă mare, în gîrla murdară a orașului.

Plecam de acasă în zori și mă întorceam în amurg, cîntînd, cu ochii mari în soare și părul fluturat în vînt.

Stam pe șoseaua Basarab, într-o casă mică, igrasioasă, rămasă pînă acum într-o rînă, ca o amintire de vis rău și ca o muștrare.

Erau case puține, pe șoseaua Basarab, și fabrici multe. Pe stînga se întinsese fabrica de bere „Luther“, ca o nemțoaică grasă și acaparatoare. Pe dreapta, de la intrarea la magaziiile de mare și mică viteză ale gării, spre bariera Regiei, era o cîrciumă, o fabrică de mezeluri, un depozit de cărbuni, o turnătorie, o fabrică pentru industria lemnului și casa lui Hagiu — casa cu nebuni, strivită în adăpostul zidului uriaș de fabrică. Dincolo de noi era un maidan cu basculă publică, bariera drumului de fier și peste barieră, magaziiile și atelierile uriașe ale manufacturii de tutun „Belvedere“.

Din fața casei lui Hagiu pleca spre oraș calea Plevnei, pe stînga cu umbră firavă de roșcovi sălbatici, prin mijloc cu tramvaiul cu cai, galben și minuscul ca o jucărioară, pe dreapta cu stivele de scînduri, atelierile și coșul uriaș de cărămidă de la fabrica de mobile Lessel, cu Manutanța și căzărmiile, una lîngă alta, pînă în strada Francmazonă.

Calea Plevnei era atunci largă și vraiste, cu aspect dezolant de șosea națională intrînd în mahalaua unui oraș provincial. O înviorau arar, goarnele de la căzărmi, ca să ni se pară, în urmă, mai singuratică, mai tristă, în burnița toamnelor sau, deopotrivă, sub cerul tînăr și limpede al primăverilor.

Bătrîni continuau să-i spună Podul de Pămînt, ca pe vremea apelpisișilor și a cărvunarilor, și era descori

invocată, de bunice, figura de legendă a „văduvei cu trei fete, de la testemele“...

De pe maidanul basculei publice sau cînd mă urcam pe casă, să mă coc la soare și să văd omenirea de sus, aveam perspectiva haotică a trajului B.M., cu șiruri interminabile de vagoane încărcate cu lemne de foc, scînduri, bușteni sau mașini agricole. Printre vagoane mișunau hamali albi de var sau murdari pînă în lumina ochilor de cărbuni. Unii încărcau marfa în căruțe, mulți o cărau de la un șir de vagoane la altul. În umbra cît o palmă a cailor cu capișoane albe, căruțașii stau pe vine și fumau ori se cinsteau cu bragă și acadele.

Plutea, peste tot decorul acesta de muncă și încovoieri, în arșița verii, un nor de praf, ca o apăsare.

Pată de funingine și păcură, pe cer, se ridica în zare matahala de scînduri a depoului de mașini.

În spatele cazărmilor din șoseaua Basarab și pînă la gîrlă, pe cele două versante ale dealului pe care pleca, gîfîind, și se întorcea, ca o furtună, trenul de Giurgiu, erau maidanele mele de haimanalic, de joacă și de isprăvi rele — imperiu cu gunoi în gropile prin care trecuse Dîmbovița înainte de canalizare și păduri minuscule de mărăcini cu frunza cărnoasă de un verde crud și țepi de aur, cu ciulini pe care numai eu știam să-i arunc în părul fetelor, ca să nu se mai descurce, și scaieți cu floarea în puf violet — cea mai frumoasă floare pe care o văzusem pînă atunci...

Pe stradă, în fața casei cu nebuni, era o pompă de apă. Veneau sacagiii de cîteva ori pe zi, să umple sacalele și să plece prin mahalale, strigînd cu un glas la fel, ca o mîzică.

Intram în curte pe un gang. La stradă, pe o parte a gangului și lipită de fabrică, era simigieria lui Tino Stavros, cu taraba plină, în fiecare amurg, de covrigi cu susan, de brînzoaice rumene și corăbioare proaspete, iar dincolo de intrare, spre maidanul cu basculă, era un birt economic, cu șopron de scînduri, sub care mîn-

cau, la prînz și seara, căruțașii, hamalii de la magaziile gării și sacagiii.

Birtașul era un slăbănog deșirat și ofticos, cu fotă verde, cu mînecele de la cămașa murdară sumese, cu plaivaz la ureche și un catastiv verde, pe care nu-l lăsa niciodată din mîină.

Numai lucrătorii de la fabricile din împrejurimi mîncău pe cont, într-o încăpere aparte, cu hîrtie de împachelat întinsă pe mese și solnițe de pămînt, cu floricele de smalt. Plăteau, cinstit, în fiecare simbătă seara, cînd luau leafa. Slăbănogul aduna în catastiv și striga totalul, iar datornicul număra gologanii de cîteva ori și-i lăsa pe masă. Birtașul îi arunca în buzunarul uriaș al șorțului, mormăind ceva, poate o mulțumire, și aduna pe altă filă, în alt cont, pentru alt datornic. Lucrătorii așteptau la rînd și cumintîi, scuișind printre dinți de cîte ori slăbănogul cu catastiv muia plaivazul pe limbă.

Cînd intram în curte, tropăiam cu picioarele goale și repede, pe chipengul pivniței — spaîma din amenințările bătrînilor, pentru haimanale ca mine.

Mama mă aștepta în prag cu un bici în mîină.

— Unde mi-ai fost pînă acum, cîine de uși multe?

Mă apropiam la cîteva pași, cu ochii în pămînt.

Așteptam muștrările. Le învățasem pe dinafară. Plecasem în zori și o lăsasem singură. O știam că e bolnavă și nu-i spărsesem un lemn. Se rugase de un vecin să-i aducă o căldare cu apă. La prînz nu venisem să mănînc. Nici tata nu venise. Ne așteptase cu masa pusă. Cum era să mănînce singură? A plîns. Se încuiase în casă și plînsese.

Avea un glas care mă înfiora.

— Am să mă spînzur, să scap de voi! Tu și ăi bătrîn, doi cîini...

Ascultam cu lacrimile prelinse pe obraz.

— Poftim, hal de copil — haimana de șapte străzi...

Mi se înroșiseră ochii umblînd prin soare, eram murdar de sudoare și praf, îmi rupsesem cămașa și

sfișiasem un crac al pantalonilor, în garduri. Mă în-
hăitasesem cu pușlamalele. Unde visam să ajung, pe
drumul rău pe care pornisem? Am să fiu o pușlama
ca oricare alta, hamal în gară dacă nu un pușcăriaș
— oricum, un rîs al lumii și o rușine.

— Dragu mamei, mai bine te omor de-acum!

Mă apropiam fără sfială. Primeam loviturile fără
murmur, fără cea mai mică tresărire. Eram convins
că așa e normal, că așa e logic să se întîmple. Nu
trebuia să plîng. Mă revoltam în mine și mă acuzam,
că sînt o haimana și un nebun cu cămașa ruptă și
cracul pantalonilor sfișiat de sus pînă jos, mă con-
damnam să îndur loviturile. Aveam impresia că mă
bat singur. Se deștepta în mine alt copil, acel „dra-
gul mamei cuminte și harnic“, pe care-l culcam în fie-
care noapte în patul curat și-l zugrumam în fiecare
dimineață, cu întîiul pas spre maidane.

Copilul acesta din vis mi se aduna ca o lumină în
suris și în priviri, în ochii mari și învăluitoari cu care
mă uitam la mama, s-o văd cum ridică mîna și mă
lovește.

Mama era înaltă și slabă, cu figura prelungă. Purta
părul lins, în cărare la mijloc. Nu o văzusem încă
zîmbind. Umbla prin casă ca o umbră. Cînd sta pe
scaun, își lăsa mîinile în jos, cu un gest de renunțare
și ofta. Tata, cînd o auzea oftînd, o certa: „Nu mai
ofta, cobe, că-mi iau lumea-n cap!“ Eu o adoram în
adevăr.

Nu uitasem că, o dată, mă mîngiase pe creștet și
îmi spusese: „dragul mamei“ — cald, muzical, robi-
tor...

Cu fiecare lovitură de bici, mi se părea c-o aud,
ca un cîntec închis în mine și numai al meu: „dragul
mamei!“ Asta îmi da putere să rabd. Ea se supăra
că nu mă apăr, că nu încerc să fug, că nu plîng.

— Să te ia dracu! Dau în tine ca-n bivoli și nu
simți...

• O dezarmam.

— De ce nu te faci om de treabă? Tu nu înțelegi,

nu simți că dau în tine și mă doare mai mult pe mine, când dau ?

Mă certa cu o privire adîncă și tristă.

Mîncam în sală, după ușa și singur, mestecînd rar, fără foame, fără gînd. Mă uitam înainte și nicăieri, prosteste. Cîinii intrau peste mine, să-mi fure pîinea din mîna — pisicile se ridicau în două labe, pe măsuța de brad și-mi mînceau din strachină. Nu le goneam. Parcă mă lega cineva de miini.

În sală era strîmt. Te oprea, în prag, un miros înecăcios de petrol ars și de pivniță. Zidul din fund își ascunsese igrasia după un covor. Lampa își cirpise sticla cu o foiță de țigară. Mașina de gătit era de tablă, fără ușa, cu cuplelor spart. Burlanele, lipite la incheieturi cu hîrtie, afumaseră tavanul. Cizmele de lîngă pat, încă pline de praf și păcură, își făcuseră carimbii harmonică. Sub mașină era un coș cu legume. Un gîndac negru pleca, obișnuit, la plimbare, pe zid, ca un gînd dușman umblînd cu picioare multe și mici sub frunte.

Sus, într-o ramă descleiată, era o fotografie mare, murdară de muște. Un mort, o rudă a nu știu cui, un bătrîn cu capul țugui și gura strînsă ca o pungă. Mă speriam de cîte ori mă uitam la el. Aveam impresia că mă urmărește prin casă cu ochii lui de vulpe bătrînă, că îmi fură gîndurile și le spune tuturor. Eram sigur că noaptea, cînd dorm, bătrînul se dă jos din ramă și umblă prin casă sau pleacă pe stradă, ca un strigoi. O dată, rămăsesem singur acasă, am pus un scaun pe masă și m-am urcat la fotografie, să-i scot ochii cu foarfeca. M-a prins mama și m-a tras de turlul pantalonilor, rostogol, cu rama pe umăr și fotografia în brațe.

Dușmănia între mine și strigoiul cu gura pungă era fățișă acum. Intraam în casă cu pumnii strînși și mă închinam în gînd. Cînd mîncam, mi se părea că-l aud clefăind cu gura lui fără dinți. Mă supăram și aruncam în el cu toți morcovii și cartofii din coșul de sub mașină.

Nu mă lăsăm pînă nu-l dam peste cap, cu ramă cu tot.

Mama îl ridică de jos, mă certa că sînt nebun și iar îl atîrna în cuiul cu cîrlig.

Mă culcam, în fiecare noapte, cu un baston lîngă mine, hotărît să-i crap capul bătrînului, cum s-o da jos din ramă. Tresăream în întuneric, incovrigat sub plapumă, la cel mai mic zgomot. Adormeam tîrziu și-l visam cînd șarpe, cînd cîine turbat, fugind după mine. Mă dezmeticeam la ziuă, lac de sudoare, cu dinții clănțănind de spaima din vis. Dar bătrînul cu capul țugui era în ramă. Mă amenința parcă : „Acum nu te-am prins, dar la noapte pun sigur mîna pe tine și nu mai scapi !” Scoteam limba la el, căutam praștia sub pernă și începeam să-l bombardez cu pietricele. Il ocheam în vîrfurile nasului și în frunte.

Nu mă dam jos din pat pînă nu se scula mama. Bănuiam că mai e un bătrîn cu capul țugui sub pat și mi-era frică să nu mă prindă de picior.

Mama aduna pietricelele de jos, în timp ce ibricul de cafea, cuprins în flacăra albastră a spiritului, da în fiert.

— Drace, nici noaptea n-ai astîmpăr ! Ce-ai, mă, cu moșu din ramă ? Ia uite, i-ai scos ochii. Să nu-l vadă tac'-tu că te omoară !

Mă ridicam în patru labe, peste plapumă, și întrebam, cu necazul prins în dinți, să nu mă audă tata.

— Cine-i moșul ăsta, de ce-l ținem în ramă ?

Mama îmi afunda capul în pernă, cu o palmă pli-ciiță pe ceafă.

— Taci, că ești mic și prost.

Mă supăram. Îmi legam brăcinarul, strîns, peste pantalonii largi și săream din pat, prin ușa deschisă, în curte.

Erau dimineți limpezi de primăvară, înviorătoare.

Rîndunica pleca din cuibul de sub streășină, cu zborul ca o săgeată frîntă.

Stam cuminte pe un scăunel, cu cotul pe genunchi și bărbia în palmă,

Tata se spăla într-un lighean de tablă. Curat și pieptănat frumos, cu părul lins pe o sprinceană, se închina de trei ori și rar, spre răsărit, mișcând buzele în rugăciunea pe care numai el o știa. Mama îi aducea o ceașcă mare cu cafea. Tata se așeza pe alt scăunel, lângă mine, și sorbea din ceașcă, țuguiind buzele, atent, să nu-l frigă licoarea neagră, ridicînd mult, în cutele frunții, sprincenele.

Mă uitam la el lung și îngînam, fără gînd anume: „tata...”

— Tu și ăl bătrîn, doi cîini — am să mă spînzur, ca să scap de voi.

Glasul mamei rămăsese în mine, ca o presimțire.

Tata era un om voinic, cu palmele mari și umerii lați. Purta, ca mine, cămașă cu flori și culori lipovenești, larg desfăcută la gît. Avea o figură obosită, osoasă. Sub fruntea mereu îngîndurată, ochii albaștri erau străini — ochi umezi de copil încovoiat de un gînd robitor.

Eram amîndoi niște cîini.

Întrebam în mine — de ce? — fără răspuns...

Tata pleca de acasă cînd fluiera la fabrică „fără un sfert”, cu haina pe un umăr și pasul rar, legănat.

— Să vii sănătos, îngîna mama, rămasă la poartă.

El da din cap și se uita în pămînt, oprit după cițiva pași.

— Tu, dacă nu viu la prînz, mîncă. Nu mai fi proastă și nu mai pune tot la inimă, că destul îl pun eu!

Ofta, săltînd haina pe umăr.

— Mîncă, femeie, și lasă-mă pe mine — că eu... Pleca cu un gest greu de descurajare.

Mama fugea în curte, cu șorțul dus repede la ochi.

Mergeam alături de tata, tăcut, ca o umbră. Nu mă întreba nimic, nu aveam nimic să-i spun. Eram un cîine cu pașii mici și repezi după stăpîn.

Mama îmi spusese că tata e tîmplar mecanic. Lucra la o mașină cu alămuri și curele multe, în fabrica

pentru industria lemnului, care era alături de casa cu nebuni.

La poarta mare, sub firma uriașă pe care o măsurasem deseori, numărînd pași egali între cei doi stîlpi susținători, mă opream cu mîinile la spate și inima mică.

— Fabrica, picuile, e ca o moară care sfărîmă inimile...

Lucrătorii, unii numai în cămăși, alții cu haina zvîrlită pe un singur umăr, cum o purta și tata, dar toți cu figuri supte, veștede, îmbătrînite timpuriu, intrau în fabrică, pe sub firma ce le apăsa umerii, cu pasul rar, obosit și ochii nicăiri, azi ca ieri sau ca acum cinci ani...

— În ziua cînd o să te văd intrînd în fabrică, alături de mine, o să mi se pară, Puișor, că-mi încep viața de la început, cu toate necazurile și dezgusturile, prin tine! O să fiu tare amărît în ziua aia blestemată, Puișor — dacă n-o să mor pînă atunci...

Fabrica fluiera pentru a doua oară, ca o poruncă.

Tata se uita abia acum la mine, cu un surîs șters pe figură și mă mîngîia, fără cuvînt, cu palma lui mare și aspră, pe obraz.

Imi venea să plîng.

Aveam impresia, de cîte ori plecam de lîngă el, că n-am să-l mai văd. Îi căutam mîna, repede, și i-o sărutam — cum sărutam uneori, icoana.

Plecam acasă fugind, cu plînsul în gît, ca un spin.

Mă opream la poartă și mă uitam înapoi.

Tata, rămas sub firma uriașă, flutuna palma spre mine — ca la o despărțire din urmă...

Capitolul II

UN GLAS, CA O SFIȘIERE, ÎN NOAPTE

De la poartă, pe dreapta, cum intram și pînă în fund, unde locuiam noi, se înșinau încăperi la fel, pentru oameni săraci. Pe stînga erau numai cele două camere ale birtului economic, o odaie și sală, ocupate de familia Pascu și magazia de scînduri în care era atelierul lui Ivan cizmarul. De la magazia lui și pînă în fund, un gard într-o rîină — ca un holar între noi și maidanul cu basculă.

Smulsesem cîteva șipci, să-mi fie drumul mai scurl spre triaj și barieră.

Pe Hagiu, stăpînul caselor, nu-l cunoscusem. Auzisem că e bătrîn și pus sub papuc de o ibovnică tînără, care-i mîncă paralele cu un pușcăriaș frumos din Cotroceni. Hagiu nu sta cu noi. Avea o casă mare, pe Grant. Ibovnica se lăfăia în patru camere, ca o stăpînă. Bătrînul dormea pe un pat de scînduri, într-o sală cu ciment pe jos și gratii de fier la fereastră. O lepadătură oare se încăpățîna să nu moară.

— Salomio — se ruga Hagiu, tirîndu-se în genunchi pînă la ușa în canaturi a ibovnicei — lasă-mă, soro, să intru, să mă culc pe covor, la picioarele patului tău.

Fane, pușcăriașul frumos din Cotroceni, se scula furios de lângă Salomia și venea la el.

— Mă, porc bătrîn, mult ai să ne sîciî ?

Îl da în pumni, rostogol și mototol, pe scări.

Plin de sînge și scîncind de durere, Hagiul se scula anevoie, clătinat și proptit de ziduri, să nu cadă. Salomia se culca cu Fane, iar bătrînul adormea, tîrziu, încovrigat ca o javră mică și tremurînd, la ușa lor.

Povestind, chiriașii făceau haz și îl înjurau pe Hagiul, ca Fane, că e porc bătrîn și prost.

Salomia era o cucoană tînără, cu mîna albă și pantofii de mătase. Venea cu trăsura, în fiecare lună, să încaseze chiria. Lăsa o diră de parfum în urmă...

Lîngă noi închiriasse de curînd o odaie Mădălina văduva. Spăla rufe în oraș și avea picior de lemn. Vecinii o porecliseră Unguroaica. Pleca la muncă în zori și venea tîrziu, cu mîncarea în legăturică, pentru Lenora — un plod de fată cu ochi verzi și fundă murdară de cîrpă în părul incolor.

Mădălina, cu piciorul ei de lemn bocănind pe caldarîm, era ceasornic. Mama mă culca sub plapumă cu mîngîieri : „Dormi, comoară, că e tîrziu, auzi că vine Mădălina“ — și mă scula, stropindu-mă cu apă, în diminețile cînd spaima din ramă mă lăsa să dorm : „Sus, Pușor — auzi că pleacă Mădălina la muncă...“

Somnoros, deschideam numai un ochi în lumina crudă a răsăritului, ca un pui de găină, și blestemam, în gînd, toate spălătoresele cu picior de lemn.

Lenora era o sălbăticiune slabă și rea, învățată să zgririe, să înfigă dinții rari și ascuțiți în mîna care o amenința sau să plîngă. Se animalizase stînd toată ziua în casă, departe de soare și de lume. Cînd auzea pași pe afară, își încorda trupul elastic, gata să fugă sub pat sau să sară, cu un țipăt mic, pe dulapuri. Vorbea subțire și repede. Știa să facă păpuși din bețe de chibrituri înfășurate în jurnal și cîrpe culese din lada de gunoi.

Mădălina mă ruga să mă joc cu Lenora, că e mică și singură.

Mă jucam, cînd mă goneau ploile de pe maidane.

Lenora umbla goală prin casă și de cite ori mă apropiam de ea, tresărea și căsca gura, să mă muște. Cînd o amenințam, se strîmba la mine și făcea măs-cări. Scuiam și o luam la palme. Sta în patru labe, sub masă, și miorlăia lihnit, ca o pisică bolnavă. Mă așezam picior peste picior, pe un soaun, și-i mincam toate bucățelele de zahăr.

Dar plînsul ei, ca un ricîit de unghie pe tablă, mă enerva. O rugam să nu mai plîngă și-i aruncam o bu-cățică de zahăr sub masă, ca s-o împac. Ronțăia za-hărul în măsele, scincind și umblind prin casă în palme și genunchi. Mă infuriam și strigam la ea, bă-tînd cu piciorul în dușumea: „Taci, mortăciune, sau plîngi altfel!“ Mi-era necaz că nu știe să plîngă fru-mos, cu lacrimi. Se împăca de frică, dar nu mai a-veam nici un chef de joacă. Ii stricam păpușile, o luam de păr și plecam trîntind ușa — cum făcea ha-malul, cînd se supăra pe țiganca lui.

Palêr avea un pat închiriat la Gore. Era un roșco-van deșirat și spîn, cu picioarele subțiri și strîmbe. Vorbea repede și poticnit, în bilbieli din care încerca să iasă scuturînd capul și lovind cu pumnul mare în gol. Se strîmba cu gura strînsă, ca bătrînul din foto-grafia de la noi din casă. Rîdea pentru orice nimic și se lovea cu palmele pe genunchi. Era burlac, iar gurile rele șopteau că așa va rămîne, cît o trăi țiganca lui Gore.

Palêr lucra la turnătorie. Cînd venea acasă, mă speriam de el. Ena murdar de funingine și rugină la nas, la ochi și pe frunte. Parcă îl minjise cineva, în deridare. Hainele îi erau lustruite iar cămașa nu mai avea culoare.

Țiganca îi da să se spele. Turnătorul se dezbrăca pînă la brîu și bălăcea în apa ca păcura, cum muia mîinile, pînă „da de alb“. Gazda cu garoafă în colțul gurii aștepta lîngă el, cu cămașa de noapte pe brațe, ca un plocon.

Gore avea uniformă albastră și șapcă de hamal la gară. El nu pleca la fabrică, la atelier sau pe rampa de la magaziiile de mică și mare viteză, ca toți muritorii. Era om cu meserie subțire, avea slujbă, era chferist cu număr de tablă lucitoare, prins în dreptul inimii! Într-o lume de anonimi, la fel de murdari și de cocîrjați sub poveri, Gore era un număr, un 9 unic pe tot peronul Gării de Nord. Duminica purta guler tare, inel, baston noduros de corn și ghete cu elastic și scîrțietori. Își năclăia părul aspru cu untdelemn, să stea lins în freză și se plimba prin curte, cu o mină la spate și alta cu două degete prinse de lanțul gros de nichel al ceasornicului, din buzunarul din stînga al vestei. Mărunt și îndesat, cu gura mare și mustăți stufoase, Gore vorbea răgușit și plin de el. Cînd se supăra, ochii mici dispăreau, cu fulgere scurte, sub sprincenele fioroase. Bea vin la masă, vara, cînd mîncă în curte, să-l vadă dușmanii și să crape de ciudă, că el „o duce bine“...

În fiecare sîmbătă seara venea la Gore un mosafir fără haine albastre de hamal. Mosafirul, un bărbat înalt și rumen, cu sfircul mustăților în rotogol, purta o uniformă de postav, cu C.F.R. cusut în fir la gulerul încheiat, drept și înalt, cu vipușcă roșie. Gore și țiganca lui îl întîmpinau cu ploconeli: „Săru'mîna, nașule!“ Numai Palêr lipea călcîile în fața lui și înțina: „Salut, domnu Stircu“ — fără bilbiială, încheindu-se la nasturii de la haină, cu degete butucănoase.

Aflasem că mosafirul e portar la gară.

Cînd era nașul la masă, Gore nu mai injura de grijanie și nu se mai certa cu nevasta că pune, în pahare, vin mult și sifon puțin. Asculta ce spune mosafirul și se mira. rîdea cu gura strînsă, aproba dînd din cap, ca un cal cu musca în sfircul urechii sau plîciia palmele sub bărbie, uimit de ce auzea și covîrșit de știința nașului, care aflase din jurnal ultimele întimplări din capitală, din țară și de peste hotare.

După-masă se închideau în casă și jucau tabinet toată noaptea, pe câte cinci parale, și până la 101. Gore își muia degetul mare pe limbă și da cărțile. Stîrcu juca tacticos, cu calcul. Lîngă ei, stînd sfios pe un scaun, Palër scria tablele și număra spații, peste umărul hamalului, care juca nervos, la noroc, ducînd fiecare carte la frunte și trîntind-o cu putere pe masă.

Țiganca făcea cafele cu caimac ori răsucea țigări groase, pe măsura țigaretului de vișin cu care fuma domnul Stîrcu.

Se întîmpla, uneori, ca hamalul să fie prins luînd fante cu rigă sau zece cu opt. Nașul lăsa cărțile pe masă, cu fața în jos și în evantai și amenința civilizat.

— Nu cu „șahăr-mahăr“, fine, că mă supăr! Ori jucăm să ne distrăm, ori postim o băncuță, dacă-i vorba să ne înșelăm pentru cinci parale, și lasă-mă-n pace! Ți-am spus că jucăm la pasiune, nu la ciștiștig de bani.

— Păi sigur — îngina Palër cu ochii blegi, convins și el că la joc de pasiune nu importă o miză de cîteva parale.

Gore își descărca necazul pe el.

— Tu ce te amesteci unde nu te pricepi, mă... turătorule?

Holba ochii la el, cu amîndoi pumnii pe masă, masivi.

Se împăcau cu o glumă porcoasă și continuau jocul, tăcuți, nervoși, pasionați la culme. Supărat, în cele din urmă, că-i vin numai „rogojini“ în mîină și n-are cu ce să joace, Gore se uita spre tavan, înjurînd, și rupea cărțile. Se ridica de la masă tremurînd și suflînd pe nări, cu țîfnă de scandal.

— Carte parșivă, domnule — face mizerii...

Palër se aduna covrig pe scaun, cu genunchii sub bărbie, și nu sufla un cuvînt. Țiganca se subția, ascunsă după ușă de frică. Stîrcu, însă, se răsturna pe spătar și se bucura de ciștiștig.

— Cē carte, mă fine? Nu știi să joci! Ori îți pare rău de cinci parale? Na o băncuță și nu mai plînge.

Gore se înfură.

— Eu? Să-mi pară mie rău de cinci parale? Poflim.

Scotea din buzunar un pumn de gologani și-i zvîrlea, orbește, în zid, în oglindă și în geamuri.

— Poftim, domnu' Stîrcu, ca să vezi ce mult îmi pasă mie de bani. Fac ciorbă cu ei și-o dau la cerșetori. Aici e vorba de carte, că e parșivă și te fierbe, fără apă, în ibricul dracului...

Gore nu era rău la inimă. Nu ținea supărarea mult, mai ales că țiganca lui, la un semn al nașului, începea să cînte de dor și amor, cu ofuri și ochii dați peste cap. Stîrcu asculta zîmbind superior, Palër se lăsa matahală pe masă și ofta mereu, Gore se însenina. Știa tot repertoriul țigăncii și avea gusturi pe placul portarului de la gară.

— Stai, fă Safto. Zi-l p-âl cu „Frunză-n dungă și mai sus, dusu-mi-s-a dorul dus“...

Safta clipea cu înțelesuri spre Stîrcu, își prindea o garoaafă roșie după ureche, sub tulpanul alb, și repezea spre tavan întiul „of“ al cintecului, puternic, prelung — ca un talger de aramă dat de-a dura pe o scară de lemn.

Se îmbătau repede, se îmbrățișau, vorbeau toți o dată și urlau cintece, cînd nu jucau sîrba în jurul mesei. Gore spărgea pahare în dinții albi și puternici și se jura, pe morți și pe noroc, că nevastă ca a lui nu are nimeni.

După ce pleca Stîrcu, condus pînă la poartă, cu tot ceremonialul, Gore, Palër și Safta se încuiau în casă, se certau din senin și se luau la palme.

Ne deșteptam în văicărelile țigăncii și în urletele lui Palër, tirit de păr prin curte de Gore și plin de singe.

A doua zi se sculau tustrei la prînz, mahmuri, tăcuți și palizi. Nu mai știau nimic din tot ce se întîmplase peste noapte. Numai Palër își pipăia vînațiile, cu

strîmbături de durere, și căsca mereu; leșinat, mai slab și parcă mai înalt.

Muşca, întins la umbră pe un preș, cu disperare, dintr-o lămâie stoarsă, cu coaja groasă, plină de picățele verzi.

Cînd nu era Gore acasă, Safta da în cărți și ghicea în palmă și cafea.

Taxa era benevolă.

Între Gore și simigiu avea o cameră un unгур tinăr, Bela, meșter la fabrica de mobile Lessel. Purta o pană mică de cocoș, la pălăria cu boruri rotunde, și haine verzi, cu buzunare multe, și pantalonii scurți, brași peste genunchi și strinși cu o bandă de catifea, pe cionapul gros. Mustățile plecau în dungă de sub nas și se îngroșau pe colțurile gurii aspre. În pomeții mari se subția pielea, strălucind peste roșul tineresc al cărnii. Ochii mici și oblici luminau vag un verde spălăcit de reptilă.

Bela nu sta de vorbă cu nimeni.

Ziua era la fabrică, seara se închidea în casă și cînta la vioară.

Safta îl ocăra că se ține mîndru și nu schimbă o vorbă cu oamenii cumsecade din curte.

— Mare scofală că e meșter!...

Gore se lăudase în gura mare că nu se lasă pînă nu i-o aplica unгурului o cataplasma de pumni.

— Ce se amestecă, domnule, lifta, la mine-n casă?

Bela, în adevăr, se amestecase.

În fiecare noapte, cînd petrecerea de la Gore se schimba în balamuc, unгурul, smuls din somn de chiuituri și tropăială, sărea din pat și bătea, în zidul dinspre sala hamalului, cu tocul pantofului. Era un avertisment, o chemare la ordine, pe care Gore nu o pricepuse.

— Omu e liber la casa lui...

Bela o amenințase pe Salomia că se mută — proprietăreasa îl amenințase pe Gore că-l dă afară din casă, dacă mai face petreceri care tulbură somnul ve-

cinilor — hamalul îl amenințase pe ungur că nu scapă întreg din pumnii lui, dacă nu se astîmpără.

Cînd se întilneau înjurau printre dinți — fiecare în limba lui...

Bela îl saluta numai pe Ivan. Iși comandase la el papuci de casă și îl rugase să-i coasă o tașcă pentru tutun de pipă, din meșină roșie, pe care o furase de la fabrică.

Dar rusul îl ura de moarte pe Tino Stavros.

Simigiul era un grec uscățiv, cu figura veștedă și părul de un alb murdar. Avea doi lucrători, amîndoi tineri și voinici, ilfoveni cu nume frumos și mustăcioară blondă, mătăsoasă.

Umblau plini de făină, de sus pînă jos, cu mînecele de la cămașă sumese și gitul gol, iarna sau vara. Lucrau umăr la umăr, cîntînd. Frămîntau coca cu brațe de oțel, în ritmul cîntecului.

Indeminatic, grecul înșira covrigii albi pe lopata mare, cu coadă lungă și-i repezea răsturnat în cup-tor, cu o mișcare mică, sigură, energetică.

Pălălaia lemnului aprins la ușa cuptorului, ca o faclă, îi arunca pe figură o lumină bizară.

Ilfovenii creșteau în umbră, uriași și alături, parcă ciopliți în piatră și muiati în flăcări ca într-o apă de poveste.

Era o taină mare, pentru mine, și în casa simigiului.

Aproape în fiecare noapte mă deșteptam în larma din curte.

Femeile alergau de la o ușă la alta, numai în că-măși și despletite, băteau cu pumnii în geamuri și strigau: „Săriți, săriți c-o omoară, săraca...”

Cu haina pe umeri și desculți, Gore și Paler, Bela și birtașul se opinteau, cu înjurături și amenințări, în ușa pe care simigiul o încuiase pe dinăuntru. Gore își ridica, din cînd în cînd, brăcinarul larg al izmenelor și se revolta că nu mai are tihnă de somn.

Se jura că o să se răzbune crunt.

— Il iau, neică, de chica lui de capră rioasă și nici una nici alta: zvîrr — cu el în cuptor, să-l rumie-

nesc ca pe-o brânzoaică, să-l coc ca pe-un covrig și să-l scrumesc ca pe-o felie de dovleac.

Sentimental, Palër se înfiora la gândul că figura, ca o cadră, a grecoacei, va fi din nou plină de vînătăi și cucuie.

Tino țipa în casă. Se auzea zgomot de vase sparte de ziduri și căzînd în cioburi, pe dușumele. Chiriașii strigau pe afară în panică și loveau cu palmele în obloane — fata lui Pascu o bocea pe grecoaică și o căina ca pe-o moartă — în timp ce oîinele ciobănesc se smucea în lanț și urla a cobe.

În răstîmpuri, auzeam plîns mic de femeie tînără.

Grecoaică îl implora pe Tino să n-o omoare...

Nepuțincioși, în fața ușii cu drug de fier în curmeziș pe dinăuntru, chiriașii renunțau la orice efort de a pătrunde în casa grecului. Ascultau îngîndurați și blegi cum o martiriza simigiul pe nevastă — se revoltau uneori, comentau și iar ascultau.

Miloasă, Safta își apropia gura de oblon și se ruga, plîngînd.

— Las-o, domnule Tino, săraca!

Toate femeile cîntau, în cor cu țiganca, suspinînd.

— Las-o, domnule Tino, săraca...

Se ruga și Palër, ca un milog cu mina întinsă la barieră.

— Las-o, domnule grece, c-o omori...

Numai ilfovenii nu se amestecau. Stau la poartă, nepăsători, glumînd, albi în întuneric și înalți, umăr la umăr.

Pentru mine, în aceste nopți de spaimă și neastîmpăr, taina din casa covrigarului se innoda în fir subțire cu Ivan.

Mă miram că rusul nu sare s-o salveze pe grecoaică.

Cizmarul se încuia în magazia lui de scînduri și asculta, incremenit pe scaun, cu lacrimi de copil în barba ca mătasea porumbului. Tirziu, cînd se făcea liniște în casa cu scandal, iar chiriașii adormeau, Ivan

începea să cînte, cu ochii duși în lumina unei candelii aprinse la icoană.

El ascultam, de la noi, ingenuncheat în mijlocul pă-
tului.

Mama deschidea geamul, să audă mai bine, tata sta în prag, rezemat de ușă, cu fruntea în palme.

— Frumos cîntă! se înfiora mama. Parcă rupe cîntecul de la el din inimă...

— Cită durere e în tîmpe! ingina tata, clătînd capul. Cum s-o mai înțelegi și cum s-o cuprinzi într-un pumn de țărîină nemernică?...

— Ivan nu cîntă, se roagă pentru grecoaică, s-o scape Maica Domnului de cîinele de grec.

— Știu eu, femeie...? Pînă una alta, mai bine ar scăpa-o el...

Era, în adevăr, rugăciune în cîntecul lui Ivan. Nu știam de ce îmi vine să plîng.

Sărăcia din casă parcă se lumina.

Bătrînul cu gura pungă, din fotografie, nu se mai uita la mine cu ochi vicleni. Eram sigur că îl înduioșa și pe el ruga din glasul ca o sfișiere.

Adormeam cînd se deșteptau vrăbiile în plopii de pe maidan, cu plînsul din cîntecul lui Ivan rămas în mine ca o adiere și visam îngeri și fluturi, deopotrivă de albi.

Visul îmi era speriat de alt scandal.

Mai era la noi în curte o casă de nebuni. Pascu, nevasta lui Tinca și fetele lor Sultana, Domnica și Fana. Pascu o purta pe nevestă în cărucior, de la poartă în fundul curții și de acolo iar la poartă. Tinca era o stîrpiciune bătrîină, cu bărbia adusă spre nasul coroiat și gura strînsă, creață, peste gingiile fără dinți. Avea un vocabular inspăimîntător de ocări și blesteme.

Nu lăsa din mîină un baston cu vîrf acușit.

Inhămat la căruciorul ei ca o gloabă de pripas, Pascu îndura loviturile cu stoicism de cal la saca, dar țipa scos din fire de durere, cînd îl înșepa oloaga cu bastonul în pulpe și ceva mai sus.

— Nu mai da, soro — se ruga el — nu mai mă-m-punge, surioară dragă, tu nu vezi că trag? Vrei să fug în trap? Iacă fug...

Sărea, cât era de bătrîn și necheza, ca un armăsar împiedicat.

Mă cutremuram și intram în casă să nu-l mai văd.

Mădălina picior-de-lemn se certa cu oloaga — ceartă de bună dimineața, cu ocări, cu păr smuls și cu haz ca o zgirietură, cu un capăt de tablă ruginită, în obraz.

Tinca sta la pîndă, s-o vadă pe Mădălina cînd pleca la spălat și striga la ea, cu gura fără dinți.

— Fă, mai vezi de stîrpitura aia de Lenora, c-o să iasă o stricată. Ieri a scos limba la mine și și-a bătut burta goală, în văzul tuturor.

— Ba mai bine vezi de pramatiile tăle, fă — avea răspunsul la comandă Mădălina picior-de-lemn — c-au ajuns să le arate mahalaua cu deștu.

Se ocărau, țipau, se luau de păr.

Mădălina o răsturna pe Tinca în țânină, cu căruciorul peste ea.

Pascu nu mai avea putere să articuleze.

Atrasă din casă de văicăreli, Fana se apropia fără cuvînt de spălătoreasă și o arunca la pămînt, cu un singur brinci.

Desprins din legătura rudimentară de sfori și curele, piciorul de lemn se da rostogol pină în șanț, în timp ce Mădălina, în cădere, își arăta bontul mutilat și pîntecul tot. Sultana și Domnica se repezeau la ea, s-o desfigureze cu unghiile, iar Fana încerca să-i spangă piciorul de lemn cu toporul, ca să nu mai aibă cu ce pleca unguroaica la muncă.

Din fericire, Ivan apărea în prag, cu o curea în mîna.

— Nimeni nu mai mișca. Surorile trei îi știau de frică. Rusul le învinețise de cîteva ori spinările. Nu-l fascina risul cu care îl întîmpina una din ele, nici sîni goi și plini ai celeilalte...

— La mine nu place scandal cu fămei!

Asta era lege. Orice abatere ustura și lăsa urme pe spinare.

Ivan știa să descurce lucrurile de minune.

Mai întâi le lua de mână pe cele trei surori și le obliga să intre în casă. O ajuta apoi pe Mădălina să-și lege piciorul de lemn și o conducea pînă la poartă.

— Pleci la muncă tău, fămeie.

Tinca sta în țărînă cu căruciorul peste ea și țipa că moare. Ivan se întorcea de la poartă, tacticos, o lua în brațe pe oloagă, ca pe-o cîrpă, cu cărucior cu tot și o amenința că o aruncă pe maidan. Fetele țipau în casă, speriate, dar nu aveau curaj să iasă în curte. Fîsticit, Pascu umbla fără rost, de colo pînă colo, și țopăia în jurul rusului, ca un popindău. Se ruga, scîncind, să nu-i ucidă baba, că moare și el de durere.

Ivan se uita la el, de sus și trist. O lăsa pe Tinca jos, în căruciorul pe roate, îl prindea pe bătrîn de guler și-l ridica, pînă la înălțimea umărului, cu mîna întinsă în lături și fără efort. Pascu agita inutil brațele, da din picioare și striga chiriașii la rînd și pe nume, să-l scape. Ivan îl arunca în lada cu gunoi și-și scutura palmele cu o strîmbătură de scîrbă.

Sultana și Domnica dormeau pînă seara, oînd plecau, gătite și înroșite în obraz, nu știam unde. Se întorceau în zori, palide, cu cearcăne la ochi. Fana, sora lor mai mică, umbla toată ziua pe maidane și venea acasă după apusul soarelui, obosită și flămîndă.

Cînd intra ea pe poartă, surorile plecau.

Noi, haimanalele, o poreclisem Fătălău pe Fana. Era mai mică decît mine cu un an, dar mai voinică. Părul, cu lumini albastre în bucelele negre, răvășite pe umerii rotunzi și sănătoși, arși de soare, se împărțea în cărare la mijloc, ca să încadreze o figură în oval perfect, luminată de ochii mari în migdală și albaștri.

Era, în tot trupul acela subțire și șerpuitor, un clocoț, un neastîmpăr de animal tinăr și sănătos. Avea, în fiecare pas, în atitudini, în gestul cu care știa să-și arunce părul ud pe spate, cu o singură smucitură a capului în sus, o eleganță în adevăr surprinzătoare

pentru fata cu nume băiețesc și cu poreclă la fel, din curtea pe care mahalagiii o numiseră, cu drept cuvânt, pentru că nu scăpa o zi fără scandal : casa cu nebuni.

Fana se scâldea, goală și în rînd cu noi, la apă mare.

Lingă podul de fier, pe care trecea trenul de Giurgiu, era canalul mic, prin care se vărsa, în Dimbovița, apa de la uzină.

Fana trecea, prin valurile repezi și clocotind, ca o săgeată.

Dincolo de pod, era canalul mare. Din gura fantomatică, de ciment și întuneric, venea un zgomot surd, ca un bocet sau ca o chemare haotică în moarte.

Singură Fana avea curajul să înoate împotriva apei și să pătrundă în canal, pînă nu o mai vedeam și nu-i mai auzeam glasul.

La stăvilarul de la Ciurel, unde gîrla era așa de adîncă, uneori, că nu-i da nimeni de fund, Fana se urca pe parapet, lîpea picioarele și ridica brațele — cu trupul gol, superb conturat, în lumina plină a soarelui — și cu o singură și ușoară zvicnire în vînfuri, făcea un salt în sus și cădea în apă — toată un arc despicînd văzduhul.

Sta la fund mai mult ca oricare din noi și scotea capul din apă departe, rizind și bătînd din palme.

Fana călca apă și știa să facă pluta, inota voinicește, cu o mînă sau cu amîndouă, pe un umăr sau altul.

Cînd obosea, se urca pe mal și se răsturna pe iarbă, s-o înfierbînte soarele din nou.

Noi ne adunam în jurul ei, ca o gardă credincioasă și mută. Dacă încerca să se apropie o haimana din altă mahala sau din altă bandă, îl luam la goană cu bolovani.

Fana se întorcea cu fața în jos, își ridica bărbia în palme și se uita la noi, zimbînd, cum o apărăm...

Capitolul III

SE IMPLETESC DESTINE PESTE TIMP

Primele ploi reci ale toamnei îmi aplecau aripile.

Mureau isprăvile și elanurile. Mă despărteam de măcăci și de haimanale. Nu știam, la despărțire, să ne dăm mîna și să ne sărutăm. Învătasem să plîngem pentru șapca pe care o uitam uneori în grădinile sîrbilor, în panica retragerii, cînd eram fără veste înconjurați de ciini răi și de tirani în șalvari, între pepeni sau în tufele cu agrișe. Lacrîma era un protest, cînd ne sfîșiam fără voie cămășile, în lupta care ne da rostogol și încheștați, pe malul girlei, de sus și pînă în apa caldă și murdară. Suspinam cînd așteptam, prinși în altă mahala și cu mîna încheștată pe piatră, să ne înconjure dușmani mult mai numeroși și furioși că îndrăznisem să trecem prin „țara lor“, fără o prealabilă înțelegere și fără să plătim un bir în nasturi, în bile, în arșice și felii de piine.

Dar acum era tristețe mută, învăluitoare, mai presus de lacrimă.

Ne adunam, zilnic, în adăpostul de sub podul de lîngă canalul mic și ne uitam, nemișcați, fără gînd, pe sub arcada de piatră, la cerul aproape, cenușiu, covirșitor. Ploua mărunt, cum plouase în ajun, în girla

care crescuse. Malurile erau pustii, de la noi pînă la Ciurel și de la canalul mare pînă la podul de la Cotroceni, pe care vedeam cum trece, ca în ceață, tramvaiul electric.

Lîngă podul acesta știam o salcie bătrînă, despletită în apă.

Era, în fiecare din noi, o salcie despletită.

Uneori, vîntul arunca sub pod un pumn de frunze galbene. Ni se așezau pe miini, în păr, pe umeri. Nu le scuturam. Ne uitam la ele, tăcuți. Le lua altă aripă de vînt și le zbură pînă în gîrlă. Le priveam plutind, duse de apă și date la fund. Ne înfioram și păstram o frunză, ca o inimă, în palmă.

Stringeam pumnul, să nu ne fure vîntul inima.

Cînd se însera, pătrunși de umezeală și tremurînd, plecam spre casă, cu pasul rar prin ploaie și ochii în pămînt. Ne invoiam să ne întîlnim a doua zi tot sub pod. Speram că o să fie frumos. Dar, a doua zi, eram mai puțin în adăpost și așteptam zadarnic soarele înviorător să spargă norii și să supună vîntul rece. To-varășii de joacă și de așteptare renunțau, unul după altul, la ceremonialul păgin al tăcerilor și întristărilor de sub pod, bucurîndu-se că, sub acoperișul părintesc, nu-i mai spală vîntul cu pumni de ploaie rece în obraz.

Numărul celor ce veneau să aștepte soarele era din ce în ce mai mic, pînă rămîneau, în culcușul de piatră, numai eu cu Fana.

Stam alături, cuprinși cu miinile pe după git și ne uitam cum trec trenurile peste podul de fier ori ascultam clocotul surd, cobitor, ce învorbura apa în canal și o deborda, înspumată și aburînd, peste marginile de ciment. În gîrla nisipoasă și galbenă, apa limpede de la uzină tăia în curmeziș, de la malul celălalt spre noi, o cărare albă.

— Tu vezi cum plouă, cu picurii mici, în gîrlă? Parcă ar împunge luciul apei cu ace puse unul lîngă altul...

Fana se descuraja.

— Nu mai răsare soarele!

B. Institutul Pedagogic
de 3 ani. - 1931 -

Ne cutremura un frig lăuntric.

— Să știi că nu mai iese soarele pînă la primăvară...

Primăvara era departe.

Fără soare nu mai aveam nici un rost. De atunci și pînă la primăvara pe care începusem s-o așteptăm, cu prima zi de toamnă rece, prevestitoare, urma să ne îngropăm între ziduri și sub tavanul jos de acasă, să stăm cu nasul lipit de geam și să privim cum plouă sau să ascultăm, sub streșini și prin hornuri, șuierul viforului. Trăiam cinci-șase luni o viață moartă. Ne imbecilizam desenînd oameni și flori, pe geamul aburit, cu un chibrit stins. Eram prea mari acum, ca să ne mai bucurăm că la iarnă vom număra cîte ciori vin și zboară din salcîm și roșcovi sau că vom face, din tablă și boabe de porumb, clopoței pe care să-i sunăm, în seara cînd vor dansa prin aer primii fulgi de zăpadă, mari și ușori.

Nu mai așteptam, de mult, cu gura deschisă spre cer, să prindem pe limbă și în gene, crainicii pufoși ai iernii.

Noi ne închinam, de cîțiva ani, numai soarelui — pentru că prin el evadam pe maidane, în larg și senin, din casa cu nebuni.

Soarele pe care ni-l fura toamna — toamna pe care încercam să ne-o închipuim...

— Cum crezi tu că e toamna? mă întreba Fana, clipind repede. Eu zic că e o femeie urîță și rea cu picior de lemn, ca ungueroaica de Mădălina. Sau ca Safta țiganca.

Mă uitam cum plutesc frunzele veștede pe apă.

— Eu zic că e o femeie care ostează ca mama.

Se însera fără veste.

Tremuram de frig și de neliniște. Sub noi, clipocind în beznă, gîrla învia glasuri din adînc. Podul de fier se profila pe cer ca o arătare albă de animal apocaliptic. Jucau umbre, pretutîndeni și ascultam, în fiecare fir de iarbă, o șoaptă. Arătările se ridicau din apă, ca un joc de flăcări, una lingă alta și erau ca flă-

cările, la un incendiu de fabrică, supte de întuneric. Noaptea își agăța pelerina cu pulpanele fluturate, în traversele podului. Vîntul șuiera bucuros de ispravă și se juca, zvîrlind în sus și în lumina felinarelor de la uzină, pumni de frunze și de ploaie.

Aveam impresia că am rămas, singuri și mici, aplecați peste haos, departe de orașul cu străzi și necazuri și smulși, de o vrajă, din viața tuturor.

Ne înstrăinam în noi și ne apropiam, cu alte gânduri, cu alte zvicniri în sînge, cu amintiri ce dormiseră pînă atunci la fund — o moștenire pe care n-o știam de la cine și de cînd o purtăm în carne și sub frunte. Incercam să le limpezim, să lămurim un înțeles de care să ne prindem. Trăisem în adevăr, de cînd mă știam, alături de Fana, într-un culcuș de piatră, pe o margine de apă, fără nume sau cu toate numele laolaltă? Fana se înfiora de cîte ori, mișcînd piciorul, da rostogol o pietricică.

Strînși unul în altul, cu inimile zvicnind la fel, ne căutam mîinile, să ne simțim alături și să ne privim în adîncul ochilor, de aproape și îndelung, într-o lumină ce se aduna în noi pentru întîia oară. Ne bănuiam, unul pe altul, zîmbind. Nu știam de ce zîmbim. Nu mai căutam un înțeles. Toate tainele trăiau în noi. Ar fi fost de prisos să încercăm să le dezlegăm. Ne mișcam, simțeam, trăiam la rîndu-ne prin ele, stăpîni și robi deopotrivă ai acestui mister de îngemănare sufletească.

Fana îmi lua mîinile reci și mi le încălzea, lipindu-le de gură cu o răsufolare caldă.

— Ți-e frică sau tremuri de frig, Iacov?

Iacov.

Uitasem că am un nume. Mama îmi zicea : Puișor sau „cîine de uși multe“. Tata mă chema așa : „Mă, tu ăla mic“ — ori mă mîngîia ca mama : Puișor ! Chiriașii mă porecliseră Năpîrștoc, că eram mic și slab, iar haimanalele cu care mă jucam pe maidane mă botezaseră Ciuf-Ciufulici, — pentru că umblam cu părul mare, cu coamă în creștet și bucele peste urechi, ca

fetele. În adevăr, învățătorul mă strigase, în cei patru ani de școală, Iacov. Dar domnul Bacincu era un om mărunț și slab, nervos cînd nu era ursuz, iar numele cu care mă chema la tablă, să fac socoteli sau să călătoresc, cu nuiua lui pe hartă, prin principalele orașe ardeleni, mi se păruse aspru, nepotrivit cu mine, străin. Il purtam ca pe un număr — un număr de tablă înfipt în haina albastră a hamalului.

Singură Fana știuse să-l muzicalizeze, să mi-l apropie și să mi-l facă drag.

Haimanaua cu ciuf și năpîrstocul din casa cu nebuni nu mă mai interesau. Unul rămăsese pe maidane, murise o dată cu soarele, între măracini — celălalt știa numai s-o tragă de păr pe Lenora și să-i ronțăie zahărul.

Lingă Fana era altcineva, acum — un Iacov nou, apropiat de taine și muțat în apele unei nopți de mister.

— Ce reci ți-s palmele! Bagă-le la mine-n sîn.

Mina căuta infiorată cuibul cald.

Capul mi se apleca pe umărul plin, cu un gest de supunere, de dăruire fără murmur.

Se ridicau din apă brațe de umbră și mă legau de Fana, strîns, cu un fir pe care alte mîini aveau să-l rupă în curînd, cu înția prăbușire a visului ce-și crescuse aripile, în aceste inserări de cuminecare și de împletire a destinelor.

Ne deșteptam, cine știe cînd, să ascultăm cum trece un tren de marfă pe podul de fier, cu uruit de roate pe traverse. Locomotiva fluiera prelung, acarii își leagănu lanternele în noapte.

Plecam acasă de mină, cu toată figura în ploaie și vînt. Nu ne mai păsa de frig. Toamna ne furase soarele și ne îngropase maidanele sub noroi. Nu mai aveam ce pierde. Fana fluiera, cu o nepăsare îndărătnică. Se oprea, cînd luneca în mocirla galbenă a potecii pe care o dibuiam prin beznă, să înjure vîntul.

Ne apăsam palmele pe inimă, să-i cumințim zvic-
nirile și urcam spre barieră, în fugă, rizînd, ca să în-
șelăm întunericul, singurătatea și frigul.

Lăsăm în urmă ciulinii și mărăcinii, să-i frîngă
vîntul și să-i îngroape, pînă la primăvara viitoare,
zăpezile ce vor veni. Mi se părea că-i aud tremurînd
și scincind, de singurătate și presimțiri. Încercam să
fluier ca Fana, ca să fiu și eu nepăsător. Dar îmi tre-
murau buzele și mi se umezeau ochii.

Lăsăm în urmă mărăcinii și-l lăsăm pe Ciuf-Ciufu-
lici, mort între ciulini.

Fana pleca spre casă de mină cu Iacov...

Capitolul IV

UN SUFLET CRESCUSE RĂSUCIT ȘI STRIMB

Toamna era anotimpul incendiilor, al sinuciderilor și nenorocirilor.

Firește că și scandalurile erau mai numeroase acum și mai crâncene.

Mădălina lucra mai mult acasă, în lunile de toamnă, cîmpind și spălînd rufele hamalilor și ale lucrătorilor din împrejurimi, iar Tinca se neurasteniza în căruciorul din adăpostul pălimarului. Erau necesare mai dese destinderi de nervi. Oloaga sta la pîndă ca o veveriță și cum o vedea pe Mădălina picior-de-lemn ieșind în curte, o lua la ocări. Unguroaica o blestema să-i sece ochii și s-o mănînce viermii de vie, în cărucior. Lenora aduna noroi în pumni și arunca spre pălimarul oloagei. Fana alerga după ea și cu un singur pumn, după ceafă, o da peste cap prin băltoacă. Fata se ridica urlînd, plină de noroi pe burtă, pe figură și pe mîini. Mădălina încerca să se răzbune, înfigînd degetele în părul frumos al Fanei, dar surorile două o prindeau de piciorul zdravăn și o trîneau cu capul de pietre.

Se făceau grămadă pe jos, urlau și se zgiriau, scrișnind.

Cînd nu era Ivan acasă să le frigă pulpele și spinările cu lovituri, Tănăsică umplea găleata cu apă din butoiul birtului și le scălda. Dușmancele se astîmpărau ca prin farmec. Uneori încercau să protesteze că le udă, în așa hal, o scîrbă de slugă la un birt economic și-l amenințau, Mădălina alături de cele trei surori, că-i scot ochii dacă se mai amestecă unde nu-i fierbe oala.

Dar Tănăsică nu se intimidă și nu știa de rușine.

Se jura pe papucii de atlas cu care se plimbase Eva prin rai, că dacă nu se cumintesc, le înfașcă de păr, le culcă pe spate în mijlocul curții și le face, una după alta și fără alegere, miresele lui.

Tănăsică era convins, în capul lui prost de flăcău cu buzele groase, cu ochii glumici și urechile clăpăuge, că în cîteva ore ar stîrpi certurile femeiești din casa cu nebuni — dacă l-ar lăsa jupînu...

Femeile se speriau fără spaimă, scuiپau și intrau în casă.

Tănăsică era o figură pitorească, un amestec ciudat de animalitate păroasă și de candoare. Nu știam cînd mănîncă sau cînd doarme. Om de încredere al birtașului, asuda — slugă fără odihnă și fără folos anume. Ca orice om de încredere, Tănăsică da în brinci muncind, nu avea leafă sau parte la cîștig și se învătase să suporte, cu stoicism, toate ponoasele.

Varlam și Criste erau boieri, lucrau numai la ora prînzului și seara. Comandau bucătarului țigan ciorbe și iahnii de cartofi, așteptau porțiile egale, să le aducă la mese, stău de vorbă cu lucrătorii și se înjurau cu hamalii ori îl chemau pe ofticosul cu catastiv, la plată. Cînd nu aveau mușterii, se răsturnau pe scaun sub șopron, picior peste picior și se scobeau în nas, prindeau muște sau strigau glume porcoase în urma lucrătoarelor tinere de la manufactura de lutun. Pentru osteneala asta aveau leafă, mincare cu grăsime și carne, casă, un rînd de haine pe an și ceasuri atitea de somn pe noapte.

Tănăsică era hamal și spălătoreasă de șervețe și vase, tăietor de lemne și măturător, bucătar și ohelar, contabil și spoitor de tingiri, fată în casă la Varlam și Criste și stăpîn la pierdere, cînd se spargeau farfuri ori se furau lingurile de lemn — cioacă a bățăilor și păgubaș din sărăcia lui de slugă la dîrloagă...

— Mă, prostule — îl certa deseori Safta țiganca — de ce rabzi, la ce bun îți rupi bojocii în tine muncind? Tu nu vezi că osticosu ăla de jupîn își bate joc de tine? Dă-l dracului și caută alt stăpîn.

Tănăsică o asculta, ridica din umeri și se scutura tot ca de un vis rău. Gîndul de ducă îl încerca o clipă. Toate necazurile se adunau în el și-i încleștau pumnii. Dar revolta lăuntrică era o flacăra repede stinsă. Sluga se înviora, i se lumina figura. Se uita prudent în toate părțile, ca să fie sigur că nu-l mai aude nimeni și se apropia de Safta, să-i spună în șoaptă:

— Știu eu ce știu, coană!

Lipea un deget de buze, ca o rugă să nu mai spună la nimeni taina pe care își inchipuia că o dezvăluie și se transfigura, cu risul gilgîit în glasul limpede acum.

— Tănăsică crede c-o să iasă bine peste un an!

Se jura, s-o convingă și pe Safta de adevăr, pe ochii bouului din staulul lui Cristos. Tănăsică era un fantezist. Nu injura ca Gore, nu striga ocări ca Mădălina și nu blestema ca Tinca. Se jura în imagini. El singur știa că Eva purtase papuci de atlas în rai, că în staulul de la Bellehem a fost un bou cu ochi de copil, că Aprodul Purice băuse vin din cană de lemn, că sfintele mucenice aveau o icoană de aramă iar în generații purtau clopoței la virful aripilor...

— La urma urmei, cucoană — se resemna Tănăsică — să zicem că n-o să iasă bine pînă la anu! Că jupînu e un ciine, că eu îs un prost că rabd să mă bată! Mor că muncesc? Nu. Imi cade rangul, că mă bate? Nu. Să plec? Unde? Pe matala nu te bate ne-

nea Gore ? Ba bine că nu ! Pleci ? Nu pleci. Păi vezi, cucoană ? Rabzi — c-așa ți-a fost scris...

Intreba, din prag, cu glasul umed.

— Unde să plec ? Pe cine am în lume ?

Și cum țigancă nu știa ce să răspundă unor întrebări de care alina existența lui de Tănăsică fantezist și clăpăug, sluga își apleca ușor, cu un gest de renunțare, capul pe un umăr și-și despica gura într-un surâs ca o rană :

— Păi vezi ?...

— Văd, mă Tănăsică ! ofta Safta, clătînd capul.

— Te bate ? Ba bine că nu ! Pleci ? Vezi să nu pleci...

Lovea cu pumnul în zid, ca o răzbunare împotriva adevărului ce-i lega pe amîndoi de viața cu umilințe.

— Aia e, mărul pe care l-a mușcat șarpele — așa ne-a fost nouă scris : să îndurăm și să tăcem, ca morții în paraclisul de la poarta raiului...

Uritul inserărilor cu ploi monotone, nopțile lungi și necazurile îl înrăiau pe Gore. Hamalul venea acasă beat și tirziu, de cîteva ori pe săptămîină, să spargă ușa cu piciorul, să se certe cu Paler și s-o tragă de păr pe Safta, că doarme cu lampa slinsă. Nu uita să bată cu pumnii în ușa meșterului ungur și să-l postească afară, dacă se crede tare și e ceva de capul lui, la trîntă și la palme.

Bela încărca pușca de vînătoare și scotea țeava pe fereastră, ca un avertisment, dar nu descuia ușa. Chiriașii, adunați în jurul lui Gore să vadă ce o să se întîmple, se călcau în picioare, fugind de frica țevii cu două focuri.

Taină de nepătruns pentru mine, însă, rămăseseră scandalurile din casa simigiului și cîntecul epilogal și sfîșietor al rusului.

Cînd se întîmpla să treacă un miez de noapte fără tîmbălău în curte, eram siguri că vom fi smulși din somn de un semnal de incendiu. Mă înfioram, cu ochii mari în întunericul din casă, ascultînd. Fluiera mai întii la fabrica aprinsă, cînd departe, cînd apropiat,

în voia vântului. Semnalul sfîșia tăcerea umedă de afară, ca o chemare, ca un strigăt întretăiat de spaimă și prelungit, în ultim efort, ca o rugă și ca o dez-nădejde.

Știam unde arde, fără să mai ies în curte ca să văd în ce parte e cerul roșu. Dacă fluiera ca o lunecare de arcuș pe o coardă de contrabas, incendiul era la fabrica pentru industria lemnului, de alături. Dacă fluierul era limpede, subțire, aflam că flăcările au cuprins unul din atelierele de la Lessel. Cînd, dimpotrivă, dau locomotivele semnalul de alarmă, ardea depoul de mașini sau la magaziile de mărfuri ale gării.

După cîteva clipe, toate fabricile din împrejurimi fluierau la fel. Era un concert asurzitor — un strigăt de disperare care te smulgea din casă fără voie și te precipita spre locul sinistrului.

Mama umbla, cu mina speriată, pe masă, pe scrin, pe dulapuri, după chibrituri. Tata își căuta pantalonii pe întuneric, se apleca lîngă pat și orbecăia după ghetе — înjurînd că mama nu mai aprinde lampa, zăpăcit, tremurînd ca mine și ca mine îmbrăcat, la întimplare, cu haina pe dos sau pantalonii cu nasturii la spate. Obișnuit încălțam ghetele schimbat și ne împiedicam în șireturi.

Tata pleca la fabrică în fugă, orbește. Făcea parte din echipa de incendiu și era dator să fie prezent la birou, la orice oră din zi sau noapte. Oriunde ar fi fost incendiul, inhămau caii la pompă, se echipau cu topoare, cu căști și frînghii, luau scările pe umăr și se urcau, unii pe capră, alții pe scările pompei, cei mai mulți într-un camion. Plecau în trapul cailor, urlînd și agitînd topoarele, ca să-și poată face drum prin gloata curioșilor ce se adunau pe străzi somnoroși, zăpăciți, buimaci, în panica generală.

Goana cailor prin noapte, zdruncinătura camionului, semnalele ce nu mai conteneau ale fabricilor, ideea că ne ducem la un incendiu mă tulburau și îmi precipitau zvicnirile inimii.

În urma noastră, veneau și pompierii. Se auzeau, de departe, semnalele gornistului. Țipetele de alarmă, tropotul cailor, uruitul roților de la sacale pe caldarim, scara impresionantă cu manivele și sirme întinse, pompa cu aburi, coifurile cu luciri galbene în noaptea și topoarele cu bandulieră, gândul că ei sînt pompieri în adevăr — mă exaltau...

Deasupra fabricii, cerul era o vilvătaie. La poartă mișuna o mulțime imensă — umbre profilate pe fondul roșu al luminii cu care flăcările inundau curtea și strada. Intram cu pompa și camionul pînă în apropierea atelierului aprins. Era un zgomot infernal, o întretăiere de glasuri ce nu știau ce spun și de comenzi pe care nu le mai asculta nimeni. Pompierii încercau să intre pe coridoare și uși, lucrătorii luptau să iasă, cu brațele pline de scule și materiale. Se împingeau unii pe alții, orbește, se călcau, se bruscau — se injurau.

Era o forfoteală eroică și ridicolă în același timp, fără folos, fără înțeles și totuși logică, fără indoială în logica acelor momente de panică, de încordare nervoasă și de anihilare a oricărui efort de reculegere și de justă apreciere a pericolului.

În acest timp, flăcările se încolăceau pe sub streșini, prăbușeau grinzile în atelier, cu zgomot surd, în risipă de scînteii și spărgeau acoperișul, se ridicau spre cer, alături, și, sprintene, se aplecau în voia vîntului, dispăreau o clipă, supte parcă de întuneric și iar se smulgeau în sus, mai înalte, mai groase, mai sprintene și mai cotropitoare. Printre ele, zburau porumbei. Îi vedeam trecînd, zăpăciți, orbi, nevinovați. Flacăra, ca o limbă de reptilă gingăniile, îi prindea din zbor și-i precipita, cu aripile strînse, în jarul ce mistuia acoperișul.

Plîngeam, cu pumnii la gură, de mila lor.

Nu mă mai interesau pompierii urcînd cu agilitate scările ori spărgînd cu topoarele tabla de pe atelier, nici comenzile pe care le da ofițerul, prin gornistul de lîngă el, pompelor cu aburi și sacalelor. Știam că

la fiecare comandă prin goarnă, mecanicul de la pompă răspunde trăgînd o dată, de două sau de mai multe ori de mînerul fluierului ascuțit, strident. Nu mă mai impresiona, deocamdată, nici strigătul celor de la tulumbe, care cereau în răstimpuri cu glasul prelung, speriat, cînd se vedeau înconjurați de flăcări: „Apă, apă, măăă...”

Mă obsedau porumbeii, cu zborul frînt în flăcări.

Moartea lor era, pentru mine, cel mai tragic moment, din tot acel haotic și covârșitor spectacol al incendiului.

Plingeam pentru sufletele albe, trecute prin purgatoriul flăcărilor și din nou întraripate pentru zborul din urmă și cel mai frumos, în limpezimile văzduhului cu drum fără întoarceri...

Tîrziu, în zorile tulburi, lăptoase, murdare de toată oboseala ce mi se lăsa pe pleoape ca un vâl, din atelierul incendiat rămîneau numai zidurile afumate, cu geamurile sparte și ferestrele smulse din loc, cu acoperișul tot prăbușit peste mașinile inundate, răsucind în jurul lor curele arse. Mai stăruiau, sub grinzi și tablă, cuiburi mici de foc, să lumineze vag pustiul dintre ziduri. Vedeam, prin golul de ochi orb al ferestrelor, crescînd și scăzînd, pale de lumină roșie.

Parcă obosea și focul de atîta zburdălnicie de flăcări spre cer, de atîta mistuire și de luptă cu valurile de apă ale tulumbelor alimentate de pompa cu aburi și de pompele de mină, pe care le manipulaseră, neobosit, mahalagiii și lucrătorii, sub comanda celor de la echipele particulare de incendiu.

Era o delăsare, o destrămare de ginduri, o istovire generală, în pasul rar și mare, greu — în cizma cu carîmbii peste genunchi — al pompierei, în încovoierea cu care tîra după el tulumbele inutile acum și în lenea cu care se rostogoleau, din cînd în cînd, ultimele birne rămase prinse în ziduri.

Nu mai impresiona nimic.

Plecăm spre casă. Pe drum, mă împiedicam și lungeam în toate noroaiele, istovit, cu somnul sub pleoape

ca o beție amară și leșinătoare. Mă deșteptam după prînz, cu capul greu, fără foame și fără gust de joacă. Fana mă lăuda că am avut curaj să plec la foc, în rînd cu oamenii mari și mă întreba cum a fost. Ridicam din umeri, mut, cu privirile usturate de lumină. Tresăream, arar, cu ochii mari în gol și nu știam de ce tresar. Fana mă sîcîia cu întrebări la care nu era nimic de răspuns. Uitasem tot ce a fost peste noapte. Imi rămăsese o uruială de motor în urechi și un gust leșios, de apă murdară și curele arse, în gură.

Dacă ploua afară, îmi lipeam fruntea fierbinte de geamul rece și mă uitam fără să văd, pe maidanul cu basculă, spre bariera cu brațul de lemn, vopsit în roșu și alb, ridicat ca o amenințare pentru căruțele ce treceau, mici și încărcate, pe sub el...

Repetam, deseori: b a r i e r a — sonorizînd cuvîntul și căutîndu-i un înțeles pe care-l ascultam în mine, nelămurit încă în gînd, dar clocotit și crescut în suflet, ca un neastîmpăr și ca o presimțire.

Mă obseda și mă speria, uneori, în vis, brațul acela de lemn, ridicat spre cer, imperativ, ca un deget de stăpîn uriaș, stropit cu sînge. Cînd se lăsa în jos, greu, parcă despărțea două lumi, cu o poruncă mută: pînă aici! Porunca era, deopotrivă, pentru noi orășenii din mahalaua cu nume rușinos și pentru cei de dincolo de barieră, poporul fără țară și fără sărbătoare, al țigăniilor și al maidanelor fără hotar...

Dar, fata cu nume băiețesc continua să mă supere cu întrebări.

— Lasă-l în pace — o sfătuia mama pe Fana — că acum nu mai e bun de nimic, citeva zile. De ce s-o fi ducînd la foc, dacă-i face rău?

— De ce să-i facă rău? se mira Fana.

— Știu eu? Nu-l vezi în ce hal e? Parcă-i scos din coșciug... Acu nu-i nimic. Stai să-l vezi, cînd s-o însera!

Zidurile cenușii ale atelierelor de la manufactura de tutun „Belvedere“ aveau patru rînduri de ferestre, la depărtare și în mărime egală. În toate geamurile

se aprindeau lumini, ca un joc în sărituri, de la un etaj la altul și de la o latură la altă latură — patru brâuri cu străluciri mici și galbene. Becurile mari de la barieră își legăneau lumina peste linii. La canton suna un clopot, semnalul de închidere a drumului. În neocuprinsul triajului, agonizau felinarele de la macaze, cu geamuri verzi și roșii sau cu săgeți albe pe matul vopsit al uneia din cele patru suprafețe semnalizatoare.

Uram becurile aprinse ca la o comandă diabolică. Ele chemau noaptea și vărsau întunericul pe stradă, ca o apă sau ca o pulbere curgînd pe acoperișuri și picurînd de sub streșini.

Plecăm de la geam, prins neașteptat de un neastîmpăr curios. Mă plimbam prin casă. Îmi venea să fug afară și mi-era frică să deschid ușa. Cînd mă uitam atent, la bătrînul din cadră, mi se părea că mișcă buzele. Închideam ochii, să nu-l mai văd, dar monstrul cu capul țugui și gura strînsă îmi rămînea, întreg și viu, sub pleoape. Tipam: „Lasă-mă-n pace!” Încercam să cînt, ca Ivan sau ca Gore, și mi se încleșteau fălcile. Tremuram, cu sudoare pe frunte. Amețeam umblind repede printre scaune și în jurul mesei. Deși bătrînul din fotografie nu mă mai obseda cu clefăitul lui de gură fără dinți, strigam, nu știam cui și de ce: „Lasă-mă-n pace!” Firește că, afară, lunecau prin băltoace pași de vedenii, că umbrele se adunau la geamuri, mă priveau prin spărtura perdelelor și se sfăluiau, în șoapte pe care numai eu și vîntul le ascultam.

Mama încerca să mă smulgă din neastîmpăr, să mă ocupe cu ceva, să mă lege de un gînd senin. Știa întîmplări cu haz și povești, reînvia pentru a nu știu cîta oară isprăvile, în adevăr de basm, ale uneia din bune, haiducă odinioară și frumusețe legendară.

Ascultam fără să aud și întrebam, fără rost, nimicuri cărora, în acele momente de tulburare, le acordam importanță. Mă pasiona indeosebi ciobanul cu oile și ciinele lui, pe care mi-l arătase Ivan cizmarul,

Într-o noapte, în globul luminos al lunii. Dar nu ascultam răspunsul, nu eram în stare să mă concentrez. Nu mai umblam prin casă, acum, și puțin îmi păsa de umbrele cu șoapte și de pașii vântului. Era o liniște aparentă. Mă înviora gândul că în lună e un ciobănaș cu fluier de soc și cîine mișos, între oi nădrăvane.

O rugam pe mama să-mi spună povestea cu trei turme de oi și trei ciobănei, pe care o cînta în fiecare duminică după-masă, tata — ca pe un colind sau ca pe un descintec de dragoste și moarte.

Mă inveseleam brusc — o veselie stridentă, spusă în gesturi nestăpînite, dezechilibrate, simptomatice, sub care creștea un sentiment de gol și de îndepărtare, de apăsare pe umeri, de lunecare și de pierdere a pămîntului de sub picioare.

Mă intristam tot așa de repede și fără rost.

Așteptam să se întîmple ceva, să năvălească un om pe ușă, cu o veste rea. Mă nelinișteam că tata n-a venit încă de la fabrică. Fluierase pentru încetarea lucrului sau nu? Întrebam, tresăream cu fiecare pas din curte și fugeam să dau perdeaua la o parte și să văd cine vine, iar întrebam, ca apoi să tresar din nou și să fug la ușă. Mă obseda ideea că acolo, la fabrică, s-a întîmplat ceva cu tata — cu el sau cu altcineva, cu un om, cu mai mulți, într-un atelier sau în toate sălile de mașini industriale.

Dar tata intra pe ușă zîmbind, vesel cum nu-mi aduc aminte să fi fost de multe ori, în anii lui puțini și aspri. Strigam, fericit pînă la lacrimi, și-i săream în brațe, să-l cuprind cu miinile pe după gît, strins, topît tot în îmbrățișare, să-l mîngîi, să-l sărut, să-l trag de păr și iar să-l sărut. Mă bucuram ca de o comoară pierdută demult și regăsită — pentru că eram sigur că la fabrică se întimplase ceva, că în momentele mele de neastîmpăr și de presimțire, tata trecuse pe lingă moarte, el sau altcineva din atelier.

Aveam impresia precisă a morții care sta la pîndă, în apropiere...

Văzusem atîția morți, spinzurînd în copaci sau înecați la Ciurel, mutilați de tren sau ruți în bucăți de curele și transmisiuni, prin fabrici, că — fără s-o înțeleg sau să încerc s-o cuprind cu gîndul crud — începusem să simt moartea în mine și în aer, ca o aripă a cărei filfiire numai eu o vedeam — cînd îmi apăsam palmele pe pleoape, gest instinctiv de concentrare pe care nu știam de la cine îl moștenisem...

Toți oamenii de la noi din mahala murceau crunt, de moarte sălbatică. Fie că lucrau la fabrică, fie că erau căruțași sau hamali la magaziile imense ale gării sau în triajul plin de vagoane de marfă, toți erau și la fiecare pas, pîndiți de moarte înfricoșătoare: prinși în curele și frînți în bucăți pe transmisiuni, de nu cumva aruncați răsucit și făcuți fărime de plafon, ca de acolo să se prăbușească, un mototol de cîrpe și carne tremurînd încă în ultimul licăr al vieții, pe stivele de scinduri ori în mormanele de talaș sau despicăți de tenderul și de roțile unei locomotive — ca să rămîna alături de linie, deseori, o singură mină, vînată, țipîndu-și revolta în pumnul strîns, cu toată groaza momentului și cu toată foamea, pe un codru de piine — foamea lor, postum protestatară, de ciini ai vieții.

Alergam să văd un mutilat cu inconștiența fanatică, roboitoare, ce mă smulgea din casă, cînd se declara un incendiu.

Dar innoptările, după ce vedeam bucățile de carne împrăștiate pe traverse, erau tot așa de chinuitoare ca și înserările ce urmau unui incendiu.

Prima noapte îmi era imposibil să dorm. După fiecare incendiu, trăiam și mistuiam în mine spectacolul halucinant al flăcărilor și toți porumbeii arși înviau și mi se adunau pe frunte, gîngurînd și filfiînd aripile. Mă sculam țipînd și fugeam să mă fac mic lingă bata, tremurînd, vorbind fără șir, cu ochii mari în întunericul din casă, populat și el de șerpii flăcărilor și de aripi albe. Dacă, dimpotrivă, se întimplase în ziua aceea o nenorocire, visam noaptea, fără să dorm,

că toate bucățile de carne se adună laolaltă, că invie mutilatul și mă strigă pe nume. Plecam alături de el, sărind din traversă în traversă și glumind. Dar flutiera o locomotivă. Venea spre noi, vijelios, un tren. Fugeam să nu ne ajungă, dar pământul la rîndu-i ne fugea de sub picioare și ne apropia de bestia cu trei ochi aprinși : unul verde, altul roșu, celălalt alb — de un alb spălăcit, mortuar.

Fugeam și țipam, pînă mă deșteptam urlînd de spaimă, în brațele tatii — speriat și el, alături de mama, dar liniștiți numaidecît, cînd înțelegeau că totul nu a fost decît un vis rău, ducă-se pe pustii locuri.

Mama îmi închina perna și pleca să se culce fără grijă.

Era convinsă că o să mă apere sfînta cruce...

Dar sufletul acela crud, tăvălit prin toată mocirla vieții, fărîmițat de toate emoțiile tari, desfigurat de toate mășcările unui trai comun în mascara unică a casei cu nebuni și strepezit de aceste nopți de coșmar și de sfișiere, nimeni n-ar mai fi fost în stare să-l apere.

Prea curînd apropiat de adevărul brutal al vieții, prea devreme prins de aripă, lovit de toate tainele și sîngenat în toți mărăcinii necazurilor, sufletul acesta crescuse răsucit și strîmb ca un copac cu fruct pădureț la gust și otrăvitor.

Capitolul V

DESCIFRARE IN PALMA ȘI IN VREME

Cu fructul acesta amar în palma întinsă am intrat în lume, prin gangul umed, plin de necazuri și faine, al casei cu nebuni, copleșit fără să înțeleg, simțind adevărul în mine ca un spin și murdar de toată murdăria ce mă înconjură.

Mama nu uita să-mi închine perna, cînd mă culcam.

— Fugi la rugăciune, drace! Roagă-te lui Dumnezeu să crești mare...

Un motiv de întristare, pentru mine și bătrini: isprăvisem clasele primare, dar nu crescusem mare! Meșterii nu mă primeau în fabrici și ateliere, să-mi aleg brățara de aur a unui meșteșug, pentru că eram prea mărunț și slab.

— Ce să facem cu el? Mai ține-l un an acasă și îndoapă-l ca pe curcani, să prindă vlagă...

Tata ofta trist că trec anii și rămîn haimana pe drumuri. Mama însă nu se descuraja. Era sigură că, pînă la toamna viitoare, o să cresc cît un plop, dacă o să mă rog la icoană.

— Închină-te, să te faci mare, Puișor, și să nu mai visezi urit...

Mă uitam, absent, la îngerii și sfinții și mișcam buzele.

Icoana era mare și voia să spună o poveste de dincolo de moarte și din cer.

Fusese împărțită în cinci vămi. Intre o vamă și alta pluteau nori cenușii, mohoriți, ca să aibă îngerii și sfinții pe ce să calce.

Prima vamă, inferioară, era împărțită, la rîndu-i, în cincisprezece chinuri ale iadului. Păcătoși și păcătoase, în pielea goală, spînzurînd de limbă sau legați cu capul în jos, se pîrpăleau în flăcări. În vama următoare, de o parte era învierea din morți, de alta chinurile iadului. În mijloc, străjuia un înger cu sabia de foc în mîna stîngă. Morții înviau ieșind din pămînt, pe lîngă crucile mormintelor. Dar nu toți morții dormiseră în pămînt, în umbra crucii. Pe unii îi mincaseră fiarele. Vor veni și ei la inviere, pentru că o balenă, un crocodil și un leu se apropiau de înger și vărsau din gura deschisă lang, victimele foamei și sălbăticiiei lor. În stînga îngerului, era iadul. Doi draci prinseseră în lanț o armată de păcătoși, muritori de rînd, stăpîni atotputernici odinioară și călugări, femei ticăloase și bătrîni cu bărbi încilcite. Dracii îi trăgeau spre iadul închipuit ca o mare de flăcări, în care suferă, plîng și țipă nevredniciei să vadă lumina paradisiacă. Un diavol îi impungea cu un trident, în timp ce altul se bucura că-l ține de beregată pe avarul nedespărțit și aci de punga lui cu aur. Fierește că, peste flăcări, zbura un înger să aducă muștrări, cu glas de trimbiță, peste acea vale a plingerilor tîrzii. Un șarpe gros, verde, înfășurat de la coadă la cap de o panglică pe care nu știam ce scrie, se ridica din flăcări, să gonească îngerul cu goarnă. Dar gura lui de flăcări și smoală nu putea să atingă vestmîntul roșu și albastru al celestului trimis să smulgă, sufletelor condamnate, un geamăt de pocăință.

În vama superioară era judecata. O cumpănă în mijloc cîntărea faptele bune și rele. Oricît ar fi tras doi nichiperici de talgerul cu păcatele muritorului ce aștepta, gol și pur, lîngă cumpănă, virtuțile lui erau

mai grele și omul avea să intre în raiul cu porțile deschise și împodobite cu ramuri verzi. În calea fericiților în veci, alt înger arunca trandafiri.

Peste boată această întimplare cu zîmbete și plingeri, cu fericiri ce nu vor fi vis și nenorociri peste care n-o să se mai aștearnă praful uitării, plutea izbînda crucii, la care veneau să se închine regi în hlamidă și patriarhi, cu cîrje de aur, fecioare în alb și copii cu ramuri verzi în mîini. Era glorificarea credinței și aureolarea lui Isus, care sta pe un tron de aur, în ultima vamă a văzduhului din icoană, înconjurat de îngeri și de aripioare cu capete de copil, zburdînd în jurul lui ca fluturii pe lingă o floare...

Cînd eram singur acasă, iarna îndeosebi, mă urcam în pat și mă uilam ore întregi la icoana asta mare, încercînd să înțeleg tot ce văd și să nu mă sperii de tot ce înțeleg.

Uneori, împărțeam nefericirile și recompensele celeste, pentru cei din curte, după canonul din icoană. Pe Tina o spînzuram de limbă și o aruncam în foc. Lenora trebuia să încalece pe capul șarpelui și să țipe de frica dracilor. Ivan zbura înger cu goarnă, pentru că știa să cînte frumos — pe Gore îl aruncam în gura crocodilului iar pe Mădălina o lăsam mîncată de leu, curios să văd dacă bestia cu coamă o să-i înghită și piciorul de lemn. Tino Stavros pleca în iad, fără să mai treacă pe la cumpănă, în timp ce grecoaica și Tănăsică, de mîna cu mama și cu Fana, intrau în rai, mîngîiați pe obraz de sfîntul portar. Nu știam ce să fac cu Paler, cu cei doi ilfoveni și cu Pascu. Pe Gore, scăpat printr-o minune din gura crocodilului, îl obligam să se descarce de păcate în fața cumpenei. Strigam la înger: „Să faci ce vrei, cu el și cu țiganca lui...”

Era o joacă de copil. Împărțeam omenirea ce mă înconjura, iconar ca oricare altul, în răi și buni, în victime și călăi. Acesta a fost înliiul gînd lămurit sub frunte. Il repetam în fiecare seară, cînd mă rugam: „precum în cer așa și pre pămînt“...

Alteori uitam de oameni. Mă cocoșam pe un scaun pus în pat, ca să fiu mai aproape de cer și de îngeri, și mă uitam, pierdut, smuls din casa cu nebuni și de pe pământ, la icoană. Încercam un sentiment de desprindere, de evadare din pantalonii cu brăcinar de sfoară și cămașa în culori lipoveneste, ca și cum mă apuca o mină invizibilă de chică, mă ridică în sus și mă lăsa, chip și eu ca oricare altul din icoană, pe malul apei din care scoteau capul balenele și crocodilii, ca să învie din gura lor oamenii mincați cine știe când și pe ce meleaguri ale vieții pămîntene. Eram îmbrăcat ca îngerii, zîmbitor ca patriarhii de la poarta raiului și ușor ca aripioarele cu capete blonde de copil, din jurul lui Isus. În zborul lor recunoscusem sufletele albe ale porumbeilor morți în toate flăcările incendiilor.

Urcam de la o vamă a văzduhului la alta. O auzeam pe Tinca țipînd în flăcări, Fana imi făcea semn cu mîna, din poarta raiului, să mă apropii, iar Tănăsică se bucura, bătînd din palme și plîngînd de fericire, că nu se înșelase cînd îi spusese Saftei lui Gore că o să fie bine peste un an! Acum era bine pentru el, era frumos, uitase toate umilințele și nedreptățile ofticosului cu catastiv, pe care jarul iadului îl scrumise demult.

Nu mă apropiam de raiul ce mă chema prin Fana. Căutam pe altcineva, printre îngeri și regi cu hlamidă, de la un nor la altul, pînă sus la picioarele lui Isus. Întrebam, umblam neaslîmpărat de colo pînă colo, întrebam din nou și iar plecam, spărgînd norii cu zborul meu, pînă la malul pe care învîiau morții, în vecinătatea iadului și sub fericirile promise ale raiului.

Strigam, de acolo, din pragul dintre viață și moarte, spre depărtări și înălțimi, puternic, cu palmele la gură și ochii crînceni :

— Unde e Dumnezeu? Il caut pe Dumnezeu...
Se cutremurau văzduhurile și mă deșteptam căzînd în pat, rostogol, cu scaunul și icoana peste mine. Nu mă mișcam. Scînceam, cu mîinile încurcate printre pi-

cioarele scaunului și cu icoana rezemată pe umerii mei, ca o piatră de mormînt. Stam așa pînă intra mama în casă.

— Ce făcuși, împielițatule? se speria ea, pliciind palmele și oprită în prag.

— L-am căutat pe Dumnezeu! urlam de sub icoană, fără lacrimi.

Mama se mira cu mina la gură, tristă că are un copil stricător și buimac din fire, ca mine. O lăsam să se mire și îmi apăsam lama cuțitului pe frunte, să dau înapoi cucuiul pe care mi-l făcuse, în cădere, un colț al ramei de la icoană. Eram furios pe mine, pe icoană, pe mama și pe tot cerul, cu îngerii și crucile lui victorioase. În căderea mea de pe scaun și în semnul de la frunte, vedeam o răzbunare a lui Dumnezeu — pentru că îndrăznisem să-l caut și să-l strig pe nume.

Mama afirmase un mare adevăr pentru mine. Dumnezeu se afla pretutindeni. Nu era nevoie să mă cațăr pe scaune și să mă alîrn de rama icoanelor, ca să-l gădesc. Am început să-l caut, cum spusese mama, pretutindeni și s-a întîmplat să-l întîlnesc la noi în curte, într-o zi de iarnă, cu soare mult pe zăpada orbitoare.

În fața geamului de la sală era un copac rămas ca mine, pipernicit, pentru că nu-l înviorase soarele primăverilor și nu-l crescuseră ploile verilor. Numai Mădălina îi arunca, la rădăcină lături.

Vrăbiile se opreau în crengile lui, ciripeau spre mine, vesele, și săreau pe zăpadă, să ciugule firimiturile de piine pe care le aruncam, în fiecare zi, după-masă. Mă uitam la ele, din casă, și băteam cu degetul în geam, să le dau de veste că le văd și mă bucur de zburdălnicia lor de bulgărași cu aripioare.

Nu știu de unde se pripășise la noi în curte o pisică mare, neagră, cu ochi sălbatici. O uram pentru că, de cîte ori o întîlneam prin curte, se încorda, cu botul pe labe, gata să sară pe mine. Miorlăia dușmănos, răsucind și întinzînd coada stufoasă și mă fixa cu ochii despicați și crescuți. Nu puteam să-i suport privirile

și țipam, cu capul ascuns în palme, pînă venea Ivan, din magazia lui, s-o prindă de coadă și s-o arunce pe casă. O ura și rusul. Pisica îi furase pîinea de cîteva ori și-i răsturnase sufertașul cu mîncare.

Animalul dormea în poala oloagei. Tinca o mîngîia cu un nume de floare. Noi o botezasem, cu o dușmănie egală pentru pisică și stăpîna ce-i da să mănînce : Gașperița.

În după-amiaza aceea revelatoare de iarnă, ce avea să mă apropie de Dumnezeu, rămăsese o singură vrabie în copac. Zburda din cracă în cracă, se ciugulea sub aripă ori striga spre mine : cip-cirip, ca un rîs nevinovat și ca mulțumire că-i aruncasem un miez de pîine. O strigam, la rîndu-mi, prin geam, cu mîngîieri și o întrebam dacă nu-i e frig afară, prin zăpadă — mică și fără adăpost cum era. Pasărea își tremura aripile, ciripind : nu, nu ! Mă înțeleșese și încerca să mă convingă că nu-i e frig.

Dar, în zburdălnicia jocului, pisica a lucit priviri de pradă.

Gașperița se apropiase de copac, cu pași rari, atenți, imateriali. Cînd am văzut-o, am tresărit. Era prea tîrziu ca să mai ies afară, să gonesc animalul negru ce se țira prin zăpadă încet, sigur, cu ochii fascinați. Am bătut cu pumnii în geam, să sperii vrabia, s-o gonesc, am strigat la ea să plece, că vine pisica și o prinde. Pasărea însă nu presimțise moartea în apropiere. Se ciugulea sub aripă. Așa a prins-o Gașperița în gură, în săritura pe care a făcut-o, ca o vedenie, prin fața mea.

Nu am chemat pe nimeni să smulgă vrabia din ghearele pisicii. Nici eu nu am ieșit repede afară, să încerc s-o scap.

Încremenisem la geam, fără gînd.

Vrabia plîngea în mine : cip-cirip, mi se ascunsese în inimă și se zbătea, cu aripile deschise : cip-cirip, ca un plîns, ca o dojană, ca un protest. O ascultam, cu o lacrimă prelinsă în bărbie, slab, proptit de zid să nu cad, cu desăvîrșire deprimat. Dacă incendiile și neno-

rocirile mă cutremurau, tulburînd și răsturnînd în mine toate imaginile, scena asta neașteptată, de o clipă, cu o pasăre mică și o miță de smoală, mă anesteziase. Înțelegeam pentru întâia oară că sînt dureri mai presus de plîns și de zbucium.

Seara, la masă, am povestit bătrînilor ce se întîmplase.

Întrebam : de ce ? Era o întrebare ce mă chinuia, pe care o strigasem în mine, ca să nu aflu un răspuns.

Tata a suris vag, cu toată limpezimea ochilor în lumina lămpii. A suris și m-a mîngîiat pe frunte, îndelung, cu mina ușoară. Pe el nu-l impresionase scena cu vrabia. Il înginduram eu, pentru că : tare eram bun la inimă și mult o să sufăr în lume ! Mama, însă, a ținut să mă convingă, în timp ce aduna firimiturile de pe masă, că nu se întîmplase nimic deosebit. Vrabia era sortită să mănînce musculițe, pisicile mînceau vrăbii, cîinii omorau pisicile...

— Vorba mamă-ti, Puișor, a oftat tata. Tu nu vezi ? Se mănîncă unii pe alții...

Am întreat, aplecat peste masă, cu buzele albe :

— De ce ?

Nu bănuiam că răspunsul, pe care-l așteptam ca pe-o dezlegare în conștiință, mă va apropia de cer.

— Pentru că așa a lăsat Dumnezeu !

Am bilbiit, nu-mi aduc aminte ce, și am căzut pe scaun, slab, cu bărbia în piept, dezarticulat.

Dumnezeu, pe care-l căutasem în icoană și-l chemasem în mine, mi se arătase în gheara ce sfîșiasse vrabia, prin gura ce devorase prada mică...

Tirziu, am ridicat ochii spre icoană, umezi, și am privit-o lung, cu încrîncenare în pumni și cu părere de rău în suflet, ca pe un vis și ca pe o jucărie de care trebuia să mă despart pentru totdeauna. Se prăbușise ceva în mine și se căscase un gol imens — un pustiu în care gîndul era zbor de liliac peste încremeniri de ape sub sălcii și sub lună. Mă simțeam singur dar crescut, mai puternic, cu o culă adîncă între sprincene. Cu o încordare de voință în pumnii strînși

și în smucitura în sus a capului, ca să-mi descopăr fruntea, aruncînd spre creștet șuvițele de păr ce-mi lunecaseră pe tîmple, am vrut să strig, pentru mama și pentru gîndul ce mă copleșise: „Eu nu mai mă închin la icoană!”

Nu știu dacă acest prim efort de eliberare a fost prea istovitor pentru copilul de atunci sau dacă, în gîndul ruperii de lîngă icoană, m-a durut în subconștient ideea despărțirii de copilăria pe care mi-o legănaseră sufletele albe ale porumbeilor întîlniți în capețele bucălate și blonde din jurul lui Isus și sfinții — toți la fel de frumoși, în vestmintele lor roșii și albastre — acel roșu apostolic pe care a fost scris să-l întîlnesc mai tîrziu, fluturînd pe o baricadă...

Adevărul e că am plîns, cu capul căzut pe umărul tatii, nestăpînit.

— Of, că tare ești prost! se mîhnise mama. Poftim la el ce risipă de lacrimi, pentru un pumnîșor de vrabie!...

Tot așa mă certa mama și toamna, cînd mă întorceam acasă plîngînd de mila mărăcinilor și a scaieților cu floarea în puf violet, pe care-i lăsasem, singuri și frînți de vînt, să-i biciuie ploile și să-i îngroape zăpezile ce aveau să vină, cu viscolul scăpat pe mائدane ca un mînz sălbatic. Pentru ea, mărăcinii și scaieții erau niște buruieni și atîta tot. Se uscau toamna, înviau primăvara, alții și tot ei, mărăcini și ciulini. Pentru mine, însă, în serile cînd așteptam, cu Fana alături, sub pod, o minune în care, rînd pe rînd, tovarășii de joacă și de isprăvi se bucurau că nu mai cred, ca să poată rămîne în adăpostul cald de acasă, toate aceste nevrednice și sălbatice buruieni, cum le botezase mama, începeau să aibă un suflet, să simtă, să prindă glas și să mă cheme, să mă roage, să plîngă — un plîns pe care numai eu aveam urechi ca să-l aud — că le las singure, fără apărare, în noapte și în furtună. Parcă-i vedeam cum tremură și se adună unul lîngă altul, mărăcinii laolaltă cu ciulinii și scaieții, mici și scuturați de spaimă, copii și ei ca mine,

uzi, vineți de frig, scîncind, plesniți cu biciușca vîntului peste ochi, cînd încercau să se apere de ploaie, dezrădăcinați și dați peste cap, amestecați cu noroiul și clisa galbenă de șuvoaie de apă ce inundau — scurse pe cele două versante ale dealului cu linia ferată — maidanul.

Fana mă ținea de mîină, strîns, și mă tîra spre casă. Sufletul acesta obidit al maidanului trăia în mine. Mama filozofase la fel.

— Nu mai plînge, prostu mării ! Așa e soarta lor de mărăcini ! Scaietii rămîn pe cîmp, se ofilesc și putrezesc, rîndunelele pleacă, vrăbiile ciripesc în cuiburi mici, noi ne adăpostim în case. Parcă oamenii nu mor și nu putrezesc ? Pe vrăbie cine-o apără, pe noi cine ne plînge ?...

Așa era soarta mărăcinilor...

— Fiecare : om, pasăre, vierme sau buruiiană, orice lighioană, are un noroc scris în frunte — o soartă...

Adevărul pe care mi-l spusese mama, cu cîteva luni în urmă, în noaptea cu plîns pentru sufletul maidanului, zgribulit de frig și rămas în mine, cu țepii mărăcinilor înfiți în carne, mi se limpezeise sub frunte abia atunci, în seara aceea de schimbare la față, cu ninsoare molcomă, cînd umbra jucăușă a vrăbiei mai stăruia încă prin crengile fragede ale pomișorului, ca un fulg de zăpadă sau ca un licăr.

„Așa e soarta Mădălinei, să aibă picior de lemn și să spele rufe la hamali ? Care e norocul lui Ivan, să dreagă papucii Saftei și să plîngă în fiecare noapte de mila grecoaiței ? Dar soarta grecoaiței ? S-o bată simigiul ?“

Se înnodau întrebările în mine și nu știam cum să le smulg în lumină, cu ce vorbe să le spun. Inchisese ochii, să le simt, să le apropii, să le văd mai limpede. Se despica în mine o amintire și se desfăcea, miraculoasă, ca o floare japoneză în apă : Safta țiganca, cu un chiștoc de țigară slîns în colțul gurii, dînd în cărți și ghicind în palmă...

Intrase într-o zi la Safta cineva, un om cu figura

suferindă, veștedă. Nu-l știa nimeni de unde vine și cine e. Apăruse, în prag, ca o arătare, înfășurat într-o pelerină. Toți ne uitam la el fără să clipim. Omul s-a apropiat de țigancă și a întins mîna, albă, cu degete subțiri.

— Să-mi spui care-i soarta mea !

Vorbise rar, cu un tremur uscat, sec, în glasul ca o părere.

Mă oprisem lîngă mama, cu gîndul la omul în pelerină și am întrebat, ca o joacă :

— Să-mi spui care-i soarta mea !

Mama a rîs.

— Fugi la naiba, ghibirdici cu nădragii-n vine !

Dar, pentru că stăruiam cu palma întinsă, așteptînd banul de aur al norocului pe care și eu, ca orice buruiănă sau lighioană, îl purtam în frunte — mama a surîs alături de tata, m-a luat în brațe, mi-a suflat în față, ca în descîntec, și a făcut : ptiu, cu buzele, ca în deochi.

— Soarta matale. Puișor ? Nu ți-o cunoști ? Să umbli haimana și să plîngi pentru toți mărăcinii pămîntului...

Vorbînd, mama îmi răvășise părul pe frunte, mă sărutase și mă mîngîiase — glumise.

Singur tata a tresărit, cu o întunecare vremelnică în albastrul ochilor și a lovit cu palma în gol, de la o tîmplă la alta, ca și cum ar fi vrut să gonească o vedenie.

— Tu, femeie, de nu ți-ar fi gura ursitoare !

Hoinar și să plîng pentru toți mărăcinii pămîntului...

Mi-am ridicat părul de pe frunte și am îngînat : „Bine“ — absent, fără întrebare și fără înțeles în mine, un bine de dincolo de noi și de casa cu nebuni, spus cu ușurința cu care îmi alegeam uncori, din palma întinsă a Fanei, o vișină necoaptă, amară, strepezi-toare, ca să-i las ei numai cireșile dulci și cărnoase.

Mi se pare că împlinisem paisprezece ani.

La început a fost primăvara

Capitolul VI

SOARELE MURISE CU MĂRĂCINII ȘI COPILARIA

Primăvara intrase pe bariera orașului ascunsă în pelerina nopții și fără veste, cu ploi rezezi, să spele copacii și acoperișurile de albul murdar al zăpezii și să gonească de pe maidane — în stoluri, cum veniseră — ciorile.

Mama deschisese geamul și ne trezise din somn.

— Primăvara, Puișor !

— Unde ?

Intrebasem buimac, cu visul încă rămas în gene. Mă dezmeticisem tirziu și bătușem cu pumnul mîc în zidul tare și aspru dintre noi și Mădălina.

— Lenoro, a venit primăvara !

Dar fata cu păpuși de cîrpă și plîns de pisică bolnavă nu mi-a răspuns. Știa oare Lenora ce e primăvara ? Ea trăise pînă atunci, laolaltă cu guzganii și gîndacii, între patru ziduri umede, floare veștedă în igrasia pereților. De cînd se mutase Mădălina piciorde-lemn la noi în curte, fata nu trecuse pragul gangului. Cînd încerca să se joace în curte, o usturau ochii de lumină. N-o încercase încă dorul de ducă, nu evadase în imperiul florilor cu puf violet, nu se tăvălise prin iarbă și nu-și lipise tîmpla de pămînt, să-l simtă

zvicnind că o inimă, nu se scăldase în valurile verzi ale ierbii, nu se murdărise în praf și nu se spălase în spuma de la canalul mic, nici nu așteptase soarele sub pod, tristă că mor măracinii pe maidane și veselă că vor învia când se vor topi zăpezile și va sparge Făt-Frumosul maidanelor carapacea de broască țestoasă a norilor.

De opt ani, pentru acest fruct al întunericului, încă nu se făcuse primăvară...

Darabana ploii, pe acoperișuri, suna ca un cîntec de izbîndă.

Tata a scos pumnii pe fereastră, i-a umplut cu apă de la burlan și m-a stropit pe frunte și în sîn.

— Botezul primăverii, mînzule !

Am spus pentru tata și primăvara : „Săru' mîna...”

Afară era un zvon ca o fugă de pitici cu clopoței minusculi în ciucurii de la opinci. Ascultam pentru înțtia oară pămîntul respirînd adînc, ca un salahor în somn fără vise, în ajun de sărbătoare. Se despicau în ploaia caldă bulgării înghețați, ca mugurii, și urca spre cer, din țărînă și copaci, prinos adus vraciului stăpîn peste moarte și înviere, un neastîmpăr pretutindenes în care se împletise mersul ca un fir de paing al gîzelor, cu dansul despletit al sălcilor.

Urca în mine și în copacul pitic de la geam, viața, forța care avea să despice în curînd, cu sabia firului de iarbă, piatra.

Mă îmbrăcasem cu pantalonii, ca să-mi fie mai ușoară fuga pe maidane, cînd s-o lumina, și mă trîntisem peste plapumă, cu palmele sub cap, așteptînd să răsară soarele.

Cinci luni dorisem, în carcera sălii, sub ochii de spion și de spaimă ai bătrînului cu gura strînsă ca o pungă, clipa eliberării.

Știam sigur că nici Fana nu doarme. Sta la pîndă. cu tumultul primăverii de afară în inimă și în temple. Aștepta soarele, ca și mine. Mîine îl vom privi de mîna, răsărînd de peste depoul de mașini, și ne vom bucura ca păgîinii, țopăind în jurul focurilor a-

prinse pe ruinele rampei de vinuri din dosul cazărilor.

Eram așa de dornic de evadare că, în imaginația mea de atunci, se topeau zăpezile în câteva ore, se încrucișau poteci printre bălăriile crescute ca prin farmec și se încălzea apa la stăvilă, cu prima rază de soare lunecată pe luciul apei ca o rîndunică în zbor — ca să ne putem spăla de toată murdăria celor cinci luni de viață moartă.

Visam să trecem de la iarnă la primăvară cu un singur pas, ca la șotron.

Dar, a doua zi, soarele a uitat să răsară. Grămezile de zăpadă rămăseseră în curle, ca în ajun, cu gunoiul în vîrfuri. Ploua mărunț acum, ca toamna, iar ciourile se strigau pe nume, plutind în burnița dimineții ca niște petice furate de vînt din vitrina unui dricar, smulse de un vîrtej în înălțime și lăsate apoi să cadă, plutind alene și în stoluri, peste mahala.

Primăvara ne mințise pentru înțlia oară.

Rămăsesem în prag, trist, și mă uitam spre cer, fără gînd.

Fana îngîna în fiecare toamnă, cînd așteptam singuri sub arcada podului: „Să vezi că nu mai răsare soarele!” Imi rămăsesese în amintire glasul ei, ca un cîntec de goarnă după dricul unui soldat prost și flăcău. Ingînam, cu un țurțur de gheață în mîna: „Să vezi că primăvara asta nu răsare soarele pentru noi!”

Sloiul rece mi se topea în palma caldă. Prelinsă printre degete, apa îmi picura pe vîrfurile piciorului desculț — ca lacrimile.

Fana a venit la noi pe la prînz. Se așezase lîngă mine pe scaunel, fără cuvînt. Era palidă, plînsese, umblase prin zăpadă cu picioarele goale și tremura, strînsă sub broboadă.

Ne împărtășisem întoldeauna gîndul bun și întristările. Trăisem unul prin altul, chip resfrînt în două oglinzi paralele.

Cînd plecam la ispravă prin grădinile sîrbilor, Fana sărea gardul alături de mine, ca o umbră, și nu mă

lăsa singur, între dulăi și în mîna paznicilor cu șalvari. Eram mai voinic, mai temerar, dacă o știam lîngă mine.

Învătasem să înot, dar nu mă tentase niciodată aventura. Cînd am văzut-o pentru întîia oară pe Fana, însă, urcîndu-se pe parapetul stăvilarului, am simțit un zvîcnet ca o poruncă în inimă și fără să am timp să mă întreb ce fac, m-am pomenit lîngă ea, încins de soare și de încordare. M-am săltat în vîrfuri și am sărit, o dată cu Fana, în gol. În cădere, am văzut gîrla răsturnîndu-și malurile și urcînd spre mine ca o gură haotică de animal. Apa s-a despicat pe lîngă mine, plesnind ca un bici cu sfîrc de mătase și m-am dus la fund, amețit. N-am mai știut de mine. M-am trezit plutind pe spate, cu brațele desfăcute, ca o broască izbită cu pîtra de la praștie în cap.

Fana mă căutase în adînc, mă prinsese de păr și mă trăgea la mal, călcînd apa.

Mă întinsesem, istovit, în răcoarea înviorătoare a ierbii.

— Nu-i nimic, zîmbise fata, bătîndu-mă pe obraz, repede și ușor. Ai avut curaj să sări de pe balustradă. Asta e una la mîină! A doua oară ai să ieși singur la mal. Așa e la început...

Se întoarse lîngă mine peste cîteva clipe, cu un măr. Trecuse pe malul celălalt, în livada sîrbilor, și îmi adusesese, recompensă că avusesem curaj să înfrunt moartea de dragul ei, un fruct cărnos mustind sub pielița ca obrazul ei de rumen. Trecînd prin apă, Fana ținuse mărul în gură iar fructul păstrase urmele dinților.

Mușcasem din el cu o foame în care, pentru întîia oară, mi-am simțit sufletul flămînd.

Recunoscător, i-am întins jumătate din măr.

— Na, mînîncă și tu, că m-ai scăpat de la moarte. Dacă nu erai tu, acum mă ciuguleau peștișorii și mă sugeau lipitorile.

Fana a răspuns simplu, sculurînd părul ud pe umeri:

— Nu te lăsam eu la fund! Secam stăvilarul cu gura și tot te scoleam afară.

Mi-a venit să plîng și am rîs, lipind mărul de gura ei, ca de un fagur cu miere, și mușcindu-l apoi cu o foame crescută neînțeles în mine. O primă cuminecare în dragoste, pe care noi o înțelesesem și împlinisem ca un joc cu o fată, un băiat, un măr și o tiflă pentru moartea ce trecuse prin mine și pe lîngă noi, ca un frig în oase și ca un nor, plutind cu umbra după el, sub soarele pe care numai noi știam să-l implorăm, cînd se înclina spre dealul Cotrocenilor, să nu ne fure lumina pe care o adunasem sub pleoape și în bronzul trupurilor cu neastîmpăr încă neînțeles în sînge.

Cucerisem prin Fana, faima unui curaj pe care ea singură știa să mi-l însufle, iar fata răzbuna, prin mine, glumele obraznice ale tovarășilor de joacă. Hai-manalele ne chemau cu un singur nume pe amîndoi. Numai cu unul din noi se sfătuiam. Știau că răspunsul meu e cuvîntul Fanei, jocul pe care-l alegea fata era ales mai dinainte de mine.

Cînd se întîmpla, uneori, să plec singur pe maidan, eram sîngaci, mă jucam fără haz. Dacă mă certam cu cineva, tovarășii de joacă strigau la potrivit: „Nu da, că-l doare pe el aici și plînge Fana acasă!“ Nu mă indoiam că în gluma lor răutăcioasă e un adevăr. Iarna, cînd stam singur în casă și trist, eram sigur că Fana e tot așa de singură și tristă. Plecam, desculț prin zăpadă și cu gîtul gol în viscol, să văd ce face. O găseam în magazie, stînd pe butucul de spart lemne, cu fruntea în palme.

Nu o întrebam de ce plînge. Știam că iar s-a luat de păr cu surorile. Era o taină și la ei în casă. Fana ridicase numai un colț al vălului și se cutremurase. Imi mărturisise, într-o înserare, venind spre casă, că surorile sînt niște scoafe iar „ăla bătrîn“ un porc. Se scuturase ca de un vis urît și mă rugase să nu-i aduc aminte niciodată de ce-mi spusese și să n-o întreb, inai ales, de ce e Pascu porc bătrîn...

O mîngîiam de cîte ori o găseam singură și încercam s-o conving să nu se mai amestece în viața oamenilor. Bătrîni, ca Pascu, Gore sau Palër, erau oa-

meni. Eu cu Fana eram copii. Intre noi și oameni să-
pasem un hotar prăpăstios. Copiii aveau o lume a lor,
trăiau în alt univers. Așteptam să creștem cu uni-
versul în care vom rămâne totuși, copii — stăpîni pe
maidane, pe viața gîzelor, pe spuma caldă a celor două
canaluri și pe adîncul de la stăvilar.

Fără îndoială că, în noaptea aceea cu ploaie repede
și zvon mincinos de primăvară, se întîmplase ceva
deosebit cu Fana. Tremura lîngă mine, cu ochii roșii
de plîns și nesomn. Iși apăsa pleoapele în răstimpuri,
cu podul palmelor, și ofta.

Am întreat-o șoptind, ca o mîngiere :

— Scandal cu... ăla bătrîn ?

Nu mi-a răspuns.

— Cu Sultana și Domnica ?

Și-a mușcat buzele, cu un fior de frig în tot corpul
și a tăcut.

— Atunci ?

Fana a dezlipit buzele tîrziu.

— Mama ! A zis că anul ăsta nu mă mai lasă pe
maidan...

Un moment am avut impresia precisă a unei preci-
pitări în gol. Ce farmec ar mai fi păstrat maidanul pen-
tru mine, fără Fana ? Ce bun și ce frumos ne-ar mai
fi rămas pe pămînt, dacă o gură rea de cotoroașă
oloagă ne fura maidanul ? Fana nu mai merge pe mai-
dane și n-o să mai despice aerul, arc zvîrlit între pa-
rapetul stăvilarului și gîrlă, era — în logica mea de
atunci — o veste imposibilă, ceva sinonim cu aiureala
lui Coadă nebunul, care se jura că vede trenul mer-
gînd cu roatele pe cer sau cu gluma fără haz a lui
Tănăsică, sluga de la birt, care năvălise într-o seară
în curte cu părul vilvoi, să ne anunțe că Dimbovița se
plictisise curgînd de la stăvilar spre oraș și-și întor-
sese apele galbene și tulburi, pe un drum nou, de la
canale spre stăvilar.

În definitiv, ce importanță avea c-o amenințase bă-
trîna pe Fana că n-o mai lasă pe maidan ? Întorsese
sluga de la birt cursul gîrlei, cu gluma lui de pros-

tănac cu urechile clăpăuge? Ridicasem din umeri, zîmbisem și ne văzusem, mai departe, de joacă și de necazuri.

— Proastă ești, Fano, dac-ai plîns tu pentru atîta lucru! Și ce dacă ți-a spus coana Tinca, azi-noapte, că nu te mai lasă pe maidan? Parcă mie nu mi-a spus mama, acum doi ani și acum un an? În fiecare seară mă amenința: „Dacă mai pleci și mîine pe coclauri, te omor!” A doua zi plecam și seara iar mă amenința, și a doua zi iar plecam...

Nu eram convins de ce spun. Aveam impresia că scot cuvintele din buzunare și le arunc, pe lîngă Fana, boabe de porumb, în zăpadă. Le găsisem întimplător la mîine în buzunar și nu erau ale mele. Nici Fana nu întinsese mîna să le prindă. Simțisem, vorbind, cum crește îndoiala în mine și cum acoperă, cu două palme, flacăra unei lumînări, alt adevăr: în iarna care trecuse, murise cineva în mine și Fana.

— Acum doi ani și acum un an, Iacove, a fost altceva, că eram copii și acum e altceva, că a zis mama că nu mai sîntem ce am fost acum un an. Eu am avut în fiecare lună un semn, în iarna asta, și am văzut și la tine un semn, astă-vară, cînd ne scăldam.

Mă roșisem, fără să înțeleg bine ce spune.

— A zis mama, Iacove, că dacă mai umblu cu băieții pe maidan și mai slau cu tine, singură în magazie, îmi scoate lumea ponos că sînt o stricată.

Fana vorbise rar, fără culoare în glas.

— Mama spune că din iarna așta sînt fată mare — că tu ai să începi să-mi spui măscări și să încerci să faci cu mine, nu mi-a spus ce...

Oloaga era o nebună. O uram pentru tot răul pe care îl presimțise clocotind în mine. Mă apăram, încercam s-o conving pe Fana, ca să mă pot convinge, că tot ce spusese Tinca era o minciună. Imi apăram paradisul cu mărăcini și isprăvi, pe care mîna slabă și tremurătoare a bătrînei voia să-l smulgă din mine și să-l calce sub picioarele lui Pascu. Ce păcat făcusem, să fim goniți din copilărie ca răufăcătorii, ce floare de

cucută crescuse în noi, fără s-o șlim, ca să-și scurgă otrava, fără veste, peste oglinda în care sufletele noastre își atingeau și îmbrățișau aripile albe? Ce putere ar fi putut să le despartă, ce destin de poveste cu soarele și luna trebuia să ne zvîrle sufletele la apus și răsărit — să fugă apoi unul după altul, în zbor rotund în jurul pământului, și să nu se mai întâlnească vreodată? De ce 'se amestecau oamenii într-o lume care nu era a lor, de ce încercau să arunce cu noroi peste hotarul pe care noi îl adincisem, îndărătnic, între un univers și altul? Adunam în gând, cuvînt lîngă cuvînt, ca metaniile în șirul lui Tino Stavros, adevărul pe care mă hotărisem să-l strig în auzul tuturor:

„Lăsați-ne copilăria! Nu vrem să fim oameni ca Gore, ca simigiul, ca Tinca și Mădălina picior-delelmn! Luați-o pe Lenora, că ea o să crească rea de gură ca Safta, răpitoare ca Gașperîța și clăpăugă și proastă ca Tănăsică...”

Mă frămîntam în mine, dar nu eram în stare să limpezesc un singur gând sub frunte. Parcă îmi crescuse o aripă din inimă și atîrna, frîntă, moartă, de plumb — peste clocotul lăuntric. Obosisem în cenușii de vreme rea al înserării.

Nu mai ploua. Soarele risipise norii spre Cotroceni și le stropise dantela cu sînge. Ne uitasem la lumină, prinși de mîna ca în fiecare primăvară. Dar soarele de acum era ca un ciob de sticlă roșie, rece, departe.

Soarele pe care-l așteptasem noi murise de astătoamnă, cu mărăcinii, cu iarba, cu jocurile, cu Ciuf-Ciufulici și cu copilăria...

Capitolul VII

MOARTEA IȘI FILFIISE ARIPA APROAPE

Toată săptămîna plouașe. Zăpada, topită pe alocuri, rămăsese prin adăposturi ca niște petice de rufă murdară. Pe maidanul cu basculă era o baltă cu reflexe de oțel, în lumina becurilor ce se legănau aprinse, în fiecare înserare, la barieră. În străfundul de oglindă al bălții se dau peste cap atelierile de la manufactura de tutun.

Descoperisem o taină pe care nu o spusese încă nimănui.

— Se poate ajunge, cu un singur pas, la cer! Dacă intru acum în baltă, calc pe acoperișul vecin cu norii, de la manufactura de tutun...

Făcusem, atunci, o apropiere între taina pe care o lămurisem în luciul metalic al bălții și adevărul pe care îl strigase, deseori, în hazul țatelor din mahala, nefericitul care văzuse trenul mergînd răsturnat, cu roatele pe cer.

Tata avea o carle, păstrată cu sfințenie, în care citisem o dată că sînt mistere, pe pămînt și în cer, pe care numai nebunii și copiii le pot înțelege...

Ploaia spălase geamurile țigăncii și le gătise cu ghivece de mușcată, mixandre și cerceluși. Igrasia cojise

peretii și urcase, în fișii și rotogoale, pînă sub acoperiș. Se apropia praznicul opturilor de cocă îndulciți cu miere. Safta scuturase păturile și preșurile la poartă, vrăjind : „Martie în casă, puricii afară !“ Era un neastîmpăr surd de viață fără culoare.

Mirosea, ca în cimitir, a frunze putrede...

Fana venise în fiecare zi la noi, cu o cusătură. Lucra stînd lîngă mama și vorbea serios, ca nevestele, de bani, de necazuri și vecini. Nu se schimbase sau ne încăpăținam să credem că nu se schimbase nimic între noi. Uitasem tot ce spusese Tinca. Rămăsesem copii. Jucam țintar, închipuiam castele din cărți de joc, desenam chipuri și flori pe geamul aburit ori ne uitam, cu capetele apropiate, cum plouă. Cînd rămîneam, pentru cîteva clipe, singuri în casă, însă, uitam de joacă și lăceam, cu ochii în pămînt, cu un sentiment nelămurit de apropiere și de înstrăinare în același timp. Ne simțeam spionați, aveam impresia că ne privesc, de pretulindeni, ochii despicați de gașperită. Cum se întorcea mama în casă, respiram înviorați și ne regăseam voia bună și jocul.

Noaptea visam că mama se plimbă cu Fana printr-o grădină, amîndouă frumoase și cucoane ca Salomia lui Hagi, și mă deșteptam dimineața surfător. Visul acesta mă cumînțise și mă apropiase de mama, cu un suflet de căprioară și de slugă harnică. Scuturam preșurile și măturam prin casă, spălam vasele și despicaam un munte de lemne, să aibă pentru o lună la îndemîină.

Mama se uita la mine ca la o minune :

— Ce-o fi cumînțenia asta pe matale, Puișor ?

O adoram pentru că vorbea frumos cu Fana și se plimba cu ea prin grădina din visul meu ! Dar nu-i spuneam de ce-o ador. Mi-era frică să nu rîdă de mine...

Ii sărutam mîna, mul, cucernic aproape.

Intr-o seară a fost sărbătoare mare pentru mine. Tata se întorsese mai devreme de la fabrică. Era bărbierit proaspăt și-i juca lumina, ape-ape, în părul uns

cu pomadă și lins spre tîmplă. Înlinerise parcă. Nu mai era trist. Zîmbea, mîngîia pisica și avea gust de vorbă. Mamei îi zicea, ca în zile bune, Puico. Cu mine se juca făcînd pași cu două degete pe masă și mormăind: „Vine goanga la băiatu...”

Mă uitam la el, cu ochii umezi, pierdut.

Tata era vesel!

Eram așa de surprins și de fericit, că abia mi-am stăpînit plînsul.

Mama se așezase pe un scaun în fața tatii și-i mîngîia mîna, vorbind cu el blind, înțelegător, ca o bună răsfătînd zburdălnicia unui nepot.

— Ia spune matala, Puișor-mare, ai fost la cinste cu prietenii?

Tata a răspuns docil.

— Fost.

— A mîncat Puișor ceva?

— Nu.

— Să-i dea Puica lui să mănînce?

— Mîncăm cu toată familia și-l chemăm și pe Ivan la masă, că e om cumsecade și n-are pe nimeni în lume!

Ivan lepădase șorțul albastru de cizmar. Iși piep-tănase barba și părul, se încălțase cu cizmele roșii și îmbrăcase o rubașcă albastră. Pe tata l-a îmbrățișat, mamei i-a sărutat mîna și i-a dus-o apoi la frunte.

— Gospodin Ivan, te rugăm să mănînci cu noi. Am o veste bună, pentru nevastă și pentru dumneata, că ești un om întreg. M-au avansat, gospodin! După zece ani de muncă, mi-au mărit leafa! Sîmbăta asta am luat trei lei mai mult. Adică o băncuță pe zi. E ceva. Tot recunosc ei, boierii, munca! Numai să ai noroc să trăiești pînă își aduc aminte de tine...

Mama a șters o lacrimă, furiș, cu un colț al șorțului. Ivan l-a îmbrățișat încă o dată pe tata și a făcut trei cruci mari spre icoană, implorînd mila cerului pentru munca și viața săracilor cu samarul necazurilor în spinare.

Mă miram, deseori, cum poate un om așa de voinic ca Ivan să fie blînd și prietenos cu copiii și cîinii. Stăpîn și slugă în cizmăria lui cît o coajă de nucă, rusul se așeza la masa cu scule cînd pleca tata la fabrică și lăsa lucrul cînd fluiera ora șase. Trăiau, în el, cu drepturi și îndatoriri egale, patronul și lucrătorul. Dimineața, mai înainte de a începe munca și în ceasul de odihnă de la prînz, Ivan citea, încovoial pe scaunul mic și rotund, într-un ceaslov greu, cu paginile galbene și slovă fără înțeles pentru mine. Seara se spăla, îmbrăca rușca albastră și pleca pe maidanul cu basculă. Il așteptau copiii din mahala și cîinii. În republica lor mică și gălăgioasă, „nenea rusu“ era judecător, duhovnic, general și tovarăș de joacă.

Ivan stă pe iarbă iar copiii se adunau roată, în jurul lui. Certurile și neînțelegerile dintre micii supuși erau spuse și dovedite uneori cu martori. Mitiță îl înjurase pe Gioală, Popîndău îi furase zmeul lui Savu iar Niculăiță îi strigase lui Robu că e ciung și are mamă bețivă. Rusul asculta și da pedepse: Mitiță să se ducă într-un picior pînă la barieră, Popîndău să oprească primul om ce va trece pe stradă și să-i spună: „Nene, azi am furat și te rog să mă ierți, că altă dată n-am să mai fur!“ Fapta lui Niculăiță era prea urîtă, ca să poată fi ispășită cu o pedeapsă oarecare. Era necesară o muștrare aspră. Rusul se uita în gol și vorbea blînd, pentru cel vinovat și pentru toți ceilalți, de oamenii necăjiți. Ivan știa întîmplări cu mame ce se sacrificau pentru cei mici și cu orfani rămași fără sprijin și fără mîngîiere în lume. Avea un glas muzical, convingător, pătrunzător. Din fiecare întîmplare știa să scoată un învățămînt, un sfat bun, o dojană pentru vinovaț și un omagial pentru copilul ciung al bețivei. Niculăiță și Robu, în cele din urmă, se luau în brațe, se sărutau și se împăcau.

După fapta bună și pravoslavnică a împăcării, vic-time, vinovați și judecător, se ospătau la fel cu covrigi și corăbioare.

49 16 23 30 C
M 10 17 24 31 +
M 11 18 25 1
J 12 19 26 2
V 13 20 22 3
S 14 21 28 4
D 15 22 29 5

Jocurile pe care le învățaseră copiii de la Ivan aveau de multe ori un tîlc surprinzător. Rusul povestea scene biblice sau de legendă slavă, le explica pe înțelesul celor mici și încerca apoi să-i facă pe ascultători să le trăiască aievea. Maidanul cu basculă era cînd drum al Ierusalimului, cînd cetate legendară, în necuprinsul alb al drumurilor siberiene. Robu îl închipuia întotdeauna pe Isus. Niculăiță îl juca conștiințios pe Iuda iar Mitîță începuse să se creadă Hantătar. Fată de împărat, Fana sta în genunchi într-un cerc tras cu o surcică pe pămînt, cercul închipuind firește turnul în care o închisese dihania cu un ochi în frunte și-l aștepta pe Popîndău-Făt-Frumos s-o scape.

Repetau jocul pînă învățau actorii replicile pe dinafară și se fixau asupra acțiunii.

Războinicii aveau arcuri de sfoară și scuturi de carton și de tinichea. Uneori se împodobeau cu pene de găină și coifuri de jurnal.

Urmau, epilogal, tumele cîinilor și alergările mixte. Patrupezii, întotdeauna victorioși, cîștigau — premiu binemeritat — oase cumpărate de la măcelăria de pe calea Plevnei.

— Vai de mine, gospodin Ivan — se mirase o dată Safta, nu fără dojană în glas, văzîndu-l intrînd în curte cu toți copiii și cîinii din mahala după el — lasă-i la dracu de plozi și vino, soro, să stai de vorbă cu Gore și cu Palër, cînd n-ai ce face. O curte de chiriashi și dumneata, om în toată firea, în loc să joci un tabinet cu noi sau să stai la o parolă cu altcineva, te hîrjonești cu plozii maidanelor. Zău că nu se face asta, gospodine! La urma-urmei, ce, noi avem ciumă sau sîntem așa de proști că nu merităm o cinste ca asta? Să știi că dînsu-al meu e supărat! A zis că: „Poftim, fă, și rusu face pe scortosu, ca unguru de Bela...”

Adevărul e că Ivan nu se amestecase niciodată în certurile și intrigile din viața vecinilor. Se izolase în

magazia lui, ca un pustnic pe o insulă înconjurată de o apă cu miasme.

Trăia cu gândurile și cu tainele lui — taine pe care nu le aflase încă nimeni.

Se zvonise că rusul a fost revoluționar. Cuvîntul spus în șoaptă de cineva îi cutremurase de spaimă pe vecinii din casa cu nebuni și le clănțanise dinții. Spaima crescuse cînd s-a aflat că Ivan fugise din țara lui ca să scape de spînzurătoare. Mahalagiii se uitau la el cu frică și curiozitate, ca la un animal de circ, scos — pentru reclamă — la plimbare, pe străzi.

Salomia ne asigurase că rusul e mare cărturar și fecior de boier moscovit.

Pe Safta, însă, nu o impresionase noblețea cîrpa-cului. Țiganca se revoltase, deseori, că un meșter-papuc, ca el, se spală în fiecare seară pe picioare.

Ivan nu clefăia la masă, ca Paler, și nu-și sugea mustața, după ce bea apă, ca Gore. Mîncă din suferțaș, tăcut, cu șervetul pe genunchi și tăia carnea cu un cuțitaș strălucitor, luat de acasă și purtat prin toate orașele pe care le colindase.

Se degaja, din toată făptura uriașă a rusului, o bunătate apostolică și o cumințenie de fată palidă și blondă. Te simțai obligat să ai încredere în el și să ți-l faci duhovnic. Îl respectai pentru că îl iubeai — o dragoste din dragostea lui deplină, atotcuprinzătoare.

Cînd stam lîngă el și eram murdar pe mîini, mi le ascundeam repede la spate, rușinat și plecam să mă spal.

Mă uitam la Ivan, ca odinioară la icoană, cu un sentiment de desprindere din mine și de dăruire.

După-masă, rusul a povestit întîmplări din țara lui. Ivan luptase și suferise pentru „ăminire“, visase o viață liberă și o repartizare egală a bunurilor și a îndatoririlor. În Rusia erau milioane de robi și cîțiva stăpîni. Robii se moșteneau, ca pămînturile, banii și titlurile de noblețe. Tatăl său moștenise nenumărate

sate cu robi, Ivan îl rugase să-i elibereze și — pentru că bătrînul nu-l ascultase — plecase de acasă. Renunțase la avere și colindase tot imperiul rusiesc, cu toiagul în mînă, să vadă, să asculte, să înțeleagă, să se împărtășească din durerea tuturor și să limpezească în el marele adevăr al vieții și al nefericirii umane.

După anii de vagabondaj și de iluminare, Ivan trecuse frontiera, în Finlanda, să-l asculte pe Vladimir Ilici Ulianov și se întorsese în Rusia, să aprindă, cu tovarășii bolșevici, torțele răzvrătirii. Revoluția fusese repede și singeros înăbușită iar Ivan fugise peste hotar, să ducă în lume cuvîntul lui de ură împotriva țarului și de scîrbă pentru menșevicii pe care cizmarul cu miini subțiri și albe îi învinuia de trădare a cauzei comune.

Se stabilise în România, ca să se simtă cît mai aproape de țara cu milioane de robi și de orașul cu turla de aur, în a cărui strălucire se născuse și crescuse, ca florile scumpe în seră, la adăpost de necazuri, dar și departe de adevărul pur din parabolele și din sacrificiul lui Isus.

Ivan ne rugase să credem că nu fugise din Rusia de frica ștreangului! Moartea nu era o spaimă pentru un om ca el. Prin fuga lui ținuse numai să protesteze împotriva ideii că un om — cu sau fără coroană pe cap, țar sau simplu guvernator — poate să aibă dreptul de viață și moarte asupra lui, Ivan Fedotici Karasoff!

— Nimeni nu-i stăpîn pe viață! Singurul împărat al lumii e viața, pentru că numai ea vine de la cer.

Vorbind, Ivan nu adîncise o cută pe figură și nu se mișcase. Clocotul era lăuntric iar energia cu care enunțase adevărul acesta ne încremenise pe scaune. În clipa aceea mi-am dat seama de adevărata forță închisă și stăpînită în Ivan.

— Nimeni nu-i stăpîn pe viață...

M-am înfiorat și am privit spre tata, lung, încercînd să-i fur gîndul. Bătrînul fuma, cu bărbia în

palmă și se uita la mosafir, cu un zîmbet trist pe figură.

Ivan mai spusese o dată, și numai pentru tata, că nu e nimeni stăpîn pe viață.

Mă trezisem într-o noapte din somn. Mi s-a părut că aud șoapte afară și m-am dat repede jos din pat, să văd cine e în curte. Era o noapte senină, cu lună mare și strălucitoare. Lumina se revărsa pe acoperișuri, ca apa, și se aduna, prelins, pe geamuri.

Ivan și tata stau pe scăunele, cu umbrele alături și egale pe zid. M-am făcut mic, lîngă prag și i-am ascultat.

— Nu poate spune *ămu*: asta viață de la mine cum un rublă pe care arunc la drum! Tu nu poate zice la viață *pașol*. Dacă zice viața la tine *pașol*, atunci bun, murim. Dacă nu zice, atunci *harașo*, trăim. Ce este tu, și Ivan, și Gore? Pfu, nimic — *nicevo*... Viața care e la mine și la tine, pentru noi și nu avere al *nostăr*, asta nu ști nimeni ce este!

— Așa o fi, gospodin — oftase tata — dar vezi că vine o vreme cînd îți dai seama că toată truda ta e zadarnică, fără folos, fără rost, că te încrîncenezi în jug, azi ca ieri și miine ca acum un an, ca să tragi o brazdă în care nici o sămînță n-a prins și n-o să prindă. Mergi pe un drum care nu duce nicăieri și te trezești, într-o bună zi, plictisit, singur — obosit de tine și de lume și de soare! Vezi, gospodin? Asta e boala mea: mi-a obosit sufletul...

În noaptea aceea mi-am apropiat pentru întîia oară, taina de la noi din casă.

Aflasem de ce ofta mama.

Înțelesesem mai ales pentru ce, de cîte ori mă desparteam de tata, dimineața, la poarta fabricii, îmi venea să plîng și aveam presimțirea că n-am să-l mai văd.

La masă, mama servise alt rînd de cafele iar Ivan cînta, încet, ca o scuturare de clopoței în iarnă. Tata asculta, nemișcat, cu același zîmbet trist pe figură,

ca în clipa cînd spusese rusul că nimeni nu-i stăpîn pe viață.

Am simțit, cum mă uitam la el, că-l pierd, că începe să se distrame, să se clatine, ca un copac cu o bună parte din rădăcini desprinse din pămînt.

L-am prins de gît, cu spaimă, cu dragoste — să-l păstrez lîngă mine, aproape, strîns, al meu!

Tata mi-a luat capul în palme și m-a privit în adîncul ochilor, îndelung, parcă înțelegînd gîndul ce mă frămîntase.

— Ce-i, Puișor, cu matale?

Cum nu știam ce să-i răspund și pentru că n-am găsit un cuvînt mai frumos, mai cuprinzător și mai muzical, am ris cu ochii plini de lacrimi și l-am mîngîiat.

— *Nicevo*, bunule, *nicevo*...

Capitolul VIII

GURA LUMII NUMAI PAMINTUL...

Prima zi cu soare schimbase casa cu nebuni în hală de vechituri.

Se anunțase timp frumos din ajun. Safta, care știa să vadă semne și să descifreze destine în cafea și în palmă, era tot așa de inspirată cititoare în stele, în forma și culoarea norilor și în singeriul amurgului. De cu seară, țiganca se uitase, cu mina streășină la frunte, în soare și după o clipă de scrutare a zării și de cumpănire a datelor cosmice culese, și-a despicat gura în suris competent.

— Soro, miine e frumos !

Gospodinele se culcaseră tîrziu și dormiseră pe sponci, cu gîndul la munca de a doua zi. Mama se sculase în zori, smulgînd plapuma de pe mine. Mormăisem și mă întorsesem cu fața la perete. Dar, rînd pe rînd, mi-au fugit pernele de sub cap. N-am deschis ochii pînă nu m-am pomenit cu șoldul gol, pe scindurile aspre ale patului. Scîncisem înciudat și trecusem în camera bătrînilor, să mă culc în patul lor. Dar camera era goală. Tremuram pleoapele, încă buimac de somn, neînțelegînd bine ce se întîmplase.

— Ce-i asta ?

Mama a rîs, și-a umplut palma cu apă și m-a stropit.

— Curățenie generală, Puișor, ca la cazarmă...

Abia acum am înțeles. Mi-au trecut imagini prin amintire, fugar: soarele în amurg, norii, Safta cu mîna la frunte...

Țiganca era vinovată că nu mă lăsa mama să dorm.

— S-o ia dracu de baragladină!

Am căscat și m-am întins, ca feciorul din țara le-neșilor proverbiali. Dar la somnul dulce al dimineții nu renunțasem. Am căutat prin casă un preș și am plecat, cu el tîriș după mine, măturînd praful și răs-turnînd maldărele pe perne, să mă culc în curte, la soare.

În prag m-am întîlnit cu Fana.

— Ai făcut ochișori, lene de paisprezece ani?

Am tresărit, cu neastîmpăr în inimă.

Fana era îmbujorată de muncă și de răcoare. Cămașa descoperise umărul rotund și ascunsese, sub înfiorarea mîinii, un mugur roz ca o promisiune și ca un strigăt mic. Niciodată nu avusesem o impresie mai învăluitoare de proștețime.

Pentru întîia oară am înțeles că Fana e frumoasă. Am vrut să îngîn ceva și mi-au clănțănit dinții. Fără să-mi iau ochii de la fată, am ridicat preșul și mi-am ascuns goliciunea pulpelor, peste cămașa care-mi rămăsese rușinos de scurtă.

— Să-i facă lui, Puica, de mîncare?

Fana întrebuse cu glasul mamei, blînd și plin de răsfăț, ca în seara cînd se întorsese tata cu chef de la cîrciumă. Am fost așa de surprins că-i recunosc glasul întinerit pe buzele fetei și așa de bucuros, că n-am știut ce să răspund. Mi-am strîns repede brăcinarul pantalonilor peste mijloc și prins fără veste de hărnicie, am început să car lucrurile afară, să bat pernele cu pumnii, să mă dau peste cap pe saltele și să le scutur, voinic și neobosit, cu nuiaua.

Mama s-a uitat la mine, lung, și a zîmbit.

— Fănișor, mamă, să vii mai des pe la noi, că-mi faci băiatul înger, nu altceva!

Fana, cu câteva fire de ceai prinse în puica degetelor, lângă mașina de spirt, a rîs și și-a scuturat buclele — mai negre pe albul cămășii.

Necăjit că mama înțelesese de ce eram vesel și harnic, am căutat o pietricică pe jos și am zvîrlit-o în sus cu putere, ca o veste trimisă stolului de vrăbii din ploi și înălțimilor.

În curte nu mai aveai loc să calci de hodorogae și boarfe. Stînd grecește pe o saltea, cu cărnurile resfrinte și încă tari, Safta căuta ploșnițele din cadre, cu un ac de cap. În răstimpuri, își răsucea gitul și se uita, numai cu un ochi, ca o gîscă, spre soare. O încălzise nespus. După ploșnițele din tăblia patului plecase și Mădălina picior-de-lemn, cu o pană de găină într-o mîna și bidonul de petrol în alta.

Pascu împinsese căruciorul cu Tinca la soare. Oloaga rezemase capul pe spătarul sicriului ei călător, bolborosind ocări în gura fără dinți. Fana scosese tot din casă, spălase scîndurile și aștepta să se usuce. Domnica și Sultana, care veniseră acasă cînd se lumina, se culcaseră numai în cămăși, lângă căruciorul mamei, răsturnate nerușinat pe saltele. În trecere, Fana le învelise de câteva ori cu plapuma, dar surorile, amîndouă cu aceeași mișcare, îndoind un picior pînă ajungeau cu genunchiul aproape de bărbie și ridicînd marginea învelitoarei cu talpa, se dezveleau din nou — să le încingă soarele pulpele albe și sîinii plini, răsărind prin gura cămășii, neastîmpărați, ca patru capete de hulubi.

Îlfovenii de la simigerie se așezaseră pe scăunele, lângă zid, și se uitau la surori pe sub sprîncene, glumind și scuișînd des.

Pascu se trîntise într-o rînă, pe un capăt de saltea și își gîdila fetele, cu un pai smuls din mătură, pe la ochi, prin urechi și în jurul sînilor. Surorile rideau ca un nechezat și se apărau de paiul ce nu le lăsa să doarmă. În zbatere, le lunecau cămășile în sus.

Ilfovenii râdeau, cu ochii din ce în ce mai aprinși. Oloaga împrutase o figură candidă și nu vedea ce se întâmplă. Dar Safta văzuse. Strinsese gura cu scirbă și făcuse semn spre noi. Mama a ridicat din umeri. Mădălina picior-de-lemn, însă, nu s-a stăpînit. Tinca o auzise ocărînd. Păruiala era inevitabilă.

— Ce, fă — a strigat oloaga la spălătoreasă — ți-ai scos păduchernița la soare și n-ai loc de alții ?

Mădălina a răspuns crunt, cu o înjurătură de cazarmă și cu amenințări de profanare a mormîntului în care avea să doarmă în curînd, fără vis, oloaga. Fana, însă, nu i-a mai sărit în spinare, ca altă dată. Surorile așteptaseră zadarnic de la ea semnalul păruielii. Fata se ascunsese în magazia de lemne. Nu mai voia să se amestece în cearta celor mari, mai ales într-o împrejurare în care, și Pasou, și cele două surori mă convinseseră că Fana avusese dreptate să spună, în spovedania pe care mi-o făcuse odinioară, că „Sultana și Domnica sînt niște scroafe, iar ăla bătrîn un porc“...

— Tare mi-ar pare bine să le tragă ungueroaica de păr pe amîndouă ! Numai scirba aia de Sultana e de vină...

Cearta între Tinca și Mădălina ar fi ținut pînă la prinz. Tănăsică era bolnav, Ivan plecase în oraș să cumpere material. Nu avea cine să le scalde ca pe paparude, nici cine să le învinețească spinările cu lăutul curelei. Sultana și Domnica renunțaseră la gîdilăturile lui Pascu. Se ridicaseră în genunchi, cu pumnii în șolduri și-o ocărau pe Mădălina, ținînd ison măscărilor pe care le țipa oloaga și ilustrindu-le cu gesturi și dezveliri. Ilfovenii se răsturnau pe scăunele rizînd și urlau ca sălbaticii, de cite ori una din surori găsea o atitudine mai expresivă. Spălătoreasa nu se da învinsă, mai ales că intrase în luptă și Lenora, cu țipete mici, cu sudălmii și cu atitudini mult mai expresive.

Fata spălătoresei se închipuia băiat și își chinuia trupul uscat, deșirat, diform aproape, într-o ritmică de un grotesc strigător.

Era un vacarm înspăimântător. Nu se mai înțelegea nimic, nu se mai deosebeau glasurile, iar cuvintele pierduseră orice înțeles. Cinci figuri desfigurată de ură căscău guri la fel de murdare și se improșcau cu blesteme și ocări. Nu mai aveau voci omenești. Parcă se certau cu sticle, pe care le aruncau unii de la alții și le spărgeau de ziduri, sau cu bolovani în geamuri.

Se dusese veste că iar e scandal la casa cu nebuni și se adunase toată mahalaua la poartă. Copiii se urcaseră pe gardul dinspre maidanul cu basculă ori se uitau printre șipci, chicotind și încurajând-o pe Lenora cu alte măscări.

Safta, care căutase pînă acum, cu o liniște revoltătoare, ploșnițele din cadre, surdă și oarbă în mascarada ce ținuse aproape două ore, a șters fără grabă acul de cap, cu poala cămășii, de sîngele păduchilor de lemn uciși, s-a sculat în picioare și s-a frînt o dată de mijloc, să-și îndrepte șira spinării, că se cocoșase căutînd cuiburile și urmărind lighioanele ce-i mușcaseră toată iarna somnul și-i supseseră sîngele gros și i-a făcut semn Mădălinei, calmă, să tacă.

Țigancă, născută și crescută în șatră, meșteră în certuri, mai păstrînd încă în amintire și în neastîmpărul moștenit al sîngelui sălbăticia încăierărilor de odinioară, cu copii prinși de picior, smulși din copaia de sub coviltirul de rogojină și izbiți cu sete în capul potrivnicului, Safta s-a amestecat în cearta dintre spălătoreasă și oloagă, la timp și cu tact.

— Mai tăceți, șoro, că mi s-a îngroșat obrazul ca tovaful, ascultîndu-vă ocările și văzîndu-vă măscările! Sultănico, maică, ești fată mare, soro, și șade rău, drăguțo, domnișoară cum te afli, să spui și să faci ce nu se cade, în văzul lumii! Coană Tinco, e mai mare batjocura, femeie bătrînă, să-ți spurci gura cu ocări și blesteme.

Safta știa că scandalul nu va rămîne fără urmări. Pentru ochii și pentru gura lumii, țigancă intrase în arenă cu un crin în mînă. Așadar, după scandal, putea să facă dovadă, cu martori, că încercase să împace lucrurile, că vorbise frumos cu dușmancele. N-o să poată nimeni s-o acuze. Dimpotrivă, toți au să vadă în ea o victimă. De fapt, Safta așteptase de mult un prilej de răfuială cu fetele oloagei. Aflase că Domnica și îndeosebi Sultana o vorbiseră de rău prin vecini, că a fost cîntăreață cu garoafă la ureche și umbla cu taraful de lăutari după ea, din cîrciumă în cîrciumă, pînă a căzut ca o pacoste în circa lui Gore, pe care-l duce de nas ca pe un prost.

Surprinse un moment de neașteptata dojană a țigăncii, oloaga și fetele amîndouă nu au răspuns. Scandalul, poate, s-ar fi oprit, pînă una alta, și mocnit, la replica fostei cîntărețe, iar răfuiala s-ar fi amînat, pentru cîteva zile, dacă Pascu nu s-ar fi simțit brusc dator să-și apere familia și destul de voinic ca s-o înfrunte pe țigancă. Pricoliciul a zvicnit în sus, ca un mușunache cu arc, de după căruciorul oloagei și, agitînd brațele ca un vasilache cu talgere în palmă și clopoțel în virful scufei cu moț, a țipat subțire — în hazul copiilor de pe gard :

— Țiganco, ce te amesteci unde nu-ți fierbe oala ?

Safta s-a încruntat o clipă, la rindu-i surprinsă de lovitura pe care nu o așteptase, dar s-a înseninat la comandă și a făcut un semn spre noi și gloata de la poartă și de pe gard. Semnul a fost înțeles. Eram martori, auzisem că Pascu o făcuse țigancă — ea vorbise frumos și el o insultase ! Prin urmare, era dator să răspundă la provocare și să se apere energic.

Pitorească și drastică, replica țigăncii i-a gonit pe cei doi ilfoveni, roșii de rușine pînă în sfîrcul urechilor, în simigerie și le-a ascuns pe surori sub plapuma trasă repede peste cap. În imaginația ei de șatră, ocărînd, Safta închipuia atitudinî așa de grotești pentru Sultana și Domnica și-l obliga pe Pascu să officieze cu ele ceremonialuri erotice așa de scîrnave,

că Fana s-a scuturat, lîngă mine, ca după o lingură cu medicament amar, iar eu am avut impresia că-mi aruncă în față, cineva, un pumn de țărîină. Parcă mi se lipise praful pe gingii și-mi ronțaiu pietricelele în măsele.

Oloaga, al cărei vocabular ajunsese de pomină, de astă dată n-a mai avut ce să răspundă. Țiganca a redus-o la tăcere. Oricum, replica finală nu fusese spusă. Mahalaua de la poartă o aștepta, nerăbdătoare, tălăzuind. Știa oricine că acest ultim strop, în paharul plin, dezlănțuia furtuna și urma păruiala, cu mascarada trupurilor goale tăvălite pe jos.

Spectacolul nu era rar, în casa cu nebuni, dar nici-odată nu promisese să fie așa de interesant — mai ales pentru haimanalele cu năravul să stea mult cu mîna în buzunarul spart al pantalonilor.

Din fericire, Ivan s-a întors la timp din oraș. Rusul aruncase sulul de talpă de pe umăr și, oprit între boarfe și hodoroage, încerca să afle ce se întîmplase, mutînd priviri cînd scrutătoare, cînd întrebătoare, de la țigancă la oloagă și de la Pascu la lumea de la poartă. Dar, ca odinioară Mădălina și Sultana în fața lui Tănăsică, Safta și Tinca s-au simțit egal de vinovate și — complice la moment — l-au asigurat pe Ivan că nu a fost nimic serios.

Mahalaua plecase deziluzionată.

Dușmancele își întinseseră mîna, ca să scape de un inamic comun, dar nu se împăcaseră. Dimpotrivă, ura, pe care o păruială ca oricare alta ar fi domolit-o pentru mult timp, era natural acum să crească și să caute, pe altă cale, poate mai periculoasă pentru beligerante și pentru liniștea vecinilor, un motiv de răz-bunare.

Femeile renunțaseră la palme și pumni, dar le rămăsese o altă armă, mult mai ușor de mînuit și oricum mai eficace: intriga...

Safta nici n-a avut răbdare să termine scuturatul. Își lăsase boarfele întinse pe bătătură și plecase cu colindul pe la ușile vecinilor.

— Văzuși, soro, nebunele? Mi-aprinsei paie-n cap cu striccatele...

Clocotea de neastîmpăr și de revoltă, ca o locomotivă sub presiune.

Mama a zîmbit în silă și a rugat-o să nu se supere dacă n-o să aibă timp s-o asculte. Stau saltelele și plăpumile tabără prin curte. Pe lîngă asta, n-o interesa viața altora. Era sătulă de viața ei. Abia o suporta pe umeri.

— Pe mine, vă rog să mă lăsați în pace! La un sfat sau la un ajutor, cu dragă inimă, că oameni sîntem! Dar la certuri și la intrigi...

Își prinsese mîneca de la cămașă cu două degete și o scuturase. Voia să spună: „Dau și cămașa de pe mine, numai să scap!” Țiganca, însă, o asigurase că acum nu era vorba de ceartă sau intrigă. Venise numai să spună adevărul, s-o pună în gardă. Oloaga și fetele ei erau un pericol, pentru oricine. Ieri îi săriseră Mădălinei în cap, azi o insultaseră pe ea, făcînd-o țigancă, mîine au să se certe cu altcineva. Așa era neamul lor. Nu trăiseră altfel nici pînă atunci. Se mutaseră de pe o stradă pe alta. Plecau cu blestemele mahalalelor după ele. Oriunde s-ar fi duș cineva, pe Grant sau la gropile lui Ouatu, în Cărămindari sau pe Pleșoianu, în Cotroceni sau la Pricopoaia și de acolo la Abator și ar fi întrebat de Tinca oloaga, aduna numai isprăvi, una mai boacăină ca alta. Tinca fusese, în tinerețe, așa de nebună și de stricată, că se dusesese pomina! Scrisese despre ea și la jurnal...

Safta i-a promis mamei că o să-i spună într-o zi tot romanul din viața oloagei, ca s-o convingă că surorile mari aveau cui să semene. Pînă una-alta, țiganca a ținut să-i explice de ce era în pericol cîntea tuturor nevestelor cumsecade din curte.

— S-a dus vestea de Sultana și de ailaltă, ca de popă tuns. Nu mai poți să spui unde stai, că numaidecît sare cineva cu gura și zice: „Aha, stai la casa cu fete!” O să ajungem cu felinar roșu la poartă...

Nu ar fi fost nimic că Sultana trecea, uneori, pe furiș, în camera lui Bela.

— Am văzut, am înțeles, am tăcut! Mi-am zis că, între vecini, se mai întâmplă! Te ajuți unul pe altul la nevoie, cînd ești tînăr...

Țiganca tăcuse pentru un motiv binecuvîntat : aventura ungurului cu Sultana începuse cu cîntec de dragoste. Bela o plăcuse de mult. Fata, de cîteva ori, îi făcuse semn de după perdea și se întinsese, scoțînd limba la el. Ungurul a înțeles că e dragoste serioasă la mijloc și i-a trimis într-o seară o pungă cu caise.

Mîncîndu-le, Tinca a zis :

— Filotim băiat! Dă o fugă, Sultănico maică, pînă la el, că e burlac și-o fi avînd niscaiva nasturi lipsă la haină și la cămăși.

Sultana a intrat la Bela iar Domnica a plecat, în noaptea aceea, singură în oraș. Săptămînal, fata mare a oloagei s-a interesat de nasturii de la haina ungurului iar Tinca, tot așa de săptămînal, a morfolit caise în gingiile vinete.

Firește că nu era numai Bela burlac și nu avea numai el nasturi lipsă, în toată mahalaua. Domnica se înhăitase cu unul sau cu amîndoi illovenii — sigur nu aflase țiganca și poate că nici Domnica nu știa, pentru că lucrătorii de la simigerie, care semănau ca doi gemeni, refuzau cu încăpăținare să-și spună numele.

Altă taină, pe care trebuia s-o afli curînd, ca să pot descifra, prin ea, misterul din casa grecului.

Fapt cert, pînă una-alta, era că ibovnicul surorii mijlocii fura, din simigeria lui Tino Stavros, pungi cu brînzoaice și corăbioare, pentru Tinca.

Sultana, ca să nu rămînă mai prejos de sora mijlocie, își căutase și găsisese ușor încă un amant. Domnica o imitase. Se luaseră, în cele din urmă, la întrecere. Numai după o lună de pîndă și așteptare în gang, surorile colecționaseră un număr considerabil de haimanale cu nasturi lipsă la haină sau la cămăși. Seara, între cinci și șapte, era pericol, pentru o nevestă cinstită, să stea la poartă. Ar fi însemnat, după părerea țigăn-

cii, să facă pe portarul la casa cu perdele roșii. La început, fetele oloagei avuseseră un pic de obraz și se duceau, furiș, la amanți. Acum îi așteplau acasă, în papuci și cu un capot pe umeri. Tinerii treceau mai întâi pe la Tinca, să-i lase cadoul în poală: trei-patru portocale sau câțiva pumni de migdale, pe care haimanalele le furau din lăzile descărcate din vagoane, sau cornele cu stafide și năut, cumpărate pe bani puțini, uneori câștigați la rișcă, de calfe și lucrători tineri.

Surorile nu se jenau una de alta. Se crucificau, alături, pe marginea aceluiași pat, și se uitau în tavan ori își mincau unghiile, cu desăvârșire absente în ceremonialul erotic pe care tinerii îl oficiau stîngaci și nervoși.

Ibovnicii plecau zîmbitori, purpurii și murdari. La ieșire îi aștepta Pascu, să le ceară țigări și uneori, pentru cinci-șase zile numai, se jura el, câțiva golo-gani împrumut...

Mama se plimbase prin casă, palidă, tromurînd. Inginase, deseori: „Să mai lăsăm din poveste și pe miine, vecină, că azi mai avem treburi!” Dar țiganca nu înțelesese. Safta avea o ușurință rară să explice prin semne unele întîmplări, convinsă că gestul, mult mai lămuritor ca vorba, ar fi mai puțin nerușinat.

Mama nu s-a mai putut stăpîni.

Țiganca a trecut alături, la Mădălina, să-i spună și ei romanul oloagei și isprăvile fetelor. Seara, cînd s-a întors Palăr de la turnătorie, nu era nimeni acasă. Safta plecase prin mahala.

În lupta care se declarase, dușmancele țigăncii nu s-au mulțumit numai cu intriga de la o casă la alta, deopotrivă de murdară și de inofensivă. Tinca se hotărîse să-l trimită pe Pascu la biserică, s-o dea pe Mădălina în acatist, ca să-i moară Lenora și s-o mănînce viermii, de acasă pînă la groapă — să-i rămînă numai oasele în coșciug.

Sultana, de comun acord cu Domnica, hotărîse destitul Saftei. Fetele aveau să se răzbune de departe și crunt.

109

Capitolul IX

TRUP DE FATĂ ÎN SINGE ȘI GIND

Gioală, trimis cercetaș pe maidan, se întorsese cu veste tristă. Haimanalele nu se adunaseră încă în umbra salcîmilor de pe hotarul sîrbilor, apa era rece la Ciurel, sub bălăriile fragede nu se uscaseră pămîntul.

Timpul era senin, iarba se așternuse, covor cu petice, pe locurile virane, și viorelele zîmbiseră plătînd, dar soarele rămăsese rece, departe, înstrăinat. Ne uitam la el ca printr-un geam fumuriu.

Venise luna lui april, cu moleșeală și somn. Umblam prin casă și prin curte, dormitînd. Mi-era lene, cum stam întins pe un preș în căldura dospitoare a după-amiezii, să deschid gura și să cer o cană cu apă. Mă pișcau muștele de pleoape și-mi bîzîiau pe buze. Le lăsam în pace. Simțeam cum mă desfac din încheieturi și mă topesc. Pămîntul de sub mine parcă era o gură de lipitoare. Mă speriasem mîncînd. Aveam impresia, în fiecare seară, cînd mă ridicam de jos, că mă culeg din iarbă, din frunze, din pămînt și din aer, alt copilandru.

— Ce-o fi cu el ?

Mama întrebaseră cu un amestec de nedumerire și grijă în glas.

— Schimbă de piele, ca șerpil ! Incepe să viseze drăcovenii și să adulmece în aer a trup de fată...

Safta fusese doftoroaia. Se uitase la mine ca în apă limpede. N-a mai fost nevoie să-mi vadă palma, ca să descifreze primăvara din sînge și din închipuire.

Ivan o asigurase pe mama că n-am nimic. Eram slab și atit. Să mănînc bine, să dorm, să beau din cînd în cînd un strop de vin și să aștept să înflorească salcîmii. Moleșeala va trece. Implinisem paisprezece ani ? Rusul a suris vag, privind în gol. Nu era nici un pericol, toate vor trece ! Să mă dezbrace în fiecare seară cînd mă culc și să mă afunde, de cîteva ori, în butoiul cu apă — ca pe găină, cînd nu vrei s-o lași să cadă cloșcă...

Fana sta toată ziua lingă mine. Se așeza cu o cusătură în mînă, pe un scăunel. Incepuse să ne intereseze intrigile și birfelile dintre chiriași.

Pascu fusese la biserică și dăduse acatist pentru Mădălina, dar Lenora nu murise încă. Sultana avea gînd rău cu țiganca. Fana încă nu aflase cum o să se răzbune sora mare, dar era sigură că o să fie ceva crunt. Gore venise acasă beat, îl înjurase pe Bela și adormise în sală, pe jos. Abia îl dezbrăcaseră Palër și țiganca. Era mort de băutură. Ca să-l urce în pat, l-au chemat pe Ivan să le dea ajutor.

Fana aflase de la rus, după ce se jurase că n-o să-mi spună, că tata i-a comandat, pentru mine, o pereche de ghete. Cizmarul îmi luase măsura piciorului într-o noapte în timp ce dormeam. Mama îi spusese că au să-mi cumpere și haine, peste cîteva săptămîni sau mai curînd — oricum, în Săptămîna Mare, să fiu gătit de sărbători.

Mi-a fost lene să mă bucur.

Am spus că trăiam, alături de Fana, cîteva luni pe an de viață moartă. Noi eram desculții orașului. Nu cunoscusem, pînă la șapte ani, ciorapul și nu purtasem ghete. Fana se încălțase, în cei patru ani de școală, cu niște rupturi, mari și scilciate, pe care nu le mai purta Sultana, iar eu luptasem, prin clisa toam-

nelor și nămeți, cu cizmele rămase și acum lingă pat, pline de praf și de păcură, cu carimbii armonică. Erau așa de largi, că trebuia să-mi înfășur piciorul în patru obiele, și așa de grele, că legam carimbii, cu sfoară de picior, ca să nu le pierd prin zăpadă. Mergînd, asudam tîrîndu-le ca pe niște ghiulele de ocnaș.

Redevenisem, după cei patru ani de școală, desculții orașului și prizonierii încăperilor, ca niște carcere, din lunile de toamnă friguroasă și de iarnă, cum erau iernile atunci, lungi și viforoase.

Se întimpla, deseori, să nu mai putem suporta atmosfera de mormînt a tavanelor joase, să simțim cum se strîng răsucit în noi, ca niște arcuri, nervii — așa cum simt ocnașii, cînd li se face dor de albăstrelele cîmpului, de soare și de moarte.

Stam la pîndă, să nu ne vadă bătrînii, și la întîiul moment prielnic, țipînd ca sălbaticii, evadam cu Fana de mîină, desculți și numai în cămăși, în viscolul ce răsturna zăpada pe maidanul cu basculă. În înfrigurarea evadării, zăpada era caldă ca apa de la stăvilă, în toiul verii, iar crivățul, blînd ca o adiere din înserările primăverilor. Ne tăvăleam prin nămeți, rîzînd, plîngînd de fericire, și alergam cu figurile în plin viscol.

Bătrînii, în cele din urmă, dau alarma iar vecinii, prinși de panică și afurisindu-ne, că eram nebuni, organizau o adevărată vînătoare. Alergau după noi, ne rugau să ne întoarcem acasă și ne amenințau — solicițau deseori concursul căruțașilor de la barieră, ca să ne poată prinde.

Ne tîrau pînă în casă, cu țipete mici și cu întîmplări fără haz atunci. Safta luneca pe gheața ascunsă sub pulbere de zăpadă și se da peste cap, cu mine în brațe, iar Pascu era prea slab ca s-o poată duce pe Fana pe sus. O prindea de un picior și o trăgea, asudînd și înjurînd, prin nămeți.

Țipam și ne apăram libertatea, cu pumnii și cu lacrimile.

Viața de atunci — frumoasă ca o sorcovă...

Acum era cald. Inviau mărăcinii pe maidan, mă așteptau, desculț și în cămașă în culori lipovenesti, larg desfăcută la gît. Nu aveam ce să fac cu haine scumpe și cu botine cu elastic și scîrțietori.

Pînă la toamna ce va veni, îmi rămînea destul timp să mă bucur și să le rup...

Fana încrucișase brațele, tristă, pe cusătura lăsată în poală.

— Eu... tot desculță rămîn!

Am căscat și m-am întins, cu trupul tot o furnicare.

— Lasă, că la toamnă intru ucenic și-ți cumpăr de la mine din leafă...

Mă frămînta alt gînd, acum. Era adevărat ce spusese Safta că se petrece seara la oloagă în casă? Nu știam de ce vreau să aflu. Descoperisem în mine un dușman, un glas pe care nu-l cunoscușem pînă atunci și nu-l bănuiam ascuns în suflet, un sentiment nou — la început ca o umbră ușoară pe frunte, alteori ca o mușcătură în inimă. În ziua cînd se dezveleau surorile pe saltele, am avut o clipă impresia că o văd pe Fana în locul Sultanei, goală sub ochii ilfovenilor. Intorsesem capul, repede, cu un necaz scrîșnit în mine. Nu m-am liniștit pînă nu am găsit-o singură, în magazia de lemne. De atunci, cîteva nopți la rînd, mă perpelisem sub plapumă și mă chinuisem să mi-o aduc aminte pe Fana, goală, cum era la stăvilar. Voiam să știu dacă și ea are pulpa albă și rotundă ca Sultana. Dar toate imaginile de altădată mi se șterseseră din amintire cum ștergeam uneori, cu palma, de pe geamul aburit, chipurile și florile pe care le desenasem cu degetul sau cu vîrfurile stîns al chibritului. Ziua, stînd lingă Fana, mă surprindeam privindu-i pe furîș piciorul și încercînd să-i închipui liniile, pînă sus, sub cămașă.

— Fano, piciorul tău e alb?

— Nu-l vezi?

Mi l-a arătat, simplu, cît se vedea din fustă, pînă mai jos pe genunchi. Tot așa de simplu, însă, fata și-a

tras cămașa pe umeri și-a încrucișat picioarele. Se roșise și tremura pleoapele. Înțelesese cu ce gând o întrebasesm. Imi citise în priviri cuvântul pe care nu îndrăznisem sau nu știam cum să-l spun. Iși acoperise sîinii, se apăraseră de gîndul încă nespuse, se ascunsese de ochii pentru care nu avusese taină pînă atunci.

Nu mai era fata de astă-vară, goală și superbă în lumina soarelui, pe parapetul de la Ciurel.

Bănuia Fana în mine, ca o pasăre cu zborul frînt lîngă stufig, dușmanul ascuns? Avea uneori tresăriri mici și i se înfiorau nările. Alteori sta nemișcată, cu pleoapele strînse. Parcă asculta, în aer și în ea, un zvon.

Ne luam de mîină, strîns, și încercam să surîdem.

Dar ne întristam fără să înțelegem de ce și ne dam drumul la mîină. Stam, față în față, cu ochii în pămînt, vinovați fără vină.

Incepusem, amîndoi, să pierdem paradisul...

Capitolul X

DRAGOSTE ȘI MOARTE, ALTCEVA NU EXISTĂ

Cîteva luni n-a mai fost nici un scandal în casa simigiului.

Grecoaica nu ne mai speriasse somnul cu plînsul ei țipat în noapte și nu mai adunase vecinii, buimaci și neputincioși, în fața ușii cu drug de fier pe dinăuntru și în curmeziș.

Safta, care încercase odinioară să afle ce taină era în casa în care nimeni nu intrase și de ce își martiriza simigiul nevasta, se mira acum că Tino se cumințise și se întreba, nu fără ușoară părere de rău în glas, ce minune coborîse pacea și poate o fărîmă de dragoste în căsnicia lui misterioasă.

Tiganca plinsese, deseori, de mila grecoaicei și se rugase de Tino, în fiecare noapte cu scandal, în cor cu toate vecinele, să n-o mai bată. Dar, dacă cu un ochi rîdea acum bucuroasă că nevasta simigiului scăpase de chinuri, Safta nu încetase să plîngă cu celălalt.

Certurile și bătăile, în viața celor din casa cu nebuni, erau necesare ca apa și ca soarele. În traiul lor searbăd, redus la mîncare, la somn și la încălcări fără dragoste, intriga era unicul exercițiu de

fantezie și logică, iar ocările și păruielele, singur mijloc de destindere a nervilor, de descărcare a necazurilor și de răzbunare platonice împotriva vieții. Cum nu erau în stare să vibreze decît în fața unui spectacol oripilant, scandalurile de la simigiu le asiguraseră pînă atunci, la dată fixă, emoții tari ca rachiul și ca palmele primite fără veste, pe la spate.

Era logic, așadar, ca vecinele mai ales să acorde faptului o importanță vitală. Ele încercaseră, cîteva săptămîni la rînd și prin orice mijloace, să pătrundă misterul, să afle prin ce „talenturi“ reușise grecoica să-l facă pe simigiu, din tiran cum fusese cu cîteva luni în urmă, un „Bubi sub papuc“...

— Că e sigur, soro, că l-a pus cu botu pe labe, afirmase Safta, în soborul vecinelor strînse într-o după-amiază la sfat și cafeluță. Uite, parcă-l văd pe scîrba de simigiu umblînd în patru labe prin casă. Nevasta rîde în gușă cînd îl vede și zice: „Mult mă călăriși-cu pumnii, capră rîioasă, stai să te călăresc și eu acum!“ Și-l încălecă, soro, iar grecul se tirăște cu ea în spinare prin casă, nechezînd...

Se aflase, în primul rînd, de la persoană sigură, că grecoica îl amenințase pe simigiu, în ajunul Anului Nou, că-l lasă dacă nu se face om cu scaun la cap.

— Nu mai pot să îndur bătăile, ar fi strigat ea către Tino. Ești un grec scîrbos și te părăsesc. Plec în lume. Car bușteni în triaj, dar cu tine nu mai stau. Că ce sînt eu, să mă chinui ca pe Cristos, palicar împuțit? Plec și te blestem să rupă viermii din tine cum rup corbii din caii morți pe maidane! Nevastă ca mine nu mai pupi tu, hodoroagă bătrînă ce ești — bătute-ar un car de icoane...

Tino o amenințase, la rîndu-i, că o spintecă fără milă cu pumnalul, dacă-l lasă singur pe lume, și dă foc la taraba cu covrigi și brînzoaice, să-i spele flăcările pe amîndoi de ticăloșenie și să le urce sufletele la cer, ca două rîndunele zburînd alături.

— Bun — ar fi spus grecoica cu hotărîre — primesc! Alege una din trei: plec și te las singur pe

lume, mă omori și se alege cenușa de amindoi și praf de munca ta sau nu mă mai schingiui și trăim în bună pace, să crape dușmanii de necaz...

Tino se gîndise o noapte ce să facă. Nu era ușor de răspuns. În cele din urmă se hotărîse, cu sentimentul că face un sacrificiu : pace, nevastă — pace între dobitoace...

— A fost cineva la ei în casă, să-i vadă, să-i audă vorbind așa ? N-a fost ! Atunci de unde știm ? Vorbe, ascultați-mă pe mine — își tremurase Safta cărnurile — vorbe de clacă...

După altă versiune, simigiul n-o mai canonise pe nevastă de frica lui Ivan. Rusul îi trimisese vorbă prin cineva că, dacă nu se astîmpără, îl prinde de brăcinar și dă cu el în pămînt, să-l îngroape pînă la umeri ca în trintele pe viață și moarte din cărțile cu haiduci.

Vecinii zîmbiseră neîncrezători. Nu era capabil cizmarul de o amenințare ca asta. Știa toată mahalaua că Ivan nu încercase niciodată s-o smulgă pe grecoaică de sub loviturile lui Tino Stavros. Se mulțumise să se închidă în atelierul cît o coajă de nucă și să plîngă ca o muiere, la icoană. Rusul era voinic, în adevăr, dar față de simigiul se purtase b'leg ca o cîrpă.

Adevărul îl știa numai Sultana, de la unul din ilfoveni. Grecoaica nu-l amenințase pe simigiul că-l lasă și nici nu-i trecuse prin gînd să se întoarcă în Grecia. Belșug și fericire n-o aștepta nici acolo. Nu lasi acasă avere și fericire, ca să pleci în lume după o stîrpi-tură ca Tino Stavros, mai ales cînd ești tinăra și frumoasă. Safta aflase că simigiul o luase săracă. Grecoaica aduna și mînca măslina putrede și se culca în port, pe lăzi goale sau prin bărci. Marinarii îi plăteau îmbrățișările cu stafide sultanine și smochine. Cu o rodie și un șir de măgele iefline, o cumpărai amantă pe o săptămîină.

Simigiului i se făcuse milă de ea și o adunase de pe drumuri.

Norocul, însă, o părăsise curînd.

— Ce să mă fac?! se căina grecoaica, în fiecare noapte, umblînd prin casă în vîrfuri, să n-o audă Tino. La mizeria și destrăbălarea din port nu mă mai întorc, fie ce-o fi — iar aici nu mai pot să îndur bătăile bărbatului...

Bisericoasă din fire, se rugase la icoană, s-o lumineze sfinții. Plînsese, se tîrîse cu burta pe dușumele, se mînjise cu chinoroz pe față și se întepase în sîni și în pîntec cu acele, ca prin umilire și suferință să-și urce ruga pînă la auzul Maicii Domnului.

Cum sta la icoană, într-una din nopți, i se păruse c-o vede pe sfînta mișcînd buzele.

„Lasă-l dracului de simigiu, soro, și hai la noi în cer...”

Grecoaica înțelesese porunca de sus și se hotărîse. fără șovăială.

„Mă omor!”

Altă scăpare nu mai era.

Cînd a văzut-o urcîndu-se în pod, cu ștreangul în mîină, simigiul a simțit cum i se face inima ca un covrig răsucit, s-a lovit cu palmele peste ochi și s-a jurat pe morții din Kalamata și Vlahoclisura că n-o mai atinge. Grecoaica nu l-a crezut. Intrase cu capul în ochiul ștreangului și îl potrivise pe beregată.

— Nu te mai cred! Lasă-mă să mor!!

Sta pe scară, ca o barză într-un picior, gata să se arunce în gol.

Tino îi prinsese gleznelor cu brațele, plîngînd, și-i săruta vîrfurile picioarelor.

— Maro, viața și norocul meu! Maro, chinul și bucuria mea cea de toate zilele...

Grecoaica se înduioșase,

— Tino, stăpinul și mintuitorul meu!

Simigiul și-a dus nevasta în brațe, pînă în casă, i-a spălat picioarele cu lacrimi și i le-a șters cu părul.

— Maro, chinul și bucuria mea de fiecare clipă...

Se împăcaseră, cu un sărut ca un sigiliu, și se iubiseră ca în prima noapte.

Adevărul era în toate și în nici una din aceste versiuni. Fantazia vecinilor falsificase, inversase logica simplă a faptelor și trivializase o întâmplare care păstră, în umbră, un singur personaj și cel mai principal: Salomia, stăpîna lui Hagi și amanta pușcăriului frumos din Colroceni.

Cum și de cînd îl cunoscuse proprietăreasa pe Ivan, nu se știa, pînă una-alta. Ea îl adusese în casa cu nebuni, cu opt ani în urmă, și le vorbise vecinilor de noul chiriaș ca de un gospodin cărturar, venit la noi în țară să mănînce o piine amară, prin muncă. Salomia era convinsă că toți mahalagiii au să-l respecte aflînd că gospodin Ivan luptase pentru binele poporului și fugise din imperiul rusienesc ca să scape de prigoană, lăsînd în urmă avere și rubedenii de neam mare. O primă dovadă de respect o dăduse ea, numindu-l pe rus administrator.

— Gospodin Ivan e omul meu de încredere aici! Nu mai vă osteniți pînă la mine, pe Grant, cu plîngerile. Gospodin o să vă asculte și o să facă dreptate. Dacă nu viu pînă la zi-nții să iau chiria i-o dați lui. Gospodin Ivan o să vă scrie fitanță de primire. Ce-o zice și cum o zice el că e bine, așa să se facă și să nu care cumva să vă prind cu intriga, că gospodin e voinic, cum îl vedeți, și e voia la el, ca de la mine, să vă ia de umăr și să vă dea afară din curte, cu ca-trafficul buluc.

Oricît de voinic ar fi fost Ivan și oricît de drastic avertismentul proprietăresei, vecinii se priviseră cu subînțeles. Era un mister! Nu culegi un ins de pe stradă, să-l faci om de încredere, numai pentru simplul motiv că insul ar fi gospodin și cărturar cu neamuri boierești.

Safta întrezărise adevărul.

Salomia călătorise mult, pe vremuri, iar despre Ivan se aflase că umblase tot pămîntul. Se întîlniseră, prin urmare, prin alte țări. Rusul venise în București convins că amanta de odinioară nu-l uitase și sigur că, lîngă ea, îl aștepta belșugul. Se înșelase.

Salomia își găsisse, între timp, alt amant. Când ești ibovnica lui Fane din Cotroceni, nu scapi așa ușor — că pușcăriașul frumos vede, simte, presimte și înfige pumnalul, fără nici o tresărire, în inima potrivnicului.

— E pericol de moarte, gospodin — ar fi spus Salomia — să lucrăm cu cap că, altminteri, ne întinde nebunul ciozvirtele pe gard! Deocamdată stai la casa cu nebuni și fă pe cizmarul. Când ai nevoie de parale, îmi dai de veste ca să mă prefac bolnavă și încasezi tu chiria. Le spui vecinilor că mi-o aduci, ca să nu se zică așa și pe dincolo, dar o păstrezi la mătale în buzunar. Comedia asta o să ție câteva luni, pînă mă descotorosesc de Fane.

Timpul o dezmințise pe țigancă.

Opt ani, pușcăriașul frumos din Cotroceni rămăsese amantul Salomiei, iar Ivan se mulțumise, în tot acest timp, cu rolul modest de om de încredere. De două ori pe an, de sărbătorile mari, rusul pleca pe Grant, în tovărășia unuia din chiriași, să-i ureze proprietăresei, în numele tuturor, petrecere frumoasă și s-o roage să poarte papucii de casă pe care-i lucrase el, din material scump, ca un semn de recunoștință. Fane era martor la acest ceremonial și, în loc să-l spintece cu pumnalul, îl poftea pe Ivan la masă, îi turna vin cu mîna lui și îl ruga, uneori, să cînte.

— Să nu te superi, batiușca, dar am să te rog să cînti ceva! Cîntă, gospodin Ivan, că mi se despică inima de fericire și nu se știe ce-o mai fi pînă mîine...

Înalt și rămas, în ciuda anilor, tinăr, cu trupul subțire și mlădiu, nu voinic dar plin de clocot și elastic, temut și deopotrivă admirat de amici și dușmani, sincer în prietenia și ura lui, categoric în lovitura ce răzbuna și copil în surîsul cu care se dăruia iubirii, Fane era un tip reprezentativ al romantismului bucu-reștean de odinioară. Pușcăriașul din Cotroceni avea o figură albă, cu trăsături feminine și ochii mari, negri și mereu umezi, adinci, scăpărători în clipa, re-

pede uitată, a necazului, dar învăluitori, timizi aproape, în fața femeilor.

— Un om cu viața mea, gospodin, cu isprăvile mele bune și rele, cu sufletul meu și cu dușmăniile pe care le-am adunat în cârcă, poate să moară peste zece ani sau poate să moară mâine, ca un câine într-un șanț!

Fărîme sau numai palide umbre ale marelui suflet romantic de atunci, cu o lege a-lui mai presus de legi și cu elanuri ce sfidau monala comună, cuțitarii cu o șuviță de păr lunecată provocător pe o sprinceană și ochii mici, ascunși, pieziși, feroci în lovitura ce omora pe la spate și lași în fața unui dușman mai puternic, îl iubeau pe Fane și îl urau, tocmai pentru că îl simțeau al lor, dar nu asemeni lor. Incercaseră, nu o dată, să spargă sau cel puțin să înlăture oglinda în care se vedeau așa cum erau: mici, ticăloși, cu imperiul de isprăvi, în care se bănuiau stăpîni și nu se simțeau prizonieri, redus la cele cîteva ulițe și maidane din mahalaua lor.

În pușcăriașul frumos din Cotroceni trăia haimana ideală, generoasă și dornică de petreceri, de care să se ducă pomina, de pe Grant la bariera Vergului și de la Puțul lui Crăciun pe dealul cu ape miraculoase, sau la Obor — petreceri cu femei frumoase, cu vin bun și lăutari, epilogate cu o plimbare la Șosea, cu mopsul pe capră, lîngă muscal, ca un stindard.

Haimanelele își aveau legile și logica lor de viață. Erau puternici și stăpîni pe o mahala. Între un cartier și altul era dușmănie de moarte. Cuțitarii își respectau, reciproc, hotarele imperiului de isprăvi și nu plecau în altă mahala decît atunci cînd voiau să provoace.

Fane, însă, nu respectase niciodată aceste imperative categorice în viața cuțitarilor.

Considera orașul tot o țară supusă. Un suflet ca al lui nu avea loc să-și deschidă aripile numai într-o mahala. Incercase deseori, să împace haimanelele din toate cartierele bucureștene, ca să realizeze, sub co-

manda lui, o republică a tricourilor. El începea cheful la Pricopoia, îl continua pe Filantropia și îl termina la Obor sau pe Dudești. Haimanalele, însă, nu înțeleseseră visul atotcuprinzător al pușcăriașului frumos din Cotroceni. Voiau să rămână stăpâni pe mahalaua lor, se considerau ofensați de prezența lui Fane — mai ales că el avea ibovnice în toate mahalalele — și se adunau în consfătuire, pe un maidan, ca să hotărască ce au de făcut și cum au să răzbune ofensa.

Oricum, unul din ei era ales, prin tragere la sorți, să-l provoace.

Insul cu o misiune așa de dificilă și plină de pericole, uneori — pericole pe care era mîndru să le poată sfida — intra în cîrciumă înjurînd, lovînd cu bastonul în șirul de sticle, îmbrăcate în foiță, din rafturi, se așeza, nepoftit și obraznic, la masa la care petrecea Fane, cerea băutură anume pentru el și comanda lăutarilor cîntece pe placul lui.

Fane se uita la el, lung, palid, indiferent la gîndul scandalului ce va urma sigur, dar trist că tovarășii din mahalaua în care venise să petreacă au rămas proști și departe de gîndul lui frumos și îi obliga, pe prietenii de la masă, cu un semn, să se facă că nu văd sau că nu înțeleg provocările mosafirului nepoftit.

— Am gust — se ridică în cele din urmă Fane de pe scaun, adresîndu-se, zîmbind, noului venit — să petrec cu voi!

Haimanaua pleca, imediat și surprinzător supusă, cu un docil și abia îngînat: „Bine, coane Fane” — și se întorcea, nu peste mult timp, cu toată banda care-l trimisese să provoace.

Cîrciumarul adăuga o masă sau mai multe, pentru cei veniți, iar pușcăriașul frumos din Cotroceni comanda, pentru dușmani, fripturi în sînge și vin în căldări. Haimanalele mîncău și închinău paharele în sănătatea „conului Fane”, care se uita la ei, zîmbind fără gînd, cu brațul petrecut pe după gîtul ibovniciei și cu cei cîțiva prieteni din mahalaua lui aproape.

Cuțitarii erau sinceri, în urările lor de sănătate și noroc în dragoste.

Fane ciocnea paharul — un pahar al lui, din care nu mai bea nimeni și pe care circiumarul îl păstra cu sfințenie — cu fiecare din dușmani, îi săruta și dacă vreunul din ei avea tricoul rupt și era netuns, îi strecura în palmă, fără să vadă ceilalți, o piesă de argint. Șoptise, nu o dăta, că e o rușine, pentru o haimana, să nu aibă un tricou nou și să nu se tundă. Tricoul și freza cu smocul de păr pe o sprinceană erau unicele dovezi de eleganță ale romanticilor cu șiful ascuns în mîneacă, dispuși oricînd să moară de dragul ibovniciei lui sau apărînd ibovnica unui tovarăș, din orice mahala ar fi fost. Un imperativ drastic, înscris în inimi, descalifica haimanaua care se purta, cu o femeie, oricare, inelegant — o eleganță a lor, cu legi aparte și de neînțeles pentru ceilalți muritori — sau se dovedea că nu fusese în stare să o apere.

„Sînt cavalier“ era o lozincă, firește rareori respectată riguros, a tuturor cuțitariilor bucureșteni.

Cînd, întîmplător, o fată sau o femeie avea un neajuns într-o mahala vecină, haimanalele îi făceau o gardă de onoare și o conduceau pînă la hotarul dintre cele două lumi. La despărțire, unul din ei rupea o bucată de tricou și o da fetei sau femeii, ca să afle tovarășii din cartierul vecin cine le apăraseră sora, ibovnica sau mama.

Recunoscători, tovarășii îi invitau pe salvatori într-o circiumă, le da să bea și să mănînce, și-i conduceau, pînă la ei acasă, cu armonica. În timpul petrecerii, gazde și invitați, purtau batiste albe prinse în cureaua pantalonilor — semn că e pace...

Fiecare mahala avea, în țesătura tricoului, culori anume.

Haimanalele din mahalaua cu nume rușinos purtau tricouri în dungi orizontale albastre și albe, cei de pe Grant, în dungi perpendiculare albe și roșii, cei din cartierul Sfînta Vineri — Pleșoianu, în pătrățele albastre și roșii, iar cei de pe Basarab (de dincolo de

pod) Banul Manta și Filantropia, în dungi perpendiculare albastre și roșii. Fără îndoială că fiecare culoare simboliza ceva și voia să mărturisească un gând.

Fane era unicul, în București, care purta, sub cămașa de mătase, un tricou, pe care și-l comandase special, în pătrățele negre și roșii, cu gulere albastre și șnururi albe, pentru că „Dragoste și moarte, fraților, altceva nu există!“ Tovarășii lui din Cotroceni purtau, de asemeni, tricou în pătrățele roșii și negre, dar fără gulere și fără șnur — semn distinctiv și galon acordat numai pușcăriașului frumos...

— Să bem, fraților — închina Fane cu dușmanii poștiți la masa lui — pentru suflet, pentru noroc, pentru dragoste și pentru moarte.

Se ridica unul din inamici, să răspundă sincer.

— Coane Fane, te iubim acum, când stăm unii cu alții la masă și cinștim un pahar cu vin. Da' mai e o lege, pe care o calci, că ești mai al dracului ca noi! Așa cum ne vezi, să ne lași s-o apărăm, când s-o sparge cheful. Matale ai spus că e o dragoste și o moarte... și că haimanaua nu se lasă călcată pe bățatură nici de sfântul sfinților mă-si...

Loiali, în ura și prietenia lor, linerii cu tricou îl rugau :

— Spune, nenicule, cât sîntem în bună pace, cum vrei să te cinștim? Știm să cîntăm, să facem jocuri bătîndu-ne în cuțite și să ne vărsăm sîngele, la o poruncă a ta, ca să vezi cât ne ești de drag...

— Lasă, că în cuțite o să văd eu, în curînd, cum vă bateți. Acum, dacă mă iubiți, să-mi cîntați, fraților! Cîntați, mă, că mi se despică inima de fericire și nu se știe ce o să fie cu mine peste un ceas...

În cămășuță era un aer închis, greu de gînduri, de vin și fum de tutun. Haimanalele cîntau, răsturnate pe scaune și prinse pe după gît, cu ochii mici, pierduți, în gol, cîntece de obidă și de dragoste, în timp ce Fane asculta în picioare — el singur în picioare — cu bărbia în piept, mai frumos și mai înalt în tristețea lui nemărturisită.

Măguliți că un tovarăș ca Fane le ascultă cîntecele în picioare — fiecare mahala își avea cîntecele ei anume — dușmanii se apropiau de el și îl rugau, cu ochii plini de dragoste, să le permită să-l îmbrățișeze.

— În ziua cînd o să te omorîm — suspina unul din ei — doi ani o să purtăm cenușă în cap și n-o să bem un strop de vin. Ibovnicele noastre au să poarte funde negre în păr iar lăutarii au să-ți cînte cîntecul, cum se cîntă în biserică...

— Lasă, mă frăție — incerca Fane să suridă — că nu s-a născut încă insul care să mă omoare pe mine! Acum să bem și să cîntăm, că o viață, o dragoste și o moarte avem! Mulțumescu-vă de acum, pentru tristețe, cînd o fi să mor și săruta-le-aș ochii ibovnicilor de la voi din mahala, că au să poarte funde de doliu în păr, după mine. Phe, dar mai e pînă la moarte — facu-i morții sufletul scui pătoare...

Asta era singura lui înjurătură.

Glasul îi tremura. În figura zîmbitoare, numai ochii erau umezi.

— Vin, jupîne — cîntă, țigane...

Cîrciumarul umplea din nou căldările de pe masă cu vin și schimba talgerele de lemn, pentru alte moșițe și fleici în sînge. Lăutarii lunecau arcușul, ca o părere, pe tremurul de vis al coardelor, cu sufletul tot topit în melodia sălbatică și unică, iar haimanalele ascultau, oftînd, încovoiate pe scaune, cîntecul pușcăriașului frumos din Cotroceni. Fane își făcuse singur cîntecul, în primele luni de închisoare. Era o gloriificare a sufletului cu care se mîndrea haimanaua bucureșteană — suflet sălbatic și generos, încrîncenat în ură și muiat în dragoste, pentru că în dragoste fără margini fusese plămădit și fără robia legii, ca păsările, ca vîntul și ca florile de pe margine de drum.

Toți lăutarii bucureșteni cunoșteau cîntecul lui Fane, dar n-aveau curaj să-l tremure pe coarde, fără porunca lui. Cîntecul acesta era ca o pecete peste frăția ce se încheia între o bandă și Fane sau ca o pro-

vocare, cînd haimanalele din mahalaua în care venise să petreacă pușcăriașul frumos din Cotroceni scăpărau priviri piezișe.

Cîntecul era, acum, o provocare.

Fane spărsese paharul de zid, cu un chiot în care era ris și sudalmă, își desfăcuse funda de la gît, cu un gest nervos, dezbrăcase haina și lepădase cămașa de mătase — ca să rămînă în fața haimanalelor, o haimana la fel, în tricou cu pătrățele roșii și negre. Era mai frumos acum, mai mlădiu și mai subțire: un trup fraged de copil cu neastîmpăr în priviri și flăcări mici în goana singelui.

Prietenia înceta, una începea să aibă cuvînt.

Fane lupta întotdeauna în tricou, ca un erou înfășurat în stîndard. Faima culorilor pe care le purta intra din nou în joc. Victoria lui era victoria tuturor cotroceniștilor...

Haimanalele se împrăștiau prin mahala, pe după colțul străzilor și pe maidane și așteptau, cu ochii crînceni și cuțitul ascuns în mîneacă. Fără îndoială că, iarna sau vara, tricoul era și pentru ei o armură imperios necesară. Un fluier strident, prelung, cu două degete pe limbă, anunța începutul ostilităților.

Fane se oprea în ușa cîrciumii, să-și ridice pantalonii, cu un gest specific, pe care îl făcea numai în aceste ocazii de mare încordare și pleca prin mahală, după dușmani, urmat la zece pași de lăutari și de prieteni, care aveau poruncă să nu se amestece în scandal, oricît de mare ar fi, la un moment dat, pericolul în care s-ar afla Fane.

Cînd îi apărea, la un colț de stradă sau pe un loc viran, un inamic, Fane întindea palmele, ca să se vadă că luptă fără armă.

Cavaler, potrivit arunca, din mîneacă, șișul.

Pușcăriașul frumos din Cotroceni avea loviturile lui sigure: pumnul repezit de sus în jos, cu putere, între ochi — sau lovitură directă în inimă. Izbit, inamicul se da cițiva pași înapoi, îngenunchea și se făcea covrig la picioarele învingătorului. Se întîmpla une-

ori ca potrivnicul să nu renunțe la cuțit, deși Fane îl asigura că luptă cu palmele goale. Era un moment de încordare, în primul rînd pentru omul cu armă, care știa că joacă, pe viață și pe moarte, o carte mare.

Fane nu se intimidă. Se apropia de dușman cu pasul egal și sigur, liniștit în aparență și se uita în ochii lui, drept, fix. La prima tentativă de atac, cu agilitate surprinzătoare și cu un calcul precis al mișcării, pușcăriașul din Cotroceni își dezarma potrivnicul și îl arunca, prins de mijloc și învîrtit pe umăr, cu capul în jos. Dacă nu-l lua duba de la morgă, îl îngropau tovarășii peste cîteva săptămîni.

Lăutarii cîntau în timpul luptei, iar prietenii, în urma lui Fane, îi pansau pe răniți, cu fișii rupte din tricouri — din tricourile lor din pătrățele negre și roșii — și îi trimiteau, în camioane sau pe brațele mahalagiilor, după împrejurări, acasă sau la spital.

Fane, trecînd prin mahala, lăsa după el cîteva desfigurați și umplea camera de gardă a spitalului apropiat, cu haimanalele însîngerate.

După scandal, învingător și trist că lovise, cu pumnul, în inima de sub tricouri și că vărsase sînge de frate mai mic și neînțelegător, nevinovat poate că nu se putea ridica pînă la visul lui de înfrățire, Fane se înfunda cu prietenii într-o cîrciumă din Cotroceni, se îmbăta după întiiul pahar cu vin și începea să plîngă, cu o durere în el din durerea celor învinși.

Povestind, Fane își culca timpla pe pantoful mic și scump al amantei — gest omagial pe care rusul îl înțelese.

— Numai femeile m-au priceput, batiușca Ivan! Uite de ce le-am iubit pe toate, la fel ca pe icoane!

Vorbise rar, ca o poruncă.

— Să știi, gospodin, că în ziua cînd mi s-o urî cu viața, de-o femeie am să mă las ucis. O să fie moartea mea, atunci, ca papucii pe care-i aduci matala Salomeiei mele: cadou, ultimă recunoștință pentru dragostea cu care m-au fericit atîția ani — săruta-le-aș, de dincolo de moarte, sfîrcul sînilor!

Se oprea la fereastră, cu profilul în lumină, și nu-i mai păsa de lacrimi. Iși desfăcea gulerul, larg, cu un gest mic, nervos, ca în clipa lui de ciudă și de sfi-dare a dușmanilor din cârciumile mahalalelor, ca să se vadă, sub albul de mătase al cămășii, tricoul ieftin, în pătrățele roșii și negre, pe care-l purta peste tatuajul ce-i simboliza — lui și tuturor haimanalelor bucureștene — norocul și rostul pe lume: o inimă străpunsă de o săgeată...

— Dragoste și znoarte, gospodin! Altceva nu există pe lume! Care ți-a fost folosul că ai încercat să schimbi rostul lumii rusienești? Ai fugit și-ai venit aici, să-i cîrpești papucii țigăncii lui Gore, pentru cîteva kapeici. Iartă-mă, gospodin, că nu vreau să te umilesc, dar tare mi-e necaz pe matală, în clipa asta! Ai crezut că țarul nu-i lasă pe mujici să fie fericiți? Și pentru ei, ai dat cu piciorul la avere și cine știe dacă n-ai lăsat în urmă și o dragoste... Vezi că ți se umezesc ochii? Hai, batiușca Ivan, cîntă ceva — cîntă pentru Sonia, pentru Liuba sau pentru Marusia din inima matală...

Ivan psalmodia un cîntec în care o ruscă de departe lumina necuprinsul cu ochii, îl legăna cu sufletul, îl parfuma cu răsullarea și, sprijinind zărilor pe gene, luneca pe cer o inimă ca o lună hoinară.

Fane asculta cu ochii închiși, trîntit pe covor, la picioarele amantei.

Salomia traducea, uneori, ce cînta Ivan.

...Răsare soarele și-apune

Și în închisoarea mea-i tot noapte —

Durerea cine mi-o va spune?"

Fane se ridica în genunchi, cu brațele deschise, ca o cruce înfiptă între Ivan și Salomia, și striga, scuturînd capul.

— Vezi, asta mă roade și pe mine, batiușca! Morca mîine și duc cu mine toată taina în mormînt. N-o să aibă eine să spună lumii tot ce am visat frumos

și tot ce am închis în mine, cu scrișniri de durere sau de revoltă.

Pușcăriășul avea presimțire că o să moară în curînd.

— Ai să vezi, gospodine, după ce-oi muri eu, că nu mi-a fost viața în zadar, că n-am trăit numai pentru scandal și petreceri. Mi-am avut și eu bulgărul de soare, am îngrijit și am crescut și eu un suflet fraged. Sufletul ăsta o să-mi aprindă o luminare la căpătii.

Singură Salomia știa de cine era vorba și nu se supăra — tot așa de bună amantă și soră.

Opt ani, Salomia fusese, de asemeni, sora și duhovnica lui Ivan. Necazuri mari nu avusese ei nici-odată. Trăia mai presus de vecinii din casa cu nebuni, cu gîndul peste hotare, așteptînd din primăvară în primăvară o veste mare, de la tovarășii rămași acasă sau de la fugarii risipiți în lume. Se mai considera încă, după opt ani de așteptare zadarnică, un mosafir, o umbră vremelnică printre noi. Viața tuturor trecuse pe lingă el ca o apă, fără să-l atingă — anii lui de muncă și de lipsuri, în mahalaua cu nume rușinos, aveau să rămînă, în curînd, pentru el, ca o amintire de vis urît.

Ivan aștepta o deșteptare sărbătorească.

Așteptînd, începuse să adune fire albe pe tîmple...

În noaptea de Anul Nou, rusul intrase pentru întia oară la Salomia în casă, cu sufletul greu ca un ciorchine, dornic să afle pe cineva care să-l asculte. Nu mai putea să zugrume adevărul în el.

Cînd l-a văzut în prag, uriaș și palid, prins cu mina de zid, să nu cadă, Salomia a scăpat paharul din mină.

— Vai de mine, ce-i cu dumneata, gospodin ?

Fane l-a prins repede de subsuori și l-a așezat pe un scaun.

— Gospodin, dragă gospodin Ivan !

Rusul tăcea, cu capul greu între umeri. Lacrimile îi picurau, mari, pe covor. Fane îl crezu rănit, într-o

încăierare cu pungașii din Grant și căuta, sub ru-
bașca descheiată la gît, cu palma, urmele de sînge.
Salomia încerca să-i ridice capul, să-l privească în
ochi, convinsă că, în ochii lui, va înțelege zbuciumul
ce-l gonise de acasă, pe o noapte cu viscol cumplit și-l
adusese pe neașteptate și în așa hal, la ușa lor.

— Ivan ai venit să spune la voi că el omoară ala
grec spurcat!

Salomia își îngropase capul în palme.

— Vai de mine! Iar a fost scandal în casa aia cu
nebuni? Am să-i dau foc, să scap mahalaua de ba-
lamuc.

Fane singur zîmbise. El înțelesese acum ce rană
ascunde rusul sub rubașcă.

— Lasă, Salomio, nu mai da foc la case, că destul
s-au aprins călcîile lui Ivan. Nu-s casele de vină!
Marea vinovată e Maro, nevasta grecului.

Surprinși deopotrivă, Salomia și Ivan s-au uitat
la el, lung, cu nedumerire. Fane se plimba liniștit
prin cameră, fumînd.

— Eram sigur că așa are să se întîmple!

Se apropiase de Ivan, îi prinsese capul în palme și-l
privise drept, cu un zîmbet ca o lumină palidă pe fi-
gură.

— Ei, gospodin, așa-i că mai e și altceva pe lume,
afară de țar, de mujici și de Vladimir Ilici Ulianov?
Acuma crezi că dragostea e ca o băutură amară și
vine cu gust de moarte?

Îl sărutase pe frunte, ca pe un copil, după o faptă
bună.

— Incepi să fii un om, pentru că începi să simți
ce-i aia dragoste adevărată! Bravo! Pînă azi mi-ai
fost drag și atît. De acum încolo încep să te admir!
Ai știut să alegi! Prea e tînără Maro și prea sea-
măna cu Salomia mea, ca să nu merite iubirea unui
om ca tine...

O poveste pe care Fane o trăise.

— Fă ca mine, rusule! Cînd am văzut-o întîia oară
pe Salomia, alături de lepădătura aia bătrîna de Ha-

giu, ca o căprioară lîngă o mîrtoagă de saca, am simțit cum mi se tulbură singele. Uite, mi-am zis, cum îi place vieții să-și imperecheze progeniturile! Ia să-i dăm noi vieții un dos de palmă peste gură! După o săptămîină, mîrtoaga a fost scoasă la reformă...

Cînd era lîngă Fane, Salomia se estompa. Trăia în umbra lui, prin gîndurile, elanurile, necazurile și bucuriile lui. Inteligentă, întrepridă, înfruntînd primejdia cu un surîs împietrit în colțul gurii și înlăturînd piedicile cu tact, stăpîină pe sine în orice împrejurare, ea își croise un drum în viață, în urcuș anevoios dar sigur, cu o voință îndărătnică. Alături de pușcăriașul frumos din Cotroceni, însă, avea un sentiment bizar de contopire, de anihilare a voinței, de volatilizare a gîndului, de părăsire pe brațele lui ca într-un leagăn.

Trăia pentru el și prin el.

— Dacă spune Fane așa, batiușca, așa este!

Ivan încercase, slab, să se apere. Tot ce spusese Fane i se păruse o glumă — oricum, ceva la care nici nu se gîndise.

— Asta nu dragoste!

Pe Maro, mărturisise Ivan, o văzuse de cîteva ori și numai în trecere. De doi ani, de cînd o adusese simigiul în țară, grecoaica apăruse o dată în simigerie, deschisese geamul de patru ori și zîmbise copiilor, răspunsese o singură dată, prin semne, țigăncii lui Gore, care o întrebuse, tot prin semne, ce mai face și se plimbase de cîteva ori, păzită de cei doi ilfoveni, pe maidanul cu basculă. Poate că era o singuratică, poate n-o lăsa simigiul să iasă din casă, de frică să n-o piardă. Sigur era numai faptul că Maro, timp de doi ani, privise soarele printre gratii.

Ivan presimțise că se petrece ceva neobișnuit în casa grecului, dar nu încercase să afle. El trăise cu munca, nevoile și gîndurile lui — cîntînd cînd era trist sau vesel și așteptînd o veste cu minuni, din țara lui.

E adevărat că, uneori, simțea o tulburare, un neastîmpăr în el. Arunca rașpelul și calapodul și pleca afară. La simigiu erau geamurile deschise. Ivan o bănuia pe Maro ascunsă în casă, după perdele. Dar nevasta lui Tino nu se uita anume la el. Ar fi fost în stare să jure că grecoaica deschisese geamul ca să asculte ciorovăiala vrăbiilor prin plopi sau să vadă cum se scutură florile mărului ce crescuse, prin ce minune nici rusul nu știa, în fața ușii lui.

Oricum, Ivan încercase să se smulgă din tulburare. Pleca pe maidan, să se joace cu copiii și să uite, sau se încuia în magazie și deschidea ceaslovul cu scris fără înțeles pentru mine.

Dacă juca printre rînduri numele grecoaicei, scris cu lumină parcă, erau de vină numai ochii lui Ivan, că lăcrimau. Maro i se părea un nume ca o muzică în suflet. Il strigau vrăbiile prin copaci, îl amintea clopoțelul pus la ușa simigeriei, îl păstra gîndul, ca pe un joc, și îl susura chitara de deasupra patului, cînd se izbeau razele soarelui de coarde.

Ivan îngîna în el, ca o împăcare : Maro e un nume ca o cădere de stropi în havuz, cînd e apusul fîntîna de culori.

Se mai întîmpla uneori, îndeosebi noaptea, cînd lumina lumînării se revărsa peste pagini ca o amăgire, să i se pară lui Ivan că grecoaica seamănă cu toate sfintele din gravurile ceaslovului. Maro fura părul blond al Mariei din Magdala, ochii limpezi și buni ai preafericitei Atanasia din Antiohia, ovalul figurii cuvioasei martire Anisia, gura senzuală a sfintei fără nume, din visul zbuciumat al sfinților tineri mucenici și trupul plin de ispите al sfintei Pelaghia, care dintru început, de viclene vedenii atrasă, preacurvisese...

Pur ca o figură de legendă păgînă, rusul învinsese duhul ticălos al trupului și stăpînise, zugrumase în el, orice îndoială bicisnică. Iși recîștigase ceasul de odihnă și de reculegere, din clipa cînd înțelesese că toate sfintele din ceaslov trăiau în el prin Maro. Bu-

coavna pe care sta aplecat în fiecare noapte nu mai era o carte moartă, acum. Ivan se uita în ea ca într-o apă cu umbra în adânc. Din ispita de la doi pași, el furase și păstrase numai sufletul, în care se recunoscuse și contopise.

Ascultându-l, Salomia și Fane se priviseră lung, cu înțeles. Amantul a suris competent. Pricepuse și Salomia, acum, de ce voia rusul să-l omoare pe simigiu.

— Ei, batiușca, ți-am spus eu, de adineauri că e dragoste la mijloc! Și încă ce dragoste...

Ivan încercase a doua oară să se apere, de astă dată cu îndârjire. Se lovea cu pumnul în frunte și se chinuia să-i convingă pe amândoi că nu din dragoste pentru grecoaică se hotărîse să-l suprime pe simigiu.

Maro se dedublase, pentru el. Între nevasta grecului și Maro din visul lui Ivan era o mare deosebire. Sufletul ei, afirma rusul, se desprinsese din trupul pe care Tino Stavros îl culca alături de el, în fiecare noapte — evadase din viața tuturor, se eliberase din pumnul lui de țărină și, apropiind secolele, înviașe în gravuri și în visul lui Ivan — care își învinsese, de asemeni, pumnul lui de țărină.

În acest dublu concubinaj, trupesc și sufletesc, al grecoaicei, drumurile lui Tino și ale lui Ivan nu se încrucisau. Rusul n-o rîvnise niciodată pe nevasta simigiului iar grecul, prost și bătrîn, nu bănuia aventura nocturnă a sufletelor.

Mai mult, Ivan se întreba, uneori, dacă unda muzicală din visul lui era, în adevăr, sufletul grecoaicei sau numai un ecou din muța mare fierbere a nopților de primăvară, cînd dragostea e a tuturor și a nimă-nui. Salomia și Fane ar fi rîs, fără îndoială, dacă rusul le-ar fi mărturisit că se îndrăgostise de umbra sufletului său, purificat în aceste nopți de primăvară și resfrînt muzical în gînduri, ca un pelerin tînăr aplecat, în ceasul cu liniști al amurgului, peste o apă cu oglinzile adînci sub sălcii.

Maro fusese numai fondul luminos pe care se profilase umbra sufletului.

Ivan nu ar fi cerut mai mult de la viață.

Scandalurile din casa grecului, însă, stricaseră jocul cu umbre și lumini.

Incepînd să-și cunoască vecinii, Ivan se convinsese că toți erau deopotrivă de răi, pentru că erau la fel de proști, și se hotărîse să rămînă departe de frămîntările și veselia lor întristătoare. Dar femeile din casa cu nebuni îl disperaseră.

Revoluționarul care luptase odinioară pentru libertate și respectul omului a fost de multe ori silit, și nu fără tristețe, să despartă vrăjmașele prinse de păr, prin lovituri. Se rușina lovind și se certa în gînd, că — din tovarăș al omului de pretutîndeni — ajunsese gardian în ospiciul de pe șoseaua Basarab.

Primele scandaluri din casa simigiului îl impresionaseră. Dar Ivan nu intervenise. De ce n-o apăraseră pe Maro de lovituri, de ce nu se gîndise că e destul de puternic ca să-l reducă la tăcere pe grec, cu un singur pumn, cum nu vibrase în el fondul acela de umanitate, care-l apropiase odinioară de spînzurătoare și-l înfrățise, în urmă, cu cîinii maidanelor, cu gîzele și cu licărul stelelor? Preciș, Ivan nu ar fi putut răspunde...

Spectacolul acesta oripilant al distrugerii și al martirizării, crescut în sălbăticie de întuneric și de panica vecinilor, îl paraliza. Rusul se simțea mic, inutil, murdar, ticălos în ticăloșenia ce-l înconjura, și se prăbușea pe scaun, plîngînd, cu sufletul greu de nedumerire, de spaimă, de revoltă și de îndurerare.

Cu timpul, însă, ca un animal ce adulmecă furtuna, rusul începuse să presimtă scandalul cu cîteva ore mai înainte. Umbla fără astimpăr, de colo pînă colo, s-o vadă pe Maro, s-o roage să fugă, să se ascundă. Intra pe la vecini și nu știa ce caută, întreba nimicuri și nu aștepta răspuns, pleca pe poartă, cu gînd să se ducă undeva și uita unde. Se întorcea în magazie,

ca — după câteva minute — să plece iar prin curte, neastimpărat, neobosit, neînțeles în el și de vecini.

Toamna și iarna, îndeosebi, chiriașii din casa cu nebuni se culcau devreme.

Ivan rămânea singur, să tremure în întuneric fără să știe anume de ce și să aștepte — o așteptare de fiecare clipă și cu fiecare clipă mai chinuitoare.

În aceste momente de încordare și de răsucire a nervilor, scandalul din casa simigiului împrumuta, în fantezia bolnăvicioasă a omului ce trecuse de atâtea ori pe lângă moarte, nepăsător, un înțeles anume, nelămurit încă sub frunte, dar limpezit în sentimentul bizar de intensificare maximă a vieții, în care lucrurile se însuflețesc iar umbrele încep să se materializeze și să aibă glas omenesc.

Ivan avea impresia, cum asculta, atent, în întuneric, că se adună și cresc, de pretutindeni, amenințări. În fața lor, Maro din vis tremura ca o frunză și aștepta, alături de Ivan și în carnea lui, mina care să se ridice și să lovească. Se multiplica umbra din vis, în jocul de oglindă aburită al privirilor umede în întuneric sau cealaltă Maro, nevasta simigiului, presimțind furtuna aproape, venea să caute un adăpost sigur între cei patru pereți de scânduri? Oricare ar fi fost taina, Ivan nu mai deosebea visul de viață, nu mai știa care-i Maro din gravurile ceaslovului și care umbra fugară din casa grecului...

Le îmbrățișa, pe amindouă, cu același suflet și încerca să le aperse de primejdia ce se apropia, cu o rugăciune la fel.

Magazia lui, în aceste nopți de îngemănare a lumii cu întunericul, era amvon.

În timp ce vecinii, cu somnul încă rămas în gene, încercau să spargă ușa simigiului, ruga pe care Ivan o murmurase pînă atunci în el se schimba în cîntec, mai sfișietor în nopți cu cit erau mai stîNSE chemările de ajutor din casa cu scandal. Țipase Maro sub lovituri sau țipa numai vedenia albă din visul lui

Ivan? Rusul răspunsese, pentru Salomia și Fane, cu o singură lacrimă...

Dar, în ultima noapte cu scandal, vecinii nu mai auziseră cântecul ca o sfișiere.

Se rupsese o coardă în Ivan, se răsturnaseră înțelesurile de pînă atunci și se limpezise în el un adevăr nou, lapidar, definitiv. Ca să poată înțelege și Salomia adevărul acesta, Ivan îi explicase încă o dată misterul din gravurile ceaslovului. Ingemănîndu-se cu visul lui luminos, Maro începuse să fie, ca în porunca biblică, de o ființă cu Ivan.

Trăiau unul prin altul — o singură inimă, un singur gînd, o singură suferință.

Bătînd-o pe Maro, simigiul îl martiriza pe Ivan. Din sufletul lui chema ea ajutorul vecinilor, în carnea lui suferea loviturile, în cîntecul lui își striga plînsul, în fața icoanei lui își aduna în palme, ca pe măgele, lacrimile.

Biciuindu-și nevasta, simigiul îi biciuia visul lui Ivan...

Rusul postise o săptămînă și se gîndise ce să facă.

Se hotărîse: trebuia să-l omoare pe Tino, ca s-o salveze pe Maro și să-și libereze visul...

Capitolul XI

JOC CU PAPUȘI, CU INIMI ȘI CU FLORI

Terminînd spovedania, Ivan se ridicase de pe scaun, liniștit. Mărturisind gîndul tot, rusul se împăcase cu el și cu oamenii. În conștiința lui, crima se consumase. Cum va fi ucis grecul era o problemă secundară, un fapt care va decurge de la sine — simplu, banal...

Fane, însă, nu-l lăsase să plece.

— Stai, batiușca, poate că mai avem ceva să ne spunem. Te ascultai, pînă acum, ca un duhovnic. Am înțeles vorba, dar am înțeles și ce-a rămas, dincolo de vorbă, nespus. Acum e rîndul dumitale să mă ascuți. E o viață de om la mijloc. Sîntem datori, prin urmare, să stăm la o parolă serioasă. Mai ales că dragostea asta te-a cam întors pe dos. Cînd ți-am povestit, acum un an, cum am ucis un dușman, ai sărit în sus de revoltă și ai țipat la mine, că nu are nimeni dreptul de viață și moarte asupra aproapelui! Și-acum arzi de nerăbdare să pleci la Tino, ca să-l omori. După cum vezi, gospodin, vine scirba de viață la om, din cînd în cînd, îl prinde de chică și-l duce la oglindă: așa ai fost ieri, omule! Pe urmă, tot de chică, îl duce la altă oglindă: poftim, așa ești acum! Insul face

ochii mari de vițel la poartă nouă și nu se mai recunoaște — nu mai știe care-i el, cel adevărat! Pilda asta, ca să afli că nu-i lege în lume, care să stea în picioare ca o luminare la nuntă — că omul e ca floarea cu pălărioară cu funde galbene în vîrf : se schimbă după vreme și se întoarce după soare...

Ivan scăpase șapca din mînă.

— Nu te mai frămînta, gospodin, și mai ales nu încerca să înțelegi, acum, tot ce am să spun. Ascultă și lasă înțelesul pe mîine, cînd vei fi singur și mai limpede la cap. Știi cum sintem noi, în clipa asta? Ca la *lanseu*. Ai auzit vreodată de *lanseu*? E un dans cu figuri grațioase, pe care-l joacă perechi multe. Nu se poate să nu-l cunoască și nobilii moscoviți! Spovedania dumitale, batiușca, a fost ca o muzică și ca o poruncă. Ne-a împins, fără veste, în *lanseu*. Avem, pînă acum, o pereche Ivan-Tino, în figură simplă de dans și alta Salomia-Maró, în figură pe care n-o știm cum are să iasă...

Vorbind, Fane privise peste umăr la amantă și zimbise.

Competent în cauză, el însuși erou principal al unei crime pasionale ce făcuse vilvă, cu cîtiva ani în urmă, Fane apreciasse că nu era nevoie să moară Tino, ca s-o salveze Ivan pe Maró și să-și libereze visul.

Faptul în sine era prea simplu, ca să merite o vîrsare de sînge, mai ales că între rus și grecoaică era o piedică de nimic ca simigiul. Cîteva palme, date la timp, ar fi fost tot așa de hotărîtoare. Singura necunoscută, în calculul pe care-l făcuse Fane, era Maró. Mai precis: sentimentele ei probabile pentru Ivan. Firește că, în logica simplă a vieții, oricine e bucuros să scape de schingiuri și să-l urmeze pe salvator, mai ales cînd binefăcătorul e un om ca gospodin.

Fane, însă, știa din experiență că femeile au o logică a lor și anapoda. Surpriza nu era exclusă. Orice hotărîre, luată mai înainte de a cunoaște gîndul și sentimentul grecoaicei ar fi fost — prin urmare — riscantă. Concursul Salomiei, singura în măsură să pro-

voace o mărturisire și să înțeleagă, cum spusese Fane, îndeosebi ce va rămîne dincolo de vorbă, nespus de Maro, era indispensabil.

Întimplător, în noaptea aceea, Salomia se încăpățî-nase să rămînă numai amanta lui Fane, cu alte cuvinte : o femeie cu o logică a ei și anapoda.

Mîndră și generoasă deopotrivă, gata oricînd să intervină energic și să-și apere protejării cu orice risc și împotriva oricui, Salomia ascultase spovedania lui Ivan cu o liniște de piatră. Ochiul ager al pușcăriașului nu descoperise, sub masca pe care și-o impusese amanta, clocotul lăuntric. S-ar fi putut spune că martirajul pe care-l suferise grecoaica, timp de doi ani, n-o impresionase pe Salomia.

Mirat, Fane o provocase prin aluzia pe care o făcuse la „figura Salomia-Maró“ și încercase s-o convingă indirect, că — în dansul cu dragoste și moarte pe care-l începuse Ivan cu Tino — ea era datoare să rămînă factor determinant și să impună, prin Maro în primul rînd, o limpezire a misterului din casa cu scandal.

Meșter păpușar, Fane trăsese sforile abil. Cu o singură comandă, el ridicase între Ivan și Tino, ca o barieră, un proces de conștiință și o angajase pe Salomia, în figură compusă, cu Maro. Inclînînd planșa pe care jucau cele patru păpuși, Fane încerca să realizeze, prin surprindere, în ritmul precipitat pe care-l imprimase dansului, un trio Ivan-Maró-Salomia. Rămăsingur, Tino nu mai interesa. Împrejurările îl aruncau peste bord, ca pe orice epavă...

În adevăr, Ivan ar fi încercat inutil să cuprindă cu gîndul prăpastia pe care o adîncise Fane în el.

Prins de umăr și dus în fața oglinzii în care zîmbise, auster, Ivan de odinioară, omul în care scăpărase ideea crimei simțise cum cresc în el, ca bălăriile cu suc obrăvitor, printre pietre și grămezi de mo-loz, remușcările.

Începuse o luptă surdă între dragoste și ură, între Ivan din amintire și cel de acum. Se adunau întrebă-

rile sub frunte și își încurcau firele. Dacă o iubea în adevăr pe Maro, prin ce joc ascuns, prin ce taină de nepătruns, născuse dragostea, în el, o ură așa de crin-cenă împotriva simigiului? În ce colț al sufletului își risipise lumina, ca o făclie cu flacăra stinsă în țărână, gândul bun și voinic cu care îmbrățișase, de atâtea ori, pământul și mingiase nefericirile altora, cu un sfat înțelept sau cu o faptă bună ca un adăpost pentru un copil al nimănui, pe care-l culegi din viscolul de afară și-l aduci lângă soba caldă? Ce băutură amară îl adormise în el, în ultima săptămână de post și rugăciuni, pe Ivan de odinioară și-l crescuse în umbră și atotputernic, pe Cain? Copleșit, Ivan ridicase din palme, spre Fane, ochii mari, întrebători, rugători.

Cerșise de la el un răspuns, de care să se prindă, strîns, pe care să și-l facă reazem.

Fane, ca și cum i-ar fi citit în privire gândul plin, a surîs trist.

— Ce să-i faci, Ivan Fedotici-Karasoff? Așa simtem: inimă de om, inimă de ciine, la fel! Unde e dragoste mare, e și ură. Una o răscumpără pe alta și amîndouă fac un om. Sau, cum ar spune Salomia: o scîrbă de om.

Salomia, însă, nu-l ascultase.

Spovedania lui Ivan o îndirjise. N-o infiorase gîndul că rusul amenințase să-l ucidă pe Tino, așa cum nu o înduioșase suferința grecoacei. Se înfuriase, însă, aflînd că Maro, timp de doi ani, se încăpăținase să-i ascundă taina din casa lor.

Salomia se gîndise, întotdeauna, cu genele umede, la fata frumoasă și săracă, rămasă departe, sub cerul cu limpezimi de la Candia. O adusesc lângă ea, nu fără sacrificii, s-o scape de mizeria și de necazurile de acasă, s-o simtă aproape, s-o apere la nevoie, să-i dezvăluie rînd pe rînd tainele vieții și s-o urce, pas cu pas, spre fericire.

Dar Maro, de cite ori o întrebase Salomia cum se poartă grecul în casă, zîmbise vag și răspunsese in-

variabil, cu ochii în pământ: „Bine, tare bine, nici nu visam așa noroc!” Așadar, în loc să vadă în Salomia o binefăcătoare și să și-o facă duhovnic, Maro o mințise — o înșelase. Era, prin urmare, o prefăcută, o nerecunoscătoare, ce nu meritase nici dragostea și nici sprijinul pe care i-l acordase amanta pușcăriașului frumos.

Salomia se hotărîse să și-o smulgă din inimă, ca pe un spin.

— Maro e scirboasă ca o broască rîioasă! N-o mai cunosc.

Era un avertisment, pentru Fane, că n-o interesa spovedania lui Ivan.

Amantul însă nu dezarmase. Nu era dispus să renunțe așa ușor la planul pe care-l făcuse. El era convins că supărarea Salomiei, care nu rezolva nimic pînă una alta, era vremelnică. Maro, oricît ar fi vrut ea să și-o smulgă din inimă, nu era o străină. Mai curînd sau mai tîrziu, amanta era datoare să se amestece în căsnicia grecului și să încerce, într-un fel sau altul, să pună capăt scandalurilor. Pe de altă parte, Fane se hotărîse să împiedice crima prin orice mijloace. În acest scop, o întrevvedere Salomia-Maró, după opinia lui, era imperios necesară. Altminteri, nu s-ar fi putut realiza acel trio Salomia-Ivan-Maró, prin care Fane voia, cu o singură lovitură, să-l înlătore cu desăvîrșire pe Tino și s-o oblige, în același timp, pe grecoaică, să rămînă lingă rus, în figură nouă...

Convins că orice aminare ar incurca și mai mult firele și ar face imposibilă o ieșire din greul impas în care se aflau, Fane se hotărîse să forțeze împrejurările și s-o silească pe Salomia să ia, numaidecît, o hotărîre energetică.

— Ascultă, gospodin Ivan, venind spre noi, să ne spui necăzul cu scîrba de grec, știași că Salomia e soră cu Maró?

Vorbise leneș, răsturnat în fotoliu și fumînd, aparent fără să acorde importanță cuvintelor. Privise, însă, pe furiș, spre amantă ca să poată aprecia efec-

tul pe care o să-l aibă această destăinuire, firește ne-așteptată. Sunprinsă, Salomia ridicase capul din palme, smucit, și-l privise lung, fără gând, plină de întrebări și fără o întrebare anume pe buze. În urmă, își mutase privirea încet, cu teamă parcă, spre Ivan. S-ar fi părut că aștepta de la el o lămurire.

Dar Ivan se luminase și a răspuns simplu, cu un sentiment pe care avea să-l lămurească mult mai târziu în el.

— Dacă așa este, cum Fane spune, atunci Ivan omoară de doi ori ala grec spurcat!

Fane s-a silit să ridă cât mai sincer, ca să poată da, tot așa de nepăsător și de candid în aparență, a doua lovitură.

— Ce-i mai frumos, batiușca, în toată afacerea asta, este că Maro nu știe că e soră cu Salomia! După cum vezi, o întreagă poveste, ca în *Rocambole*, pe care am să ți-o spun, ca să te conving că Maro s-a purtat, în adevăr, ca o nerecunoscătoare. Știu că tot ce vorbim acum, între noi rămîne și în inimi, ca în mormînt!

Fane nu era convins de ce spune.

Maro, pe care și el — ca Ivan — o văzuse de cîteva ori și numai în trecere, îi rămăsese în amintire ca un joc în luminiș și ca un cîntec. În gând, el îi acordase toate circumstanțele atenuante. Salomia o judecase aspru. În definitiv, față de ea, Maro se considerase o străină. Nu-i spusese cît suferă, din minerie sau poate dintr-un sentiment pe care pușcăriașul frumos era dispus să-l aprecieze: grecoaica nu voia să-și indispună binefăcătoarea cu o spovedanie din care s-ar fi desprins, cu fiecare cuvînt, cu orice lacrimă, o acuzare pentru Salomia. Ea îi alesese bărbatul, ea o adusese de la Candia și o zvirlise în iadul celor doi ani de chinuri nemeritate!

Preferase să sufere și să tacă...

Afirmînd, totuși, că grecoaica avusese o atitudine urîtă față de Salomia — afirmație pe care avea s-o rectifice la timp, Fane încerca să ciștige, cu un sacrificiu infim, o victorie mare. De altfel, o primă dovadă

că era pe drum bun, o avusese. În loc să protesteze că amantul se hotărîse să dezvăluie o taină pe care ea o păstrase cu sfințenie pînă atunci, Salomia îl încurajase cu un zimbet, convinsă că Fane nu voia altceva decît să-i explice lui Ivan cum și de ce fusese Maro nerecunosătoare.

— Să vezi cum a fost, gospodin. Mai întîi, știi că Hagi, acum zece ani, presimțind bătrînețile aproape, plecase la Ierusalim, să se facă sfînt. La întoarcere, în trecere prin Constantinopol, norocul meu a fost s-o înțîlnească pe Salomia. Fermecat, i-a căzut în genunchi, i-a cumpărat toate giuvaericelele din bazar, i-a promis luna și soarele și... în loc să aducă în mahala lemn sfînt și mirodenii, a adus amantă tînără și frumoasă pentru mine. Acum, firește, că sîngele apă nu se face, mai ales cînd e sînge grecesc ! Nu spun asta ca s-o necăjesc pe Salomia, care — orice ar spune și mai presus de supărare, rămîne soră cu Maro, adică datorare s-o ierte și s-o apere, ci numai ca să înțelegi de ce, între ea și scîrba de covrigar s-a legat un fel de prietenie. Tino Stavros, că el e scîrba de covrigar de care vorbim, era acum trei-patru ani slugă la un simigiu din bariera Griviței și pleca, în fiecare după prînz, prin mahalaua Grantului, cu coșul plin de brînzoaice, covrigi, semințe și corăbioare. Sigur că mare alișverîș nu făcea el, dar era — cum s-ar zice — meserie națională. Știa el că e în mahala o poartă la care nu strigă zădarnic : „cuuvriigi !“ Salomia apărea în balcon, azi să-î cumpere cîteva brînzoaice, pe care să le împartă apoi la plozii de pe stradă, mîine să-l întrebă cum îl cheamă și de unde e de fel, iar poimîine, să-l cheme pe scăunel, la picioarele ei, și să-și aducă amîndoi aminte, oftînd, de *patrida*. Salomia suspina de dorul cerului lăsat departe, Tino plîngea că e slugă de aproape opt ani și că slugă o să moară ! Așa se întîmplă că, într-o zi, dînsei i se face milă de covrigar și se hotărăște să-l scape de sărăcie, să-l însoare și să-l facă stăpîn pe o simigerie a lui, adică om ! Am uitat să-ți spun că visul mare al covrigarului ăsta a fost : să deschidă o simi-

gerie ! Salomia avea la îndemână bani, să-l facă stăpîn pe Tino pe un cuptor, o tarabă cu covrigi și gîndaci și o sinie cu plăcintă cu brînză și carne. Era mai greu, însă, să-i găsească o grecoaică, cu care să-l însoare.

Stai să vezi, Ivan Fedotici-Karasoff, că acum începe ca în *Rocambole*...

Ca orice grec, tatăl Salomiei a fost căpitan de vas și — ca orice marinar — a iubit unde a putut și cu disperare. De la Pireu la Marsilia și de la Alexandria la Odesa rusienească, nu era popas în care să nu aibă cel puțin o amantă. Se întîmplă că, o dată, la un drum, se supără marea iar valurile îi iau corabia pe dedesubt și cînd în vîrf, cînd în coadă, cînd pe-o coastă, cînd pe alta, i-o duc alandala prin întuneric și, nici una nici alta, pac : i-o lasă plocon, cu marinari și marfă cu tot, pe o coastă. Cînd se face lumină, vede căpitanul că se află lîngă insula Creta. „Noroc bun, zice un bătrîn cîine de mare, sîntem la doi pași de Candia.“ Marinarii încep să repare pînzele și catartele rupte de furtună — munca și tărășenia asta avea să țină cîteva zile — iar căpitanul pleacă în tîrg. Se înțelege că nu l-a mai scos nimeni, zece zile, din casa unei ibovnice, tare săracă și tare frumoasă ! Uitase căpitanul și de marfă, și de corabie, și de marinari — ca să nu mai vorbim de nevasta și fata din Pireu...

Ce să facă marinarii, săracii ? Așteptau ! În a zecea noapte, desperați că stăpînul nu li se întoarce, pun la cale o lovitură de care să se ducă pomina ! Pleacă opt din ei și cei mai voinici în tîrg, dau năvală în casa ibovnicei, îl leagă pe căpitan Paminonda burduf, îl iau în cîrcă, îl duc în corabie, ridică ancora și haida-hai, în larg, pînă nu se mai vede insula. L-au ținut legat pînă a doua zi la prînz, că le era frică să nu sară nebunu în mare și să se întoarcă, înot, la Candia, lîngă amantă.

Corabia lui Paminonda, la al doilea drum, în ciuda vînturilor și a cîrmei, și-a croit singură cărare pe spina valurilor, spre Candia. De atunci, cinci ani la

rînd, căpitanul și-a văzut amanta regulat. Taina o știau numai marinarii și o păstrau cu jurămînt.

Acum să lăsăm să treacă anii și să ne aducem aminte că asta e noaptea de Revelion. Tot pălăvrăgind, ascultînd și oftînd, am uitat să ciocnim, creștini ce ne aflăm, un pahar plin...

Vinul în pahare era limpede și aromat.

Nerăbdător să afle ce se mai întîmplase cu căpitanul Paminonda, rusul băuse paharul pînă la fund. Vinul îl înviorase. Ca un balsam peste rana pe care pușcăriașul frumos o adîncise în el, cu tăișul veninos al muștrărilor, stăruia vestea nouă și revelatoare. Ivan îngîna în gînd și muzical, repetat: „Maro e soră cu Salomia!“ Nestăpînit, cu toate gîndurile smulse și zvîrlite în sus, ca un stol de hulubi spre soare, rusul și-ar fi sărutat, pe gura senzuală a proprietăresei, visul de dragoste...

Maro se împodobise, în închipuirea ce colorase primăvăratice viața pe care Ivan începuse s-o vadă ca printr-o sticlă roză, cu o cunună nouă: era soră cu Salomia, prin urmare, dragoste din dragoste de soră ce-l întîmpinase și-i zîmbise, pentru înția oară, apropiat și cald.

Salomia, cu toate gîndurile prinse buchet și întoarse spre amintire, duse paharul la gură cu mîna tremurată și-l sorbise tot, cu buzele arse de sete lăuntrică, privind — cu ochii întredeschiși — spre Fane. Începuse să presimtă jocul primejdios pe care-l încercase și realizase, în bună parte, amantul — sau rămăsese, în privirile cu lumina ascunsă, ca o ceață ușoară peste ape, necazul pe sora mică și necredincioasă? Surîsul fluturase incert în colțul gurii...

Bînd, Fane închinase pentru dragoste și moarte și mîngîiase sufletul dușmanilor cu o înjurătură în care paraua galbenă a mușetelului era sortită să răscumpere raiul, pentru mamele ce crescuseră și încălziseră la sîn viperele umane ce-l așteptau pe maidane și la colțuri de stradă, cu mîna încleștată pe cuțit.

Salomia se înfiorase.

Amantul îi vorbise, descori, în ultimele luni, de moartea pe care o presimțise tot mai aproape.

Geloși că pușcăriașul frumos din Cotroceni îndrăznise să vină în mahalaua lor, pe care se considerau stăpîni absoluți, și le furase de sub nas cea mai frumoasă ibovnică, donjuanii grantiști se juraseră să-l suprime. Fane nu se speriasă. Avea dușmani mult mai crînceni în Cotroceni. Le trimisese vorbă, donjuanilor cu breton și pantaloni bufanți peste gheata cu elastic și scîrțietori, să aibă răbdare, că au să scape de el în curînd. Recunoscători, într-o noapte cu lună hoinară printre nori, grantiștii se îmbătaseră și veniseră să-i cînte, sub geamul amantei, cu mandolinele. Impresionat, Fane îi întrebă: „Pace, fraților?” — „Pace”, răspunseră haimanalele. Era un angajament solemn că ura va fi zugrumată în inimi, în noaptea aceea. Pușcăriașul din Cotroceni coborîse în mijlocul lor, fără frică, și plecaseră, în turmă, prin mijlocul drumului, să se înfunde în prima cîrciumă. Se îmbătaseră, cîntînd, și se îmbrățișaseră. Unul din donjuani se simțise dator să justifice ura cu care îl urmărise pe Fane, pînă atunci, și se jurase să-i mănînce din colivă: „Ce să fac, dacă-i așa de frumoasă ibovnica matală, că mă scutură frigurile morții cînd o văd?” Fane îi pusese mina pe umăr, ca un gest de binecuvîntare păgîină și recunoscuse: „Adevărat, fraților, Salomia e așa de frumoasă, că n-o să-mi pară rău că mor pentru ea!” În urmă, băuse pentru ibovnică și în sănătatea amantului de mîine al Salomiei, oricare o fi el, și vărsaseră toți vin pe masă, pentru sufletul celui ce va muri, cînd i-o fi scris, de mîină dușmană.

Pînă una-alta, cavaleri, donjuanii grantiști se țineră de cuvînt. În zori, îl aduseră acasă, cum îl luaseră, cîntînd, înfrățiți, prinși pe după gît cu brațele. Armoniștii speriaseră somnul mahalagiilor cu *Valsul dimineții*. Dar în clipa cînd ușa de la casa amantei se închisese, masivă, în urma tovarășului de petrecere, mîinile se încheștară din nou pe cuțit, cu o ură egală, neșovăielnică, tot așa de sinceră în sălbăcia ei ca și

lacrima pe care o plînseseră, cu cîteva clipe mai înainte, vărsînd vin pe masă...

Fane retrăise scena, privind pierdut în ochii amantei. Salomia era în adevăr frumoasă și moartea aproape. Simțindu-și genele umede, amantul scuturase capul, cu un gest de voință, și zîmbise vag spre Ivan, care aștepta — cu paharul în mînă — dornic să asculte altă întîmplare cu dragoste și moarte.

— Și așa, gospodin, simte căpitan Paminonda, într-o noapte, că bate moartea la geam. N-ar fi putut să moară, că avea o taină și un păcat pe suflet. Față de cine să-și descarce conștiința, că nevasta îi murise iar popa îl împărtășise și plecase să se culce? Singură Salomia îi rămăsese la căpătîi. Bătrînul i-a făcut semu să-și apropie urechea de buzele lui reci și i-a șoptit: „La Candia ai o soră — o cheamă Maro și e fata Glicheriei, văduva lui Iani. Să nu-i spui că-i ești soră, că te-ar dușmăni pentru tot răul pe care i l-am făcut, lăsînd-o aproape cinci ani fără sprijin (că sărăcise și căpitan Paminonda, săracu, după ce i se înecase corabia...), dar să veghezi de departe ca un înger păzitor și s-o ajuți după puteri. Să știi că altă pomană nu-ți cer!”

Căpitan Paminonda a zis ce spusei eu acum și și-a dat sufletul, împăcat, ca un pui de găină...

Firește că Salomia și-a șters o lacrimă și că paharele, din nou umplute, au fost băute pentru odihna căpitanului sub o țărîină cît mai ușoară.

— La cîteva ani după ce-l îngropase pe bătrîn, Salomia plecase la Candia, se interesase de Glicheria lui Iani, de departe, și vorbise cu Maro. Străina frumoasă de la Pireu și fata blondă și plăpîndă de la Candia se împrieteniseră așa de mult, în cele cîteva zile petrecute împreună, că nu miraseră pe nimeni, la despărțire, danurile pe care i le făcuse Salomia.

Venind cu Hagiul în București, dînsa n-o mai văzuse pe sora vitregă aproape șapte ani. Dar îi scrisese de cîteva ori și primise răspuns liniștitor. Maro era nevasta visată atît de Salomia, pentru covrigarul pe care

voia să-l scape de sărăcie și de slugărit. I-a dat bani și l-a trimis la Candia, cu scrisoare, s-o aducă pe sora vitregă. Așa a ajuns Tino, gospodin Ivan Fedotici-Karasoff, simigiu cu avere și nevastă care, orice s-ar spune, nu-i de nasul lui de palicar jegos și hodorog!

Ascultînd, Salomia începuse să-și muște pumnul mic, nervoasă. Amantul se făcuse că nu o vede. Povestînd, cu amănunte pe care ea însăși le uitase sau nu mai voise să-și aducă aminte de ele, Fane reușise, în primul rînd, s-o reîntoarcă la sentimentele bune de altădată pentru Maro și să i-l apropie în amintire și fără masca de acum, pe covrigarul murdar de odioasă.

— Și-acum, gospodin — continuase Fane — să uităm pînă una-alta de necazul dumitale, ca să lămurim alt necaz. Să zicem, ca Salomia, că Maro n-a știut să se poarte, c-a fost o nerecunoscătoare. Maro, oricum, e un copil pe lîngă noi, care avem scaun la cap și sîntem datori să stăm strîmb, ca să judecăm drept. La urma urmii, de ce să nu credem că surorii de la Candia i-a fost rușine să se plîngă unei străine — că Salomia în gîndul ei, e o străină — sau că... mîndră și ea, cum a fost căpitan Paminonda și cum e Salomia, n-a vrut să facă pe miloaga lumii, povestînd tuturor o nefericire pe care oricare din noi n-ar ști cum s-o ascundă, pentru că ne simțim prea tari, uneori, ca să mai avem nevoie să ne căineze mahalaua... Acum să vedem ce-i cu Tino, cu sluga asta pe care Salomia a prins-o de păr și a smuls-o din sărăcie. Era el dator, mai mult ca Maro, să fie recunoscător față de Salomia? Era! Știa el ori ba, că Maro e sora Salomiei? Te cred! A umilit-o el pe Salomia, bătînd-o pe Maro? Nu mai încape îndoială...

Fane lovise cu pumnul în masă, cu o enervare de moment și se ridicase, cu un gest nestăpînit.

— După cum vezi, gospodin, Salomia are motive tot așa de temeinice să se simtă bătută și umilită în carnea și sufletul lui Maro!

Momentul a fost hotărîtor pentru destinul simigiului. Mîndria grecoacei de la Pireu reacționase imediat și energic. O slugă fusese trimisă la Tino, să-l aducă fără întîrziere.

— Spune-i să vie de bunăvoie, că o să fie mai rău dacă mă duc eu la el!

Ivan se speriasse. Tremura la gîndul că va sta față în față, în acel ceas al răstălmăcirilor în conștiință și al încercărilor, cu un om pe care se hotărîse să-l omoare. Nu știa dacă o să-i cadă în genunchi, să-l roage umilit să-l ierte pentru tot răul pe care numai îl gîndise, sau dacă o să-l frîngă în mîini, ca pe un nimic. Apele pe care le tulburase Fane în el nu se limpeziseră încă. Tino era fratele, în numele cerului, și ena, în egală măsură, dușmanul care o canonise pe Maro și-i biciuise visul lui Ivan.

Rusul își căutase șapca să plece. Uriașul prefera să fugă de omul mărunț și slab. Avea nevoie de cîteva ore de reculegere. Un drum în noapte, cu figura în plin viscol, l-ar fi liniștit. Dar, pentru a doua oară, Fane îl oprise.

— Am lămurit necazul Salomieii și l-am pornit pe un drum sănătos. Acum să vedem ce facem și cu necazul dumitale, batiușca...

Fane știa cum o să se desfășoare scena dintre Salomia și Tino.

Rusul trebuia să rămînă, să fie martor la întîlnirea pe care pușcăriașul o pregătise cu un scop anume. Îl interesa, în primul rînd, repercusiunile pe care o să le aibă, în sufletul clătinat al rusului, ciocnirea dintre amanta lui și simigiu.

Fane, care fusese eroul unei crime pasionale ce făcuse mare vîlvă odinioară, precizase — de cîte ori avusese ocazia — că nu lovise într-un moment de surescitare, de uitare de sine. Dimpotrivă, el își suprimase potrivit cu sînge rece, după un plan pregătit în amănunt. Era convins că sînt încurcături în viață pe care numai gestul final, hotărît, sîngeros, le poate limpezi. Nu ar fi fost, prin urmare, nici împotriva cri-

mei pe care se hotărîse Ivan s-o facă, dacă motivul în sine, cei doi eroi și elementele secundare din spovedania rusului ar fi corespuns, în adevăr, canoanelor unui ceremonial așa de tragic.

Așteptîndu-l pe Tino, Fane îl învățase pe Ivan decalogul unei crime pasionale.

— Niciodată să nu te sinucizi pentru o femeie — pentru că viața ta e una iar ibovnicele frumoase, ca florile și ca muștele : pe toate drumurile...

Să nu omori pentru oricine ! Singura măsură, la această poruncă, o are sufletul tău. El singur o să-ți spună dacă femeia pe care ai pus ochi merită sau nu cinstea unui sacrificiu așa de mare — pentru că adevăratul sacrificiu îl face insul care ucide, nu cel care moare...

Să nu ucizi pe oricine ! Un om care se respectă își alege potrivnicii. Luptă cu un egal al tău și nu fugi, pentru nimic în lume, de un dușman mai puternic ca tine ! Lupta între două puteri egale e cinstită. Lupta cu un ins mai tare te onorează numai pe tine, cel slab. Dar să nu faci prostia să onorezi un omuleț ca oricare altul cu ura ta ! În cazul cel mai bun, ia-l de urechi din patul ibovnicei și aruncă-l, ca pe o cîrpă, pe fereastră. Dacă se întîmplă ca insul să te supere, dă-i o bătaie bună, pe urmă ia-l în brațe, urcă-l într-o birje și du-l la spital — să zacă șase luni cu fața în sus, pînă s-o convinge că nu-i de nasul lui să joace țintar cu inima ta...

Caută să eviți crima ! Nu te purta ca un borfaș prins asupra faptului, care ucide de frică, să scape de vîstavoii, de bătaia soră cu moartea care-l așteaptă sigur în beciul prefecturii și de închisoare, și nici ca un țîlhar la drumul mare, care ucide ca să prade. Tu nu omori ca să-ți sature setea de sînge, așa cum nu ucizi ca să te răzbuni. Fii cinstit și luptă deschis, ca un cavaler. Orice dragoste începe cu o luptă. Învingi sau ești învins. Dar să nu ridici mina să lovești decît atunci cînd te-ai convins că, între tine și potrivnic, numai moartea poate să aibă ultimul cuvînt și hotărîtor.

Nu umili omul pe care-l omori ! Nu ești pușlama de maidan, să-l înjuri cînd îl vezi învins, și nici țată cu inima acră ca o prună crudă, să-l scuipi. Respectă moartea — care ar fi putut să te frîngă pe tine, în locul celui ce se clatină, lovit, și ingenuche, cu sîngele smuls gîlgiit din inimă. Dacă potrivnicul cere un răgaz, prin tine, de la moarte, dă-i-l fără multă vorbă. Intinde-i mîna, la despărțire și spune-i încă o dată : „Frate-meu, soarta a vrut ca unul din noi să moară — asta e și nimic altceva...”

Să nu lovești la necaz, ca fricoșii, ca bețivii și ca nebunii ! Ai fi un criminal iar fapta ar rămîne în vînt. Să nu uiți că și tu, care dai, și potrivnicul, care moare, aduceți un prinos dragostei și morții. Ești dator, prin urmare, să fii limpede la cap și convins că lovitura ta e un cîntec — întîiul și cel mai crezut — în pragul ibovnicei de mîine...

Nu ucide pe la spate — era o poruncă pe care rusul, ca orice nobil moscovit, a înțeles-o fără altă lămurire a fostului erou și pușcăriăș...

— Dă lovitura hotărît și precis, ca să nu-ți chinui dușmanul ! Ivan a făcut un semn că a înțeles de ce nu e uman și, mai ales, nu-i elegant să-ți torturezi potrivnicul. Cizmarul cu sînge albastru și haimanăua romantică din mahalaua Cotroceni se întîlniseră sub semnul blazonal al unui suflet la fel de generos...

— Spune-i femeii c-ai ucis pentru ea ! Te va iubi, ca pe un învingător, cu toată viața trupului înfiorată în umbra morții. Asta e singura dragoste adevărată și plină. Va ține pînă dincolo de pragul peste care sufletele amîndouă vor trece cu zborul îngemănat...

Dacă femeia, dimpotrivă, nu înțelege sacrificiul pe care l-ai făcut pentru ea, nu-ți aduna dragostea în scuipat, ca să-l zvîrli apoi, ca pe o piesă de cinci franci, la picioarele proastei. Prinde-ți sufletul între dinți și mușcă-l pînă la țipăt, că te-a înșelat, și, ajuns acasă, trimite-i femeii un coș cu flori și o cutie cu toate chibriturile stinse — semn că tot ce a fost s-a dus...

Interesau deocamdată, din acest decalog, numai cele două porunci preliminare: caută să eviți crima și să nu ucizi pe oricine! Fane își luase sarcina să evite crima și să-l convingă pe Ivan că simigiul nu merita omagiul unui gest final.

Speriat că Salomia îl chemase, cu amenințări, la o oră așa de târzie și obosit de viscolul cu care luptase, slab cum era, cu eroism istovitor, Tino se oprise în prag, mai mic, mai slab, abia răsufliind, și străveziu, cu zăpada topită în șiroaie pe figura cît un pumn de copil.

A fost un moment de încordare.

Ivan se strînsese pe scaun, cu spaimă din spaima ce-l scutura pe simigiu. Fane aprinsese o țigară și fuma, răsturnat în fotoliu, cu spatele dinadins întors spre ușă. Salomia crescuse, în picioare, cu toată mîndria în atitudinea ca pe soclu a corpului, cu scîrba și tot necazul în pumni și în jocul pieziș și scăpărat al privirilor.

Tino încremenise.

Fără cuvînt, Salomia s-a apropiat de el și i-a dat o palmă. Lovit cu putere, simigiul s-a clătinat. Prins de piept și proptit împins în ușă, Tino a fost întrebat dacă știe de ce e bătut. Pentru că amuțise, Salomia i-a repezit un pumn, cu sete, în nas. Plin de sînge, grecul s-a prăbușit la picioarele ei. Mîna care se înarmase cu un sifon, să slărîme țeasta compatriotului de la Vlahoclisura, a fost repede și la timp prinsă de Ivan.

Fane întorsese capul liniștit și-l întrebase pe rus, arătînd mototolul plîngător de la picioarele Salomiei:

— la spune, nobile Ivan Fetodici-Karasoff, merită pricoliciul ăla cinstea să fie ucis de un om întreg, care se respectă?

Ivan nu-l ascultase. În fața nefericitului cu sîngele prelins peste gură și sub bărbie, pînă în sîn, rusul îl zugrumase în el pe Cain. Reînviase austerul cu gîndul plin în pravoslavnică îmbrățișare a suferinței umane. Surprins de sălbăticia cu care se răzbunase Salomia și înduioșat de omul care, în cădere, își culcase fruntea

pe pantoful ei de atlas, Ivan a îngenuncheat lângă Tino, l-a luat în brațe, ca pe un copil, și a plecat cu el spre casă, prin mijlocul străzilor, cu părul fluturat și figura biciuită de viscol.

Lacrimile se amestecaseră cu fulgii de zăpadă prinși o clipă în gene, topiți și prelinși apoi pe umerii obrazului, pînă în barbă.

Barba lui, ca mătasea pörumbului...

Capitolul XII

VIS PENTRU TOȚI NECAJIȚII PĂMINTULUI

Pumnul Salomiei îl cumiunțise pe simigiu și ne asigurase patru luni de liniște.

Maro scăpase de chinuri, iar noi dormisem, în răcoarea luminoasă a nopților de primăvară, somn plin, fără griji și fără tresăriri de spaimă în întuneric — mai ales că, în tot acest timp, avusesem norocul să nu se mai aprindă nici o fabrică și să nu mai moară nimeni între transmisiuni sau sub roțile locomotivelor.

Tino nu suflase nimănui un cuvânt despre cele întâmplate în noaptea Revelionului. Salomia n-o chemase pe Maro, să-i spună cum o răzbunase și s-o certe că o considerase o străină și n-o rugase s-o apere de bruta cu palmele voinicice pe coada lopeții cu covrigi de cocă. Nu voia să se laude cu o ispravă pe care sora vitregă nu i-o ceruse. Fane, pe de altă parte, nu era omul care să acorde o prea mare importanță unei întâmplări banale. Convins că e dator să împiedice o crimă pe care nu o crezuse necesară, el se încăpăținase să-l convingă pe Ivan că Tino nu era omul care să merite omagiul unui gest ce sanctifică în dragoste, prin moarte. Încântat că reușise, a doua zi se grăbise

să uite tot ce se întâmplase, prins de alte griji și ne-
cazuri, numai ale lui și de neînălțurat.

Simigiul se obișnuise, după întâia săptămână, cu gîndul că nu era așa de mare umilința pe care o tăcuse, din moment ce pumnul care îl lovise era de cucoană și încă de cucoană binefăcătoare. Rar, cînd își aducea aminte, nu fără tresărire, de pătania din noaptea Revelionului, Tino zugruma în el amestecul de ură și revoltă ce-l încerca și convins, grec mărunțel și deștept cum era, că o răzbunare, pînă una alta, ar fi fost imposibilă, ridica din umeri cu o nepăsare voită și scuipa printre dinți, subțire și departe, cu pumnul strîns și ascuns sub șorțul alb.

Singur Ivan nu putuse să uite...

Primăvara, ploioasă și rece, mă împrietenise cu el și cuibul de scînduri în care se desfăcuse, ca un evantai, visul de dragoste și cîntase suferința pe care nu o înțelesese nimeni în adevăr.

Întrebasesm și nu știuse nimeni să-mi răspundă de ce nu se mutase Ivan, cu opt ani în urmă, într-una din camerele de zid, de pildă, în locul lui Bela sau al Mădălinei picior-de-lemn. Aflasem numai că rusul, în ziua cînd îl adusese Salomia de mîna și-l recomandasese chiriașilor ca pe un om de încredere, înfipsese o surcică în pămînt, măsurase doi pași spre fund și iar înfipsese o surcică. De la aceste minuscule semne de hotar, spre gardul lăturalnic, Ivan legase o sfoară pe trei laturi și le comunicase apoi celor de față, prin Salomia, că locul cuprins între sfori era, pînă una-alta, casa lui.

Proști, chiriașii au rîs ca de o glumă fără haz și nu au înțeles.

Ivan își lucrase magazia singur, timp de o săptămînă, după un plan pe care-l făcuse în prima noapte, cocotat pe stiva de scînduri și în lumina nestatornică și mioapă a cîtorva lumînări. Seara, după ce se întorceau de la fabrică, tovarășii de la casa cu nebuni încercaseră să-l ajute. Ivan, însă, le-a interzis să pună mîna pe un cui sau să atingă o șipcă. El visa să aducă

un colțișor din imperiul pravoslavnic în curtea cu po-reclă rușinoasă și voia să-și vadă visul împlinit numai prin munca lui. Mîngîiase căpriorii, la rînd și cu dragoste, își culcase obrazul pe fiecare scîndură albă și netedă și bătuse cuiele în șipci cu sfială, cu frică parcă să nu le doară rana pe care o adîncise, cu fiecare lo-vitură de ciocan, vîrfurile înfipt.

Minunea de lemn crescuse sub ochii tot mai mari de uimire ai chiriașilor, care începuseră să o asemene în fantezia lor crudă, cînd cu o corabie uriașă, trasă la mal de pescarii de pe Volga, voinici și cîntînd în amur-gul ce colorase apele adînci — cînd cu o țărăncuță rumenă, cu mijlocul strîns în scurteică de culoarea vi-șinei putrede și așteptînd, cu fața întoarsă spre necu-prinsul maidanelor și acoperișul tras peste ferestrele vopsite albastru, ca o palmă dusă streășină la ochi, să i se întoarcă dragostea plecată la drum lung, în troica trasă de șase cai cu zurgălăi.

Cîteva zile fusese pelerinaj. Toată mahalaua venise să vadă și să admire „casa mișcătoare a rusului”. Safta povestise vecinilor, cu fantezie și orgoliu, că la ea în curte se mutase un străin cu barbă, care făcuse o casă cu duh necurat sub temelii. La o singură co-mandă a stăpînului cu cizme ca moțul curcanului la culoare, duhul muta casa de scînduri, după plac: la poartă sau pe maidan, în mijlocul străzii, lîngă pompa de apă sau pe casă, pe orice casă din mahala. Ea bo-tezase magazia „casa mișcătoare a rusului” și așa îi rămăsese numele, pînă în ziua cînd Ivan, aflînd de la Salomia ce se zvonise prin vecini, se supăraseră și ame-nințase că-i dă palme undeva, ca la plozi, cui o mai în-drăzni să spună povestea cu duh necurat.

Salomia tălmăcise, pentru mahalagii, cuvîntul omu-lui de încredere.

— Oameni buni, gospodin Ivan zice că a fost o proastă sau o ne bună vecina care a crezut că ar fi dra-cul cocoșat sub casa lui. Mă mai roagă gospodin Ivan să vă spun că și-a făcut o casă ca în țara și după pla-cul lui. Să nu-i mai ziceți magazie, sau șandrama ori

chițimie, că dinsul se supără și n-o să vă meargă bine, că vedeți cât e de voinic. Casa lui, în Rusia, e bolează „izba“ și așa să-i spuneți și voi, că altminteri să știți că e prăpăd..

Safta se supăraseră că-i zisese rusul, în fața lumii, proastă sau nebună. Ivan nu bănuia ce reclamă îi făcuse țiganka, închipuind o poveste pe care mahalaua o crezuse. Nimeni nu se impresionase, aflînd că gospodin era boier moscovit și luptase pentru binele poporului și numai copiii se speriaseră, ascultînd-o pe Safta povestind cum umblau spionii țarului după Ivan, pas cu pas, în așteptarea unui moment prielnic, ca să-l fure în balon nevăzut și să-l ducă la spînzurătoare. Dar zvonul că sub magia lui de scînduri ar fi duh necurat și cocoșat cutremurase și ocolise mahalaua, din casă în casă. Dacă omul acesta, răsărit ca din pămînt pe strada cu nume voievodal, nu avea iarba fiarelor, ca să ferece și să desferece toate lacătele, era în orice caz un cizmar cu meșleșug diavolesc, care coase petecile la papuci cu sfoară de argint și pune tocuri de fier la cizme.

În prima săptămîină, nu rămăsese nevastă în mahalala care să nu-i aducă lui Ivan ceva de lucru. La început, femeile veniseră din curiozitate, să-l vadă pe străin, să-i audă glasul și să-i atingă, cu buricul degetului, casa cu duh. După întia săptămîină, mahalagioaicele s-au convins că Safta nu mințise. Ivan era un meșter de pe alt tărîm: știa să lucreze, ca nimeni altul, curat, frumos și durabil.

Rusul muncise, din zori și pînă se întuneca, săptămîină după săptămîină și an după an, pînă în noaptea cînd primul scandal din casa simigiului îi sugrumase pe buze cîntecul vesel, tineresc, pe care Sultana și Domnica, mai romantice atunci și fecioare, îl ascultasera, de alîtea ori, suspinînd.

Adevărul e că pînă în primăvara care ne mințise cu un soare care nu mai era al copilăriei noastre și mă apropiase de Fana cu un fior încă neînțeles în carne, eu nu privisem, atent, casa lui Ivan. Îmi era dragă

pentru că îmi era rusul drag. Mă uitasem numai la el. Omul era totul pentru mine, prin el prețuiam și admiram frumosul ce-l înconjura. Nu bănuiam că, la rându-i, casa de lemn poate fi o oglindă în care să privesc și să iubesc stăpînul cu o fărîmă de suflet rămasă pe fiecare șipcă, în fiecare podoabă, în orice nimic, cu sau fără rost, din încăpere.

Se apropia Săptămîna Mare și ploile nu încetaseră încă.

Dacă după-amiezile mi le petreceam lingă mama, privind-o pe Fana cum coase și ascultînd-o vorbind serios, despre necazuri și soartă, diminețile erau plicticoase și lungi. Fana, care scutura odaia bătrînilor și a surorilor și alerga după cumpărături, nu mai avea timp să vină pe la noi. Mama, de asemeni, trebuia să scuture și să facă mîncare. Nimeni nu mă asculta, nu era nimeni dispus să-mi răspundă. Eram un incurcă-lume, o piedică în drumul tuturor. Mama mă gonea din sală în casă și din casă iar în sală.

— Fugi, nu mai sta aici, Puișor, că mătur.

Nici în sală nu eram mai norocos.

— Nu-mi sta în drum, Puișor, că mi se arde rînțașul.

Îmi venea să mă urc pe casă și să stau într-un picior.

Din nefericire, ploaua, parcă în necazul meu, din cerul aproape și cobe.

Dar, într-una din aceste dimineți insuportabile, m-am supărat crunt și am ieșit în curte, să mă plimb prin ploaie, bombănind. Eram așa de necăjit că, pentru întîia oară, am avut curajul să mă apropii de Gașperită, s-o prind de ceafă și s-o tăvălesc prin băltoacele șanțului.

Răzbunam vrabia pe care o devorase animalul ne-suferit — o răzbunare care era, în același timp, un avertisment pentru mama și Fana că nu mai sînt un titirez pe care-l zvirlu de colo pînă colo, că nu se joacă nimeni cu mine cînd mă supăr.

Ivan, care m-a văzut chinuînd dihania cu ochi despicăți, a fost uimit de voinicia mea și m-a chemat la el în „izba“, să mă bată pe umăr și să-mi dea încurajare pentru actul eroic pe care-l săvîrșisem, o cutioară cu bomboane.

Casa de lemn a rusului era așa de strîmtă înăuntru, că Ivan nu dormise niciodată întins. Se culca fie pe o parte, cu picioarele îndoite, fie pe spate, cu tălpile cocoțate spre tavan. În locul puțin din casa lui, rusul aglomerase o mulțime de lucruri nefolositoare. Avea o pasiune de copil să colecționeze cutioare frumoase, panglici, poze colorate din reviste străine, nasturi de sidex, scrisori, fotografiile ale oamenilor mari și articole de ziar, referitoare la viața din Rusia. Lucrase, cu mîna lui, pentru toate aceste nimicuri scumpe, o ladă ca un coșciug, urcată peste raftul cu calapoade, papuci, sufertașe cu mîncare și maldăre de piele și talpă.

M-au pasionat îndeosebi pozele cu orașe mari. Oameni mici, ca gîndacii, treceau în umbra unei catedrale cu o cruce strălucitoare în vîrf și înfiptă în soare. Norii erau întotdeauna cenușii iar hulubii albi zburau în stoluri, ca o cunună de trandafiri, în jurul lurlelor cu dantelă de piatră și sfinți uriași în firide. Un pod lung, după calculul meu de atunci, ca de la noi pînă la Ciurel, se arcuria peste o Dîmboviță din alt oraș, cu apele de un albastru limpezit, ireal. La un capăt al podului, deosebeam felinare fără număr, oameni de bronz cu pelerine la fel pe umeri iar dintr-o trăsură, minusculă, un copil flutura pălărioara spre mine.

Am fost trist că Ivan nu știa cine e copilul din trăsură.

Rusul, însă, mă asigurase că trecuse de cîteva ori peste podul acesta cu un nume pe care mi-a fost imposibil, atunci, să-l pronunț. Îmi arătase, în poză, birtul în care mîncase, un birt fără stăpîn oflicos cu catastiv și fără Tănăsică, și mă călătorise, povestind, prin orașul în care nu erau sacagii, iar cizmarii se

plimbau, duminica, prin grădini necuprinse, gătiți cu joben și mănuși, ca boierii români, în timp ce plozii lor aruncau portocale la elefanți sau se urcau, pînă la nori și mai sus, într-un scrînciob uriaș, cu vagoane în loc de bănci.

Uimit că sînt în lume copii care au așa de multe portocale că nu mai știu ce să facă cu ele și le aruncă la elefanți, întrebasem dacă e o deosebire între oamenii de la noi și cei din orașele minunate de departe. Ivan m-a privit un moment, surprins. Cum rămăsese cu ochii mari la mine, i-am văzut gîndurile trecînd prin lumina umeză a privirilor, ca niște nori prin luciul unor oglinzi gemene. Mi-a răspuns, lăsînd calapodul alături și zîmbind trist, că oamenii ar trebui să fie egali și mi-a promis că, mai tîrziu, cînd voi fi mai mare, o să-mi spună de ce, între mine și copilul cu pălărioară, din poza cu pod ca un arc peste apa colorată albastru, era o deosebire.

Tristețea, muzicală în glasul ce mi-a răspuns, mă învăluisese. Învățasem la școală țări și continente, aflasem că, dincolo de cerul ca un cort uriaș, aruncat peste mahalaua cu nume rușinos, erau alte orașe, mai mari și altă lume. Dar nu-mi spusese nimeni, pînă atunci, că era o deosebire între oameni — că destinul aruncase o barieră între mine și copilăria de departe...

Aproape în fiecare noapte, de atunci, visam că mă plimb cu Fana în trăsură, în orașul din poză. Eram amîndoi gătiți și cumiți. Fana își risipise flori în păr, ca îngerii, și-i tremurau volănașele albe, ușoare, diafane, ca aripioarele. Eu purtam pantofiori de lac, baston și costum de marinar, cu guler resfrînt pe umeri, iar vîntul îmi flutura panglica de la beretă. Ne plimbam, prin orașul mare și uluitor de departe, pe străzi largi, curate, cu clădiri monumentale — străzi pe care eram sigur, în vis, că le mai văzusem cîndva, cine știe cînd. În trecere, îi arătam Fanei birtul în care mîncase Ivan, în anii lui de vagabondaj. Toată lumea din orașul din vis mă cunoștea și mă saluta pe stradă. Eram serios și înclinam capul ușor,

mulțumind zîmbitor. Ajuși la grădina publică, plecam pe aleea principală — cu Fana de mîină — s-o găsim pe mama. Știam că bătrîna ne așteaptă pe o bancă, tînră și cucoană, frumoasă și bună ca visul ce mi-o dăruia, în altă viață și vremelnice, mamă fără necazuri și fără gîndul morții în ștreang, ca să scape de cîini. Uneori mă jucam cu Fana, aruncîndu-ne portocale. Zvîrlite, în arcul pe care-l făceau de la mine la fată, fructele se schimbau în flori sau în capete de îngerăși, ca în icoana de la noi din casă. Alteori, stam pe bancă, amîndoi, lîngă mama și vorbeam, umbre în visul paradisiac, de necăjiții pămîntului.

„Ce-o fi făcînd acum Puișor-mare acasă? întrebam. S-a întors de la fabrică, obosit și s-a culcat de vreme. Dar Iacov, ce-o fi făcînd Iacov? Doarme în sală, murdar pe picioare, cu cămașa ruptă...”

Ne întristam că l-am lăsat singur, acasă, pe tata — ca să mi se curme visul brusc ca o prăbușire în gol.

Mă deșteptam obosit, trist, cu un dezgust neînțeleș, de mine, de sala strîmtă și joasă, de ploaia de afară, de viața în care regretam că m-am întors. Imi apropiam tîmpla de geamul rece și — fără gînd limpezit sub frunte — ascultam cum plînge cineva în mine, fără lacrimi, fără glas, poate copilul din vis, poate toți copiii cu visul la fel...

Mama și Fana se uitau la mine lung, nedumerite, îngîndurate, îngrijate.

— Ce-o fi cu el, cerule milostiv?

Erau desculțe, amîndouă, și în fuste de stambă. Umblaseră prin noroiul din curte și se murdăriseră pe picioare. Le regăseam, slabe, necăjite ale pămîntului. Nu mai păstrau nici o urmă din splendoarea visului.

— Ce-i cu matala, Puișor de paisprezece ani? mă întreba mama, mîngîindu-mă. Spune mamei, ce-i cu îngîndurarea matala de bunic inimos și mintos? Un necaz? Să-l știm. Il doare ceva pe Puișor-mic?

Fana suspina în prag.

— O fi bolnav și nu spune...

Nu știam ce să le răspund. Mi-era milă : de mine, de ele. Eram sigur că au să rîdă, că au să rîdă plin, cu dinții albi și superbi, cînd le voi povesti visul. Le sărutam la amîndouă, mîinile harnice, fustele ieftine, ochii umezi și mă furișam afară, cu plînsul prins în dinți.

Capitolul XIII

MAR INFLORIT INTRE CAIN ȘI ABEL

Singur Ivan nu uitase scena din noaptea Revelionului.

Plecînd de la Salomia, cu Tino în brațe, uriașul se simțise umilit, vinovat, nemernic, că se gîndise să omoare un ins pe care o femeie îl lovise, îl prăbușise însîngerat la picioarele ei și-l obligase, ca o recunoaștere a ticăloșeniei de care fusese capabil, maltratînd-o pe Maro, să-i sărute vîrfurile pantofului de atlas.

Salomia răzbunase sîngele și amintirea căpitanului Paminonda, pe care fosta slugă îl ultragiase. Fane, însă, care trăsese sforile păpușilor cu alt scop, nu bănuia ce rană va adînci, în inima rusului, figura finală a dansului acela cu dragoste care cere moarte — cum cer apele tulburi, în sărbătoarea cu nume fatidic, om să-l ducă la fund și să-l facă duh necurat al bălților încremenite sub lună.

Pe drum, în viscolul ce-i încurcase și-i ascunsese drumul lui Ivan, Tino se făcuse mic și ușor, în brațele salvatorului. Rusul îl strînsese la sîn și-l acoperise, cît putuse, cu pulpanele paltonului, să-l ferească de vînt și de ninsoare. Așa cum îl purtase pe străzi, de la Salomia pînă acasă, lipit de el, Ivan simțise inima

grecului zvîcnind lîngă inima lui. Îi înfrăţise în imensitatea albă a nopţii, acelaşi ritm de viaţă. Se recunoscuseră, o clipă, oameni — şi poate se iertaseră, pentru ura egală, din gîndurile ce nu şi le spovediseră încă. Ivan, care vorbise întotdeauna de om — oricare, de oriunde — cu religiozitate, se bucura acum că-l biciuie viscolul, că lunecuşul de sub zăpada izbită în garduri, ca o spumă de valuri, îi fură piciorul şi-l îngenunchă. În vîntul ce-i împleticise paşii, îl orbise cu pumni de pulbere albă şi-l trîntise în nămeţi, în frigul ce-l scuturase şi-i pătrunsese pînă în oase şi în broboanele mari de sudoare de pe tîmple, în usturimea genunchilor răniţi, cu fiecare cădere, în colţuri de gheaţă, rusul binecuvînta începutul de suferinţă.

Ştia că numai prin suferinţă va ispăşi crima pe care o gîndise.

Cu fiecare îngenunchere în viscol, Ivan îl ridica pe Tino spre cer, ca pe-o ofrandă şi sugruma în el un strigăt, ca o dezlegare în conştiinţă: „Iată-l, Doamne, pe fratele meu Abel, viu, regăsit, ocrotit...”

Dar, în acest început de ispăşire, scăpărase — în viscolul ce ameninţa să smulgă acoperişurile şi să zboare gardurile toate — alt gînd rău. Rusul se bucura că, ducîndu-l pe Tino acasă, o să se afle, pentru întîia oară, aproape de Maro. Speriată că-şi vede bărbatul adus în braţe şi plin de sînge, fireşte că ea o să-l întrebe pe Ivan ce se întîmplase, că o să-l roage s-o ajute să-şi dezbrace omul, să-l spele şi să-l doftoricească. Ivan nu ştia încă dacă o să-i spună grecoacei adevărul sau o să mintă o întîmplare cu nişte haimanale ameteite de băutură şi agresive. Nu-l interesa, pînă una alta, dacă era dator sau nu să ascundă păţania simigiului. Gîndul că va fi aproape de Maro, că o să-i răspundă ceva la întrebări şi că o s-o întrebe, la rîndu-i, ceva, îi urca tot sîngele şi năvalnic, în inimă. Întîmplător, în timp ce au să-l dezbrace pe Tino, mîinile lor se vor atinge, fatal, capetele li se vor apropia, poate îşi vor simţi răsufierea, caldă, întretăiată. Un moment, Ivan a avut neiertata

cruzime să binecuvînte pumnii Salomeiei și să-l strîngă pe simigiu la sîn, cu mai multă dragoste, recunoscător. Pumnii Salomeiei și suferința grecului aveau să-l apropie de Maro, mai curînd decît visase.

Ajuns în poartă, însă, Ivan a avut o mare surpriză. Tino, care i se cocoloșise pînă atunci la piept, ca un plod, bucuros că e adus acasă pe sus și ferit de viscol, i-a sărit fără veste din brațe, ca o zvîrlugă, și, amenințîndu-l cu pumnii mici, l-a scuipat în barbă.

— Tu, Ivan — a țipat simigiul cu ură, ridicat în vîrfuri și pricolici — na, scîrbă!

Rusul se rezemase de zid, mut, incapabil să facă un gest — în timp ce Tino, lovind cu piciorul în ușă, își striga sluga pe nume, să-i deschidă.

Simigiul înțeleșese, cu întiul pas pe care-l făcuse în casa binefăcătoarei lui, de ce fusese chemat de Salomia, în plină noapte, cu amenințări. Ivan, care-l privea o clipă peste umăr, se demascase: el era trădătorul, el povestise martirajul surorii vitrege — din cauza lui fusese lovit, umilit, obligat să lingă piciorul ce-i apăsa capul, prins între zid și covor, sîngerat, învinețit. Grecul se răzbunase la timp, cum putuse: cu o amenințare ridicolă de pumni mici și cu un scuipat mare, impur, ca o coptură.

Ivan, însă, simțise în toată purtarea simigiului o altă palmă a cerului, ca o primă pedeapsă, pentru gîndul rău cu care plănuiuse să se apropie de Maro și s-o infierbînte cu răsufllarea și atingerile lui de copil uriaș și pătimaș. Cain se ascunsese în el, bănuia rusul, ca un animal cu botul culcat pe labe, în umbra unui deșis de pădure virginală. Trebuia să lupte, în el și prin el, ca să sugrume bestia rămasă la pîndă — să smulgă din inimă și gînd ticăloșenia. Cîteva săptămîni, se condamnase singur la post și rugăciuni, închinîndu-și toată munca în folosul simigiului, căruia îi cumpăra zilnic o tavă cu corăbioare și brînzoaice, ca să le dea de pomană trecătorilor și copiilor din mahala.

— Roagă-te pentru mine, batiușca — îngîna Ivan, cu ochii în pămînt, în timp ce împărțea brînzoaice la

barieră — rugați-vă pentru mine, oameni buni, și pentru iertarea tuturor păcatelor !

Mușcînd cu foame din pomana rumenă și dulce, oamenii buni ridicau din umeri, cu îndoială și generoși.

— Păi... dac-o fi Dumnezeu pe undeva, n-are decît să te ierte, gospodine, că eu n-am nimic împotrivă...

Numai haimanalele de pe maidan, păgîne în credința lor oarbă în suflet și în viață, se închinau.

Nu știa, nu bănuia nimeni, în mahala și în casa cu nebuni, ce se întimplase în adevăr, dar toți erau convinși că, pe sufletul rusului, apăsa un păcat strigător la cer.

O auzeam de multe ori pe mama șoptind, cuminte și albă, în fața icoanei :

— Indură-te, Maică Precistă, de noi și de gospodin Ivan !

Lucrînd, rusul avea deseori tresăriri mici — un fel anume de ascultare în liniște și nelămurire. Ivan uita să bată cuiul alb, de lemn și minuscul, înfipt în talpă ori scăpa rașpelul din mîină, se transfigura și-i tremurau buzele iar ochii, furați în gol și sticloși, adunau în adînc întristări.

— Pe cine vezi matale, gospodin — îl întrebam, șoptit, curios, înfiorat — cînd te uiți așa, nicăieri ?

Răspunsul era întotdeauna la fel. Il învățasem pe dinafară și îl ritmam în mine, ca pe un cîntec trist și încă neînțeles.

— Ce este asta ăm, asta suflet de la ămule ?... Ru-sule știi ce-i asta Evropa, și vapor, și soarele, și un flor frămos. Ce este asta ăm și suflet de la ămule, nu știi Ivan...

Ofta arcuind sprîncenele, clătina capul, ca și cum ar fi voit să spună : mare taină, nu sîntem noi în stare s-o lămurim — și relua lucrul, fără gust acum, fără spor, în silă aproape.

Ivan mă ruga, de cîteva ori pe zi, să-i spun ce face Tino — dacă e în prăvălie sau în casă, vesel sau supărat. Bucuria simigiului era bucuria mare, sinceră, unică, a rusului. Cînd, dimpotrivă, îi aduceam veste

că Tino e supărat, Ivan se întrista, arunca lucrul din mână și pleca repede la simigiu, să-l întrebe ce necaz are, să se certe și să-i amenințe pe ilfoveni cu o păruială zdravănă, dacă din pricina lor se supăraseră grecul ori să-l roage pe fostul dușman, blînd, cu mîngîieri de snate, umilit aproape, să uite necazul și să fie iar vesel. Tino se uita la el pe sub gene și pieziș, îi da răspunsuri mici, tăioase, dușmănoase. Uneori striga la Ivan ca la slugi. Dar rusul nu se supăra, ca odinioară. Il ruga, în cuvinte mai alese, mai blînde, în atitudini mai umile, să calce necazul sub papuc, cum ar călca un gîndac și să ridă. Se obliga să răscumpere el paguba pe care o avusese din pricina ilfovenilor și era bucuros, să-i fie grecului pe plac, să-i aducă lemne din pivniță, să-i care saci cu făină din pod ori să-i înșire, harnic și îndeminatic, pe lopată, covrigi de cocă.

Muncind, rusul îl învăluia pe Tino cu o privire caldă, umedă, luminoasă, de cîine credincios. Il iubea, ca să ispășească, prin dragoste, toată ura de altădată și era fericit că are prilejul să se umilească în fața omului pe care-l jignise, cu dorința lui, cu vorba lui, cu fapta — a lui și a celorlalți.

Pricolici cu pumni de copil și venin în cuvînt și ispravă, grecul ar fi putut, în cele trei luni următoare întîmplării din noaptea Revelionului, să facă orice din uriașul cu chip de icoană. Certat, Ivan nu răspunseseră. Umilit, nu se supăraseră. Lovit de simigiu, poate că nu ar fi reacționat. Nu ar fi fost de mirare ca rusul, convins că fiecare palmă a grecului îl apropia mai curînd de ispășire și cer, să ude cu lacrimi de recunoștință pumnul ce l-ar fi plesnit peste gură, în frunte, unde ar fi nimerit, în furia lui oarbă.

Ivan o uitase pe Maro.

Grecoaica, însă, continua să se uite, neștiută, prin țesătura deasă a perdelelor, la mărul înflorit din ușa casei cu duh necurat cocoșat sub podele.

Se deschid tainele ca mugurii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mcrr1933-1947

Capitolul XIV

SURPRIZA ÎN SOBOR DE ȚATE

În fiecare după-masă, la Safta în casă era taifas. Vecinele și nevestele din mahala, tinere și bătrâne, se adunau bucuroase în sindrofie, să bea cafele, să afle ultimele cancanuri ori să asculte, înfierbîntate, mute, cu ochii întredeschiși și pierduți, măscările spuse pe numele lor crud de țiganca lui Gore, care prezida numeroasa asistență, cocoțată în vârful patului, pe cîteva perne, numai în cămașă, cu cărnurile resfrînte și pulpele goale.

Fofoloanca sau, după numele ei din sobor: Murgur-mugurel, era o băietană cu trupul ca o tulpină. Înalt și leneș șerpuitor, măritată cu un strungar tînăr și ofticos, în primăvara cînd împlinise șaisprezece ani, și rămasă văduvă în toamnă. Gavrilaş intrase în sanatoriu la o săptămîină după nuntă, iar nevasta urcase zilnic dealul Filaretului, să-i ducă iubitului îmbărbătări, sticle cu lapte și flori...

Prostită de durere, Fofoloanca își uitase numele și rostul pe lume. O spăla ca pe un copil și îi da să mănînce o bunică surdă și cocîrjată, pe care sfinții și moartea o lăsau în pace, ca să nu-i rămînă nepoata singură pe pămînt. Cînd nu o chemau nevestele ti-

nera la taifasul din casa țigăncii, Mugur-mugurel umbra pe străzi și pe maidane, absentă, cu pasul egal, somnambulic, și ochii căprui — sperietor de mari și de adânci, în figura de o paliditate mortuară — fără țintă și fără clipire.

Haimana, în pelerinajul ei cotidian pe lângă ziduri și coclauri, Mugur-mugurel cînta, se uita ore întregi la o buruiană și sta cu ea de vorbă ori se culca, în prada unui neastîmpăr neînțeles, cu tîmpla pe pămînt și asculta, atentă, uneori albă de spaimă, alteori cu tot trupul scuturat de ris nestăpînit.

Incapabilă să lucreze ceva sau să se concentreze asupra unui gînd, Fofoloanca rămăsese, din viața de odinioară, numai cu darul minunat al cîntecului — un singur cîntec și cel mai frumos, pentru că-i plăcuse lui Gavrilaş, care lăsase cu limbă de moarte să-i cînte lăutarii la mormînt.

Seara, după apusul soarelui, Fofoloanca dispărea din mahala. Alături de bunica speriată și în cîrje, vecinele o căutau pe maidane și o strigau pe nume. Mahalagii întrebați dau răspunsuri nesigure. Unii o văzuseră devreme, fugind printre bălării ca o sălbăticuie, cu părul fluturat în vînt și sîinii prinși în palme — alții erau siguri că, în ceasul amurgului, Mugur-mugurel se strecurase pe lângă ziduri, ca o umbră pe care o fură și o frînge vîntul.

Oricum, bunica și vecinele căutau zadarnic.

Noaptea, însă, după ce trîmbețau cocoșii năvala duhurilor rele ale pămîntului, glasul puternic și rotund al băietanei răsuna din nou în mahala.

Mugur-mugurel se urca într-un roșcov de pe stradă și cînta, ascunsă în întuneric și frunză rară — același cîntec neînțeles de oameni, dar auzit și înginat de Gavrilaş de dincolo de prag.

Femeile și copiii se adunau în jurul roșcovului și ascultau ori o sfătuiau pe Fofoloanca să „mai lase din cîntec și pentru mîine“ și să se ducă să se culce, că e păcat de tinerețe și nu s-a mai văzut făptură umană

care să cînte în copaci, pentru lilioci, pentru licărul stelelor și pentru morți.

Bica-mărunțica, o nevastă tînără, grăsună și neastîmpărată, pe care soborul țitelor o poreclise Vrăbioara, se ținuse într-o zi, pas cu pas, după Fofoloanca — fără îndoială, după îndemnul țigăncii și al țitelor — ca să afle taina băietanei cu drumurile ascunse sub coviltirul amurgului.

Mugur-mugurel traversase, în fugă, printre camioane și pe sub vagoane, triajul și se oprise, gîfîind, cu tresăriri și țipete mici de spaimă, cînd fluiera o locomotivă la bariera B.M., lîngă poarta cimitirului. Dar portarul zornăia lanțurile lacătului mare. Fofoloanca s-a furișat pe după copaci, a sărit gardul cu o ușurință de pisică sălbatică și s-a oprit, trecînd ca o umbră printre cruci și peste morminte, la groapa lui Gavrilaş.

— Mi se făcuse inima ca un gîndac culcat pe spate — povestise Vrăbioara, în sobor — și tremuram, că se aduna întunericul în cimitir și clipeau candelile, la cruci, ca niște ochi mici și dușmani. Fofoloanca se schimbase la față. Se înfiora, în picioare, lîngă mormîntul lui Gavrilaş și asculta, cu tot trupul ca o coardă și ochii duși afund. Și cum sta așa, crescută parcă din cruce, o aud că face : uhuuuuhuuu, ca un pădurar cu corn, cînd adună cerbii...

Vrăbioara, din acest moment de spaimă și în întuneric, n-a mai înțeles lămurit ce se petrece. Dar a văzut-o bine pe Fofoloanca îmbrățișată strîns de un tînăr slab și frumos, cum era odinioară Gavrilaş, ră-sărit ca din pămînt. Mugur-mugurel și umbra se sărutau, gîngurind ca hulubii, și se mușceau de umăr, adînc — ca, în urmă, să se prăbușească amîndoi, în-cleștați, pe mormîntul strungarului cu nume mîngîiat.

Fofoloanca se dăruise tînărului cu un geamăt inuman de plăcere și-l înlănțuise, cu brațele și cu pulpele, ca un șarpe.

Tîrziu, cînd s-a trezit din buimăceală, Bica-mărunțica s-a pomenit singură în pustiul cimitirului. Vrăbioara nu ar fi putut să spună, a doua zi, cum sta, ca

o vinovată, în fața soborului, dacă scena erotică de la mormîntul lui Gavrilaş se petrecuse aievea sau fusese părere. Se jura, însă, că găsise crucea strîmbă și iarba de pe groapa strungarului culcată, răvășită.

Soborul se adunase în ședință solemnă, s-o judece pe Fofoloanca. Safta prezida, înconjurată de cumetrele Smochina, Gura-iadului, Varza și Batoza. Manda era o cotoroanță uscată, stafidită, cu lăina pîntecului, dezvelit o dată cu tot ceremonialul de țipete și haz, ca o smochină stricată. Cotoroanța mîncea numai coji de pîine uscată muiate în apă și era doftoroaia tinerilor cu boli rușinoase. Le da să bea gîndăcei sau le fierbea rădăcini. Spre deosebire de Batoza, care era o țată numai osînză, cu o vîrstă incertă, cu nume unguresc : Șari și cu o turmă de feciori și de nurori în mahala, Stanca-roiba era singură pe lume și trăia, nimeni n-ar fi putut să spună din ce și cum, în belșug mare. Se șoptise că ar fi gazdă de hoți. Soborul o poreclise Gura-iadului, pentru că avea un glas puternic, spart, asurzitor, cînd se certa cu vecinele. Safta, cînd a aflat că tovarășa de cafeluță și măscări e gazdă de răufăcători, a ridicat nepăsătoare din umeri și a îngînat, simplu : „La urma urmii, oameni săraci, ne cîștigăm sfînta pîine care cum putem și ne-a fost scris în frunte...”

Singură Ralița se revoltase că e pusă cot la col, în sobor, cu o hoțoaică.

Un șir de mărgele turcești, pe care îl primise de la Stanca-roiba, prin Safta și pe sub mînă, o convinsese, în cele din urmă, pe Ralița să tacă și să accepte tovarășia cumetrei cu existența dubioasă. Se zvonise că nici babornița cu smocuri rare și incolore de păr sub tulpian și volănașele de la rochia, pe care o purta și iarna și vara, înfoiate și verzi, de un verde crud de lîntiță, nu fusese ușă de biserică în tinerețe. Dar era mult de atunci, așa de mult, că nu avusese nimeni răbdare să-i dezgroape isprăvile.

Fofoloanca, adusă în fața tribunalului suprem, format din aceste cinci respectabile cumetre, răspunsese

vag că se întâlnește în fiecare seară, în cimitir, cu Gavrilaş, care era mort numai pentru că sta în cimitir.

— Oamenii, dacă m-ar prinde afară din cimitir, m-ar lovi cu pietre, că sînt proști, și m-ar crede strigoi. Dar eu trăiesc, Fofoloanco, și am să mor d-adevărat o dată cu tine. Pînă atunci, tu rămîi nevasta mea și să vii la mine, că vreau să avem un copil pe care să-l facem tot strungar, dar să nu mai moară de oftică...

Țățele și cumetrele din sobor se uitaseră, lung, una la alta și toate la Mugar-mugurel și se închinaseră, oftînd. Oricum, Fofoloanca fusese obligată să povestească, în amănunt, cum o sărută și cum o culcă umbra lui Gavrilaş în iarbă, dacă o iubește ca un bărbat sau ca un țap...

Era o curiozitate pe care soborul țățelor trebuia să și-o satisfacă.

După ceremonialul dezvelirii, orice adeptă a soborului, pe care-l domina țiganca, era obligată — între tovarășe de intrigă, de măscări și de cafeluță nefiind admise taine — să povestească țățelor ce ascultau, sugîndu-și buzele zgomotos și chicotind, de cîte ori le iubeau bărbații pe noapte și cum, pe întuneric sau cu lampa aprinsă, muțește sau schimbînd glume și înjurături.

Nemulțumite, deseori, de stîngăcia cu care noua tovarășă se dăruise bărbatului pînă atunci, bătrînele și îndeosebi țiganca cu garoafă o învățau meșteșuguri de dragoste. Proastele care nu înțelegeau ușor simplele sfaturi, erau urcate în pat și puse în numeroasele atitudini explicate, în timp ce una din tinerele tovarășe — îndeosebi Cocoșel sau Vrăbioara — mai competente și bucuroase că au un prilej în plus de excitare, împrumutau atitudinile și uneori ritmica bărbatului.

Acesta era momentul așteptat, culminant, impresionant, al ceremonialului. Țățele țipau o bucurie sălbatică, strînse în jurul patului pliciiuau palmele, morfolind în dinți un ris galben și sourt, întretăiat de îndemnuri, în timp ce novicea și sora competentă, în pat, înlănțuite, cu sîinii striviți în îmbrățișare, oficiau — gîfîind,

încolăcindu-se, mușcându-se adînc — un act sterp, dar destul de dezgustător ca să încînte și să bucure ochii aprinși ai spectatoarelor, livide în acest timp, prinse pe după mijloc și strîns, înfigîndu-și una altelea, în carne, unghiile murdare.

Novicele, deseori cu sîngele aprins inutil în îmbrățișarea ce nu le spusese nimic, plecau aiurite, să se ofere, cît mai curînd, întîiului întîlnit, pe maidan sau într-un vagon gol de triaj. Firește, cînd nu era acasă Tănăsică. Sluga birtașului avea, pentru orice împrejurare, în pivniță, un preș, o pernă de birjă, o luminare de spermanțet și un chibrit. Era suficient să-i facă Safta un semn convențional, ca alcovul subteran al făcăului clăpăug să se deschidă clandestin, să se lumineze suspect și să fie leagăn de dragoste voinică, plină, saturată.

Ultima obligațiune a novicei, față de sobor, deși nu mai puțin importantă, era amînată pe a doua zi, numai în cazuri excepționale — îndeosebi atunci cînd serviciul prompt și copios al lui Tănăsică, în alcovul din pivniță, era imperios necesar.

Oricum, fie că solicitase sau nu îmbrățișările clăpăugului, novicea era primită a doua zi, în casa țigăncii, cu îmbrățișări maternale și poftită la loc de cinste, alături de Safta, să bea cafea din ceașca mare și groasă a gazdei și să răspundă la ultima întrebare. Tînăra da răspunsuri sigure acum, fără rușine, spunînd lucrurilor pe numele lor lumesc și dispusă oricînd să exemplifice descrierile... Asistentele ascultau atente, pătrunse de importanța momentului, serioase, într-o tăcere religioasă — ca în urmă, tot așa de serioase, apreciînd cu un plus entuziast sau un minus întotdeauna regretat calitățile masculului, să facă fiecare comparații, unele optimiste, altele descurajante, toate la fel de sincere.

Cînd nu aveau nici un ceremonial de îndeplinit, femeile se adunau cerc, pe scăunele, în jurul patului pe care trona, cocoțată pe perne, ca o zeitate păgînă cioplită cu barda într-o buturugă, nevasta lui Gore și o

rugau să spună isprăvi și întâmplări cu dragoste. Țiganca avea un repertoriu ineputabil de povești erotice, cu simpli muritori, cu călugări și călugărițe, cu animale și mai ales cu armăsari boierești și iepe sirepe.

Nevestele tinere ascultau, cuprinse de după gît, fără răsufulare, cu ochii mari și immobili, scăpărînd în lumina ca de temniță a încăperii strîmte, joase, cu igrasia înflorind în jurul ramelor descleiate, cu fotografiile decolorate de umezeală și scorjite de soare.

Gore nu aflase încă ce se petrece, în lipsa lui, acasă. Se ducea la gară din zori, ca să nu piardă nici o plecare și nici o sosire de tren, și se întorcea uneori după miezul nopții, întotdeauna destul de tîrziu, ca să-l găsească pe Palêr venit de la fabrică, spălat, săturat și nu arareori adormit. Cînd era liber și sta acasă, un semn cu tibișirul, la poartă, le anunța pe vecine că taifasul se amîna pentru a doua zi, iar țiganca îi da țircoale bărbatului, cuminte, harnică, serioasă, gospodărint, cîntînd, sprintenă. Hamalul avea motive temeinice, așadar, să afirme că : nevastă ca a lui, mai rar...

Dar într-o după-masă, cînd era taifasul în plin haz, Safta s-a pomenit cu Gore în prag.

Hamalul era vînat, tremura de mînie și-i dispărușeră ochii sub sprîncenele groase, stufoase, fioroase. Femeile încremeniseră, țiganca încerca să spună ceva și nu avea putere să-și descleșteze fălcile.

Gore a întrebat, ca un tunet :

— Cei cu voi, fă, la mine-n casă ?

Mai înainte, însă, ca Safta să poată îngăima un răspuns, hamalul s-a repezit la garderob, l-a deschis, a căutat printre boarfe, s-a aplecat în genunchi și s-a uitat sub pat. În urmă, convins că nu era nimeni ascuns după tăblii, în perdele sau după ușă, a plecat, cum venise, clocotînd, vînat, fugind aproape, cu șapca pe ceafă, înjurînd printre dinți — bivol mătăhălos.

Tățele și nevestele, încă sub impresia spaimei pe care au tras-o, dar bucuroase că scăpaseră numai cu

atît, se împrăştiaseră prin mahala, vindecate pentru cel puţin o săptămînă de taifas şi de gustul măscărilor, iar Safta, cum s-a întors Palër de la fabrică, i-a povestit în şoaptă, tremurînd, scuturată de frica rămasă în oase şi de presimţiri rele, cele întimplate.

Deşirat, negru, răsucind ochii albi de cîteva ori prin odaie, ca şi cum ar fi căutat o dezlegare a întîmplării pe jos, pe ziduri şi în tavan, Palër a întrebat tîrziu, mai mult ca să spună şi el ceva :

— Şi... de zis, n-a... zis nimic... ?

— Nu, da'... e sigur...

Safta nu avusese curaj să-şi spună gîndul tot. Nici nu era nevoie. Palër o înţelesese şi tresărînd, stăpînit la rîndu-i — un moment — de bănuiala ţigăncii, a privit-o lung, încremenit, palid, sub funinginea ce i se prinsese, mască, pe figură.

Complici, în faţa pericolului ce-i ameninţa deopotrivă, ţiganka şi turnătorul s-au apropiat, umăr la umăr, şi s-au prins de mină, strîns.

Capitolul XV

COCOȘII ANUNȚAU TRIUMFUL OMULUI

Rob, cu sufletul strepezit de suferință și supt de sărăcia de care, scris i-a fost să nu scape pînă la mormînt, Oană își adusese plodul la oraș, să-l lase slugă la un negustor din mahalaua Beilicului.

Oană visase alt noroc pentru fecior. Destul se canonise el și trăsese targa pe uscat, vită în jug sub biciul vechilului — trăind o viață fără folos, fără sărbătoare în calendar, fără rost în lume și sub cer. Ca să răzbune suferința pe care o indurase el, Oană îl adusese pe Gligore la oraș mare, să-l facă surtucar, adică om la casa lui, stăpin pe munca și pe banul lui, liber să poarte, cum și cînd i-o place, botine cu scîrțietori sau cizme cu carîmb ofițeresc, și să-i spună țîrgoveții jupîn Gligore. Toată viața lui, Oană purtase, numai iarna, opinci și rămăsese, după atît amar de vreme, pentru vechil, pentru slugile lui de casă și pentru țăranii cu stare, un „mă Oană“ și nimic altceva.

Se vede că avea și Oană, rob în jug cum era, un suflet, o minte deosebind răul de bine, vita de om și o simțire. Licărise și în el o fărîmă de vis, pe care încerca să-l trăiască, de dincolo de moarte, prin fecior.

Gligore era prostănac, mărunț și indesar. Sălbăti-ciune voinică și leneșă. Intrind în oraș, se speriasse de un dric și de trompeta pompierilor de la Foișor și se împiedicase, bleg și adormit, cu ochii mari înainte, de toate pietrele caldarimului.

Negustorul din mahalaua Beilicului îl măsurase o dată, de sus pînă jos, și-l uitase după ușa, convins că n-o să poată face nimic cu un Gligore așa de prostănac. Dar Oană se rugase de jupîn, de nevasta lui, de copiii lor, plînsese — îi înduplecase. Gligore, după credința tatălui, era salvat — scăpase de jug, de ve-chil și de pelagră. Drumul spre botine cu scîrțietori și jupînie îi fusese deschis — mai era nevoie de un pic de minte și o lecățică de noroc...

La despărțire, Oană și-a îmbrățișat feciorul, plin-gînd — parcă bănuia că pentru ultima oară îl ține strîns la sîn — l-a mîngîiat cu mina aspră pe obrazul rumen și pufos ca o caisă și i-a ținut — cu lacrimile lunecînd pe umerii obrazului, în neștire — un lo-gos așa :

— Fătule, acu să cheamă că io mă duc p-aci-ncolo, la jug, și tu rămii la stăpîni buni și la noroc. Gli-gore taicule, io — tu...

Oană tăcuse incurcat. Toată noaptea nu dormise. Se gîndise, răsucit în așternutul curat din casa ne-gustorului, la ce-i va spune feciorului, a doua zi, la despărțire. Imbrățișîndu-l, Oană îl simțise pe Gligore, așa cum îl strînsese la piept, mic și prostănac, și-l podidise lacrimile, că-l lasă singur, într-o lume de jupîni și surtucari de toate neamurile și de nici o sim-țire. Uitase sfaturile bune, pe care voia să i le spună, toate îndemnurile la muncă pe brînci și ascultare. Nici n-ar fi mai avut timp de vorbă lungă. Negusto-rul se sculase iar prăvăliașii, mici și mari, începuseră robotul.

— Fătule — repetase Oană — acu să cheamă că io mă duc p-aci-ncolo...

Plecase, smuls repede de lingă fecior — ca să nu se mai întoarcă.

În adevăr, prin muncă și cu o fărîmă de minte și o lecuțică de noroc, Gligore ar fi putut să despartă apele vremii, să tragă o barieră între generațiile de pînă atunci, de robi la vechil, din tată în fiu, și urmașii lui : feciori, nepoți și strănepoți, toți cu un destin al lor și urcînd din treaptă în treaptă, în viața de mari prefaceri a orașului, pentru împlinirea unui imperativ social implacabil.

La temeliiile tuturor familiilor — cu nume și bunăstare, din orașul mare sau mic, uneori mai în adînc, alteori numai la o palmă sub pămînt, doar me un Gligore prostănac, în izmene și netuns, speriat de trompeta pompierilor și împiedicat în toate pietrele străzilor, adus la oraș de mîna și cu sila, să intre prăvăliaș sau ucenic, să învețe un negoț sau un meșteșug.

Dacă n-au avut ei norocul să poarte botine cu scirțietori și s-ajungă jupîni, vor avea acest noroc, cu siguranță, feciorii născuți în trepidația orașului, pentru care părinții au muncit și au agonisit averi. Nepoții, dați la școală, ca să ciștige „o pîine mai ușoară, cu mai puține sudori“, vor ajunge scriitoruși la tribunal sau în serviciile administrative și se vor muta, de la periferie în mahala.

Feciorul jupînului e domn, acum. Jupînul a mers pe jos, cu pas mare și neobosit, de la prăvălie și pînă acasă. Domnul se va urca în tramvaiul cu cai și va purta, neapărat, oricît de roasă în coate i-ar fi jiletca, guler tare și manșete. Va citi un ziar, se va crede om cult și se va recomanda, nepot al lui Ion și fecior al lui Ioniță, domnul Ionescu. Acest domn Ionescu va găsi motive temeinice să afirme că prăvăliașii sînt mitocani, negustorii șnapani, iar țărani și meseriașii analfabeți, agresivi și buni de jug sau de împușcat la zid. Va fi o repulsie „instinctivă“, firește, și logică — așa de logică și de instinctivă, că n-o să aibă nimeni curajul să-i aducă aminte de Ion clăcașul și de Ioniță prăvăliașul sau jupînul.

Strănepoții, în virtutea aceluiași imperativ, vor aglomera titluri și vor parveni în vîrfurile piramidei so-

ciale. Ca odinioară Gligore-prostănacul, care a ridicat o barieră, în clipa cînd s-a crezut surtucar, între el și țărani, strănepotul cu monoclu, cu feciori în livrea și automobil la scara imobilului propriu, din centru, va ridica altă barieră, între toți surtucarii lumii și el, exemplar unic, intelectual și conașule, ins cu veleități nobiliare și blazon familial rapid confecționat.

Oană de odinioară și Onișor de mai tirziu, acum e un pompos Onicescu sau Onișorescu, dacă nu Onișoreanu, și n-o să mire pe nimeni pergamentele ce vor atesta, oficial și istoric, că ilustrul urmaș al prostănacului din mahalaua Beilicului e un demn strănepot al unui pircălab de pe vremea cine știe cărui voievod glorios.

În relațiunile lui cu celelalte figuri distinse din moțul piramidei, Onișoreanu va fi grav, îmbuibat și imbecil — în politică se va dovedi reacționar, cumular și șnapan — în fotoliul ministerial: decorat, inexistent și factor cultural, social sau economic. Oricum, se va retrage din guvern cu un depozit de cîteva milioane, la o bancă elvețiană sau londoneză. Muritorii de rînd, cobai, l-au salutat, îl salută și-l vor saluta pe stradă, cu plecăciuni.

Individul cu milioane a fost, a rămas și va fi, omul vremii și al țării lui...

S-a întîmplat, însă, ca Gligore — prăvăliașul Gore acum — să nu aibă, cum sperase Oană, pic de minte și leuțiță de noroc. Robotise în silă și numai suduit, batjocorit, lovit. Trăise, animal, să mănînce, să doarmă, fără lițar de gînd în conștiință. Crescuse buruiană de șanț. Intrase în armată vițel și se liberase gornist și frunțaș.

Orașul îl reprimise, slugă de la un stăpin la altul, din mahalaua Beilicului la Pricopoaia și de acolo, la Podul Turcului — dinafară. Prăvăliașii îl învățaseră să-și facă freză, plutonierii îl bătuseră cu trestia de mare peste mîină, pînă obișnuiseră degetele bulucănoase pe plaivaz și plaivazul cu alfabetul, mușterii îl

convinseseră că un surtucar serios poartă inele, lanț pe pîntec și baston. Tot de la plutonieri luase obiceiul înjurăturilor și prinsese gustul — înfricoșat cum fusese deseori de priviri crîncene și bătut pînă la sînge — să-i înfricoșeze pe alții, cu priviri la fel și să-l bată pînă la sînge pe cel slab. Altceva nu știa, nu visa — nu era capabil să viseze. Univers redus la perspectivă de cîrțiță. Ajunsesse flăcău bătrîn, să muncească pentru strachina de mîncare și un culcuș pe țeale în fîn, uneori pe două mese de cîrciumă puse cap la cap, toamna și iarna în frig, tot anul supt de ploșnițe și perpelit de dorințe aprige pentru toate servitoarele culcate, cu ungurenii lor voinici și abia mustăcind, prin pod, prin magazii și deseori alături de el, pe alte două mese puse cap la cap.

Gore cunoscuse femeia, pînă atunci, în fugă, prin grajduri și pe lingă ziduri, cîinește. Bestia pîndea servitoarele în întuneric, le prindea de mîna și le strîngea pînă la răsucea, dezgolite și cu spatele la el, gîl-gîind în gitlej un rîs inuman. Descoperită, fapta fusese întotdeauna plătită de ungurenii cu o bătaie zdravă, cu scaunele, cu parii și furcile și de cîteva ori cu vărsare de sînge și spital.

Animal, cu viața clocotind în el, Gore învinsese moartea cu ușurință și se reîntorsese, vindecat, în lumea care încercase de atîtea ori să-l zvîrle, ca pe un corp străin — dornic de alte aventuri și de răzbunare.

Safta a fost întîia femeie care i-a zîmbit în drum și i s-a dat de bunăvoie.

Tiganca, fostă cîntăreață cu renume prin mahalale, cutreierase onașul, cu un taraf de lăutari după ea. Tî-nără, ispititoare pentru ochiul tulbur al bețivului, dispusă oricînd să satisfacă viața, a ei și a celorlalți, trecuse din mîna în mîna, mereu zîmbitoare, neobosită, întrebuintînd un întreg arsenal de seducțiune și de potolire a simțurilor pe care le înflăcărase.

În toamna cînd l-a întîlnit pe Gore, tî-năr, pătimaș, gata de orice sacrificiu pentru ea, Safta începuse să se simtă obosită, bătrînă. Mesenii n-o mai ascultau

ca odinioară, zurbagii din mahala nu se mai tăiau în cuțite de dragul trupului zvelt și plin altădată, vădăni și singuraticii n-o mai căutau, patronii grădinilor de vară începuseră să facă mofturi, când o angajau. Steaua mahalalelor bucureștene de acum o jumătate de secol începuse să apună.

Se ridica alta pe orizont: Sultânica de la pompa-cu-fete, din mahalaua Rahovei — o țigancă mai tânără, mai frumoasă, cu glas mai puternic și mai limpede.

Safta, în noaptea aceea de toamnă timpurie, s-a îmbătat, a plîns și — final logic la încheierea unei cariere care-și avusese gloria ei — a poruncit, cu un gest larg spre local: „Cine zice că mă are dragă să le spargă dibelele la lăutari, că eu le-am dat piine să mănince, optspre'ce ani!“ Gore a spart viorile, cobzele și basul, cu picioarele, iar țambalul, prins cu amîndouă mîinile de margini și lovit cu putere de genunchi, s-a făcut țandări.

Sîrmele vibraseră îndelung și bizar, în tăcerea care se făcuse în cârciumă.

Țiganca a fost cucerită de ispravă. L-a luat pe Gore în brațe, plîngînd de entuziasm, l-a sărutat zgomotos pe gură și l-a dus acasă. Era bărbatul ei cel din urmă și cel mai drag. Dar, după înțuia săptămîină de miere și de extaziere paradisiacă și reciprocă, în-surăței s-au pomenit fără bani, amîndoi fără angajament și în pragul iernii. Ambițioasă, țiganca n-a mai vrut să-și lase iubitul slugă la dîrloagă. Cunoscută, în timpul carierei ei amoroase, destulă lume bună. După oțeva zile, Gore intra slujbaș la gară, cu uniformă albastră și număr de tablă, un 9 fatidic, prins în dreptul inimii. Se bucura de protecția domnului Stîrcu care — după un an — a binevoit să-l cunune ou Safta, ca în urmă să le facă vizite săptămînale...

Viața lui Gore se scursese, cîțiva ani, între nevastă și gară. Insul știa să doarmă sforăind, să mănince mult, să care geamantane cît mai multe și orioit de

grele, de la tren la trăsură și de la intrare la vagon — ca în urmă, întors acasă, să-și deștepte țiganca, de câteva ori pe noapte, cu îmbrățișări de urs.

Gore nu ceruse mai mult de la viață.

În căsnicia care se cimentase, cu zile și nopți la fel, se întâmplase, cu patru ani în urmă, o singură schimbare.

Hamalul văzuse într-o noapte, pe unul din peroane, un lungan în cioareci, stînd pe o lădiță, cu bărbia în palme. Lunganul cînta singur în pustiul gării. Gore a recunoscut glasul aspru și s-a apropiat.

Palèr, care făcuse armata în același regiment cu hamalul, fugise de sărăcia din satul natal, să-și caute norocul la București. Dar ajuns în gară, obosit, străin, fîstîcit de trepidația ce-l înconjurase brusc și neștiind încotro s-o apuce, se așezase pe lădița în care își adunase tot avutul și așteptase, fără să se întrebe ce și cît o să aștepte.

Gore l-a poftit acasă, i-a dat să mănînce, l-a culcat în patul din sală, iar Safta l-a luat imediat sub aripa ei protectoare. Peste câteva zile, Palèr intra lucrător la turnătorie de pe șoseaua Basarab.

Gore era foarte mulțumit de chiriaș. Palèr mîncea puțin, articula foarte rar un cuvînt și-o ajuta pe Safta — care nu mai știa cum să-l laude — la treburile casnice. Se pricepea să facă focul cu surcele și hîrtioară, să toace carne cu satîrul și să curățe cartofi.

Viața hamalului se îmbogățise, de atunci, cu o nouă prietenie și era înviorată, săptămînal, cu partide pasionate de tabinet și petreceri dezlănțuitoare, în tovărășia domnului Stîrcu, nașul cu uniformă de postav boieresc. Gore nu știa să spună că e fericit. În vocabularul lui nu exista cuvîntul fericire. Începuse să facă pîntec. O dovadă că era om fără supărări și-i merg toate în plin. Nu mai încăpea bucuria în el, de cîte ori — umflîndu-se în burtă — își auzea vesta rămasă strîmtă pîrîind, desfăcută din cusături.

Trebuia, însă, să sufere și Gore, pentru că trebuia să vibreze și în el, o dată oel puțin, o coandă al cărui

cîntec, mic și revărsat în sînge și carne ca un venin, să-l apropie și să-l înglobeze în umanitate. Nu ar fi fost capabil să-și aducă aminte, în neastîmpărul cel prinsese în ultima săptămînă, în ce împrejurare și cine îi șoptise vestea rea, înmărmuritoare. La început zimbise, apoi risese răsturnat pe scaun și nu crezuse. Dar rîsul răsunase fals. Îndoiala se înfipsese în inimă, se adîncise, crescuse, îi otrăvise sîngele și-i robise toate gîndurile. De cîteva ori, la gară, uitînd că poartă un geamantan pe umăr, se oprea fără voia lui, să se întrebă în el, cu mirare, cu durere, cu spaimă mută : „Cum se poate asta, cum rabdă pămîntul ? Safta ! Tocmai Safta, să mă înșele cu... tocmai cu el, care — ca și copilul meu : încredere și pe puf — ca să zic așa...”

În prima noapte, Gore s-a întors acasă mai devreme, a mîncat cu noduri și s-a culcat. Plănua să se facă adormit, ca să poată prinde o șoaptă cel puțin. N-a știut cînd l-a furat somnul. S-a trezit după cîteva ore. Era liniște în casă. Hamalul a ascultat, încordat. I s-a părut, o clipă, că aude șușuieli în sală, unde știa că doarme Palër, și a sărit repede din pat. Chiri-așul sforăia, cu palmele lipite între genunchii aduși spre pîntec. Întors în casă, în vîrfuri, a pipăit în pat și s-a convins că țiganca dormise lîngă el. Un moment n-a știut ce să facă. I se speriasse somnul. S-a așezat pe pragul dintre sală și odaia de dormit, ghemuit și abia răsufîlînd, să nu le strice somnul celorlalți.

În sală era mașina de gătit. La gura mașinii, fusese uitată barda cu care Palër despicasese surcele de ou vreme, ca să aibă cu ce face focul, cînd s-o scula, în zori. Gore a privit îndelung, furat, cu ochii din ce în ce mai mari și mai întunecați, tăișul alb. Turnătorul a îngînat ceva în somn, a clefăit de cîteva ori și s-a întors cu fața la perete. Tresărit, hamalul s-a uitat la el, cu un singur gînd înfipt în țeastă și tot mai lămurit, mai robitor — ca privirile să i se întoarcă,

în urmă, singure, fulgerînd spre bardă și — de acolo,
s-o caute, stăruiitor în întuneric, pe Safta...

Cînd și-a revenit, Gore a simțit cum îi lunecă o la-
crimă pe obraz — și n-a șters-o.

Era înția lui lacrimă.

Omul, sugrumat pînă atunci în Gore, triumfase.

Afară, cocoșii anunțau zorile...

Capitolul XVI

ȘI NU NE DUCE ÎN ISPITA

Stînd pe piatra de la bordura peronului, cu ochii roșii de neodihnă și încă sub impresia momentului de grea încercare prin care trecuse, Gore recapitulase întîmplările de pînă atunci, cu speranța că va reuși, coordonînd faptele și stabilind primele rezultate, să ajungă la un liman.

Cineva, un dușman sau un frate, asta o s-o vadă Gore mai trziu, șoptise că îl înșeală nevasta cu Palèr. Șoapta trecuse, ca orice veste rea, din om în om, pînă ajunsese la urechile lui. Hamalul ar fi voit, acum, să se convingă că nu crezuse gura lumii, dar se simțise dator să încerce să afle, prin orice mijloace, care-i adevărul.

Acasă, în prima seară, se făcuse că nu știe nimic, mîncase și se culcase. Cînd s-a deșteptat i se păruse că aude șoapte la Palèr în sală. „Gata, i-ai prins“, țipase cineva în Gore bucuros și hamalul sărise din pat, dînd buzna dincolo. Nu era nimic. Se înșelase, i se păruse că aude șoapte. Așa te înșeală uneori auzul, alteori sufletul, întotdeauna omul. Tot așa s-o fi înșelat și nemernica sau nemernicul care spusese vorbă

de ocară pentru Safta, că se culcă cu Palër cînd e Gore de noapte mare. Pentru nimica toată, pentru o vorbă goală, a unui nebun sau a unei dușmance, el se gîndise, cum sta pe prag, azi-noapte, cu ochii la bardă, să-l omoare pe săracu Palër și pe Safta, care „nevastă ca a lui, nu se mai află“...

Înspăimîntat de nebunia pe care era s-o facă, Gore se ridicase automat, de pe bordură, și începuse să fugă, în lungul peronului. Mișcarea îl înviorase. Era sigur, fugind, că Safta nu-l înșelase, iar siguranța a înflorit în el o bucurie zburdalnică de berbec topăind prin iarbă. Niciodată nu simțise, mai limpede, mai învăluitoare, veselia de a trăi în adevăr, după cum, niciodată, pînă în noaptea aceea de încordare și pîndă, nu se întrebuse ce însemnase Safta, în viața lui — ce mîină a cerului, întinsă oblăduitor asupra fostului prăvăliaș...

Ar fi rămas, pînă la moarte, slugă — să muncească pe brînci, din zori pînă în noapte, ocărît de cucoana, bătut de jupînu și rîs de mușterii și prăvăliași, pentru un codru de pîine, o lingură de fiertură și o țoală, culcuș de cîine.

Safta își făcuse o pomană cu el, atunci, după isprava din cîrciumă. Cum era să-l înșele ea, acum, după atîția ani trecuți, cum se trec toate în viață, frumos și la locul lor? Concluzia la care ajunsese i se păruse așa de logică și de temeinică lui Gore, că — pentru cîteva ore cel puțin — s-a lăsat convins că totul se reduce la o minciună, că țiganca nu l-a înșelat și nici n-ar fi capabilă de o ticăloșenie ca asta.

Ciștigase parale bune în ziua aceea și mîncase în fugă, la prînz, între o plecare și o sosire de tren, sau — cum obișnuiau hamalii să spună: între un „personal“ și un „accelerat“. Gore se simțea vinovat față de Safta că o bănuise, ca un nemernic, de o ispravă odioasă și plănuia să-și răscumpere vina, seara, cînd s-o întoarce acasă și i-o deșerta, în șorț, cîteva pumni de gologani și băncuțe, să-i cheltuiască ea, cum i-o

place. În trecere, o să-i cumpere acadele și rahat înfășurat în pistil, prăjitura de fiecare după prinz a țigăncii.

Dar, cum sta rezemat de zid, istovit în adevăr de muncă și totuși regăsit și învionat sufletește, Gore s-a auzit strigat pe nume. Un alt hamal, uscățiv și ciupit de vărsat, Lahu, ticălosul acela de „număru patru“, se oprise în fața lui și-l măsură, rinjind, cu ochii mici și urduroși :

— Ce mai... face, mă... coana Safta ?

Întrebase scuipînd departe și în lături printre dinți și scărpinîndu-se, parcă dinadins și în batjocură, prin buzunarul spart al pantalonilor. Gore a simțit cum îi urcă un fior rece pe șira spinării, ca să rămînă apoi înșipt în ceafă și s-a gîndit să răspundă cu un pumn, dat icnit, care să-l facă mototol pe „număru patru“, sub roțile unei locomotive ce aștepta, tocmai atunci, sub presiune, în fața pavilionului regal.

Dar, dacă Lahu știa, mai bine ca el „ce face“ Safta acasă, în momentul acela ? Era ora cinci după-masă, poate că Palër o fi plecat cu o oră mai devreme de la fabrică, tocmai ca să aibă timp de îndrăgire, în mai mare siguranță. De la turnătorie pînă acasă erau numai cîțiva pași. Dar nici de la gară pînă în șoseaua Basarab nu ar fi prea mulți, dacă ar lua-o cineva pe linie, pe sub podul de la scărnicică și prin fața magaziiilor de mărfuri...

Gore se pomenise sărind cîte două și trei traverse, printre șine. În cîteva minute fusese acasă, gîfîind, cu părul vîlvoi. În locul ibovnicului, însă, găsisse un sobor de muieri. Hamalul căutase prin casă, să se convingă că nu e nimeni, ca să aibă ce să-i strige în față, cînd l-o scuipa între ochi, ca pe brotăcei, pe nemernicu de Lahu și pe oricine o mai îndrăzni să se scarpine, cu înțeleș, prin buzunarul spart, cînd o vorbi de nevasta lui.

Se întorsese la gară, bucuros că, în locul presupusului ibovnic, găsisse un cîrd de gîște adunate, cum

fac — bănuia hamalul — și cucoanele mari, la o cafeluță și la o vorbă serioasă. Ar fi sacrificat tot cîștigul lui, în gologani de aramă și bănuțe, de pe o săptămînă, numai să-l găsească pe „număru patru“ la gară, să-i facă o morală cum știa el și să-i dea un bobîrnac în nas, să-l treacă lacrimile de durere. Din fericire pentru el, Lahu plecase acasă. Gore a mai stat „să facă un personal, două accelerate și un fulger“. În urmă, fluierînd ca pe vremea haiducilor, cu șapca pe ceafă și zornăind gologanii mulți prin toate buzunarele, o luase alene spre cuibul casnic.

Safta și Palër îl așteptau la ușă, stînd pe scăunele. Lampa n-o aprinseseră încă iar turnătorul, ca niciodată, era murdar și zoiș, așa cum venise de la fabrică.

— Da' ce-i cu voi de stați pe întăneric pînă acum?
Gore întrebese blînd și nu primise răspuns.

La masă, Palër ofta și nu mîncă. Gore se uita la el cu coada ochiului.

— Nu te spălași, astă-seară, turnătorule. Ce-o fi cu tine, vericule? Te-aș pupa, mă — a rîs hamalul, cu gura plină — că tare mi-e drag cînd te văd așa, ca o curcă plouată, da' ești plin de funingine ca puilul dracului! Nu mai face pe mironosița, mă, fugi și te spală.

Safta își mușca buza. Nu știa ce să facă, ce să spună, cum să mănince, numai să nu dezlănțuie furătuna, pe care o bănuia clocotînd sub veselia neobișnuită a bărbatului. Palër, din același sentiment de prudență, se sculase de la masă, să se spele. Dar, cu întîiul pas pe care l-a făcut, s-a împiedicat de bardă. Necăjit, sfărîmînd în gînd o înjurătură și fără să-și dea seama ce face, Palër a luat barda de jos și a pus-o pe masă, să nu se mai împiedice și altcineva. Aspirînd adînc, Gore și-a mutat privirea, fără clipire, de la bardă la Safta și de la ea la Palër, care intra tocmai atunci, pe ușă, cu ligheanul în mină.

Uitătura bărbatului a fost așa de semnificativă, că țiganca și-a auzit dinții clănțănind...

Dar, stăpin după o clipă, pe zvicnetul inimii, Gore își rezemase bărbia în palme și fluiera, cu ochii în întunericul de afară, un cântec de dragoste, de pe vremea când era țiganca lui astru, pe orizontul mahalalelor bucureștene.

Capitolul XVII

ZBURASE PESTE LUME UN HULUB ALB

Întîmplările din casa hamalului ar fi rămas fără ecou în mahala, dacă Domnica și Sultana, care se juraseră să se răzbune crunt pe țigancă, pentru prafțorița pe care le-o trăsese în ziua scuturatului, ar fi tăcut, satisfăcute numai cu nefericirile pe care le adînciseră în inima lui Gore, cu o șoptă spusă cui trebuia și la timp, asupra legăturilor amoroase dintre Safta și Palër.

Vecinele și țatele din sobor, înspăimîntate de apariția lui Gore în prag, se dezmeticiseră în curînd, convingîndu-se că nu se întîmplase nimic grav. Gore căutase ceva prin casă și plecase. Se mai întîmplă să piardă omul, pe drum sau la slujbă, un portofel cu parale sau o țidulă. Cine ce are cu el, dacă insul își caută portofelul sau actul, pe întinsul peronului, pe stradă și acasă? Logica vecinilor, însă, fusese clătinată de altă șoptă, care le ajunsese din urmă, ca vîntul și ca filfîirile de aripă. Gore nu pierduse nici un portofel, că nu avusesese, o sărăcie ca el, așa ceva și nici n-o să aibă, iar țidulele de la percepție și actele le ține țigancă, la loc știut. Hamalul le-ar fi cerut sau s-ar fi dus la cutia de jos a garderobului, să le ia singur. Șopta, dusă de la

o poartă la alta, împrăștiase adevărul în toată mahalaua. Gore venise acasă, fără veste, ca că-și prindă nevasta în brațele ibovnicului.

Acum, toată lumea era sigură că țigancă îl înșelase, pe un tont ca Gore, cu un stilp de telegraf ca Palër, iar vecinele și țatele, care-i băuseră cafeaua, pînă atunci, și-o ascultaseră spunînd măscări, ca apoi, una cu alta sau fiecare la rînd, cu ocazia inițierii, trecînd prin alcovul subteran al flăcăului clăpăug, să practice copios măscări la fel, începuseră s-o ocărăscă pe Safta, s-o scuipe în gînd și s-o hlesteme că, iapă murgă, scoasă de mult din remontă și baldiră bătrînă, nu se săturase numai cu voinicia bărbată a hamalului, care, remarcău mahalagioaicele, dispuse abia acum să judece căsnicia țigăncii în plină lumină, era mult mai tînăr ca ea și orice s-ar spune, vînos cum nu se mai află.

În casa oloagei, în timp ce zvonul acesta se împrăștia în mahala, era consiliu. Se adunaseră, în jurul căruciorului din care prezida Tinca, fetele amîndouă, Domnica și Sultana, alături de Pascu, acesta fără cuvînt hotărîtor în sfatul ce începuse șoptit. Prima lovitură mersese în plin. Gore se lăsase prins în plasă și încercase să se convingă de necredința țigăncii iar mahalaua, dornică de un scandal nou, care să învieze și să satisfacă nevoia de vărsare a veninului acumulat din mizeria și necazurile cotidiene, începuse să fiarbă.

Era necesară acum, pentru victoria finală, o nouă lovitură : Gore să-și surprindă nevasta cu Palër în pat.

Scîrbită, Fana fugise din casă. Povestindu-mi ce pun la cale „scroafele tînere și porcii bătrîni“, fata plînsese și se jurase că nu se mai întoarce în cocină. Dar, întîmplările din casa hamalului, pe care Fana mi le spusese în amănunt, așa cum le ascultase de la surorile mari, îmi reamintiseră o scenă cu Safta și cu nu aflasem încă cine, pe care o văzusem, o dată, la Gore în casă. Nu trecuseră, de atunci, mai mult de

două săptămîni. Era o sărbătoare, se înserase și mă dusesem să cumpăr tutun pentru bătrîn. La întoarcere, am zărit lampa aprinsă la Gore, pe care-l văzusem devreme plecînd la gară și, nu știu de ce, poate pentru că erau perdelele lăsate, m-am apropiat tiptil de ferastră și m-am uitat, printr-o spărtură, în casă. Cîneva, o matahală cu spatele întors spre geamul prin care mă uitam, se îndoise mult pe marginea patului, în timp ce picioarele țigăncii bălăbăneau ritmic — strînse pe mijlocul insului necunoscut — cu talpa unui papuc spre tavan.

Speriat, am fugit acasă.

Mama a rămas cu ochii albi la mine, cînd i-am spus.

— Să taci, spurcăciune ! Să nu mai spui la nimeni, Puîșor-mic, că se face, păcatele mele și ale lumii, moarte de om...

Mă dezbrăcasem, tremurînd, în întuneric. Dincolo de zid, pe linia ce se curba, de la barieră pe lîngă depou și prin dosul fabricilor de pe șoseaua Basarab, spre gară, făcea manevră un tren de marfă. Locomotiva fluiera asurzitor, repetat. Vagoanele se tampo-nau, trenul în trecere zguduia casa cu nebuni din temelii. Rama, în care era fotografia bătrînului cu gura pungă, a căzut, la un moment dat, în ligheanul cu vase. Am țipat speriat, iar mama, ca de obicei, a venit — numai în cămașă — să mă închine și să mă roage, pentru a doua oară :

— Să taci, spurcăciune ! Să nu mai spui la nimeni, Puîșor-mic, că se întîmplă nenorocire mare...

Adormisem cu lacrimile în gene, gîndindu-mă la mama, la Fana, la piciorul pe care încă nu i-l văzusem gol, cu dorința și cu ochii de atunci și la papucii țigăncii. Am visat numai trenuri ce se urcau pe zidurile caselor uriașe din orașul din vis și din pozele lui Ivan — garnituri interminabile de vagoane, ajunse pe acoperiș cu un capăt, frînte pe muchia streșinilor și rămase cu celălalt capăt pe pămînt. Toate aceste garnituri, semănînd cu matahala frîntă peste patul țigăncii,

ritmau în ciocniri și scrijeliri de tampoane, depărtându-se și apropiindu-se de ziduri, ca să intre cu nenumărate coșuri de locomotivă în golul haotic și rotund al ferestrelor sparte — coșuri din care răbufnea, uneori, un fum alb și parcă vâcos, oricum prelins în jos și fierbinte. În jurul fiecărui tren, zburau papuci cu aripi de cioară.

Fana, care mă ascultase în prada unui neastîmpăr ce crescuse și-i jucase flăcări mici în priviri, și-a apropiat capul de mine, să-mi spună în șoaptă, cu răsufierea caldă :

— Ca țiganca și ăla... am văzut și la noi, cu Sultana și Domnica, fiecare cu o matahală a ei... și am văzut și la grec în casă, cu Maro, da' nu cu Tino, cu altcineva...

Am avut impresia, un moment, că întreg zidul din față al casei cu nebuni dispăre — ca să văd, în fiecare cameră, de la fund pînă la poartă, cite o matahală frîntă peste o margine de pat — că, în necuprinsul mahalalei, încep să joace papuci lipăind ritmic călcîile femeilor crucificate.

— Ai să vezi la noapte — a continuat Fana, cu buzele umede și pentru întia oară stăruitor lipită de mine — că o să mergem sus, în pod, după ce-o închide Tino simigeria...

Gîndul că am să văd, peste cîteva ore sau mai curînd, ce se va petrece cu Maro și cu altcineva, mă înfricoșase și mă robise. Prin mîna mică și caldă, pe care i-o strînsesem în palmă, Fana îmi transmisese ceva din neastîmpărul și înfiorările trupului pe care-l simțisem cald, lîngă mine, de la pulpă pînă la umăr. Am avut, ca niciodată, impresia că mă apasă o povară pe suflet și nu mă lasă să respir în plin. Tîrziu, cu tîmpla culcată în buclele fetei, care-și aplecase capul, greu de atîta frumusețe, pe umărul meu, am îngînat ca o rugă și ca un cîntec.

— Fano, mi-e dor de tine !

— Sînt lîngă tine, Iacov.

Am îngînat din nou, de astă dată ca un plîns în suflet :

— Mi-e dor de tine, Fano, și nu știu cum mi-e dor...

Se înserase și, în negura care ne îngropase, am avut impresia că văd, trecînd în zbor, de la o zare la alta. peste toată ticăloșenia pămîntului, un hulub alb.

Capitolul XVIII

DOUA SUFLETE ȘI UN SINGUR MISTER

Așteptam, la poartă, nerăbdător să-l văd pe Tino strângînd de pe tarabă tăvile cu corăbioare și brînzoaice.

Pe prag, în ușa simigeriei, stau umăr la umăr, vorbind în șoaptă, cei doi ilfoveni, amîndoi voinici, albi, frumoși, cu mustăcioară blondă și brațe de oțel, încrucișate la piept.

Singur grecul învățase, în toată casa cu nebuni, să deosebească fără nici o șovăială, care anume din ilfoveni era Nedu și care Neicu. Locatarii, ca să nu se mai încurce, renunțaseră să le mai spună pe nume. Cînd era vorba de Nedu, știam că se spune întotdeauna ceva despre amîndoi ilfovenii. Nu-i cunoscuse nimeni prea bine, ca să poată face o deosebire între un caracter și altul. Poate că nici nu era o deosebire. Safta zvonise că sînt frați gemeni iar noi am fi fost dispuși s-o credem, dacă simigiul nu ar fi dezmințit categoric zvonul acesta. Tino, dimpotrivă, ne asigurase că Nedu nu era rudă cu Neicu, mai ales că primul era bulgar, iar celălalt sîrb. Ce taină, ce voință de sus îi apropiase și asemănase, le turnase suflete în același tipar și le îngemănase caracterele? Toate tentativele țigăncii

de a le dezlega limba rămăseseră zadarnice. Nici Sultana și Domnica nu putuseră să le smulgă taina. Orice li s-ar fi spus, ilfovenii ascultau, clătinau capul, zîbind, și plecau mai departe. Singurul lor amestec, în viața din casa cu nebuni, fusese rîsul plin cu care încurajaseră nerușinările celor două surori, în ziua scandalului cu Safta țiganca. Nevasta hamalului șoptise de oarecare legături clandestine de dragoste, între ilfoveni și fetele două ale oloagei. Adevărul e că numai unul din ei o îmbuibase pe Tinca oloaga cu brînzoaice și corăbioare, dar nici Domnica și nici Sultana nu ar fi putut să afirme că ibovnicul frumos și săptămînal era Nedu sau Neicu. Cu fiecare din ele, ilfoveanul fuse deopotrivă de mut și de neobosit. Flăcăii, care mîncau dintr-o strachină, lucrau în același ritm, al unui cîntec pe care îl îngîneau cu un glas la fel și trăiau unul prin întristările și surisurile celuilalt, cu sufletele ca un fruct în care urcase seva prin două crengi gemene, se despărțiseră vremelnice și numai pentru bucuria, ca oricare alta, a trupurilor. Oricum, în timpul îndrăgostirii, Sultana ca și Domnica, avuseseră impresia că sînt, în același timp, îmbrățișate de amîndoi ilfovenii, cu trupurile contopite prin voinicia și neastîmpărul amindurora.

Nedu, Neicu și îndeosebi Maro erau personagiile în adevăr misterioase din casa cu nebuni.

Simigiul nu spusese nimănui că se însoară. Nevasta fusese adusă într-o noapte, fără veste. Abia a doua zi, la o masă întinsă în mijlocul curții, la care au luat parte și Salomia, Hagiu și pușcăriașul frumos din Cotroceni, grecul invitase vecinii, le anunțase fericitul eveniment și-i rugase să mănînce și să bea, în sănătatea miresei ce nu coborîse în mijlocul muritorilor, deoarece era istovită peste măsură de drumul pe care-l făcuse și de emoții ușor înțelese, în asemenea împrejurări. După cererile insistente și zgomotoase ale mesenilor, bine dispuși de vin bun și de cîntece, Maro catadicsise să apară la geam, dar cu un voal zvîrlit pe cap și drapat, peste umeri, ca două aripi albe. Loca-

tarii din casa cu nebuni priviseră, muți, un corp de o zveltețe sculpturală și abia putuseră deosebi, prin țesătura voalului, în surîsul suav ce-i descoperise, dinții albi, strălucitori. Toate tentativele ulterioare, de apropiere de Maro, rămăseseră zadarnice.

Grecoaica era domnița din poveste, închisă în tur-nul zmeului și păzită de cîini năzdrăvani.

Ilfovenii, în plimbările puține, prin fața simigieriei și pe maidanul cu basculă, pe care stăpîna le făcuse cu același voal zvîrlit peste figură, nu lăsaseră pe nimeni să se apropie. Numai plozii din mahala, adunați gălă-gloși ca vrăbiile, în jurul ei, reușiseră s-o facă pe Maro să ciripească o dată cîteva cuvinte grecești — un fel de : tzi-tzi-liur-tzii, al unei cînrîițe tinere, în colivia inundată de soare...

Toate răutățile și poveștile, scornite fatal în jurul unei căsnicii așa de nepotrivite, între un simigiu us-cățiv și îmbătrînit de necazurile și umilințele acumu-late în tinerețe și o fetișcană de o frumusețe uimitoare, în care soarele de sud adunase comori și crescuse, de timpuriu, dorința aprigă de viață, nu prinseseră — spre dezolarea țigăncii — a cărei fantezie brodase cîteva întîmplări de dragoste, între Maro și oarecare zburători ascunși prin pod, sub plapumă uneori sau în garderob.

Grecoaica rămăsese cu desăvîrșire străină pentru mahalagii, ca o umbră, ca un nume și nimic altceva. Era logic să nu-i intereseze ce face umbra. Cu timpul, începuse și Safta să nu-i mai acorde nici o importanță.

Misterul în care se învăluiseră ilfovenii, însă, ați-fase deseori curiozitatea cumetrelor din casa cu ne-buni și din mahala. Dar, toate scornirile relative la Nedu și Neicu, la asemănarea lor, la felul lor curios de viață, la muțenia suspectă în care continuau, revol-tător, să se complacă, la credința pe care și-o păstrau unul altuia și amîndoi față de simigiu, erau balonașe de săpun. Fantezia abilă a cumetrelor, de astă dată, broda în vînt, cu un fir putred. Mîțind cu dezinvol-tură, în împrejurări similare, cînd voiau ca zvonul

pe care-l lansau să prindă repede și sigur, cumetrele șovăiseră, ori de câte ori fusese vorba de ilfoveni, să afirme că văzuseră „cu ochii lor“ sau că auziseră „cum te aud și mă auzi“. Le lipsiseră, prin urmare, tuturor acestor minciuni, un mic sîmbure de adevăr...

Fatal, curiozitatea mahalagiilor crescuse și mai mult, se transformase într-un fel de religiozitate, iar ilfovenii erau priviți cu mirare, cu o oarecare înfiorare în suflet, cu respect. Gore îi saluta de la distanță iar Bela le adusesse, de la fabrică, meșină roșie, să le facă port-labacuri. Singur Ivan clătina capul, oftînd, cu umbră pe figură, de câte ori îi vedea.

Mă plictisiseam așteptînd la poartă. În noaptea aceea, parcă în ciuda nerăbdării mele, Tino întîrzia să închidă simigiera.

Supărat și ca să omor timpul, începusem să mășor pași mici, între roșcovi, ori încercam, la noroc, zvîrlind cu pietricele în sus și orbește, să lovesc sîrmele de telegraf...

Ilfovenii s-au uitat la mine și au zîmbit. Eram, pentru intîia oară, onorat cu un zîmbet; bucuros că mi se oferă un prilej neașteptat să-mi petrec timpul mai ușor și îndeosebi să schimb un cuvînt cu misterioasele personaje, m-am apropiat și le-am întins mîna adresîndu-mă amîndurora cu același: „Săru' mîna, nene, ce mai faci?“ Ilfovenii au rîs surprinși de dezinvoltura cu care le vorbisem și, unic răspuns la întrebare, ca la o comandă, fiecare mi-a dat o brînzoaică. Am oprit una, iar pe cealaltă am rupt-o în două și le-am oferit-o, în părți egale, ca să se înfrupte, la rîndu-le, din ospățul la care mă poftisem singur. Am rîs tustrei de ispravă, cu gura plină. Mîncînd, mă întrebam care o fi Nedu și care Neicu și căutam o deosebire, în figură, în îmbrăcăminte, în gesturi, în numărul și forma dinților pe care mi-i dezvăluia rîsul, copilăros atunci, al celor doi flăcăi cu mustăcioară la fel, cu voințe și poate destine la fel. Mi-am spus gîndul tare, fără voie, adresîndu-mă unuia din ei și neștiind anume cui :

— Nici eu nu semăn cu mine, cînd mă uit în oglindă, cum semeni matale cu dumnealui. Țiganca lui Gore a zis că e daravela dracului la mijloc...

Nedu a rîs în amîndoi ilfovenii, lovind palmele pe pulpe, iar Neicu, în elanul amîndurora, m-a luat în brațe, m-a prins de glezne și m-a ridicat, drept, pînă i-am ajuns cu tălpile pe creștet. În urmă, cu un efort ușor, m-a zvîrlit în sus și m-a prins în brațe, legănat.

Dar acest sărbătoresc început de caldă împrietenire a fost brusc întrerupt de apariția lui Tino. Grecul, rămas cu șervetul de la masă în mîină, intrase grabnic și lipăind papucii, în simigerie, și le făcuse semn ilfovenilor, cu un gest mic, frînt, de nerăbdare parcă și de tremur nervos, să adune, tot așa de grabnic, tăvile de pe tarabă și să închidă.

Am fost convins, în momentul acela, că-l urăsc de moarte pe simigiu.

Ilfovenii, însă, mi-au întins mina și am simțit, pentru întîia oară, cum îmi surîde, în ochii lor, prietenia.

— Noapte bună, Puișor-mic.

Știau — nu bănuiam că știau și ei cum îmi spune mama cînd are timp să fie bună cu mine.

Mi-a venit să plîng, ca la o despărțire din urmă, și am rămas acolo, în picioare, cu brațele grele în jos, uitat, cu ochii duși în gol și înotînd în lacrimi, pînă ce mîna dușmancă a grecului a tras obloanele în fața mea, cu uruit ce mi-a scrijelit inima — ca un hotar între mine și prietenia ce îmi zîmbise și mă mîngîiase pentru întîia oară...

Capitolul XIX

O NOAPTE DE POMINA

Scara de la pod nu era la loc. A fost necesară o echilibristică, nu ușoară, ca să ajungem sus. Fana mi s-a urcat în cârcă și i-am simțit, o clipă, pulpele tari strângându-mi mijlocul puternic. În urmă, una din pulpe, dezvelită, în efortul pe care-l făcuse fata ca să-mi pună piciorul pe umăr, mi-a mîngîiat obrazul, rotundă, mă-tăsoasă și caldă — așa cum o dorisem în visul cu febră ce mă chinuise în fiecare noapte din primăvara de atunci...

Uitasem cu desăvîrșire taina ce ne chema în pod și cum Fana îmi încălecuse grumazul, am simțit parcă lipită în ceafă, o dogoare ce mi s-a scurs repede în trup și m-a înfiorat pînă în tălpi. Nu am mai fost stăpîn pe mine. Am făcut cerc cu brațele, în jurul genunchilor rotunzi și am început să-i sărut, o pulpă și alta, tremurînd. Incercam un sentiment muzicalizat în mine, de risipire în atmosferă și de limpezire — acea limpiditate rară a clipei tot așa de rare ce smulge soarele din nori, după furtună, și-i adună lumina în stropii mari de apă rămași, pe crengi și pe frunze, din ploaia care a trecut.

Fana mi-a înfipt degetele în păr, înfiorată, și s-a dăruit, câteva momente, sărutărilor mele.

— Lasă-mă, acum ! Hai repede sus...

În vîrfuri, pe umerii mei, Fana a ajuns pînă la ușa podului, s-a prins cu mîinile de pervaz și cu o singură smucitură în sus, ca o pisică, a reușit să pună un picior în gura de întuneric de sub acoperiș. Victoria ne era asigurată, mai ales că, în gura podului, Fana găsisese, parcă anume lăsată acolo, o frînghie de rufe. Fata a legat un capăt de o grindă iar celălalt mi l-a zvirilit jos. Nu mi-a fost greu să mă urc, prins cu amîndouă mîinile de frînghie și cățarat cu picioarele pe zid, ca o dihanie.

În pod era întuneric compact. Aveam impresia că ar fi necesar, ca în apă, să întindem mîinile înainte, cu palmele lipite și apoi să le desfacem în lături și spre spate, ca să ne deschidem drum prin beznă. Dus de mîna de Fana, care îmi recomandase, în șoaptă, să merg în vîrfuri, ca să nu ne audă cei de jos și să tac, mă împiedicam de boarfe și mă loveam cu capul de grinzi. Cu fiecare izbitură, Fana își apăsa gura pe palma mea, pînă la sufocare aproape, ca să-și poată stăpîni rîsul. Mi s-a părut o veșnicie drumul pe care l-am făcut, de la intrare pînă la locul de pîndă, în întunericul acela material, în tăcerea de mormînt, apă-sătoare, ce mi se scursesese, prin ochi, în toată făptura. La un moment dat, am simțit-o pe Fana tresărit lipită de mine, căutîndu-mi capul, bijbîind cu palmele prin beznă, ca să mi-l întoarcă apoi, cu mîinile nesigure, tremurînd, spre umărul stîng.

Undeva, aproape sau cine știe unde, în imperiul acela al neființii, în care noi rămăsesem parcă singurele vietăți, după un cataclism, se aprinseseră două lumini rotunde, metalice, sfredelitoare.

Fana, care mă convinsese, de câteva ori pînă atunci și în împrejurări destul de critice, că nu e fricoasă, nu-și putuse stăpîni clănțanitul dinților.

— Ce-o fi asta, Iacov ?

Mă întrebasese cu o șoaptă albă, bîlbîită.

Frica îmi împrumutase o putere pe care o bănuiam uriașă. Am rămas, nu mai știu cât timp, stană, atent să prind cea mai mică mișcare a dușmanului cu priviri de vis rău, să-i înțeleg intenția, din cel mai imperceptibil zgomot, din cea mai ușoară apropiere. A doua zi, cu siguranță, cei de jos ne-ar fi găsit tot acolo, prinși în brațe, cu ochii holbați spre locul în care se aprinseseră luminile cu spaimă și săriți din minți, dacă dușmanul cu priviri rotunde și sfredelitoare nu ar fi sfîșiat întunericul cu o miorlăitură prelungă, lugubră, ca să dispară apoi cu un singur salt, pe lângă noi, ca un duh rău.

Fana a suspinat, ușurată, cu trupul tot în destindere.

— Ptiu! O pisică... sări-i-ar...

Lac de sudoare și abia acum tremurînd de spaima prin care trecusem, am scrîșnit:

— Gașperița! să știi că mine o omor...

Fata nu mi-a răspuns.

Nerăbdătoare să ajungă mai curînd la locul știut, de unde o să vadă tot ce se petrece în casa simigiului, cu Maro și cu altcineva, fata m-a împins înainte, să continuăm drumul în întuneric, mereu împiedicați de boarfe și loviți de stîlpi sau de grinzi. Bîjbîiala asta prin noapte, spre o țintă ce aveam impresia că se află tocmai la celălalt capăt al lumii, mă obosise și îmi răsucise nervii. În fața ochilor, deschiși în beznă mari pînă la durere, ca să pot distinge ceva înainte, îmi jucau flăcări albastre, roșii și galbene, toate pornind dintr-un punct și desfăcîndu-se apoi, ca o floare uriașă, în erupții de forme și culori uimitoare. Uneori, mi se părea că, în întuneric, se înfiripă o palmă ce amenința, cu fiecare clipire instinctivă, să mă lovească peste frunte. Palma, invizibilă dar simțită în haosul negru, la fiecare pas amenințătoare și cu fiecare pas mai terorizantă, mă desfigurase. Mă pipăiam, cu gîndul, în întuneric, așa cum mă reflectam atunci în mine: cu corpul strîmb, răsucit de încordare, și cu figura ca o mască de lut crud, lătită prin apăsare...

Nu bănuiam că distanța din fundul curții și pînă la poartă poate fi așa de mare, așa de nesfîrșită, cînd o parcurgi prin întuneric și nesiguranță.

— Unde dracu mă duci ?

Țipasem, nestăpînit. Fana, prinsă de umăr și scuturată brutal, a scîncit.

— Au, sălbaticule, nu vezi c-am ajuns ? Uită-te jos la picior...

Simțisem, sub talpă, un capac de scînduri, prin care simigiul, fără îndoială, se urca din casă în pod. În tratutul capacului erau cîteva puncte luminoase : nodurile de la scînduri, scoase de Fana, altădată, ca să poată privi, prin găurile rămase, în casa greului.

— Culcă-te pe burtă — îmi șopti fata — și uită-te prin gaură. Da' să nu țiți, nebunule, și să nu fugi, că — pe urmă... ai să vezi...

Lîngă mine era o Fană pe care nu o cunoscusem încă. Fata care se roșise și refuzase să-mi arate piciorul, cum o rugasem, mai sus de genunchi, tremura lîngă mine acum, toată scuturată de dorință, cu cămașa desfăcută larg la piept și lunecată pe umeri, cu fusta roșie resfrîntă mult în sus, ca să nu o murdărească de praf, cînd s-o așeza. Deosebeam, în întuneric, linia armonică a șoldurilor sărutate numai de soare și albul de vis al pulpelor, pe care le știam, de curînd, mătăsoase și fierbinți. Sfătuindu-mă cum să mă așez jos și cum să privesc prin gaura cu lumină, fata îmi mușcase sfîrcul urechii sau îmi aplecase capul, să-mi apese obrazul și să mi-l mîngieie, lunecîndu-mi-l pe sînul mic, rotund, cîrnos, zvicnitor — ca și cum ar fi fost închisă în el o pasăre cu zbateri egale și puternice ca să spargă colivia și să se elibereze.

Trăiam un vis halucinant, într-o atmosferă de fantastică genună, alături de o Fană lubrică, nerușinată, oricum bizară, și îngînam mereu, surd, incapabil să-mi readun gîndurile să mă regăsesc, să pricep limpede unde sînt și ce-i cu mine, cu ea, cu noi :

— Ce faci, ce facem, ce faci ?

Dar Fana îmi apăsa capul, spre capacul de scînduri, să văd și să nu țip, să nu fug...

— Taci, Puișor-mic și prost — asta e ceva care doare și face bine...

Ne uitam culcați pe burtă și alături, prinși de mină, strins, încelestat.

În casa simigiului începuse, de asemenea, un ceremonial lubric, bizar, sălbatic și frumos, țipător ca o lumină crudă înfiptă în ochi.

Goală, răsturnată în pat peste flori și dantele, mai albă și mai perfectă în năvala de păr ce-i îmbrățișase coapsele și șoldurile, ca un aur topit, Maro se părăsise cu desăvîrșire, într-o atitudine de totală contopire, în extazul ce-i furase privirile umede, adînci, pline de strălucire inumană.

Tot așa de gol, dar scheletic, strîmb, arătare cu picioarele diforme și capul mare, clătinat pe gîtul șperietor de subțire, Tino se plimba cu pași egali în jurul patului pe care se crucificase grecoaica, el însuși într-o atitudine de extaz, spunînd în grecește, într-un ritm anume, elegiac, poate un „cîntec al cîntecelor“ închinat formelor sculpturale în care „nici o vină nu găsisse“, poate o rugăciune păgînă — oricum, un simfonic sufletesc în adevăr transfigurător, care începuse să-l îmbrace pe simigiu într-o haină luminoasă, ce-l înfrumuseța, îl diafaniza, îl imacula. Era, în glasul lui Tino, cînd adorare, cînd chemare pătimașă, cînd închinare și renunțare consolatoare, cînd elan în intraripări de sălbăticiune a creștelor ascunse în nori.

Maro, ca în orice oficiere mistică, da răspunsuri în același ritm elegiac, cu brațul întins în chemare pătimașă ori frînt, ca o aripă obosită, în renunțare.

Uitasem de mine, de Fana, de pod — de lume și de casa cu nebuni.

Visul necrezut mă furase pe un nor plutitor, legărilor. Cîntam fără voia mea, ca Tino, și-o ascultam în suflet pe Fana, cîntînd ca Maro. Eram, tot, un cîntec în mine și pretulindeni iar podul se luminase —

parcă ascultam puii de rîndunică în cuiburi, ciripind în somn și sub aripa caldă.

Dar lumina în care se petrecuse, pînă atunci, ceremonialul acela păgîn, în care trupurile se investmîntau și se sanctificau în cîntec, se micșorase, fără să prindem de veste, Glasul lui Tino se făcuse din ce în ce mai aspru, iar răspunsurile femeii tot mai scurte, mai țipate, mai sălbatice. Maro începuse să se convulsioneze peste flori și dantele, să întindă brațele tremurătoare și să cheme — ca totul să se transforme, în curînd, într-o imagine halucinantă, dezgustătoare și rară: lingă patul femeii apăruse, gol de asemeni și athletic, unul din ilfoveni, nu știam care din ei, dar, cu siguranță, „celălalt“, care — abia acum înțelesesem — nu avusese nevoie să se culce la rînd, cu Sultana și Domnica.

Ilfoveanul a pus un genunchi pe pat, s-a aplecat spre Maro, i-a petrecut palmele pe sub coapse și a ridicat-o spre el, încet, ca pe-o povară fragedă, ușoară, scumpă. Un moment s-au privit în ochi și aproape, muți, nemișcați, ca în urmă, la o poruncă lăuntrică pe care numai ei știau s-o asculte, să se cuprindă cu brațele, strîns, puternic, brutali. O dată cu țipătul animal al trupurilor încleștate și rostogolite pe covor, lumina s-a stins și — în întunericul deplin care se făcuse, l-am auzit pe Tino țipînd, guițind, miorlăind și topăind în jurul celor ce oficiau dragoste.

Am fugit, împleticindu-mă prin întuneric, scuturat de oroare, plin de dezgust și murdar — pe mîini, pe figură și pe suflet — de toată murdăria umană pe care o privisem.

Mă oprisem în ușa podului, să-mi umplu plămîinii cu primăvara de afară...

Capitolul XX

DEȘTEPTARE FĂRA CUVINT

Dormisem fără spaime și fără vis.

Cînd m-am deșteptat, însă, în lumina plină a soarelui ce inundase sala, și-am înțeles că va trebui să mă scol, azi ca și ieri, dar cu un suflet mult mai fărîmițat, și să mă amestec în lume, în viața cum o știam, din casa cu nebuni, ca să ascult, oriunde, măscări, și să văd, pretutindeni, o mascaradă la fel, am simțit o scîrbă de mine și de tot ce mă înconjura, o strepezire în tot corpul, o sete ca o arsură în suflet, de liniște și nemișcare, o dorință mulă și crîncenă de întoarcere în somn fără vise — ca să nu mai mă deștept...

Mă usturau ochii de lumină. Pleoapele mi se lăsară grele, umflate. Am înțeles, în aceste momente de legănare în prag, că sufletul doare, că există și doare. Aveam impresia precisă că mi-e sufletul risipit și nu știam cum să-l adun. Mă ustura, în toată risipa lui, sub frunte și în îngemănarea genelor, în zvicnetul ca o părere al inimii și în arsura buzelor.

Tata avusese, cu cîțiva ani în urmă, hulubi. Unica și marea lui pasiune. Toamna, cînd începeau ploile reci, și iarna mai ales, amorțeau de frig puii golași,

cărora aripa porumbiței nu mai voia să le fie adăpost. Tata, în fiecare dimineață, îi aducea în casă, mulți înțepenii și pierduți, alții cu viața rămasă în ei ca un grăunte. Pe aceștia din urmă, îi lua în palme, îi apropia de gură și sufla asupra lor, cu toată căldura plămînilor, a răbdării și a dragostei lui pentru sufletul, mic ca un fir de praf, al zburătorului de mîine — pe care tata, de cele mai multe ori, reușea să-l fure morții.

Unde era Puișor-mare, acum, să-mi adune sufletul în palme și să mi-l încălzească, făcător de minuni, ca pe un pui golaș de „cînipiu“ sau de „belgian“ ? Puișor-mare, care avea să urce în curînd la cer, cu toți hulubii în palme și pe umeri, să-i ducă prinos lui Dumnezeu și să-i rămîină Lui, tovarăși în eternitate...

Nu mă deșteptasem, atunci, pentru prima oară, cu dezgust în mine și de mine, de tot ce mă înconjura. Mă încercase descori, îndeosebi toamna și iarna, cînd era vreme urîță și știam că am să stau în casă, să mă prostesc privind, fără gînd și fără rost, cu nasul lipit de geam, cum se tîrăște și se zbate, sub amenințarea brațului ridicat al barierei, prin noroi sau în lapoviță, în burnița toamnelor sau în viscol, viața mică și aspră a cailor mărunți în hamuri de sfoară, a căruțașilor și a hamalilor, sentimentul acela de nedumerire, de răsucire a sufletului și de refuz, de inutilă întoarcere în viața altei zile, în care nu mă aștepta nimic nou, nimic frumos, neașteptat, revelator.

Fuga pe maidane era fugă de dezgustul din mine și de viața cum o știam, din casa cu nebuni. Toată mahalaua era o casă cu nebuni.

Mă convinseseră anii, în trecere, de acest adevăr dureros. Mă încăpăținam, stînd de vorbă cu Fana, deseori, să fac o deosebire, să trag un hotar între imperiul copiilor și mahalaua oamenilor cumsecade și serioși, cărora mama mă obliga să le sărul mina, deși-i disprețuiam profund, organic. Dar, în toate acele dimineți de tristă întoarcere din vis, aveam ceva de care să mă prind, un motiv de învioreare : știam că voi evada

în larg, pe maidan, unde voi fi stăpîn pe mine și liber să-mi aleg jocul și isprăvile, animal mic și zburdalnic, fără întrebări și nedumeriri. Era suficient s-o aud pe Fana cîntînd, ca să mă regăsesc și, înviorat, să sar de sub plapumă, să-mi leg strîns brăcinarul larg al pantalonilor și să plec, cu tovarășa de mîină, pe maidan — amîndoi îmbujorați și sprinteni, în soarele pe care-l bănuiam numai al copiilor și al mărăcinilor.

Soarele, însă, în dimineața aceea, după somnul fără spaime și fără vis, nu răsărise și pentru mine. Cîntecul pe care-l ascultasem, ca să recunosc, după un efort, glasul Fanei, în loc să mă învioroze, mărise și mai mult dezgustul din mine și refuzul întoarcerii în casa cu nebuni. Imi amintisem, abia acum, isprava din pod și toate imaginile din noaptea de pomină și oroare mi-au trecut, cu o repeziciune uimitoare, prin fața ochilor inutil strînși și apăsați cu podul palmelor. Ca să nu le mai văd, am scuturat capul și m-am răsucit, scîncînd, în așternut. Incercasem să fug, să mă ascund de mine, cum mă strînsesem, tremurînd, sub plapumă.

— Puișor-mic și leneș, care doarme la ora asta! Copăcel, dragul mamei, că mîine sînt Floriile. Auzi, Puișor-mic, au venit fetițele cu Lazărul.

Auzisem aproape, ca o scuturare de clopoței, glasure mici, cristaline. În monotonia exasperantă din casa cu nebuni, era în sfîrșit ceva atrăgător, frumos, nou — frumos pentru că era nou, neșliut, mai prețios cu cît fusese mai nebănuț, mai neașteptat.

Acum mă chema ceva la viață.

Am zvîrlit plapuma de pe mine și am fugit la ușă.

Fetițe cu beteală și voaluri albe, mai albe în soare, cîntau, prinse de mîină, în cerc, vestind învierea lui Lazăr — el, unul singur care înviase...

Cum stam, cu ochii mari și umezi, în fața copiilor cu cîntec și joc vestitor de credință și minuni, am avut impresia că mi se scutură flori de măr peste suflet — sufletul meu, aplecat spre pămînt și fraged, ca o ramură de salcie.

Capitolul XXI

POPAS SĂRBĂTORESC

Mă regăsisem, în atmosfera duminicală a căminului, între cutioare și orașe de carton, copil — un Puișor cu gânduri și joacă fără vină, odihnitoare.

După prînz, bătrînii au jucat un tabinet. Tata se descălțase și sta grecește în pat. Mama trăsese un scaun aproape. Aruncasem o pernă, între amîndoi, ca să aibă pe ce întinde cărțile. Scriam tablele, într-un catastiv ca al ofticosului de la birt și controlam, privind cărțile amîndurora, ce figuri erau, jos și în mîinile partenerilor. Tata juca oarecum neatent, ca să omoare timpul. Mama, dimpotrivă, voia neapărat să cîștige, ca să-l oblige pe Puișor-mare, în final, ca unul ce pierduse partida, să intre cu capul sub masă și să strige „cucurigu“ sau „nu știu să joc“, de trei ori — ceea ce însemna o umilință gravă, deoarece, recunoscînd că „nu știe să joace cărți“, renunța la un prestigiu cu care, orice bărbat din mahalala, care se respecta, ambiționa să se împăuneze.

Pentru că aveau și bărbații din casa cu nebuni și din mahalaua cu nume rușinos ambiționi și prestigii personale.

Gore, de pildă, avea renume de om serios. Bucălan, potcovarul de lângă grajdul fabricii de alături, era recunoscut și respectat ca un neîntrecut mîncător de ardei iuți. Potcovarul turna o lingură de ardei roșu pisat, la o farfurie de ciorbă. Stîrcu rămăsese invincibil la cărți, iar Palër știa, mai bine ca orice gospodină harnică, să facă surcele și să aprindă focul cu un singur chibrit și fără gaz turnat în hîrtioara cu cenușă. Era deseori pomenit, ca o pildă de om economicos, un oarecare Modîrlă, din mahalaua cărămidarilor, care nu mîncea pe zi decît un sfert de pîine și o prună, jumătate la prînz, restul seara. Toți, însă, ambiționau să adaoge la gloria lor personală și prestigiul de buni jucători de cărți. Tabinetul fusese decretat joc serios, de familie și de oameni respectabili. Stosul și „treizeci și una“ erau stricăciune de cafenea, pentru cartofori. Rișcă jucau numai căruțașii, hamalii și sacagiii, iar barbutul, adus de curînd în mahala de simigiu, le pasiona îndeosebi pe Sultana și Domnica și în genere pe cucoane — fiind un joc curat și distractiv, deoarece nu cere multă deșteptăciune și încordare.

Tata nu se împăunase cu nici una din aceste glorii cîștigate scump și păstrate cu sfințenie, uneori din tată în fiu. El era tîmplar mecanic la fabrică și Puișor-mare acasă, pentru mine și mama. Altceva nu-l interesa.

— Să mă lase-n pace cu nimicurile lor. Imi ajung necazurile și frămîntările mele...

Nu era Puișor-mare un singuratic, un ursuz, o inimă acră de om, cu care să nu poți face o glumă. Dar se convinsese, ca și Ivan, că între el și mahalagii nu era posibilă o apropiere.

— Nu știu cum, dar e ceva care ne desparte...

Tata învățase tabinet de dragul mamei, ca s-o mai distreze. Nu știau, ei și nimeni în mahala, ce să facă cu o sărbătoare. Mahalagiii se pomeniseră ucenici, prin fabrici și ateliere, și îmbătrîniseră muncind. Viața lor adevărată era la fabrică, în muncă. Acasă veneau

numai să mănînce, să injure nevasta sau s-o îmbră-
țișeze și să se culce. Duminica nu știau ce să facă.

— Of, de-ar trece și sărbătoarea asta...

Unii plecau la cîrciumă, să se îmbețe ieflin cu țuică
și să nu mai știe nimic, pînă a doua zi, alții se plictî-
seau de moarte acasă și se certau cu nevestele. In-
cheiau săptămîna, după temperament și împrejurare,
cu o păruială casnică sau cu o tăvălire strașnică, de
la cîrciumă și pînă acasă, prin praf sau mocirlă, după
anotimp.

Tata, între scandal și cîrciumă, prefera să-l cheme
pe gospodin rusu la o cafea și la o parolă despre „ce
mai e nou în țara rusienească“, sau să joace un tabinet
cu mama, pe cîte cinci parale sau pe „cine pierde cîntă
cucurigu“. Făceam un haz așa de mare, cînd îl ve-
deam, voinic cum era, intrînd cu capul sub masă, că
Puișor-mare, de multe ori, se lăsa dinadins bătut la
cărți, numai ca să ne audă rizînd plin, din toată ini-
ma. În după-amiaza aceea de Florii, odihnitoare, tata
juca neatent, spre deosebire de mama, care combina
cărțile de joc, pentru figura pe care o avea în mînă,
numărînd fiecare punct cu degetul, băbește.

— Puică dragă, pînă să aduni matala pe opt și cu
cinci, trece baba cu colacii...

Mama se oprea din numărătoare, păstrînd degetul
udat pe limbă, pe punctul pînă la care socotise și se
uita la tata, care vorbea, cu superioritate.

— Dacă ești dumneata mai firoscos ca mine și știi
să aduni ca pe apă, de ce pierduși dama, adineauri,
aruncînd-o jos ca un gîscan cu fundă la gît, în loc s-o
iei cu șapte ochi și cu șase?

— Păi de, nevestă, vorba lui Gore : „Carte parșivă,
domnule...“

Se inserase fără să prindem de veste. Tata cîntase
de cîteva ori cocoșește și recunoscuse, cu capul sub
masă, că nu știe să joace cărți. Victorioasă, mama re-
nunțase să-și mai piardă timpul cu un partener așa
de slab. Aprinsese lampa și trecuse în sală, să pună
masa.

Tata, în fiecare după-amiază duminicală, închipuia un joc pentru mine. Tabachera era un lup — un cocoș de hirtie : o capră — un nasture : o varză. Dunga adîncită cu palma, prin mijlocul pernei, era o gîrlă.

— Așaa, Puișor-mic, hotărîse tata. Asta e gîrla și aici, pe un mal, ești matale, cu o capră, un lup și o varză. Vrei să le treci pe celălalt mal. Buun. Da' în barcă — să zicem că cutioara asta e barca — nu poți trece o dată decît tu și varza sau numai tu și lupul. Acum, Puișor-mic, noi știm că dihania de lup o mănîncă pe capră și căprița mănîncă varza. Cum faci matale să le treci pe cîte una dincolo și să le ai pe toate tefere ?

Mi se păruse ușoară dezlegarea și am răspuns imediat, cu ifos.

— Trec înlîi varza, să n-o mănînce capra.

— Bine-ar fi, dar rămîne dihania de lup și o mănîncă pe capră.

Mă încredinșasem, atent, cu ochii la tabacheră, la cocoș și la nasture. Problema, abia acum, începuse să mă intereseze. Nu știu cît am stat cu fruntea în palme, căutînd o dezlegare. Cînd am ridicat-o să răspund, bucuros că reușisem în slîrșit să trec varza și lighioanele două pe celălalt mal, fără nici o pagubă, am zărit-o pe Fana peste umăr. Sta pe scaun, în locul mamei și se uita la mine, fix, cu un surîs imperceptibil pe figură.

De la isprava din pod, nu ne mai văzusem și nici nu căutasem să ne întîlnim. Se ridicase, între noi, de atunci, o stavilă : un sentiment încă nelămurit, de jenă, de spaimă sau de repulsie — de oroare, pentru tot ce văzusem, sau de reciprocă imputare, pentru fapta rușinoasă pe care am comis-o privind ca răufăcătorii, în casa simigiului. Oricum, Fana, pentru mine, era acum fata care mă luase de mîină și mă dusesese în pod, să-și dezgolească pieptul și șoldurile lîngă mine, fără rușine, să vibreze patimă, să aspire patimă, să-mi apese obrazul pe sînul ei tare, plin, cîrnos, rotund și mic, care se ceruse strivit, frămîntat, mușcat — să

FERICIRE

mă aprindă cu promisiuni, amețitoare și să-mi aplece apoi capul spre gaura din capacul podului, ca să văd, în toată splendoarea și toată murdăria ei, mascarada împreunării dintre Maro și unul din ilfoveni, în fața bestiei scheletice și încovrigate, care juca, guița și miorlăia, în spasmul erotic pe care i-l dăruia gîndul că un flăcău athletic și frumos îi fecunda nevasta.

Dar, fără voia ei, Fana îmi pricinuisese o altă mare amărăciune. Mai înainte de a ne urca în pod, așteptînd la poartă să văd cînd trage grecul oblonul la simigerie, vorbisem cu ilfovenii, mă jucasem cu ei, simțisem cum îmi suride, în mîna ce mi-o întinseseră, la despărțire, prietenia — și începusem să-i admir, să-i iubesc. Acum îi pierdusem pe amîndoi.

Ilfovenii erau la fel cu toți oamenii cumsecade și serioși din casa cu nebuni. Nu era nici o deosebire între flăcăii cu mustăcioară blondă și Gore, Tănăsică, Safta, oloaga, Mădălina picior-de-lemn, simigiul și țatele din sobor...

Îi plînsesem cum se plînge la mort și-i înmormîntasem, alături, în suflet — așa cum o plînsesem și o înmormîntasem și pe Fana.

Sora mică a fetelor cu nerușinări în văzul tuturor și profesiune nocturnă nu mă înțelesese.

În adevăr, o rugasem o dată, cu o privire în care scăpărase dorința, să-mi arate piciorul gol. Simțindu-i în noaptea aceea de pomîna carnea fierbințe și mătăsoasă mîngîindu-mi obrazul, îi îmbrățișasem, nestăpînit, picioarele, și-i sărutasem pulpele, cutremurat de o poruncă lăuntrică. Totuși, în pod, în timp ce Fana mă chema, cu fiecare dezgolire, și mi se dăruia, cu fiecare cuvînt, am simțit în mine un dușman sau un frate, care țipase, oripilat în fața trupului gol, și se încrîncenase în refuz — în refuzul brațelor de a îmbrățișa, în refuzul cărnii de a dori carne, în îndărătnicia cu care imaginea ce mă obsedase odinioară refuzase să mi se contureze în fantazie și să mi-o înflăcăreze.

Dușmanul acesta, pe care abia a doua zi îl desco perisem în mine și-l recunoscusem: frate bun, îmi aplecase de câteva ori capul pe umărul fetei și suspinase în mine, o dată cu mine:

— Mi-e dor de tine, Fano și nu știu cum mi-e dor...

Acum știam — îl înțelesesem, ne înțelesesem: o doream pe Fana, goală și pură în toată superba ei perfecțiune, ca în anii copilăriei, strălucind în soarele stăvilărilor și despicând aerul, ca o săgeată și ca o arătare de vis paradisiac. O doream, imaculată prin renunțare la orice podoabe, pentru ochiul care s-o vadă și să n-o umilească, pentru gândul care s-o pipăie fără s-o atingă, pentru sufletul care s-o admire, s-o cînte și să i se închine — poate așa cum se închina, în una din pozele pe care o văzusem la Ivan, împăratul tuturor rușilor, la picioarele domniței din vis...

De unde răsărise, în noaptea de pomină, lângă mine, făptura întunericului, fata nerușinată, lubrică și arzînd în beznă ca o făclie a dorinței, Fana care știa că palma înfiptă în trup și răscolind, frămîntat, carnea încinsă, e „ceva care doare și face bine“? Unde era Fana de odinioară? Murise și ea, poate, o dată cu soarele, alături de Ciuf-Ciufulici, între mărăcini...

N-am înțeles ce mai căuta vedenia din pod lângă mine, în atmosfera aceea sărbătorească a după-amiezii duminicale, în care tata cîntase „cucurigu“ iar eu încercam să trec un lup, o capră și o varză, peste o apă pe care palma lui Puișor-mare o adîncise în albul de madipolon al pernei.

Îmi îngropasem fața în palme, să n-o mai văd. Dar fata a vorbit.

— Nu-i, greu, Puișor-mic. Faci așa: treci dincolo de gîrlă capra, că lupul nu mănîncă varza. O lași pe mal, te întorci, iei varza, o treci dincolo, dar ai grijă să iei capra înapoi, ca să nu mănînce varza, pînă vii tu să iei lupul. Așa care va să zică: ai trecut varza, dar te întorci cu capra înapoi, o lași pe mal și treci acum lupul pe malul cu varza. Pe urmă, revii să iei capra

pe care o lăsaseși adineauri, fără teamă că lupul o să mănince varza și treci pe celălalt mal și cu ea...

Bătuse din palme, veselă de ispravă, și rîsesese, ca un răsfaț pentru mine...

— Gataa ? A văzut Puișor-mic ?...

Tresărisem : vocea cristalină de odinioară, rîsul limpede al copilăriei. Nici urmă de glasul întretăiat de patimă, din rîsul acela nerușinat cu care îmi zgîriase sufletul, în întunericul de infern al podului...

Am întors capul repede și am privit-o, drept, atent, fără să clipesc, în plină figură. Mi se păruse că totul fusese o mistificare și voiam s-o surprind, s-o descopăr, sub cea mai ușoară tresărire, în cel mai ascuns licăr al privirii, în cea mai imperceptibilă cută a obrazului, pe sălbatica din pod.

Mi-a surîs Fana de altădată.

— Ce mai faci, Puișor de patrușpre'ce ani ?...

Mă întrebasese sincer, candidă, angelică, cu ochii, cu toată figura, cu mîinile și cu tot trupul — ca și cum nimic nu se înlîmplase...

II

Maro, idolul din vis

Capitolul I

MOARTEA STA LA PINDA IN BARIERA

Săptămîna Palimilor începuse cu post, cu vreme frumoasă și cu presimțiri.

Pornisem, pe drumul calvarului ce ne-a fost scris să-l îndurăm în această săptămîna sfîntă și bogată în nenorociri, încă de duminică seana. Nici nu ne așezasem bine la masă și am fost smulși din casă de sirenele fabricilor din împrejurimi.

Cînd am ieșit afară, cerul era un rug.

Flăcările mistuiau magaziile de mărfuri de lingă depoul de mașini.

Strada era din nou un furnicar al demenței.

Mahalagiii plecaseră, cu copiii de mîină, spre locul incendiului. Alergau buimaci, tremurînd și numai în cămăși sau cu o țoală aruncată pe umeri și țipau, se chemau pe nume, se ciocneau în neastîmpărul orb ce-i cuprinsese și se încăierau fără motiv. Sirenele fluierau mai prelung acum, crescînd panica — o explozie cutremurase geamurile. Oamenii se trîntiseră, ca la o comandă, în praful străzii, copiii începuseră să plîngă speriați, nevestele țipau cu mîinile înfipte în păr și nu știau încotro să fugă — bunicele se închinau și bosco-

rodeau rugăciuni, ca să aibă grijă sfinții de mahalaua cu nume rușinos și s-o scape de prăpăd.

Numai cerul era senin și sus.

Șovăisem, pentru întâia oară, la poartă. Eram obosit de tot de acest spectacol halucinant și ridicol, deoptrivă, în tragicul lui orb. Sirenele nu mai mă impresionau. Fuga de turmă rătăcită prin întuneric, a mahalagiilor, mă indispusese. Incendiul nu mai mă interesa. Spectacolul acela magnific al flăcărilor și al distrugerii nu mai mi-ar fi spus nimic.

Mă întorsesem în casă bombănind.

— Să le ia dracu de fabrici ! Să ardă toate o dată, pînă-n temelii și să mă lase, să ne lase-n pace...

Necăjit, mă plimbam de colo pînă colo, cu plînsul stăpînit.

— Poftim : nu tu casă, nu tu masă, nu tu sărbătoare. Nici un pic de odihnă, de liniște ! Iar a plecat, săracu Puișor-mare, nemîncat. Cine știe cînd se întoarce, ud, obosit, flămînd...

Nu mai mă putusem stăpîni și țipasem, la mama și la Fana, lovind cu pumnul în masă.

— Să-i ia dracu de patroni, cu fabricile și cu magaziiile lor ! Ce ne pasă că le ard lor averile ? Să ardă, pînă-n temelii ! Să cînte buha, la miezul nopții, pe ruine...

Mama încremenise.

— Maică Precistă, da' de ce strigi matală așa la noi, Puișor ? Ce sintem noi vinovate, dacă...

Mă rușinasem și mă certam, în gînd. Recunoscusem, în mine, că mama are dreptate. De ce bătusem cu pumnul în masă și strigasem la ele ? Pe toți ne apăsa blestemul la fel. Crescusem și eu, sub soare și în neguri, cu tristețile și revoltele lor. Bătrînii, însă, avuseseră timp să învețe să tacă, să se resemneze, să sufere fără murmur.

Fana, care mă privise tot timpul nemișcată, mi-a înțeles gîndul și mi l-a spus tare, cu dojană.

— Răule! De ce-o mai necăjești, săraca? Las-o-n pace, că nu-i mai încap amărăciunile în inimă și nu mai are lacrimi să le plîngă...

Plecasem afară, umilit în mine și vesel că fata bună de odinioară o apăraseră pe mama și o mîngîiaseră. O dezmierdasem și eu pe bătrînă, prin mîna, prin cuvîntul cald, învăluitor, al tovarăsei de vis și de isprăvi.

Fana rămăsese în casă cu suflet din sufletul meu, lîngă mama și sub ochiul de monstru, triumghiular, din icoană.

Strada era plină de gură-cască. Fabricile continuau să cheme ajutor, să deștepte mahalalele vecine și să le precipite, turme tot așa de oarbe și de demente, spre locul sinistrului. Se auzeau goarnea pompierilor, se întretăiau glasuri surde, departe. În toate geamurile jucau, cu resfringeri repezi, limbi de foc.

Mă înfiorasem, fără veste, și mă pomenisem fugind prin mijlocul străzii, slăpînit de o presimțire: îl lăsașem pentru înflia oară, pe tata, să plece singur la un incendiu, să urce pe scări de pe care ar fi putut să alunece, cu capul în jos, sau să umble pe acoperișuri ce amenințau, dintr-o clipă în alta, să se prăbușească în flăcări, cu pompieri, cu tulumbe și cu norocul copiilor rămași pe drumuri...

Mă amestecasem în lume și îmi făcusem loc cu un umăr împins înainte și lovind cu pumnii, întrebaseră, căutasem, trecusem prin cordonul jandarmilor, îl strigasem pe nume, mă smulsesem din mîna unui gardist, care se încapățîna să mă întoarcă la cordon — eram în sfîrșit lîngă tata, pe un vagon de marfă împins pînă sub acoperișul aproape ars, al uneia din magazii.

Acum nu mai mi-era frică de nimic, convins că simpla mea prezență îl apăra de orice pericol. Inger păzitor, alături, îi sta dragostea mea — o dragoste peste care, mă încurajam singur, nici o flacără și nici o nenorocire n-ar fi putut trece.

Dar îngerul negru își filfiise aripa peste jocul flăcărilor.

Doi hamali fuseseră uciși de explozie. Pompierii îi culcaseră alături, pe câteva lăzi goale. Oamenii se uitau la ei, cu ochii mari, fără cuvînt, poate fără gînd. O femeie alerga, numai în cămașă, printre pompieri, ca o arătare, țipînd, și n-o întreba, nu avea nimeni timp s-o întrebă de ce țipă și pe cine caută.

Au să afle, mîine, cînd vor scoate, de sub grinzile arse și prăbușite, un trup negru, de nerecunoscut, răscuit în flăcări.

Magazia de mărfuri, veche, de scinduri, arse se pîna în pămînt.

Ne întorsesem acasă în zori, mergînd pe lingă ziduri, cu pasul rar, încovoiați, uzi, flămînzi, murdari de fum.

Mama și fata ne așteptaseră, palide, cu cearcăne la ochi, zimbitoare și bune.

— Dar tu, fato — întrebăse tata, uimit că Fana ră-măsese toată noaptea lingă mama — pîna la ora asta să nu te duci să faci nani ?

La masă, adormisem cu lingura în mîină, ca să-i visez pe hamalii uciși și să-l întreb pe tata, plimbîndu-mă cu el de mîină prin orașul din poza lui Ivan, de ce sînt oamenii săraci și de ce mor crîncen și fără folos — ca gîngăniile.

Cînd m-am deșteptat, a doua zi, pe la prînz, toată casa cu nebuni era în fierbere.

Trenul surprinsese la barieră o lucrătoare cu copilul în brațe. Femeia fusese mutilată, plodul scăpase ca prin minune. Acum sta în picioare, între linii, și chema, cu mîinile întinse: „mama, mama“ — în timp ce acarii adunau bucăți de carne de pe traverse și de sub roțile locomotivei.

Vrăbioara, care văzuse cum se întimplase nenorocirea, se lovea cu palmele peste față, povestind — de spaimă, de milă, de oroare.

Ascultasem, cu fruntea îngropată în perne. Fana suspina lingă mine, mușcînd șorțul. Imi venea să plîng, să urlu, să dau cu pumnii în zid. Incepuse să

se umple paharul și în mine. Mi-am ascuns capul sub crucea brațelor și-am plîns, fără lacrimi.

Gașperiță apocaliptică, locomotiva își făcuse datoria. Copilul de pe linie, rămas singur pe lume, plîngea în mine ca vrabia : cip-cirip, ca să-l omagieze pe Dumnezeu, care ne înscrisese fiecăruia, în frunte, un destin...

Toată casa cu nebuni se adunase în jurul Vrăbioarei, s-o asculte, ca în urmă să comenteze, să ofteze și să plîngă. Pentru unii, era de vină trenul, care trece ca o nălucă prin barieră și nu mai ai timp să fugi, cînd îl vezi venind — pentru alții, vinovată ar fi fost nenorocita pe care o ciopîrtise locomotiva, pentru că nu se uitase pe unde merge.

Numai Tănăsică filozofase : „Ceasul rău, coană, ascultă-mă pe mine...”

— La urma urmii, toți sîntem datori c-o moarte ! oftase cineva, cu resemnare.

— Așa o fi, da' vezi că omu-i al dracului — continuase spălătoreasa, cu ochii întorși dușmănos spre Tinca oloaga — crede că n-are moarte ! Tu-l vezi cu un picior în groapă și el, sări-i-ar ochii, tot nu se lasă ! Roade dușmănia în el, roade-l-ar viermii o dată, să mai scăpăm de-o pacoste...

Safta țiganca a înțeles de cine e vorba și-a început să se lamenteze.

— Aia e, soro, aia eee... că tu ești femeie cinstită la casa dumatăle și vine dușmanca și bagă intrigă la bărbat, că te culci cu nu-știu-mai-cine și nu-știu-mai-cuum...

Țiganca se trîntise jos și se jeluia ca la mort, trăgîndu-se de păr și legănîndu-se, de la mijloc în sus. Sultana și Domnica intraseră repede în casă, pufnind de rîs. Vrăbioara își adusese aminte că mai sînt cumețe în mahala dornice să afle cum se întîmplase nenorocirea de la barieră și să plîngă. Plecase, durdulie și tristă, cu pasul mic și grabnic, să bată la altă poartă. Tănăsică, filozof, ridicase din umeri, convins că lacrimile, mari și plînse ușor, ale țigăncii, nu în-

vie morții și nici nu-i cumițesc pe cei vii ! Intrase în birt, scuișind, nu mai înainte de a lovi o dată cu pumnul în zid — o dovadă că e trist și înjură, în gînd, de papucii Maicii Domnului. Lîngă Safta rămăsese nu-mai Mădălina picior-de-lemn.

Plîsul țigăncii fusese molipsitor pentru ea.

Spălătoreasa se așezase alături de vecina jalnică și începuse să-și dezgroape morții toți, cu lacrimi și o chemare la fel cîntată, parcă pe o singură coardă de contrabas.

— Pătru-al mării, Pătru... Toderăș al sorii, Toderăș... Și iar Pătru-al mării, Pătru...

Ascultînd cum plîng femeile două, mă simțisem umilit — o umilință pe care am înțeles-o mai tîrziu ; mă duruse gîndul că suferința omenească poate să se manifeste în forme așa de hilare.

Fana mă chemase lîngă ea, pe gard, să văd ce se petrece la barieră.

Știam — la toate nenorocirile de cale ferată se întîmpla la fel.

Se aduna mahalaua, în jurul bucăților de trup puse una lîngă alta și ascunse sub un sac : capul laolaltă cu picioarele și cu inima smulsă printre coapse de botul locomotivei. Lîngă mormanul acela de carne, cu siguranță că un hamal sau un căruțaș milos, cu frică de ce va fi după moarte, cumpăraseră și aprinsese o luminare de ceară, în timp ce cantonierul, superstițios, arunca, înjurînd, cu pietre în cîini, ca să nu-lase să lîngă sîngele de pe traverse ori să înfulice o bucată de carne uitată, cum se întîmpla deseori, între șine.

Plutea în atmosferă, în aceste momente, ceva ca o filfiire și ca un zvon.

Locomotivele fluierau cu sfială. Se anunțau, parcă, una pe alta, înfiorate, că iar a fost frînt, sub botul cu gratii, un cîine al vieții.

Păsările, în trecere — mai grabnică trecere acum — piruiau. Bănuiai că zboară să ducă veste tristă la cer.

Tremurau altfel pină și frunzele plopilor. Aveam impresia că le aud șoptind ca pe niște călugărițe cutremurate de spaimă, în ceasul monahal al amurgului violet.

Curînd, trenul avea să fluiere și să plece mai departe, cu un suflet nou, prins de coșul locomotivei și filfiind, ca un steag, în timp ce copilul va întinde pentru ultima oară brațele, după namila asasină, ca să cheme zadarnic: „Mama, mămica...”

* Tot ce urma era o știută și tristă poveste...

Mahalaua continua să răscumpere, săptămînal, cu moarte înfricoșătoare, codrul de pîine strîns și amestecat cu praf și păcură, în pumnul mîinii protestatate, smulsă din trup și zvîrlită, răsucit, alături de șina pe care osul strivit de roată lăsa numai o ușoară pulbere albă.

— Bine începem săptămîna — oftase mama — și încă săptămîna asta sfîntă! Azi-noapte foc și cîțiva morți în flăcări, acum nenorocire. Maică Precistă, după prînz și la noapte ce s-o mai întîmpla? Sfîntă mare și fără de moarte, izbăvește-ne de cel rău...

Mama prorocise, ca o buhă pe clopotniță.

Capitolul II

SAFTA S-A DAT HUȚA ÎN LEAGĂNUL DRACULUI

La plecare, Safta îl oprise pe Gore în prag.

Hamalul uitase să se pieptene și-i lunecase părul, de sub cozoroc, pe sprâncene, ca la un parlagiu.

Superstițios, omul se supărase că e oprit din drum și tocmai luni, pentru un nimic. Oricum, nu se împotrivișe ca nevasta să-l pieptene, convins și el că nu șade frumos să te duci la gară, om ce te afli, ca o haimana fără rost și fără simțire, mai ales când știi că o să ai de-a face numai cu conași, cu cucoane și cu domnișori.

— Ce focului, Gorică — îl certase țiganka, în șoapătă — că nu ești fleac de meșter, ca scirba de ungur, să pleci la sirvici cum o fi...

Hamalul așteptase docil, cu șapca în mină, ca la fotograf. Safta l-a încheiat la toți nasturii de la bluza albastră, i-a scos, peste guler, ca un fel de fundă, ciurcii roșii de arnici, de la cămașă și, alegîndu-i în cărare șuvițele aspre, a scuipat mult în palme și i-a netezit freza. În urmă, neobosită și tot grijulie, țiganka s-a lăsat pe vine și i-a lustruit cu un colț al șorțului bocancii — să-i facă lună.

Gore, surprins, înduioșat, intimidat, parcă, de atîta dragoste, înginase blind, zîmbind galesc.

— Ia lasă, mă nevastă, că n-au să mă facă ginere, la gară.

— Tu să taci — îl certase drăgăstos nevasta, holbînd la el ochii tulburi, bulbucăți de nesomn — eu o casă am și pe tine! Nu-s ca altele — continuase țigancă, arătînd cu un semn mic și numai de hamal înțeles, spre casa surorilor — alege-s-ar prafu de ele, că nu mă lasă-n pace...

— Da', dă-le-ncolo — încercase Gore s-o mîngieie, convins că nevasta avusese altă ceartă cu fetele oloagei — fă-te că nu le-auzi și intră-n casă.

— Nu le-aud eu, da' vezi că le-aude alții!

Prost, Gore nici acum nu a înțeles.

— Și dacă? Gura mahalalei? Dă-o la dracu de mahala, că gura lumii numai pămîntul o astupă! Vorba cîntecului: „Lasă lumea, neică, să moară și să facă haz“, vorbise hamalul, de astă dată el cu imputare în glas — numai tu să nu te dai huța în leagănul dracului...

Jocul începuse să fie periculos. Erau la un pas de mărturisire, deci de păruială crîncenă ori de împăcare în conștiință. Lași, s-au mulțumit amîndoi să rîdă și să se spioneze cu coada ochiului.

— Stai că era să uit, uita-m-ar...

Safta vorbise, scuturînd fire imaginare de praf, de pe umerii hamalului.

— A zis Palèr că dînsu, săptămîna asta, o să lucreze pînă la nouă seara, că fabrica lui are comenzi multe de sărbători.

Gore privise, gînditor, cu un singur ochi, ca un cocoș în soare, spre plopii în care se deșteptaseră, gureșe, vrăbiile.

— Și ce-i cu asta — întrebuse — ce-mi pasă mie de Palèr?...

Safta ar fi fost în stare să jure că nici ei nu-i pasă că slăbănogul o să lucreze încă trei ore în plus pe zi.

— Ți-am spus numai așa, omule, ca să... știu dacă-l

așteptăm cu masa și pe dînsu, sau... mîncăm singuri și-i oprim lui, în suferință?...

— Să-l așteptăm, fă Safto — hotărîse Gore, cavaler și milos — mai ales că săptămîna asta o să avem și noi, la gară, dever bun: se duc boierii în conced, de sărbători, care pe unde are și el rude și e familist.

Hamalul plecase alene, pe lîngă fabrici, spre gară. Il înduioșase, deopotrivă: grija cu care nevasta îl gălise și-i lustruise bocancii și destinul lui Palèr, condamnat să lucreze trei ore în plus, pentru cîtiva gologani, în iadul din turnătonie. Era, în această înduioșare a hamalului, un reflex al muștrării de conștiință. Față de amîndoi, recunoscuse Gore, se purtase urît. Se îndoise de credința țigăncii și de devotamentul fostului camarad de cazarmă, îi spionase, le urmărise fiecare gest, încercase să le răstălmăcească orice cuvînt și era gata să le crape capul cu barda...

Abia acum înțelegînd aluzia pe care o făcuse nevasta, în timp ce-i lustruia bocancii, la fetele oloagei, care „nu o lăsau în pace“, hamalul se certa în gînd că nu avusese curajul, încă din ajun, să spună toată tărășenia — mai ales că Safta și Palèr, de asta era convins Gore, înțeleseseră ce gînduri îl frămîntă.

Duminică, după-amiază, tustrei se încuiaseră în casă, că numai de mosafiri nu erau dispuși atunci, și nu scoseseră un cuvînt. Safta sta în odaia mare, pe pat, cu mîna la falcă și întoarsă cu spatele, fierbînd, gata să facă explozie, la cel mai mic cuvînt și să plîngă de ciudă pe el, bănuia Gore, că a fost un năntintol care se luase după gura lumii, iar Palèr ofta, din adîncul inimii, în sală, pe pat, lung și frînt de la mijloc, cu coatele pe genunchi și pumnii la temple.

Hamalul se plimba prin casă, în papuci și cămașă de noapte, și se uita la ei. Era trist, că numai el adusesese necazul în casă și-l încerca, în același timp, rîsul. Ii venea să ridă, nestăpînit, cu lacrimi și răsturnat pe scaun, de nevastă și de slăbănog, că erau proști și se ofticau pentru nimica toată.

Gore se apropiase de cîteva ori de Palèr, să-l tragă dezmiardător de păr, să-l îmbrățișeze și să-l roage să-l ierte că ascultase zvonul și-l crezuse capabil de o trădare care ar fi meritat, în adevăr, o lovitură de bardă în moalele capului.

„Mă, Palèr — plănuia hamalul să-i spună, după ce l-o îmbrățișa — iacă, recunosc, am fost un prost și un nemernic. O vorbă ca asta, mă, că ți se culcă nevasta cu altcineva, o crezi de oriunde-ar veni, că te frige la fिकाți oînd o auzi și nu mai stai să judeci. Am crezut și eu, mă, și m-a perpelit îndoiala și gelozia, de-mi simt inima, și acum, ca o bubă coaptă. Ba, o dată, ca să-mi fie și mai mare rușinea pe urmă, am venit acasă fără veste, să vă prind în ticăloșie și să vă lovesc la mir cu barda. Găsii numai un cîrd de muieri la taifas. Ce mai tura-vura, mă Palère, și tu, fă Safto, acum văd că n-a fost nimic și... hai s-o lăsăm încurcală și să ne împăcăm. De iazi încolo, mama din groapă să vină să-mi spună așa și pe dincolo de voi și n-o mai cred...”

Dar, de cîte ori se apropiase de Palèr, parcă i se uscau buzele. Trebuia în adevăr curaj pentru o mărturisire deopotrivă de durercasă și de umilitoare. Încercase, oricum, să-i convingă, prin felul cum le vorbea, blînd, zîmbitor, de toate nimicurile, prin hărnicia cu care aprînsese focul, în locul lui Palèr, și pusese masa, ca să n-o mai supere pe Safta, prin sticla de vin cu care făcuse cinste, prin glumele cu și fără haz pe care le spusese în timp ce mînceau, că el nu are nimic cu ei, că dimpotrivă se simte vinovat că le-a bănuț bună-credință și-i pare nespun de rău de tot ce a făcut.

Melancolic, după cîteva pahare de vin și cu gust de vorbă, pentru întîia oară privind în el ca într-o sîntînă limpede, Gore își recapitulase viața, o mîngîiase pe Safta și o binecuvîntase, pentru tot norocul pe care i-l purtase și pomenise, atunci, după mai mult de treizeci de ani de uitare, de Oană, de tatăl rob la vechil și mort de cine știe cînd, căruia — recunoscuse

hamalul, cu glasul umed — încă nu se învrednicise să-i dea un covrig, un merișor și o cană cu vin, de noromană, că i-o fi doame și i s-o fi ars gura de sete, pe cealaltă lume, săracu Oană...

Safta și Palër se priviseră lung, tot timpul, și tăcuseră, cu încăpăținare.

Gore se îmbătase, plînsese și adormise cu capul pe masă.

Luni, cu întâiul cîntat al cocoșului, hamalul a avut un semn de iertare. Cînd a deschis, alene și tulburi, ochii cirpiți de urdori, l-a văzut lingă pat pe Palër, lung și palid, cu o ceașcă de cafea în mină. Slăbănogul se sculase devreme și nu uitase să răscumpere, cum se pricepuse, dovada de frățietate și hărnicia cu care Gore, în ajun, despicasese surcele și făcuse focul, în locul lui.

— Cafeluța matală, nene — înginase Palër, bîlbîit, și așezase ceașca lingă tabachera neagră de carton presat, cu o figură colorată de rege pe capac, pe un scăunel tras repede lingă pat, ca să-i fie toate la îndemînă.

Gore n-a avut timp să se mire sau să articuleze un cuvînt de mulțumire. Palër plecase la turnătorie, mut, misterios, slăbănog și palid, fără să-l simtă cei din casă. Hamalul se uitase lung, prostît, cînd la ceașca de cafea, cînd la ușa pe care dispăruse chiriașul, în timp ce Safta, culcată încă lingă el, ofta din adînc și în somn, cu plapuma trasă peste cap.

Ofiatul nevastei îl sfredelise în inimă pe hamal. Țiganka încă nu-l iertase. Il muștra, din somn, cu o tristețe pe care nimeni altul, mai bine ca el, nu ar fi înțeles-o, în momentul acela. La plecare, însă, tot așa de surprins, Gore avusese alt semn de iertare: grija cu care îl gătise nevasta și-i lustruise, ca niciodată, bocancii.

„Tot bivol am rămas! oftase hamalul, pe drum, cu gîndul la țigancă. E adevărat că am liniștit-o, spunîndu-i că nu-mi pasă de gura lumii. A fost o mărturisire, dar și o amenințare, cînd i-am zis că: numai tu

să nu te dai huța în leagănul dracului! N-am făcut bine că i-am spus așa, da' nici rău — se încurajase singur Gore — că, la urma urmii, ca bărbat, e bine totdeauna să te știe muierea de frică. Bine a zis cine a zis că pe nevastă, cu ce a lăsat Dumnezeu s-o bucuri, dar cu ochii s-o bagi în răcori.“

Se deștepta, în hamal, bărbatul convins, ca oricare altul în mahala, că numai privirile crîncene și pumnul asigură cuminența, hărnicia și credința nevestelor...

Trecînd pe lingă zidul fabricii de mobile, Gore ascultase cîntecul infernal al mașinilor industriale.

„A dracului muncă — îi compătimise hamalul pe meseriași, generos ca niciodată — amară piine... Lucrezi în praf, te cîntă mașinile pînă-ți face balamuc în cap, măninci piine cu praf, bei apă cu praf, tragi în tine praf și cînd scuipi, simți surcele pe limbă...“

Oricum, apreciasse Gore, erau mult mai de plîns cei de la turnătorie.

„Sufletul lui Palër, săracu, o fi negru ca un fund de ceaun.“

Destinul fostului camarad de arme îl înduioșase iar. Se muștră, aspru, că nu se gîndise mai demult să-l scape de iadul cu cuptoare, cu căldură leșinătoare și fum.

Gore fusese o singură dată în atelierul în care lucra Palër și se cutremurase, ascultînd clopotul, ca în pîntec de animal apocaliptic, al cuptoarelor, și privind lucrătorii dezbrăcați pînă la brîu și murdari, pierduți în fum sau încovoiați, cum purtau pe umeri țiparele aburînd peste focul alb al metalului topit, clocotînd, sfîrînd, scînteietor.

Cînd a ieșit în curte, din sala cuptoarelor, Gore se oprise să-și umple plămîni cu aer proaspăt și-l binecuvîntase pe domnul Stîrcu, care-i asigurase un serviciu ușor, curat, în plină lumină.

Hotărît, Palër trebuia smuls din turnătorie și scos la aer, la soare — mai ales că slăbănogul, în ultimul

timp, se înverzise, se cocîrjase și începuse să tușească, sec, a colivă.

„Săracu, ar fi păcat să moară...”

Dar, în sentimentul acesta de sinceră compătimire pentru soarta lui Palër, a scăpărat, un moment și fără veste, indoiala. De ce nu-i spusese slăbănogul, în ajun, în după-amiaza aceea plictisitoare sau seara, la masă, că va lucra trei ore în plus, în Săptămîna Patimilor? De ce nu-l anunțase cel puțin dimineața, cînd îi adusese cafeaua la pat? Palër îi spusese, pînă atunci, ca unui duhovnic, necazuri mult mai mari. Nu ar fi avut nici un motiv, tocmai acum, să încerce să-i spună, prin Safta, un necaz așa de mic.

Gore se oprise, scuturat de un fior, cu ochii mari în gol: unic răspuns, la întrebări, îi apăruse în minte Lahu, scirba de „numărul patru”, să-i ridă-n nas, scărpinîndu-se în batjocură prin buzunarul spart al pantalonilor.

„Tu nu vezi, mă, îmbroboditul — vorbise Lahu, în gîndul lui Gore — că e minciună cu coadă, la mijloc? E sigur că nu le mai ajung îndrăgostirile pe furiș și cu frica-n sîn. Acum scornesc minciuna că are turnătoră comenzi ca să le rămînă încă trei ceasuri de nerușinare.”

Hamalul se pomenise fugind și se năpustise orb, clocotind, desfigurat, pe poarta turnătoriei — ca să iasă, peste cîteva minute, liniștit, fluierînd, cu șapca trasă pe-o sprînceană. Gore îl întrebuse pe portar, se convinsese: Safta nu mințise, turnătoră lucra, în Săptămîna Patimilor, pînă la nouă seara.

Acum știa precis ce o să-i răspundă lui Lahu. Avea o dovadă în plus că Palër e un om cinstit și un prieten devotat iar Safta o nevastă cum nu se mai află pe lume. Se isprăvisc cu îndoiala, cu frămîntările și cu minciunile. Hamalul era un om fără supărări, un bărbat stăpîn pe casa, pe norocul și pe nevasta lui, liber să cînte, cum i-o place și cît i-o dori inima, prin mijlocul străzii. Nu-i mai păsa de lume, de toți gură-cască și de toate lepădăturile orașului, care se opri-

seră în drum, să se uite, cu nedumerire și haz, după omul care urla, țopăia în jurul felinarelor și agita miinile în aer, nestăpinit.

Gore, nebun de fericire, oprise lângă el un covrigar și un bragagiu, și le da de pomană, trecătorilor, să fie morților și pentru sufletul lui Oană, marfa pe care o cumpăraseră cu doi pumni de gologani, de la grecul mirosind a brinză rîncedă și a gîndaci roșii și de la insul cu fes și șalvari, rumen ca un bigi-bigi și cu un suris ca o zaharica.

Ajungînd însă la gară, înviorat și împăcat cu el, mulțumit că îl săturase pe Oană de dincolo de prag, cu covrigi, cu bragă și cu dulciuri, Gore i-a văzut pe hamali strînși grămadă, pe peronul de la intrare, povestind și rîzînd cu gura mare. Pasul i-a șovăit. A presimțit că despre el vorbesc. Nu știa ce să facă. Ar fi fost poate mai cuminte să intre pe lângă oficiul poștal și să treacă, de la predarea bagajelor, pe peronul de plecare. Dar, ocolindu-i, însemna că fuge, că nu are curaj să le strige adevărul în față, pentru că se simte cu musca pe vârful nasului. Nu ar fi avut nici un motiv să fugă de ei. Acum, cînd se convinsese de credința celor de acasă, era — dimpotrivă — obligat să-i apere, să-l înfrunte pe Lahu și să-l umple de sînge, pe el și pe oricine ar fi îndrăznit să-i spună un singur cuvînt în răspăr.

Gore se apropiase de turma clevetitorilor cu pasul sigur, apăsător, hotărît. Dar hamalii tăcuseră deodată și împrumulară, risipiți, figuri indiferente. Lahu singur rămăsese înfipt în calea lui, cu mîna în buzunar. Gore s-a uitat la el liniștit, cu ochii mici. Calm, l-a prins de umăr, l-a smucit spre el, l-a scuipat între oohi, l-a dat în lături și a trecut mai departe, cîntînd, cu șapca trasă pe-o sprînceană. N-a mai stat să asculte amenințările pe care le striga „numărul patru”, în urma lui, cu gura strîmbă de ură. Lahu era liber, acum, să spună orice. Gore știa sigur că nu-i nimic adevărat. Toată gara, tot orașul dacă i-ar fi strigat în față că Safta se culcă cu Palër, nu s-ar fi clintit în

credința lui. Ar fi fost în stare să ridă de prostia lumii și să-i facă, orașului tot, cu tifla...

Omul, după întâmplarea cu Lahu, pe care-l umilise în văzul tuturor, ca un avertisment pentru oricine o mai îndrăzni să îngine un cuvânt de batjocură pentru nevasta lui, lucrase singur, harnic, îndărătnic, pînă la prînz, nepăsător de ura pe care o stîrnise în rîndurile albaștrilor, surd pentru toate șoaptele rele și amenințările pe care le prinsese, în trecere, de la un hamal sau altul. Amenințările nu-l înfricoșau, șoaptele rele îl făceau să ridă — un rîs nestăpînit, smuls din el și risipit în tot trupul, ca o înviorare.

Mîncase, ca să le facă dușmanilor venin, la un birt de peste drum de gară, feluri scumpe și se cinstise, răsturnat pe scaun, rîgîind de îmbuibare, cu vin, cu cafeluță și țigări de cinci parale una.

Se întorsese la peron, mai dornic de muncă, zîmbitor, ușor, cîntînd. Dar, după cîteva ore de alergare, de la intrare la garnitura trenului și de la vagon la trăsura conașului, cocîrjat sub geamantane, Gore simțise cum se adună oboseala, ca o furnicare, în genunchi, și cum urcă în el, ca o apă moleșitoare, învăluitoare. Se vedea singur, i se părea toată munca zadarnică și-l prinsese scîrba : de el, de oameni, de gară, de toată forfota plecărilor și sosirilor. Se întreba, pentru prima oară, încotro o fi plecînd tot furnicarul acela de lume și cu ce rost o fi venînd, mulțime tot așa de buimacă, la ducere ca și la întoarcere — de unde iese atîta omenire și ce duh necurat o împinge din urmă, ca pe-o turmă pestriță ? Fără răspuns în el și cu buzele arse, Gore a intrat în restaurantul de ultimă clasă, să cadă pe un scaun, greu, oftînd, istovit, și să ceară un pahar cu vin.

Damian era un om serios. Albaștrii îl ascultau și îl respectau. El făcuse de multe ori, „pace, între dobitoace“. Hamalii se certau, ușor și cu înverșunare, pentru orice nimic. Știau să-și fure mușteriii sau să se înșele cînd, lucrînd doi-patru laolaltă, pentru același călător, împărțeau bacșișul. Se luau de păr pentru

un gologan de aramă și își sfîșiau bluzele, ca să termine scandalul, abia răsufliînd și plini de sînge, în fața tovarășului ce știa să-i împace, cu un cuvînt de muștrare blîndă, ce-i rușina în adevăr pe beligeranți, și cu o nouă împărțire, egală pînă la para, a bacșii-șului cu bucluc. Dacă se întîmpla ca vreunul din hamali să aibă un necaz acasă sau cu vecinii, Damian îl ruga să-i spună, pe cinste și în conștiință, fără părtinire, tot ce se întîmplase și îl asculta atent, cu înțelegere, ca un duhovnic. Sfaturile pe care le da el erau păstrate cu sfințenie de hamali și se întîmpla să le prindă bine.

— Ce-a fost cu „numărul patru“, mă omule ?

Cînd l-a văzut pe Damian lîngă el, cu ochii umezi de bunătate, Gore a simțit nevoia unei descărcări de conștiință.

Așteptase un duhovnic, căruia să nu-i ascundă nici o cută a sufletului. Se voia ascultat, înțeles, îndrumat. Gore îl trăsese lîngă el pe Damian și-i povestise tot ce se întîmplase.

— Acum, cînd știu, cînd am văzut cum te văd și am înțeles cum mă înțelegi, că n-a fost altceva decît gura lumii la mijloc, nu mai rabd ! Azi l-am scuipat pe Lahu, da' mîine, dacă nu se astîmpără — să i-o spui asta — îl fac tocană cu satîrul și îl dau la oîni. Să se ungă cu sfîntul mir pe frunte ăla care i-a scos vorbă de ocară Saftai, cînd o fi să-l aflu...

Damian îl ascultase, îngîndurat. Suferise și el mult în viață, din pricina femeilor și a oamenilor. Suferința îl învățase să vadă limpede, cuprinzător, să pătrundă cu gîndul pînă în ascunzișul sufletului omenesc. El știa de unde vin necazurile tovarășului de muncă. Lahu singur îi povestise cum aflase că Safta se culcă cu Palër, în lipsa lui Gore.

Lîngă podul Izvor, pe malul stîng al riului cu apă dulce și galbenă, erau odinioară șase-opt case mici, cu bolovani pe acoperișuri, să nu fure vîntul tablele roase de rugină și desprinse din încheieturi de furtuni. În fața gardurilor de scînduri, într-o rînă, pe trotua-

rul celălalt, stau toată ziua cocoțați și alături, pe fiarele cheiului, olteni cu coșurile goale pe umeri, soldați, haimanale bătrîne și adolescenți vicioși.

Femeile apăreau în răstimpuri la porți, să schimbe glume porcoase cu bărbații de peste drum, să-i cheme cu promisiuni și să-i atragă cu dezgoliri repetate. Oltenii și soldații se tocmeau în gura mare și se înjurau amical cu prostituatele, ca să dispară apoi, unul cite unul, în întunericul greu mirositor al odăițelor cu un pat, o lampă și un lighean de tablă. Cînd se întorceau, după citva timp, în stradă, bărbații erau primiți de tovarășii de pe chei cu rîsete, cu batjocuri și glume ce zgîriau auzul rarilor trecători.

Sultana și Domnică lucrau în schimbul de noapte al stabilimentelor amoroase. Lahu o cunoscuse pe Sultana întîmplător, în bordel, și-i rămăsese credincios, încîntat de trupul plin ce i se dăruia întotdeauna cu dragoste. Se împrieteniseră repede și așa de sincer, că „numărul patru“ nu șovăise să se facă un instrument al răzbunării, în mîna ibovnicei lui săptămînale.

Damian nu ar fi crezut minciuna pe care o ascultase Lahu de la o destrăbălată ca oricare alta. Mai mult: dacă totul s-ar fi redus la șoapta cu care „numărul patru“ îi uimise și bucurase pe hamafii, tovarășul de muncă nu ar fi șovăit o clipă să-l apere pe presupusul încornorat, cu toată căldura de care ar fi fost capabil și cu tot prestigiul de care era sigur că se bucură printre albaștri.

Se pare, însă, că Damian afluase altă taină din căsnicia lui Gore, pe care nu o știa Lahu și n-o descoperise încă Sultana. Altcineva din gară, la un pahar cu vin, făcuse o mărturisire mult mai dureroasă pentru Gore, dacă ar fi ascultat-o. Damian, care era la o masă vecină, îl auzise pe acest altcineva din gară cum se lăuda că n-a rămas meșteșug al îndrăgostirii, pe care să nu-l încerce cu Safta, și n-a fost gust destrăbălat, pe care să nu i-l satisfacă țiganca.

Damian a înțeles că adevărul, spus fără înconjur, ar despica inima omului înșelat de nevastă.

— Gore nentule, eu recunosc că gura lumii e a dracului, că Lahu e un porc și Palèr un om cumsecade. Asta e una la mîină, mă, și istoria cu femeia, cu Safta și cu oricare din lume, e alta. Că, vezi tu: noi o cunoaștem pe nevastă numai de la brîu în jos. Ce diavoli ascunde în inimă și ce gărgăuni în cap, asta n-o s-o știi tu, sau eu și nimeni altul. La cine fuge cu gîndul, cînd o culci sub tine, pentru cine-i bate inima și pe cine-l vede în tine, n-o să afli nicicînd, cum n-o să afle dracul amnarul și gresia gospodinelor. Nuzic să-i pui vardist la inimă, da' nici să ai încredere oarbă în nevastă...

Damian vorbise rar, cu ochii în pămînt, bătînd darabana pe masă.

— Pacoste mare pe noi, cînd ne mușcă îndoiala din inimă. Rău e cînd te înșeală nevasta și n-o afli, da' e mai foc cînd o prinzi. Ce-am folosit eu, c-am prins-o pe Marioara? Stau de zece ani ca un cuc și-mi cîntă pustiul la cap, ca o cobe! O să mor, frățioare, ca un ciîne și n-o să aibă cine mă jeli — că rude n-am, copii n-am...

Gore nu și-a putut stăpîni plînsul. S-a sculat de la masă, fără cuvînt, și a dat buzna afară, pe un coridor, să nu-i vadă nimeni lacrimile.

Hamalii își încrucișau drumurile, cu pasul grabnic, încovoiați sub geamantane, cu valizele în brațe și cu sfoara pachetelor prinsă în dinți. Așa munciseră, asini sub povară, de cînd se știau și așa vor muri, mîncînd prost și ducînd dorul unui pahar cu vin, ca să adune ban lîngă ban, o avere de care n-au să știe sau n-au să aibă timp să se bucure.

— La ce bună și munca asta pe brînci? Tot cu o băncuță legală în colțul basmalei pleci pe lumea ialtă...

Gore era obosit, dezgustat. Spovedania lui Damian îl duruse. Se deșteptase cineva în el, care striga vieții ce clocotea împrejur: „Lasă-mă-n pace, mi-e dor de liniște, de odihnă, de reculegere — în ceasul acesta vreau să fiu numai al meu!“ Hamalul se ștersese cu

batista, apăsât, de la frunte la bărbie, ca și cum ar fi voit să adune toată oboseala prinsă pe figură ca o fuingine din turnătoria lui Palër, și plecase spre casă, încet, cu bărbia în piept, pe lângă ulucile negre din dosul gării.

„Asta așa e — oftase Gore — cum a spus săracu Damian : pe nevastă n-o cunoști decît de la briu în jos...”

Adevărul îl descurajase.

Scuturase capul, cu un gest de voință, să sperie gîndurile și să le zboare de sub frunte, ca pe un stol de vrăbii, și se pomenise, fără voia lui, mergînd repede, cu pasul mare, spre casă. Se oprise nedumerit, apăsînd cu podul palmelor ticăitul nestăpînit al inimii. Cine și de ce îi mărise și grăbise pasul ? Era devreme, sta aproape, acasă îl aștepta un tabinet cu Safta și altceva nimic. Se hotărîse să intre în prima cîrciumă, în fața fabricii de pe calea Plevnei, să asculte o vorbă, să închine un pahar cu vin, cu un cunoscut, și să mai întrebe ce se mai aude prin lume. Dar, în graba cu care pornise din nou, uitase de cîrciumă și se trezise, gîfîind, la poartă.

Sultana se uita la el, rezemată de zid, cu dispreț, poate cu milă, oricum cu neastîmpăr în priviri. Il așteptase anume, știa că are să vină sau era o întîmplare oarbă ? Pensionara bordelului de pe cheiul girlei i-a făcut semn să se apropie, cu degetul la gură și privind în curte, să n-o vadă cineva și i-a șoptit liniștită, fără să acorde importanță cuvintelor.

— Să nu te duci în casă, că Safta dumitale nu e singură.

Gore n-a înțeles, un moment, ce voia să spună Sultana sau i s-a părut că nu înțelege. Incremenise cu ochii albi la ea și nu știa ce să facă cu mîinile. Inghina, repetat, că Safta nu e singură în casă și se întreba, nedumerit, cu un sentiment curios de clătinare în el, dacă faptul acesta poate să aibă, în adevăr, o importanță — mai ales acum, cînd se convinsese că nevasta nu-l înșelase și nici nu e capabilă de așa

ceva. Aflase că, în lipsa lui, țiganca adună vecinele la o cafeluță și la taifas și nu se necăjise. Nu era o pagubă și nici mare stricăciune. „Nevestele — filozofase hamalul, înțelegător — nu sînt păsărele, să le închizi în colivii. Au și ele slăbiciunile și parigoriile lor.“

Gore ar fi fost dispus să ridice din umeri, cu ne-păsare, s-o asigure pe Sultana, liniștit, că nu are nici un motiv de supărare, dacă țiganca lui în momentul acela, stă de vorbă, în casă, cu o vecină. Il intrigase, însă, felul cum îi vorbise fata de la bordel, îl îngîndurase gestul mic și ascuns cu care-i făcuse semn să se apropie de ea și-l speriasse fulgerul mic ce-i scăpărase în priviri cînd îl anunțase că Safta nu e singură în casă. Era ceva suspect în surîsul cu buzele subțiri al Sultanei, în tremurul frunzelor de roșcov și în ciripitul vrăbiilor, în somnul picotat al calului mic de la sacaua oprită la pompă și în uitătura prostită a piciului ce sta în fața tăvilor cu brînzoaice rumene. Fără înțeles sau prea plină de înțelesuri i se păruse, acum, și graba cu care venise acasă, mai devreme ca niciodată : parcă-l luase cineva de mîină și-l adusesese, fără voia lui, pînă la poartă...

Hamalul se întrebese, pentru a doua oară, dacă Sultana îl așteptase anume sau era o simplă întîmplare că o găsisese afară. Privind-o drept, ca și cum răspunsul i-ar fi fost scris pe figură, Gore își adusesese aminte, nici el nu știa prin ce salt al gîndului, de Palèr. Slăbănogul, fără îndoială, se afla la fabrică, în ceasul acela al înserării. Turnătoria lucra pînă la ora nouă, muncă în plin clocot. Gore era sigur de asta. Ii spusese portarul, de dimineață, că firma are comenzi numeroase și o să toarne, zilnic, trei ore în plus, stîlpi pentru tramvaiul fără cai.

Hamalul a fost convins, un moment, că Safta nu poate fi în casă cu Palèr.

Dar îndoiala și-a făcut repede loc în inima lui. Dacă-l mințise omul de la poarta turnătoriei, învățat de slăbănog și în bună învoială cu Safta ? Nu ar

fi fost exclus, de asemeni, să facă ore suplimentare numai o echipă de lucrători, fără ajutorul hamalilor, deci și fără Palër. Oricum, încă nu era ora șase. Slăbănogul, prin urmare, nu plecase de la turnătorie. Nu ar fi putut să iasă pe poarta mare, unde se face control, dar nu-l împiedica nimeni să sară gardul din dosul turnătoriei și să vină acasă pe linia ferată, trecând prin spărtura gardului dinspre maidanul cu basculă. Incremenit și mic în fața fetei de la bordel și căutând un răspuns liniștitor atîtor întrebări, ce se ridicau lăuntric ca flăcările și-l usturau, Gore își reamintise cuvintele lui Damian :

„Pe femeie o cunoaștem de la briu în jos — nu zic să-i pui vardist la inimă, dar nici să ai încredere oarbă în nevastă...”

Gore simțise, silabisind în gînd adevărul spus de tovarășul de la gară, cum tremură și se stinge în el ultima fărîmă de încredere.

Sultana, care-l privise pînă atunci cum se frămîntă, cu o liniște diabolică, a înțeles că omul din fața ei a rămas fără reazem și n-a șovăit a doua lovitură — pe care a dat-o sigur, cu calcul și cu pricepere profesională.

— Adică... pe mine — ca să nu mai vorbim de lume, care află și ride — mie puțin îmi pasă dacă Safta dumitale e acum cu un ibovnic în casă ! Asta — arcuise fata de la bordel sprîncenele, convinsă că așa pare și mai nepăsătoare, o nepăsare plină de dispreț — ca să zic așa : te privește personal ! Nu zic, sînt proastă că-mi pare rău de matale, ca vecină — da' nici nu mă amestec, unde nu-mi fierbe oala...

Gore o întrebase stîns, alb, cu pămîntul legănat sub picioare :

— Palër ?

— Altcineva -- a ris Sultana — mai simandicos... Numai să nu încerci să intri, că mi se pare că au pus zăvorul, ca să nu-i prindă cineva...

Hamalul s-a năpustit în ușă, urlînd, a smuls-o, cu un brînci, sfărîmînd geamurile, din balamale, și s-a

pomenit, gîfîind, desfigurat, cu degetele încleștate în pragul dintre sală și odaia mare. Safta țipase scurt și se ghemuise, goală, după perne, iar domnul Stîrcu, nașul cu uniformă de postav, încremenise lingă pat, cu brăcinarul pantalonilor căzut pe ghetе și cămașa ridicată, cu amîndouă mîinile, într-un gest instinctiv de apărare și de falsă acoperire a goliciunilor, sub bărbie. Gore i-a privit o clipă, buimac, burta goală, păroasă, și zvicnetul bărbat și rotund de sub pîntec, și i s-a părut că vede crescînd din portarul de la gară o rimă uriașă, care-l încolăcește, îi pîriie oasele în strînsoare, i se face nod în jurul gîtului și-l atîrnă, ca pe un spînzurat, în cîrligul din mijlocul tavanului.

Recules din spaima ce-l îngălbenise, domnul Stîrcu își ridicase pantalonii și începuse să se îmbrace, bombănind o amenințare la fel.

— Haimana... am să te dau afară de la gară...

Prostit, dezarticulat, risipit cu desăvîrșire sufletește, Gore se prăbușise lîngă mașină, în sală, și plîngea, lovindu-se cu capul de scînduri.

— Cu matale, nașicile, n-am nimic — poți să pleci, nașicile, că n-am nimic cu matale...

Gore îl lăsase, în adevăr, pe domnul Stîrcu, să plece, dar, la poartă, Sultana și Domnica îl așteptaseră, ca să-i toarne un vas cu necurățenii în cap. Portarul țipase speriat și o luase la fugă, gonit din urmă de copiii din mahala, pînă la podul gării, cu huiduieli, cu rîsete și bolovani.

Cînd s-a întors Palèr de la fabrică, tîrziu, murdar și flămînd, a găsit-o pe Safta în vîrfurile patului, îmbufnată, legată la cap cu felii de cartof...

Gore plecase de acasă — nu știa nimeni unde.

Capitolul III

BLESTEMATA ZI A MAI FOST ATUNCI

Mahalaua aflase drăcovenia din casa hamalului. Șoapta zburase de la o poartă la alta, cu repeziciune, iar cumetrele se adunaseră pe bănci și scăunele, în plină stradă, să comenteze zgomotos, să ocărăscă pe Safta că a fost și a rămas o tîritură nesățioasă și să povestească, cu figura pudică și vorba nerușinată, în amănunt, scena dintre țigancă și portar, în momentul cînd a năvălit hamalul în casă.

Strada avea un aspect de iarmaroc — un adevărat tîrg al clevetirilor — în care fiecare suflet era o tarabă plină cu turta dulce a șoaptelor cu multe înțeleșuri, cu muzicuțele măscărilor sau cu stambele ieftine și colorate țipător, ale răutăților. Oricît de spart și de puternic ar fi fost glasul cu care Stanca-roiba încerca să-și domine vecinele, oricît de neastîmpărată voia să fie Bica-mărunțica și parcă în ciuda Raliței, care se agita pe scăunel și da din mîini, slabă și murdară în rochia ei cu volănașele înfoiate și de culoarea lîntiței, totul se pierdea în murmurul de stup uriaș al străzii, în pantomima unică a grupurilor de la porți...

Șoseaua Basarab, cu zidurile mari și fumurii de fabrică alături de casele mici, cu gardurile trîntite și cu cerul viu colorat, în fund, peste podul gării, de răsăritul apropiat al discului lunar, părea un decor imens de panoramă, în care se juca una din cele mai triste și dezgustătoare farse ale vieții.

Roșcovii sălbatici semănau, în ceasul acesta al în-gemării dintre zi și noapte, cu niște candelabre imense și întoarse, în care așteptam să se aprindă lumini colorate și mici de serată dansantă sub cort.

Firește, cele mai revoltate erau țatele din sobor, care o blestemau pe Safta crunt și porcos. Gore nu scăpase, de asemeni, de ocări. Femeile îl învinuiau că se purtase cu nevasta și ibovnicul de la gară ca un tont. Bătrînele erau de părere că hamalul trebuia să le toace capul la amîndoi, cu barda — în timp ce tinerele opinau că ar fi fost mult mai nimerit să-i măcelerească sub pîntec cu un brici, ca să nu mai aibă cum se îndrăgosti. O zvăpăiată, cu fantezie și ibovnici fără număr, țipase că s-ar fi dus pomina dacă Gore i-ar fi despuiat pe ticăloși și i-ar fi purtat, legați col la col, prin mahala, să-i înjure bărbații, să-i scuipe nevestele cumsecade și să facă haimanalele măscări cu ei, la fiecare răspîntie.

Oricum, mahalaua — care aștepta de mult un scandal — era în fierbere acum : se frămînta, se pasiona, trăia din plin...

Dar, în acest timp, în casa cu nebuni era o liniște suspectă. Bela se încuiase în odăița lui și renunțase să cînte la vioară, Ivan lăsase perdelele, iar Mădălina, deși se întunecase, nu avea curaj să aprindă lampa în casă. Noi mîncam tăcuți, copleșiți de întîmplare, cu tresăriri mici, de cîte ori ni se părea că auzim mișcare la ușă. Așteptam, din moment în moment, să se petreacă în curte ceva înfiorător. Liniștea de afară era deseori sfîșiată de rîsul nestăpînit, bucurat, provocător, al surorilor două, vesele pînă la nesimțire de victoria pe care o cîștigaseră.

Mama îngîna o tristețe cunoscută :

— Of, ce lume — în ce lume am ajuns să trăim...
Tata asculta risul de afară, ridica din umeri, descu-
rajat, ori se scutura, cu dezgust.

— Scroafe! Scroafe și altceva nimic...

Acum știam cine a fost matahala care-i ridicase papucii țigăncii spre tavan și-i lipăise de călcii, în seara cînd mă uitasem printr-o spărtură a perdelei, în casa hamalului. Mă bucuram că Safta fusese prinsă, eram trist pentru Gore și mă revolta risul, plin de nerușinare și cruzime, al fetelor de la bordel.

După-masă, Fana a venit la noi, chicotind, să ne povestească pățania țigăncii. Renăscuse, în ea, fata din pod. Vorbea cu o voluptate stranie în ochii întredeschiși, neatentă la cămașa ce se desfăcuse la piept și la fusta ce i se ridicase, cum sta pe pat, peste genunchi, și dispusă să repete, ca nevestele și țatele de pe stradă, cu figura pudică și gestul mai nerușinat ca vorba, toate măscările ce ocoliseră mahalaua.

Mă întrebam, ascultînd-o, cu același dor vag lămurit în mine, ca un ecou îndepărtat de muzică tristă și obsedantă : unde era Fana care-mi povestise, plină de dezgust, cu cîteva zile în urmă, ce pun la cale „scroafele tinere și porcii bătrîni“, fata care-mi plînsese cu capul pe umăr și se jurase că nu se mai întoarce în cocină ?

Am țipat, nestăpînit, lovind cu pumnul în masă, brusc răsucit în mine de ciudă, că nu o regălesc pe fata din vis și din viața de odinioară, și în egală măsură de revoltă și scîrbă, pentru toate nerușinările pe care le spusese, printre hohote zgîrietoare de rîs, în fața bătrînilor.

— Nu mai spune, spurcăciune! Taci din gură, că te bat!

O amenințam, pentru înția oară, și mă uitam la ea cu ochii scăpărînd. M-a durut gîndul că o ameninț și o privesc dușmănos — o durere pe care o încercam de cîte ori o vedeam pe Mădălina picior-de-lemn înfi-gînd mîinile în părul ei frumos, cu cărare la mijloc.

Dar Fana era străină de suferința mea și nu s-a speriat de amenințare. Venise din cocină, cu sufletul dezgolit și prins în toate mășcările pe care le auzise de la surori și bătrâni — era și sora mică, în momentul acela, o Tincă veninoasă și o Sultană fără rușine.

— Ce să le fac eu — mi-a răspuns Fana, sărind în picioare și vorbind precipitat, cu ochii închiși și în figura ca o mască — dacă sînt proști? Tu nu vezi că nici unul nu-i mai cu scaun la cap? Ivan face papuci de atlas pentru Maro — pentru aia care...

Incremenisem, lîngă masă.

Fana ar fi fost în stare să spună tot ce văzusem în pod, în noaptea aceea de pomină, ca să facă dovada că, în adevăr, Ivan n-ar fi mai deștept ca Gore, din moment ce nu era nici o deosebire între țigancă și grecoaică. Speriat că bătrînii îmi vor afla isprava și scos din fire de bestia mică și albă ce vocifera — în timp ce mama și Pușor-mare, surprinși, nu știau ce să facă și cum s-o împace — m-am repezit la Fana și i-am astupat gura. Fata a încercat, zbătîndu-se gemut în brațele mele, să se elibereze. Cum știam ce va urma, dacă o vorbi, nu mai mi-am dat seama de ce fac și, orbește, cu disperare, hotărît s-o reduc oricum la tăcere, i-am dat doi pumni în figură.

Fana s-a clătinat o clipă, amuțită, cu sîngele gîl-gîind din nas și s-a prăvălit la picioarele mele, mototol. Mama a țipat, îngrozită, și s-a grăbit s-o ridice, iar tata — pentru întîia oară în viața pe care o petrecusem alături și pușori — mi-a dat o palmă.

— Să ieși afară, să pleci de la noi din casă, măgarule, zurbagiule și asasinule!

Scena a fost așa de neașteptată și s-a petrecut cu atîta repeziciune, că nici eu singur, revenit după o clipă, smuls din virtejul ce mă amețise și stăpîn pe mine, nu am înțeles, precis, ce se întîmplase. Numai obrazul îmi era o flacăra. Palma pe care o promisem îmi rămăsese pe figură, ca o pată. Nu am putut să suport gîndul că Pușor-mare m-a lovit și m-am tî-

rit, cu pământul nesigur sub picioare, ținându-mă cu
mâinile de zid, de ușă, de scaune, pînă în sală.

O auzeam pe mama, ca în ceață și departe, bles-
temînd viața și norocul.

— Of, c-a dracului zi a mai fost...

Dar calvarul nu se sfîrșise.

Casa cu nebuni, furată tîrziu de un somn zbuciu-
mat, plin de spaime, a fost deșteptată în plinul nopții,
de un țipăt prelung.

Sărisem în picioare, buimac, în întunericul din sală.
Am avut impresia, un moment, că aud semnale de
alarmă. Am așteptat, incremenit în prag, nesigur. Nu
știam dacă țipase cineva sau mi se păruse, dacă fluie-
rau în adevăr fabricile. În curte, s-au precipitat pași,
cîteva umbre și-au întretăiat fuga, ca să ascult, în
urmă lămurit, chemarea disperată a țigăncii.

— Săriți! Săriți, oameni buni, că iar o omoară
cîinele, săraca...

Am înțeles: după ceremonialul erotic cunoscut, în-
cepuse un nou scandal în casa simigiului.

Afară era o noapte albastră de poveste orientală.

Chiriașii se adunaseră la ușa grecului, ca de obicei,
și-l rugau, milogi ca odinioară.

— N-o mai bate, domnule Tino, c-o omori, să-
raca... și e păcat...

Ilfovenii apăruseră la poartă, în locul știut, umăr
la umăr, glumind în șoaptă, rîzînd, nepăsători de
furtuna din casa stăpînului.

Am avut, atunci, o primă și mare nedumerire: unul
din ei era ibovnicul grecoaicei, îl văzusem din pod
cum o îmbrățișase. Ce taină, ce învoială se făcuse în-
tre slugă și stăpîn, ce mister mai presus de înțelegere
îl obliga pe flăcăul voinic s-o lase pe Maro martiri-
zată de coropișnița umană, neputincioasă și sadică?
Nepăsarea ilfovenilor începuse să mă revolte.

Eram convins că milogeliile vecinilor nu vor îndu-
pleca inima simigiului. Știam, de asemeni, că Palër,
Pascu și Bela vor încerca zadarnic să spargă ușa cu
drug de fier pe dinăuntru și în curmeziș. Gore nu era

acasă, să amenințe cel puțin, tata nu mai voia să se amestece, după cum spusese o dată : în țărița porciilor, iar Ivan nu învățase altceva decât să plîngă la icoană, ca să prindă glas după ce Maro n-o să mai aibă putere să geamă — sfîșiind întunericul cu un cîntec în care suferința lui nu ar mai fi avut nimic nou să ne spună.

Ivan mi s-a părut atunci, pentru întâia oară, slab, prost, ridicol. Îmi era silă : de el, de cei trei mototoli ce dau țircoale ușii, fără s-o atingă. Scena din casă, dintre mine, Fana și Puișor-mare, mă clătinase sufletește. Gîndul că, după cîteva luni de liniște, vom reîncepe seria scandalurilor săptămînale și a nopților de neodihnă și de teroare mă îngrozise.

Cu plînsul clocotind în mine, îmi venea să-mi înfig degetele în păr și să urlu ca un cîine prost la lună sau să-mi sfîșii cămașa și să le strig celor din casa cu nebuni — lor și vieții, laolaltă :

„Destul ! Nu mai pot să văd, nu mai pot să aud — nu mai pot să rabd...”

Tremurînd, plecasem spre poartă, să-i rog pe ilfoveni, să-i implor s-o salveze pe Maro sau să le țip în față toată scîrba, toată revolta, toată ura pe care mi-o inspirau.

Dar, după primii pași, m-am oprit surprins.

Ivan smucise ușa și apăruse lângă mine, uriaș, cu părul vilvoi și ochii tulburi. Rusul renunțase la icoană și se hotărîse să nu-și mai cînte durerea pe care nu i-o înțelesese și nu i-ar fi putut-o nimeni înțelege. Tino o martirizase destul pe Maro, în carnea lui Ivan, în visul lui de dragoste și în întruchipările din ceaslovul cu sfinte mucenice.

În casa simigiului s-a auzit o trosnitură, ca o sfărîmăre de scaun izbit în ziduri, iar Maro a țipat, pentru ultima oară, înnebunită.

Crescut în el și alături de noi, Ivan s-a repezit în ușă, cu umărul. Tăbliile au pîrîit și au căzut, dincolo, în casa simigiului. Cîrligul ce fixa drugul de fier a fost smuls cu ușurință, prin una din spărturi și rusul

s-a năpustit înăuntru. Incremeniseră toți chiriașii din casa cu nebuni, pe lângă ziduri, umbre. După o clipă de liniște, parcă o eternitate, Ivan a apărut în prag, cu Maro — goală — pe brațe. Tino se prinsese cu amîndouă mîinile de un picior al rusului și, tîrît ca un mușunache, se ruga printre sughituri de plîns :

— Lasă, Ivan — lasă nevasta...

Maro, pe brațele lui gospodin, în lumina lunii, era sculpturală și pură.

Capitolul IV

CASA CU NEBUNI — CASA CU NALUCI

Cînd a venit, în zori, chemată de ilfoveni, să vadă ce se întîmplase în casa cu nebuni și să ia o măsură care să pună capăt scandalului, Salomia a găsit toată mahalaua adunată la poartă și pe gardul dinspre maidanul cu basculă. În curte era un adevărat pelerinaj. Țățele și cumetrele, numai în cămăși, cum săriseră din plapumă, și în papuci, urduroase și nepieptănate, intrau la rînd, prinse de mîină și în vîrfuri, să vadă drăcovenia pe care o făcuse „omul cu casa mișcătoare”. Unele se speriau, cu palma la falcă, bătrînele suspinau de mila grecului, iar codanele se mușcau de mîină ori își astupau gura cu pumnii, să nu rîdă în hohot.

Salomia încremenise. Tabloul era de un pitoresc în adevăr crud. Simigiul, legat în curele și sfori de trunchiul mărului din fața atelierului lui Ivan, leșinase sau numai adormise, crucificat sub coroana de flori albe. Cum Tino era gol cînd îl smulsese rusul din casă, cineva îi legase un șorț dinainte. Era o imagine de un ridicol tragic. Te revolta, te înduioșa și te amuza, în egală măsură. Ivan, istovit, adormise pe pragul casei lui, încovrigat, ca un dulău credincios la picioa-

rele unei stăpîne. Prin fereastra deschisă, stăpîna se vedea dormind în patul rusului.

— Ce e asta ? întrebuse Salomia. Nu mai înțeleg nimic...

Ilfovenii au povestit tot ce se întîmplase.

Ivan, după ce o smulsese pe Maro de sub loviturile simigiului, o adusese în casa lui de scînduri, o spălase de sînge, o învelise în cearșaf și o culcase. Istovită, amețită de spaima prin care trecuse și de lovituri, gre-coaica adormise repede, un somn zbuciumat, cu tresăriri și gemete surde, de durere și oroare.

Tino, prins în brațe de vecini și dus la el în casă, să se astîmpere și să doarmă, pînă a doua zi, cînd — afirmase Ivan — va veni Salomia, să afle ce s-a întîmplat și să pună, într-un fel sau altul, capăt balamucului, se zvîrcolise și sărise din așternut, ca să revină la ușa rusului, furios, să-l amenințe cu spume la gură, ori să-l roage, plîngînd, umil, milog, să-i dea nevasta. Ivan l-ar fi lăsat să strige și să joace ton-toroii, pricolici și umbră cu ochii injectați, în jurul casei de scînduri. Dar, cu fiecare strigăt al lui, Maro tresărea în somn și se apăra, gemînd, tremurînd, cu brațele întinse, de bestia ce continua s-o terorizeze și în vis.

Scos din fire, rusul se repezise afară, la grec, să-l fărîme. Din fericire, așa cum îl ridicase pe Tino, prins de gît și de picioare, să-l trîntească de pămînt, Ivan și-a simțit brațele slabe. Simigiul, în mîinile lui, era o cîrpă, o otreapă cu lacrimi, brusc urît mirositoare. Pe rus l-a cutremurat scîrba : de gîngania pe care era s-o omoare și de el...

Abia acum își adusese aminte de porunca a treia din decalogul pe care-l învățase de la pușcăriașul frumos din Cotroceni : să nu ucizi pe oricine !

Cald murdar pe mîini, de pe pulpele moi, și tremurînd ca o piftie, Ivan l-a aruncat în țărîna pe simigiu și i-a rugat, pe Bela și Palër, să-l lege de măr și să-i astupe gura, ca să nu mai sperie somnul, și așa destul de chinuit, al frumoasei din adăpostul cald și sigur al

casei de scînduri — pentru că, a doua oară, dacă pune mina pe el, nu mai scapă cu viață...

Bela și slăbănogul au înțeles că sfatul e cuminte și s-au supus.

Tino, crucificat de mărul spre care Maro privise deseori, cu un dor nelămurit în suflet, se zbătuse în curele și sfori, morfolise cîrpa cu care îl legaseră la gură, obosise, lăsase capul pe un umăr, leșinase, sau numai adormise, un somn de plumb.

Ilfovenii asistaseră, tot așa de nepăsători, la patimile simigiului. Inclînînd fruntea, ca o renunțare din urmă, sub cerul ce se împodobise numai pentru el cu flori de măr, Tino îl blestemase, în amîndoi ilfovenii, pe același ucenic slab din fire, lepădat de trei ori de stăpîn, mai înainte de cîntatul cocoșilor.

Pudică, țigancă își desfăcuse șortul și acoperise goliciunile omului crucificat. Fapta o transfigurase.

Uitînd isprava cu portarul de la gară și rana pe care o adîncise în inima lui Gore, cu cîteva ore mai înainte, Safta avea atitudini și priviri de sfîntă cu nume uitat acum, apărînd cu năframa pe brațe în calea Omului cu suferința scrisă în început de veac, pe un drum în care umbrele celor de odinioară vorbesc romînește cu îngerii și-i dau binețe Atotputernicului cu trei măști pe figură : a Lui, a fiului sacrificat și a duhului sfînt — coborît în dimineața aceea, în chip de slăncuță, pe umerii țigăncii.

Ivan, satisfăcut că pricoliciul fusese redus la tăcere, se așezase pe pragul cuibului de scînduri în care își adormise visul, să aștepte, liniștit, împăcat în tonștiință și dîrz, ca o santinelă lingă comoara de care nu-i era nimănui iertat să se apropie, lumina soarelui și sfatul bun, de stăpînă și soră, al Salomeiei.

Vecinii, de asemeni, cu somnul speriat, se așezaseră pe scăunele în fața ușilor, să aștepte, nici ei singuri nu știau ce, poate o împlinire mai covîrșitoare sau o poruncă de la cineva de sus și de departe, liberatoare din atmosfera de blci și de sanctuar, pe care o imprumutase atunci casa cu nebuni. Dar, în aromi-

rea legănării între întuneric și lumină, cu înțtia trâmbiță a zorilor, chiriașii obosiseră. Pleoapele, grele de toată neodihna de peste noapte, se închiseseră fără voia lor — ca să surprindă soarele, peste o oră sau mai puțin, o priveliște rară.

Ivan adormise cel din urmă, iar ilfovenii, cumiți, plecaseră s-o anunțe pe stăpîna caselor.

O mahalagioaică venise, cum se luminase, să-și ia papucii dați în ajun la cîrpit. Cînd l-a văzut pe Tino atîrnînd, ca o arătare, de copac și pe chiriași adormiți în lungul peretelui și la fel, pe scăunele, cu bărbia în piept, femeia s-a speriat și a rămas cîteva clipe rezemată de zid, încremenită, mută, interzisă. Nu era sigură dacă vede în adevăr sau e prada unei vedenii scornită de un duh necurat, pe care cîntecul cocoșului nu-l gonise încă pe pustii locuri. Cînd și-a revenit, mahalagioaica a plecat spre poartă, în vîrfuri, prelinșă pe lîngă zid, de frică să nu deștepte vedeniile și s-o înconjoare, cu mirolăiturile și cu dansurile lor de iad. Ajunsă la poartă, însă, femeia a luat-o la fugă și nu s-a oprit pînă acasă, unde și-a chemat vecinele, peste gard, și le-a povestit, palidă, tremurînd, ce văzuse.

Zvonul s-a imprăștiat ca un miros nedorit, de la o stradă la alta, și toată mahalaua pornise, în pelerinaj, spre casa cu nebuni, să vadă, după cum afirmase cumătra cu papucii, ceva ce „nici nu gîndise“...

Salomia privise îndelung, aproape cu înduioșare, tabloul acela necrezut. Era liniște și răcoare, în aerul tare, limpede, înviorător, al dimineții. Vrăbiile, care se deșteptaseră de mult în plopi și pe sub streșini, nu începuseră totuși gilceava lor matinală, obișnuită, asurzitoare. Nici ele nu îndrăzniseră, parcă, să le strice tradițiilor din casa cu nebuni somnul. Salomia, de asemenea, ezitase să-și deștepte chiriașii. În șoaptă, ea îi rugase pe ilfoveni să-l dezlege pe Tino, ușor, nici să nu simtă, și să-l ducă pe brațe la el în casă, să-l culce.

Dar, scăpat din sfori și curele, Tino se prăbușise la pământ, gemînd, rîciînd pămîntul cu degetele. Abia avea putere să îngîne, ca o implorare :

— Stăpîna, stăpîna noastră — stăpîna...

Salomia, lîngă el, vorbise blind :

— Taci, Tino, că ai să scapi, în curînd, de necazuri ! Am să ți-o iau pe Maro, ticălos bătrîn — am să ți-o iau...

Era o amenințare crîncenă în glasul muzical al stăpînei, pe care numai ilfovenii au înțeles-o, cum rămăseseră, palizi și umăr la umăr, cu simigiul ghemuit la picioarele lor, în țărîna. Salomia le-a surprins tremurul ușor al buzelor, s-a încrunțat și i-a dojenit, pe amîndoi, cu o privire la fel.

— Doi flăcăi voinici ca voi și să lăsați o stăpîna ca Maro, bătută de un vierme...

Numai unul din ilfoveni a oftat.

— Aici e o poveste, e o taină la mijloc ! Cînd am s-o spun — dacă... Stăpîna ne rugase să nu ne amestecăm, cînd...

Ilfoveanul tăcuse, mai palid, cu ochii în pămînt.

Salomia își stăpînise clocotul lăuntric ca să poată spune, cu glas tot așa de blind, o amenințare la fel de crîncenă — pentru Ilfoveni acum.

— O să văd eu ce taină. Am s-o întreb pe Maro, o să înțeleg — poate că o să vă scap și pe voi de necazuri...

Ilfovenii au încercat, îngîinîndu-se unul pe altul, o altă apărare, dar Salomia nu-i mai ascultase. Le strigase, peste umăr, cu dispreț, nestăpînită.

— Slugi ! Slugi și nimic altceva !

Ivan tresărise în somn și se ridicase, uriaș, surprins, zîmbitor. Tot așa de zîmbitoare, cu recunoștință și dragoste de soră în privirile cu care îl învăluisese, Salomia s-a apropiat de el și l-a sărutat pe frunte.

— Gospodin, gospodin Ivan, ești un copil — un copil uriaș și drag...

Tîrziu, după ce Maro, îmbrăcată în grabă, plecase cu Salomia, în trăsura ce așteptase la poartă, spre

casa boierească din mahalaua Grantului, din care sora vitregă avea să pornească, spre alte orizonturi dar nu și spre alt noroc, Ivan intrase în casă, să se așeze pe scaunul mic și să înceapă munca, înviorat, cu mai multă râvnă. Dar, glasul Salomeiei rămăsese în el, ca o muzică: „Gospodin, ești un copil uriaș și drag!” Rusul îi îngânase cuvintele, de câteva ori, cu ochii închiși, și se înfiripase în el un început de cântec. Transfigurat, Ivan aruncase sculele cu care începuse să lucreze și s-a întors spre pat, să ia chitara și să spună coardelor cântecul ce urca în el, ca o fericire. În picioare, în fața patului, Ivan nu și-a putut stăpîni, însă, un strigăt: cearșaful păstrase conturul corpului sculptural al grecoaicei...

Rusul, fără să-și poată aduna privirile risipite pe cearșaf, a întins mîna, automat, spre icoană și a întors-o cu fața la perete.

Acum avea altă icoană la care să se închine.

Capitolul V

O FLOARE ALBĂ ȘI OTRĂVITORE

Mahalaua aflase — cum și de unde aflase, nu interesa pe nimeni — că Salomia se hotărîse să termine cît mai curînd cu balamucul din căsnicia simigiului. Pînă una-alta, se știa sigur că Maro nu se mai întoarce în casa cu nebuni. Tino primise ordin să se mute pînă în sărbători, să plece unde i-o place, cu tăvile lui de corăbioare, cu șirurile de covrigi și cu dovlecii copti.

— Capră rîioasă — strigase Salomia, de la balcon, la Tino, care încremenise la poartă, cu pălăria în mîină — să știi că te-ai șters pe bot de nevastă! Maro rămîne aici, la mine și... am să-i găsesc eu alt noroc. Pînă atunci, să nu te mai văd, să pleci, cu ilfovenii tăi cu tot. Fugi, ticălosule, și să nu te mai găsesc, pînă-n sărbători, în casa mea, că te spînzur cu capu-n jos de roșcovul din fața simigeriei.

Vecinii aflaseră, de asemeni, că ilfovenii, cînd li s-a spus porunca Salomiei, au rîs — ca să amenințe în urmă, întunecați :

— Tino o să plece, noi rămînem. Sau, dacă plecăm, mai luăm pe cineva cu noi. Oricum, Ivan o să rămînă cu buza umflată. Noi n-am fost slugi la Tino, pentru gologani. Am avut altă învoială, pe care a știut-o

Maro și n-o s-o mai afle nimeni. Asta e, că dacă plecăm, Maro o să vină după noi...

Fantezia șațelor și a cumetrelor din mahala era liberă, acum, să brodeze după plac, să închipuie întâmplări și să dezgroape taine. Ilfovenii, deși nu spusese nimic precis, în jurul înțelegerii pe care numai Maro o știa — înțelegere ce o legase, pe fosta stăpână, de slugi, sau numai de una din ele, pentru totdeauna, cu voia și poate după îndemnul lui Tino — neliniștiseră mahalaua și așățaseră, la culme, curiozitatea femeilor. Toate scornirile și clevetirile plecau de la o întâmplare pe care mahalaua nu o uitase, ca să-i afle, abia acum, un înțeles revelator. Se știa, anume, că ilfovenii apăruseră în casa cu nebuni în ziua când și-a adus simigiul nevasta tânără.

Adevărul acesta lămurise misterul din casa cu scandal. Acum se știa de ce și din pricina cui suferise Maro maltratările simigiului, se aflase taina, nepătrunsă doi ani, din căsnicia greului uscățiv și bătrîn.

Tino era compătimit, nevasta tânără și presupușii ibovnici ocarăți crîncen, de bătrîne și de bărbați. Dar, după cîteva ore, codanele din mahala și femeile tinere au redus la tăcere ura și clevetirile bătrînilor, schimbînd vîntul simpatiei generale. Marele vinovat, în cele din urmă, rămăsese Tino, care ar fi fost dator să nu se însoare, pricăjit și stors de vlagă cum era, cu o nevestă tânără, dornică de viață, cu sîngele clocotînd de neastîmpăr și carnea arsă de dorinți.

— Ce, fă — strigaseră codanele generoase la bătrîne — era să se suce Maro, ca o sfîntă Filoftee, numai ca să nu-l înșele pe brînzoiu de palicar? Cine l-a pus să se înhame la trup tînăr, cînd nu era în stare decît să-i morfolească în gingii sfîrcul țîțelor? Brava ilfovenii! Ea tînără, ei flăcăi, asta zicem și noi dragoste...

Isprava țigăncii lui Gore fusese uitată cu desăvîrșire, cel puțin deocamdată.

Mahalaua, după ce judecase căsnicia simigiului și stabilise vinovățiile, avea să răspundă, acum, la altă

întrebare : ce-i cu Ivan, de ce spusese ilfovenii că rusul o să rămână cu buza umflată și o să fluiera, ifiliu, după fosta nevastă a grecului ? Zvonul că Ivan ar fi fost, cu ani în urmă, când se întâlneau prin străinătăți, ibovnicul Salomiei, începuse din nou să preocupe mahalaua, firește în legătură cu ultimele întâlniri din casa cu nebuni.

Acum nu se mai îndoia nimeni că Safta avusese dreptate să afirme, cu opt ani în urmă, că rusul venise în țară convins că ibovnica de odinioară îl aștepta, cu parale și îmbrățișări. Ivan se făcuse cizmar, ca să înlătore orice bănuială a lumii și — mai ales — a pușcăriașului frumos din Cotroceni, de care, Salomia îi promisese solemn fostului ibovnic că o să scape cât de curînd. Dar, între timp, proprietăreasa se gîndise, femeie isteată cum era, că n-ar fi rău să-și păstreze amîndoi ibovnicii — pe Fane amant de casă și de lume, iar pe Ivan amant cu îmbrățișări furișe și îndrăgostiri repezi, gîfuite, chinuite, pe după ușile casei boierești de pe Grant, cînd era ibovnicul celălalt plecat, sau în întunericul chițimiei cu duh necurat, de cîte ori venea să-i încerce rusul papucii de atlas. Opt ani, apreciau mahalagioaicele, Ivan avusese timp să se convingă, deopotrivă, de primejdia jocului pe care-l făcuse Salomia, cu inima lui și a pușcăriașului frumos din Cotroceni și de nestatornicia sentimentelor ei. Obosit, scîrbit, convins că, în cele din urmă, jocul la care a fost supus de ibovnică opt ani o să aibă un final sîngeros, pentru că ar fi fost imposibil ca Fane să nu simtă, într-o bună noapte, că amanta îl înșeală, Ivan se hotărîse să termine, într-un fel sau altul, cu o dragoste de pripas.

Rusul o amenințase așa pe Salomia :

— Ori îl lași pe Fane, ori te las și plec în lume...

Salomia nu știa cum să scape de pușcăriașul frumos din Cotroceni și nu voia, pentru nimic în lume, să se despartă de Ivan, care era gospodîn și cu rude mari în țara moscoviților. Nu se împăca numai cu boieria pe care i-o asigurau casele ciocoiști din mahalaua Gran-

tului, trăsura cu doi armăsari murgi și slugile patru, pe care le pălmuia după plac și le da să mănînce o dată pe zi și numai de post. Ea voia să se simtă, cu fiecare îmbrățișare a lui Ivan, mai cucoană — visa să ajungă, prin dezveliri pe după uși și proptiri în zid, os moscovit — dacă nu împărătesc...

Salomia învățase din tinerețe, pe cînd era la Constantinopol — că nici ea, nu uitau să adauge vecinele, nu fusese o poamă mai bună ca nevasta simigiului — că rușii nu știu de glumă cînd spun o vorbă și nu se pricepea cum să facă să-l lege pe Ivan cît mai strîns de inima ei, să-l păstreze cu orice sacrificiu și în ciuda tuturor pericolelor ce o amenințau.

Cumetrele, în taifasul lor, erau sigure că Salomia, dacă ar fi avut o fată, nu s-ar fi sfiit s-o mărite cu Ivan, numai ca să nu-l piardă. Firește că nu ar fi fost ea singura ibovnică din mahala care și-ar fi făcut amantul ginere. Una din nevestele tinere, Paulina cu pistrui, pe care soborul din casa țigăncii o poreclise Cocoșel, fusese servitoare la o casă din centru și știa că, între boieri, schimbul de ibovnic, de la mamă la fiică și de la amîndouă la alte rubedenii, se face cu ușurința cu care ai întreba : ce mai faci — ca să ți se răspundă la fel și tușind a colivă : mulțumesc dumi-tale, sănătoșel...

Maro, care era frumoasă și prostănacă, după părerea cumetrelor, fusese sortită să joace, între Ivan și Salomia, rolul fetei de măritat. Boieroaica de pe Grant făcuse un plan minunat, pentru că — de acest adevăr era convinsă, acum, toată mahalaua — tărașenia cu scandalul din casa simigiului, voinicia neașteptată a cîrpaciului moscovit și crucificarea lui Tino pe copac fusese pusă la cale, în deplină înțelegere cu Ivan, ca să poată Salomia, a doua zi, s-o ia pe grecoaică la ea acasă, s-o descoasă, s-o încînte și să i-o facă plo-con rusului.

Ivan se învoise, bucuros că o să aibă încă o aman-tă, mai tînără și mai frumoasă, la jocul pe care-l în-

cercase proprietăreasa, fără să bănuje că, prin Maro, Salomia îl lega pentru totdeauna de fusta ei.

Vintul simpatiilor se schimbase din nou.

Tino era o victimă a boieroaicei iar ilfovenii, care-l amenințaseră pe Ivan că o să rămână cu buza umflată, împrumutau în fantezia tuturor aureole de trimiși ai cerului, veniți pe pământ să facă dreptate cu sabia, cu pumnii și poate cu o răpire misterioasă.

Era în egală măsură, în romanul acesta, pe care-l închipuia soborul țătelor, minciună și adevăr. Ori-cum, minciuna era mult mai frumoasă ca adevărul.

Salomia, în cele câteva luni de liniște, se convinsese că nu mai are nici un motiv să se amestece în căsnicia surorii vitrege, mai ales că, după întâmplarea din noaptea Revelionului, Maro nu se îndurase să-i trimită un cuvint de dojană sau de recunoștință pentru pumnul ce o scăpase de maltratări. Se bucura că reușise, cu atita ușurință, să astîmpere bestia mică și sălbatică, ascunsă în grec. Ivan, de asemeni, în tot acest timp, era fericit că poate să răscumpere ura de odinioară cu dragoste și umilință, bănuind că numai așa va putea să-l sugrume în el pe Cain și să se mîntuie de păcatul pe care-l gîndise numai. Tino rămăsese stăpîn la el în casă și ar fi putut să continue, fără supărare, ceremonialul păgîn de dragoste, pe care — alături de ilfoveni — numai eu și Fana îl știam și-l făcusem, ca pe o boală rușinoasă sau o diformitate a sufletului.

Dar, ultimul scandal deschisese din nou rănile și le adîncise.

Salomia o luase pe Maro acasă, hotărîtă să nu mai lase os din osul căpitanului Paminonda batjocorit de pumnul slugii de altădată. Porunca ei fusese deopotrivă de energică și clară: Tino să se mute cît mai repede din casa cu nebuni, ilfovenii să plece cu fostul stăpîn sau să se ducă, singuri, unde le-o place, iar Maro va rămîne sub aripa ei protectoare, o lună, un an, oricît, pînă i-o găsi alt noroc. Se gîndise, cum era și logic, la Ivan, pe care, în opt ani, învățase să-l apre-

cieze și să-l respecte. Rusul ar fi fost, în adevăr, după opinia lui Fane, un bărbat admirabil pentru sora vitregă. Ibovnicij din mahalaua Grantului se convinseseră, după spovedania din noaptea Revelionului, de dragostea fără margini a lui Ivan și erau siguri că, la prima întâlnire, Maro o să-l îmbrățișeze pe salvator cu o dragoste la fel și cu recunoștință.

Salomia și Fane stabiliseră, în amănunt, planul prin care voiau să asigure fericirea viitorului cămin. Ivan va fi ajutat să-și deschidă, în locul simigeriei, un atelier de încălțăminte, ca în oraș, cu firme, ucenici, lucrători și comenzi. Pe firmă trebuia să fie scris, neapărat: „Cizmăria meșterului Ivan — la căpitan Paminonda — reparațiuni și comenzi de lux“. Până la nuntă, care o să aibă loc, oricum, cât mai curînd, Ivan o să se mute singur la cizmărie iar Maro o să rămînă la Salomia, ca o fină frumoasă și cuminte. Ce vor mai face, după nuntă, încă nu stabiliseră.

— Mă rog, s-ajungem pînă acolo și vedem noi, pe urmă...

Maro, însă, din prima zi, îi deziluzionase.

Sora vitregă, la toate dovezile de dragoste ale Salomiei, care încerca să răscumpere, cu îmbrățișări și daruri, cei doi ani de condamabilă dezinteresare de destinul fiicei din flori a căpitanului Paminonda, răspunsese cu o privire speriată, străină și rareori cu un surîs vag. Sta ascunsă prin colțuri, mută, nu tristă dar nici veselă, absentă. Trăia cu gîndul în altă parte, sufletește nu o lega nimic de casa boierească din mahalaua Grantului și de oamenii ce o înconjurau, pînă la plictis, cu o dragoste pe care nu le-o ceruse. Fane se grăbise să-i spună — ca odinioară, lui Ivan — toată aventura căpitanului Paminonda cu Glicheria, văduva lui Iani, din Candia, iar Salomia, îmbrățișînd-o pe Maro, strigase, fericită, printre lacrimi:

— Surori! Sintem surori, drăguțe...

Maro se eliberase, cu un gest scurt, din îmbrățișare, și îngînase, absentă, privind afară, cu glasul alb.

— Nu știam că sintem surori. Mi se pare că ai fost bună cu mine — mulțumesc...

Salomia nu-și putuse stăpîni revolta.

— Cum, asta e tot ce ai să-mi spui, acum, cînd ne regăsim surori? Nici o lacrimă, nici un semn de bucurie, nici un sărut? Ce inimă de piatră, ce suflet de lighioană ai, progenitură a Glicheriei și a altcuiva nimeni?

Maro a ris, pentru întîia și ultima oară a rîs în fața Salomiei, cu un mîriit, cu capul dat pe spate și dinții strălucitori în corola gurii.

— Frumoasă sălbăticiune! îngînase Fane, privind-o îngindurat.

Maro rămăsese, în adevăr, sălbăticiunea pustiului de piatră și de nisip din insula copilăriei. Zburdase ca o pasăre și crescuse ca un fruct, în soarele fierbinte al amiezilor și în vîntul ce înțepa obrazul, aducînd amurgul multicolor pe grumajii valurilor șoptitoare, verzi sub coamele de spumă. Maro țipase scurt și speriat, ca păsările mării, și alergase pe bancurile de nisip, cu brațele deschise și ochii închiși, ca să i se pară că zboară. Între mizeria de acasă și splendoarea depărtărilor marine, pe care fata fără săpîn lo-păta cu gîndul, spre apus pînă la țărnișurile de poveste ale cîntatului Rodos sau spre miazănoapte, pînă la dantelăria insulelor egeice, Maro nu învățase altceva decît să fie și să rămînă o sălbăticiune. Fata din flori a căpitanului Paminonda nu se amestecase în jocul copiilor, nu învățase să se înduioșeze, nu simțise nevoia unei îngemănări de suflet și nu avusese nici un motiv să fie tristă. În primii ani ai adolescenței, numai singurătatea mării și legănarea zărilor pe valuri o neliniștiseră și numai soarele îi despicase în carne mugurul dorinței, ca o beție în priviri, ca o sete în suflet, ca o poruncă de arcuire sub cer, cu pîntecul gol.

Maro se îngropa în nisipul fierbinte, ca să-și admire apoi formele pe care le păstra culcușul de pul-

bere și să le cinte, fără cuvinte, ingenuncheală, cu părul căzut peste față, pină la pământ.

Sălbăticiunea se bucura că trăiește liberă și singură sub cer.

Tino o găsisse hoinărind pe țarmuri, cu doi ani în urmă, când debarcase la Candia, cu scrisoare de la Salomia pentru Glicheria, ca să-i ia fata și să i-o ducă în țara în care curge lapte și miere, să-i facă un rost pe lume. Maro plecase fără împotrivire, cu străinul scheletic, ademenită de poveștile lui despre țara în care o aștepta frumoasa din Pireu, cu daruri și găтели sclipitoare și scumpe, și bucuroasă că va călători, zile și nopți — mai ales nopți — pe valuri, pe drumuri, peste mări, peste munți.

Trecuse, ca un vis, tot drumul, pentru Maro, ca să se deștepte, obosită, singuratică, într-o casă, mică pentru sufletul despletit deseori pe tot cuprinsul mării, dintr-o mahala murdară și săracă, de onaș oriental ca oricare altul.

— Frumoasă sălbăticiune ! îngînase Fane și atunci, mai îngîndurat, cu privirile mai fierbinți.

Maro trecuse, din casa binefăcătoarei din mahalaua Grantului, spre cuibul casnic, în care o aștepta simigiul, cu pasul ușor tremurat dar stăpînă pe zvîcnetul inimii.

Cînd a văzut-o goală în fața lui, sculpturală și albă, parcă răsărită din spuma mării, Tino a țipat de admirație și deznădejde și și-a scuipat și lovit, cu pumnii, trupul uscat, mort pentru toate comorile dragostei.

— Sînt mort, mort pentru conpul tău tinăr, pe care n-am să-l cunosc, de care nu mai pot să mă bucur. M-a supt suferința și m-au stors, de timpuriu, mizeriile. Mort, sint mort pentru toate comorile și minunile pe care le ascunzi în tine ! Iartă-mă, Maro, iartă-mă...

Maro îl asculta fără gînd și se uita la el fără să-l vadă sfîșiiind voalul și mototolind în palmă floarea de lămiță. Beteala îi lunecase pe șolduri și-i incolăcise gleznele, ca un șarpe de aur.

— Te-am luat de nevastă, Maro, pentru că numai așa am putut să scap de slugărit. Tu mi-ai rupt lanțul robiei, prin tine am ajuns să fiu stăpin, să am o simigerie a mea. Visul meu ăsta a fost : să am un cuptor și câteva tăvi cu corăbioare și brânzoaice pe tarabă.

Maro își scuturase părul pe umeri și a vorbit rar, abia dezlipind buzele, în tăcerea de cavou a camerei nupțiale.

— Ai să mă pierzi, Tino, și ai să pierzi, o dată cu mine, taraba cu brânzoaice și corăbioare.

Vorbind, își prinsese sîni în palme, cu trupul tot desbîns. Era, în gestul acesta, o poruncă și un țipăt.

— Mă frige în carne tot soarele adunat în mine, pe țărnișurile de la Candia.

Tino a înțeles. Plîngînd, s-a tîrît pînă la ușă și a deschis-o. În prag aștepta, blond, zîmbitor și athletic, unul din ilfoveni.

— Uite-l, Maro — a suspinat simigiul — uite-l pe mirele tău din noaptea asta și de totdeauna...

Femeia a tresărit, înfiorată toată, și l-a privit lung, tremurînd, cu tot sufletul adunat în ochi, pe flăcăul din prag.

— Bine, Tino, primesc tîrgul. Stinge lampa, repede, și ieși afară.

Cocoloșib în întuneric, lîngă ușă, simigiul ascultase, suferise ca un scuipat în obraz, toată bucuria nestăpînită a trupurilor goale, tinere, încleștate. Mirii oficiaseră dragoste tăvălind sub ei, pînă l-au strivit, în nebunia întîiului spasm, sufletul ca un crin înfășurat în otrepe, al mortului întîrziat.

Dar, sufletul acesta strivit, ultragiatic, o diviniza pe Maro. Renăscut, a doua zi, în soarele după-amiezii, el cîntase făptura de vis — din visul ce-i rămăsese cunat, frumos și încă neîmplinit.

— Te ador, Maro ! Sufletul meu te îmbrățișează și te îmbracă în lumină. Am smuls sufletul din Nedu. A rămas un trup frumos și voinic. Eu îl însuflețesc, eu

trăiesc în el. Ale lui sînt numai brațele, cu care te îmbrățișez eu — a lui e fața, dar spasmul e numai al meu și numai pe mine mă transfigurează. Eu trăiesc în Nedu. Nu mă simți, nu mă recunoști, nu-mi auzi strigătul de izbîndă, în clipa cînd patima soarbe zvicnind din tine, cu cea din urmă și cea mai feroce încleștare, suc al alb și fierbinte al vieții ce clocotește în carne? Prin mine, Maro, prin patima cu care l-am insuflețit, a despicat Nedu, azi-noapte mugurul feciorelnic. Strivește-mă, neprețuito, strivește-mi capul cu călcîiul de fildeș, ca să mor fericit.

Maro îl privise lung, prin întredeschizătura ochilor leneși, și zîmbise luminos.

— Tu ai fost mirele meu din prima noapte și vei rămîne mirele meu de totdeauna.

În nopțile următoare, apariția ilfoveanului, în pragul dormitorului, fusese precedată de ceremonialul pe care-l văzusem, în noaptea de pomină, din pod, și de simfonicul sufletesc, transfigurător — acel cîntec al iubitei „la care nici o vină nu găsise“, pe care-l ascultasem alături de Fana. Era, în glasul elegiac al bătrînului, un omagial pentru formele sculpturale ale femeii și un act de prezență, în același timp, al sufletului ce îl inviorea pe Nedu și poseda, prin el, cu o forță îndoită, trupul ce i se dăruia cu toată beția dragostei.

— Din tinerețea neobosită a ilfoveanului și din sufletul blind și pierdut de fericire, al lui Tino, mi-am făcut un bărbat întreg, așa cum îl visam.

Singură, în fața surorii vitrege, Salomia ascultase, palidă, uimită, scîrbită, copleșită. Maro își povestise viața, sinceră pînă la nerușinare, încolăcind reptile în adîncul de fîntînă cu miasme, al privirilor. Simțea o nevoie organică să se răzbune: pe viață, pe dragoste, pe sora vitregă, pe memoria căpitanului Paminonda și pe tot pămîntul. Se răzbuna din ură și ura din perversiune, cu tot sufletul acela crescut răsucit,

ca să poată îmbrățișa și robi, cu ramurile, bărbații
amîndoi, în aceeași încheștare contopitoare.

— Urăsc, cu toată dragostea cu care m-am dăruit
sufletului viu din trupul mort și tinereții fără suflet.

Maro era ca un crin cu suc de cucută urcat în tul-
pină.

Capitolul VI

IVAN ERA UN COPIL URIAȘ ȘI ALTCEVA NIMIC

Ivan se gătise cu rubașca de mătase și cizmele roșii, înfășurase în jurnal papucii de atlas, pe care-i lustrase pentru Maro, de curînd și în taină, și plecase repede spre mahalaua Grantului. Rusul era sigur că Salomia îl chemase să-i spună o veste bună, hotărîtoare în viața lui.

Incuiat toată ziua în casa de scînduri și prosternat în fața cearșafului în care dormise Maro și care-i păstrase, ca un tipar, linia muzicală a formelor, Ivan se gîndise, pentru întîia oară, la destinul lui. Insul își recapitulase viața, pas cu pas, din ziua cînd renunțase la avere și plecase, cu toiagul în mîină, să colinde imperiul țărilor și să limpezească în el marele adevăr al vieții și al nefericirii umane, și pînă în noaptea aceea de scîrbă și de grea încercare, pe care Tino o stropise cu murdăria trupului schilav, scuturat de spaima morții. Fapta mare, de odinioară, a renunțării la toate bunurile trecătoare ale pămîntului și suferința pe care o îndurase pe drumuri, suflet obidit alături de milioanele de suflete la fel, îl apropiaseră de marele adevăr al vieții. Adevărul acesta revelator, însă și gîndul înaripat, de mai tîrziu, că luptă și se sacrifică pentru bi-

nele umanității, în vârtejul revoluției așteptate ca o sărbătoare liberatoare, rămăseseră palide amintiri, după opt ani de muncă și de frământări sterile, în promiscuitatea morală din casa cu nebuni.

Pelerinul ce cutreierase, cu pasul apostolic, depărțările pravoslavnice, trăise parcă în altă viață, cu alt suflet, peste care se scuturaseră elanurile, ca florile în toamnă, și-l îngropaseră.

Revoluționarul rămăsese în Ivan, cu toată răzvrătirea din scriptura lui Kropotkin clocotind în învelișul cuvintului, dar credința, în izbînda apropiată a revoluției, se clătina.

Viața de univers miniatural și prozaic a mahalalei bucureștene, fără orizont și fără elanuri, redusă la nimicurile mari ale intrigilor de la o poartă la alta, îl înconjurase și murdărise, cînd nu putuse să-l rănească. Dragostea lui apostolică de oameni încercase inutil să îmbrățișeze turma îndobitocită de muncă și promiscuitate, cu traiul ca o tăvălire în cocină. Viața din mahalaua cu nume rușinos se desfășura într-un ritm curios, neînțeles de intelectualul slav, obositor, copleșitor pentru omul cu frăgezimi de suflet și de gînd, iar moravurile îl oripilaseră, cu toată eroica împotrivire a revoluționarului, pe boiernașul rămas ascuns în cineștie-ce cută a sufletului lui Ivan.

Zvîrlit departe de lumea pe care o apropiase și o înțelesese și ajuns, epavă, în pragul unei lumi cu care se convinsese, nu fără amărăciune și curînd, că nu are nimic comun, Ivan încercase să se apere de viața ce amenința să-l fure și să-l ducă la fund, să-i mutilizeze sufletul și să-l asemene celorlalți, izolîndu-se în colțul de țară și de lume ruscă, pe care-l închisese între cei patru pereți ai casei de scînduri. Dar, dacă în primii ani, nu trecuse dincolo de acești pereți nici un zvon din frămîntarea oarbă ce-l înconjură pe Ivan, ajunseseră totuși pînă la el cîteva vești triste de la tovarășii risipiți prin toate metropolele europene.

Revoluția se amîna pentru mai tîrziu — poate pentru un tîrziu pe care puțini au să-l trăiască.

Ivan se privise în oglindă și se întristase: albise pe la tîmple, îi slăbiseră vederile, nu mai cînta ca odinioară.

„Îmbătrînesc și n-am să mai văd steagurile roșii fluturînd în zare — plînsese Ivan — am să fiu în mormînt și n-am să le mai văd...”

Rusul încerca, îndărătnic, să domine aceste momente de descurajare, se încleșta cu disperare de cea mai palidă veste bună, venită de departe, ca să ridice în el, cu ultimele resurse de optimism, colonada între trandafiri a entuziasmului, pentru ziua mare a mîntuirii, pe care un alt revoluționar, de la Berlin sau din cuiburile elvețiene, poate tot așa de descurajat ca și Ivan, o anunța cît mai apropiată, într-un articol de fițuică tipărită clandestin și cu mari sacrificii, într-un oraș mic, necunoscut și ospitalier sau într-o scrisoare în care pîlpîia, cu siguranță, ultimul licăr al credinței. Era un entuziasm febril, simptomatic — clocotea, sub rînduri, în articole și scrisori, un strigăt de durere, pe mormîntul visului ce murise sau se amînase pentru altă dată, acel altă dată pe care presimți că nu ai să-l mai ajungi. Dar rusul se încapățîna să nu audă acest strigăt de durere, de departe și din el. Se străduia, dimpotrivă, să smulgă din învelișul fiecărui cuvînt o taină, să interpreteze într-un anumit sens scrisorile primite și să afle articolelor, primite în ultima vreme, un tîlc pe care nu-l aveau. Se certa că s-a descurajat așa de repede și se învinuia, se umilea, se detesta că a fost și a rămas un prost revoluționar, nepregătît să întîmpine cu stoicism loviturile și să rămînă, neclintit, nestrămutat, în lupta pentru dezrobirea umanității slave de sub jugul țarismului.

Seara, însă, tîrziu, cînd lăsa din mînă sculele și papucii, obosit, cu ochii roșii de neodihnă și de încredare în lumina mioapă a lămpii cu petrol, tot entuziasmul voit de peste zi era o risipă — cum erau

risipă gîndurile, peste sufletul frînt ca o cracă trăs-nită. Ivan se vedea singur, cu desăvîrșire singur, într-o lume care n-o să se întrebe niciodată ce elan își fluturase aripile peste ea, ca o binecuvîntare a duhului răzvrătit din casa de scînduri.

Ivan îi da, acum, perfectă dreptate pușcăriașului frumos din Cotroceni. Ce însemna viața lui de pînă atunci, în casa cu nebuni, la ce o să se reducă, pînă cine știe cînd, poate pînă la pragul mormîntului, traiul lui de singuratic neînțeles, sălbatic din frică în fața sălbăticiiei oamenilor din mahalaua cu nume rușinos? Cususe și avea să coasă, cît va mai trăi, pentru cîteva parale, papucii țigăncii lui Gore sau își trecuse vederile prin urechile acului, o dată cu sfoara ceruită, ca să prindă petic peste petic, pe o cizmă murdară, mirosind a iuft și a sudoare — încălțăminte de om sărac, plină de toată mocirla străzilor și de tot băligarul grajdurilor.

Rusul îl asculta pe Fane în el, ca o dojană.

„Care ți-a fost folosul că ai încercat să schimbi rostul lumii rusienești? Ai dat cu piciorul la avere și cine știe dacă n-ai lăsat în urmă și o dragoste...”

Ivan scutură capul, să nu-și mai aducă aminte de nimic, și relua lucrul. Dar adevărul amantului de lîngă stăpîna din mahalaua Grantului răsuna în el, ca o poruncă, și îl lega de mîini cu un fir nevăzut.

„Dragoste și moarte, gospodin — altceva nu există pe lume...”

Cuiul, alb și liliputan, rămînea înfipt în talpa pe care mîna subtilă o muiase în apa murdară din vasul de tablă de sub masă, acul își uita sîbiașul în petice, rașpelul cădea, greu, peste cutioara cu cioburi de geam...

„Dragoste și moarte — poate ai lăsat în urmă o dragoste... Cîntă pentru Sonia, pentru Liuba sau Marusia din inima matale...”

Fane nu știuse ce spune. Nu trecuse, pînă atunci, prin viața și prin inima tovarășului moscovit din casa cu nebuni nici o Sonie blîndă ca în tragica în-

împlire a lui Rodion Raskolnikoff, nici o Liuba romantică, fiică a unui mare latifundiar din a doua capitală a imperiului pravoslavnic și cu atât mai puțin o Marusie bizară, brună, cu priviri de noapte și blazon. Ivan nu iubise pînă atunci, nu avusese timp de dragoste. Ce nebun îl convinsese că unui revoluționar perfect nu-i e permis să aibă un suflet, o dorință, un vis mai presus de idee și tot așa de prețios, poate, ca și cauza sfîntă a libertății și egalității? Acum, toate întrebările erau fără rost. Rusul trecuse, în zbulcunul ultimilor optsprezece ani, surd pentru orice altă chemare, orb pentru orice semn ce nu i-ar fi vorbit de idee, de cauză, de baricadă sau de paradisul uman de mîine, pentru care se hotărîse să lupte pînă la ultima picătură de sînge, sub egida celor patru cavaleri ai apocalipsului roșu...

Abia acum, cînd se simțea singur și la căpătîiul visului pe care-l bănuia mort pentru el, după ce făcuse un drum anevoios, de încercări mari și de suferință, sîngerat în toți spinii traiului aspru, nesigur, scos din lege și împotriva tuturor legilor imorale și asasine, înțelegea Ivan ce hain fusese cu destinul și cu sufletul lui — floare fără culoare și fără parfum, păstrată în umbra unei austerități de asprime monahală.

Rusul o privise pe femeie ca pe o tovarășă de luptă pentru binele comun. Era o soră. Le considerase surori și pe femeile de stradă, cunoscute întîmplător în orașele prin care colindase și posedate nu fără muștrări.

Ivan le vorbise, oricum, de societatea viitoare, în care trupul femeii nu va mai fi exploatat, ca o marfă, pe taraba orașelor-bordel și nu uitase să le roage, în genunchi, plîngînd de mila sufletului pierdut, să plece cu el în lume și să spele, prin suferință, păcătoșenia de pînă atunci.

— Și Isus a salvat-o pe Maria din Magdala...

Femeile îl ascultaseră, unele zîmbind, altele oboșite, toate pornite de mult pe toboganul profesiei,

ca să-l mai poată înțelege. Multe îl certaseră, ca Salomia, că e un copil uriaș și atîta tot.

— Am să vă chem într-o zi, prorocise Ivan, despărțindu-se de surorile cu tarif fix, întîlnite prin toate orașele pămîntului europeanesc. Veniți, surioarele mele, am să vă spun, dați fuga la mine, oițele Maicii Domnului, că a căzut jugul și au mușcat țărîna exploatatōrii. Și o să veniți, bucuroase, întinerite, regăsite, reînviate, să creștem armata liberatoare a Noului Mesia, care-i va bate cu vorba, cu cnutul, cu sabia și cu trăsnetul, pe toți nebunii, saltimbancii, pungășii și asasinii, cu sau fără fireturi, panglicuțe și decorații...

Din armata Noului Mesia nu au să facă parte, în nici un caz, nevestele și țatele din mahalaua cu nume rușinos. Ivan le disprețuia, pe toate, pentru că erau vulgare și proaste și practica imoralitatea cu nevinovăția cu care mîncău sau se scăldău, goale, laolaltă cu bărbații, în gîrta orașului. În mistica lui revoluționară și romantică, rezervase paradisul de mîine numai cocotelor de profesiune — ca în romane...

Ofensată de disprețul nemeritat al cîrpaciului din casa cu nebuni, mahalaua se hotărîse să se răzbune fără milă. Zvonul vieții de afară pătrunsese, prin pereții de soinduri, cu întiul țipăt de groază al grecoaicei și se infipse în inima lui Ivan, ca o cange. Rusul era prizonier și urma să fie, în curînd, păpușă ca oricare alta, în mîna întîmplărilor.

Romanul de dragoste începuse, cum era și logic, pentru un auster ca Ivan, cu imagini de viață suprapuse imaginilor din ceaslovul cu imaculate mirese ale cerului ortodox, cu renunțări și concubinaj sufletec, cu lacrimi, cîntece și umilințe, ca să închidă primul capitol cu spovedania din noaptea Revelionului — noapte pe care numai recunoscuta scrupulozitate a pușcăriășului frumos din Cotroceni, în afaceri pasionale, nu o voise cea din urmă din viața lui Tino, care știa, fără voia lui, să-și maltrateze nevasta în

carnea și în sufletul vecinului din izbă. Ce este sufletul omului? se întrebese deseori Ivan dar fără să încerce să aștepte un răspuns, convins că taina e mai presus de prostia lui de simplu muritor...

Aparent irațională, fapta lui Ivan, din ultima noapte cu scandal, îi nedumerise pe vecini. Doi ani, rusul nu se amestecase în balamucul din casa simi-giului. Se mulțumise să se roage la icoană sau să cînte, convins — afirmau fetele oloagei, în hazul tuturor — că i-ar fi cîntecul alifie unsă peste rănile și vîntăile grecoacei, ca să n-o mai doară sau să n-o mai usture. Ce este sufletul lui Ivan? se întrebaseră acum vecinii din casa cu nebuni, în fața misterului din noaptea crucificării lui Tino.

— Are scatii la cap — constatase Pascu, în cele din urmă.

Palăr se făcuse mai lung, de nedumerire, și mai palid.

„Adică cum vine asta, mă vericule — se întrebese și turnătorul, după ce se culcase zgribulit în plapumă și cu palmele lipite între genunchii strinși — pină mai ieri îi rabzi toate toanele, îl lași să te faci, nici una nici alta, ca pe-o albie de porci și-o dată te prinde furia și-l apuci de picioare, să arunci cu el în pămînt, să nu mai zică nici aleluia...”

Tănăsică dăduse sentința:

— Ascultați-mă pe mine: e daravela dracului la mijloc...

Țatele și cumetrele din mahala au fost, bucuroase, de părerea flăcăului clăpăug, care le înțeleșese și le mărturisise gîndul.

Fantezia lor încercase să smulgă taine din ultima întimplare, scornind minciuni aproape de adevăr. Ori, adevărul lui Ivan era limpede acum, sincer, dezrobitor: îl urșe întotdeauna pe Tino și o dorise pe Maro, cu toată revolta, în carne, a celor optsprezece ani de rară cuminecare în dragoste. Jocul cu sufletul femeii dorite, venit să ceară adăpost, în nopțile cu scandal, în casa singuraticului și să se ascundă, cu spaima

și durerile lui, în Ivan, ca într-un cuib, era frumos și mincinos — cum erau frumoase cuvioasele din ceaslov, pe care dorința puternică a bărbatului le însuflețise, împodobindu-le cu frumusețea roboitoare a grecoaiței. Tot așa de frumos și de mincinos fusese și jocul cu Abel, din noaptea siberiană a Revelionului, pe care Cain, prea laș ca să smulgă adevărul din el și pentru el, îl ura cu toată apostolica dragoste ce-l îndemnase să-l salveze pe Tino de sub loviturile Salomiei și să-l apere, pe drum, de biciul viscolului.

În muștrările de conștiință, în dorința lui de ispășire, prin rugăciuni și pomeni la barieră, cu brânzoaice și corăbioare, nu era altceva decât fuga austerului pravoslavnic de adevărul cărnii lui, cu care luptase patru luni, încercînd s-o învingă prin tot acel șirag de umilințe, pe care le îndurase cu încăpăținare, de la simigiu.

Dar, în noaptea cînd țipătul grecoaiței speriasese din nou somnul vecinilor, Ivan n-a mai putut să sugrume în el adevărul acesta. Ușa pe care, doi ani, vecinii încercaseră fără folos s-o deschidă, sărise în țandări, sub izbitura, ca de frunte de taur, a umărului cu puteri înzecite.

Tino își jucase ultima carte și cea mai riscantă, în casa cu nebuni.

Cînd a luat-o pe Maro în brațe, s-o apere de simigiul furios, Ivan a simțit și a crezut că femeia începe să fie a lui, că destinele li se vor împleti pînă la moarte.

Rusul juca înlîia carte, pe masa murdară a vieții din mahalaua cu nume rușinos, o carte — cum avea să spună Gore, nu așa de tîrziu — parșivă, pe care își pontase toată viața, fără nici o șovăială, sigur de câștig. Era așa de convins, sălbatic convins, de logica isprăvii lui neașteptate, că o dusesese pe Maro la el în casă și o culcase în așternutul lui, nu mai înainte de a o înfășura în cearșaful de mătase pe care-l purtase pe toate drumurile, ca să aibă tovară-

șii revoluționari în ce să-l îngroape, în cazul când l-ar asasina un spion al țarismului — pentru că Ivan, pînă în ultimul timp, bănuia că soarta lui a fost hotărîta: ori vede flămurile roșii desfășurîndu-se în zare biruitoare, ori moare asasinat din porunca bestiilor imperialiste.

În noaptea aceea, însă, uitase pentru întîia oară și cu desăvîrșire de visul lui revoluționar și de trimișii împăratului. Ivan era alt om acum. Rusul își alesese și cucerise femeia lui de mîine și de totdeauna, azîma sufletului și Izvorul răcoritor pentru însetarea trupului, și și-o alesese tocmai din mahalaua pe care, aproape opt ani, o disprețuise profund.

Viața de afară îl biruise și triumfase în el adevărul pușcăriașului frumos din Cotroceni: dragoste și moarte, altceva nu există — adevăr pe care Ivan îl amuțise în el atît amar de vreme.

— Dragoste — strigase Ivan, în ziua aceea, privind cearșaful în a cărui strălucire se adînciseră formele trupului de spumă și vis — altceva nu există decît dragoste!

Ivan uitase, în febra apropierei de visata fericire, de moarte...

Capitolul VII

SINT FERICIRI PE CARE NU LE PUTEM ÎNȚELEGE

Fane plecase dinadins de acasă, după ce povestise, pentru Maro, aventura romantică a răposatului căpitan Paminonda.

— E mai bine să vă las singure, Salomio. Eu sînt, oricum, un străin pentru Maro, sau — ca să nu te superi — aproape un străin. Pe cînd voi : femei și pe lîngă asta, pentru prima oară, una în fața alteia, surori. Sigur că o să aveți multe să vă spuneți. Să nu te miri că Maro nu s-a bucurat, cum te așteptai, cînd i-am spus că e soră cu tine. Eu sînt vinovatul. Sînt oameni care nu pot să-și arate bucuria în fața tuturor. Nu mă îndoiesc că ți-ar fi leșinat în brațe de fericire, dacă i-ai fi spus tu, între patru ochi, că-i ești soră. După cum vezi, e mai bine să plec, ca să vă puteți îmbrățișa. Mai e ceva : de față cu mine, nici tu nu o să-i poți vorbi deschis de Ivan, de dragostea lui și de planul pe care l-am făcut să i-o dăm de nevastă și să-i cununăm, și nici ea nu ți-ar putea răspunde, fără sfială, din toată inima. Sălbăticiune cum o vezi, ar fi în stare să răspundă nu, numai așa, ca să nu cred eu că moare după un bărbat voi-

nic și frumos ca gospodin. Așa ceva se spune numai de la o inimă la altă inimă de femeie...

Maro, după ce plecase Fane, se spovedise în adevăr — dar spovedania ei sinceră, crudă, nerușinată, o revoltase pe Salomia, deși nu era prea mare deosebire între aventura ei cu pușcăriașul frumos din Cotroceni și concubinajul în partidă dublă al surorii vitrege. Nedu, ca și Fane, corectase viața — cu singura deosebire că ilfoveanul își împlinise fapta chemat de simigiu și de comun acord cu el, în timp ce romanticul ibovnic al mahalalelor bucureștene țorțase destinele — sau, cum se exprimase el — plesnise viața cu dosul palmei, peste ochi. Salomia își făurise un ibovnic pe placul inimii, adăugînd la frumusețea și tinerețea lui Fane averea lui Hagiu ; Maro și-l confecționase pe al ei însufletînd voinicia primară a ilfoveanului cu dragostea elegiacă, desprinsă de pămînt, a pricoliciului cu schilodenia trupului transfigurată de cîntecul ce prologa ceremonialul nocturn al încălecării. Singura notă discordantă, în tragedia la fel a celor doi încornorați, era faptul că Tino martirizase, pe cînd Hagiu fusese și continua să fie martirizat.

Spovedania de la o inimă la alta nu le apropiase pe surori, cum sperase Fane, iar Maro, în loc să-i cadă Salomiei în brațe, leșinată de fericire, îi strigase în față, ca o dojană și ca o amenințare, singurul adevăr pe care mai avea să i-l spună.

— Urăsc — urăsc cu toată dragostea cu care m-am dăruit sufletului viu, din trupul mort, și tinereții fără suflet...

Salomia, deprinsă să fie stăpîină, să ridice fruntea în fața oricui, cu un gest imperativ de voință, și să înfrunte, plecase capul, învinsă, vinovată, în fața surorii vitrege, care își țipase ura cu figura prelungă, strîmbă, de o paloare inumană, dar fără să se miște de pe scaun și fără gest, ca o statuă cu glasul smuls din piatră și de dintolo de moarte. În ochii mari, aprinși, ai surorii de la Candia, reinviase căpitanul

Paminonda, s-o certe, s-o acuze și s-o blesteme pe Salomia că-i împinsese fiica din flori pe povirnișul ticăloșeniei — el, ticălosul iubeț, de odinioară, cu toate păcatele trecute prin moarte și uitate în pragul cu prapuri, cu pomeni și veșnică pomenire cintată pe nas de popi și de dascăli mahmuri.

Salomia își uitase mândria și revolta. Plîngînd, o îmbrățișase pe sora vitregă și îl implorase, în gînd, pe căpitanul Paminonda, s-o ierte — să n-o mai blesteme, cu ura lui de mort, că nici ea nu are altceva pe lume decît o dragoste...

— Iartă-mă, Maro, iartă-mă, surioară ! Nu bănuiam, nu știam, n-am avut cum să aflu că Tino... Un an și mai bine, am stat cu el de vorbă, mi-a spus tot ce avea pe suflet, ca unei stăpîne, a plîns cu fruntea în țărîină, la picioarele mele, și m-a rugat, m-a implorat să-l ajut, să-l scap de viața ticăloasă de pînă atunci, să-l fac om. Era un grec, ca mine, ca noi, trebuia, m-am simțit dator să-l ascult, să-l scot din sărăcie. Mă convinsese că e blînd și iubitor, că e harnic și cinstit — mi s-a părut încă tînăr, încă în putere. I-am dat bani, v-am dat bani, ultimul ban, v-am făcut stăpîni pe o simigerie și pe viața voastră. Te visam, bogată și fericită, la casa ta. Maro, surioară, nu bănuiam că te arunc în ticăloșenie, în iad. Doi ani ai fost lîngă mine și n-am știut, n-am avut de unde să știu, n-a venit nimeni să-mi spună palimile tale...

Firește că totul se sfîrșise, acum.

Tino va fi gonit, ca un nemernic, din casa cu nebuni. Să plece, să-și ia tăvile cu corăbioare și șirurile de covrigi și să se ducă unde i-o place. O să ajungă iar slugă. Mai rău să-l vadă Salomia. Maro n-o să-i mai fie nevastă. Se sfîrșise calvarul. Sora mare o luase, de acum, sub aripa ei ocrotitoare. O să-i croiască ea altă soartă. A fost o proastă Salomia. Norocul surorii vitrege aștepta, la doi pași, și ea nu-l văzuse, trecuse pe lîngă el, oarbă, zăpăcită. Ivan nu era, ca Tino, o slugă ticăloasă. Rusul dovedise, dimpotrivă, că e neam boieresc, moscovit cu mîini de domnișoară, cărturar,

cinstit, harnic, om de viitor, un suflet rar, de sfânt. Ivan o iubea pe Maro. Salomia se convinsese, de mult, de sentimentele lui. El o cîştigase pe grecoaică prin dragoste și prin voinicia cu care spărsese ușa simi-giului. O smulse de sub pumnii tiranului, o luase în brațe și o duse la el, o culcase în așternutul lui și o păzise la ușă, ca un cîine credincios. Doi ani suferise Ivan, fără murmur — doi ani o plînsese pe Maro și o cîntase, în neodihna lui albă. În noaptea Revelionului venise să-i spună Salomiei, ca unei surori, că nu mai poate să îndure calvarul. Se hotărîse să-l omoare pe Tino, ca s-o scape pe Maro de chin și să-și libereze sufletul din suferință — sufletul lui de sfânt, care ar fi fost în stare să nu ceară nici o răsplată pentru fapta ce ar fi putut să-l îngroape, pentru totdeauna, în ocnă. Alături de Ivan, nevasta lui, și aproape de o soră mare, bogată și ascultată, ca Salomia, Maro o să fie în sfîrșit fericită — o fericire pe care o merita, pentru că o cîştigase prin doi ani de suferință mută — cum fusese mută suferința din dragostea rusului.

Vorbind, repede, printre lacrimi, Salomia își sufo-case sora vitregă cu îmbrățișările, o imobilizase și nu-i lăsase timp să articuleze un cuvînt. Maro o ascultase, păpușă în brațele ei voinice, fără voință, fără gînd, aproape fără înțeles, cu mîinile în poală, cu toată făp-tura moale. Dar, după ce Salomia își epuizase ultima fărîmă de dragoste și invocase cel din urmă argument, în favoarea unei viitoare căsnicii Ivan-Marō, sora de la Candia răspunsese alb, nemișcată, cu ochii mari în gol și fără gînd, fără viață, ca o păpușă cu obraz de cîrpă și articulații de gumilastic.

— Tino a fost mirele meu dintîi și rămîne mirele meu de totdeauna. Nimeni n-o să știe să mă iubească — nimeni, ca el : cu sufletul lui și cu tinerețea lui Nedu.

— Care mire — se încruntase Salomia dispusă să se înfurie din nou, cu ușurința cu care se înduioșase și plînsese cu cîteva clipe mai înainte — de care mire n-ai gust să te desparți, de bătrîn sau de cel tînăr, de sluga ce mi-a lins vîrful papucului sau de sluga slu-

gii ? Unde-i Tino cel blind, cel iubitor, care-i sufletul lui mare, robitor ? Bestia care te maltrata în fiecare noapte, nu-i așa ? Asta-i era dragostea mare ! Pumnii și palmele cu care te-a umplut de sânge și te-a învințit doi ani de zile. Ce te mai ține lângă Tino ? Ești nebună ori sângele căpitanului Paminonda n-a reușit încă să sugrume în tine gustul de robie din inima de neam prost a Glicheriei de la Candia ? Ai să faci așa cum zic eu ! Dacă ești nebună, te leg și am să smulg de pe tine, cu mîna mea, cea din urmă fișie de carne din carnea de roabă a mamă-ti.

Salomia se oprise în fața surorii vitrege, clocofind, crescută în furia cu care-i vorbise, amenințătoare, gata s-o prindă de umeri și s-o scuture, brutală. Dar Maro nu se speriasă. Se ridicase din fotoliu, ușor, aparent liniștită. Numai privirea, sfredelitoare, se înfipsea pînă în sufletul Salomiei și i-l înmărmurise.

— Nu mă despart de Tino — silabisise Maro, cu rezonanțe metalice în glas — n-o să poată nimeni să mă despartă de el. Tino m-a bătut pentru că e mirele și stăpînul meu. Eu le-am poruncit ilfovenilor să nu se amestece. Tino martiriza în mine tinerețea pe care mi-o dăruise prin Nedu, pe el îl chinuia în carnea și în sufletul meu. Voia săucidă în mine diavolul ce nu ne lăsa sufletele să se îmbrățișeze pentru totdeauna. După plăcerea pe care Nedu mi-o deștepta și sătura cu toată hărnicia trupului lui flămînd de dragoste, bătaia lui Tino era ca o baie rece, înviorătoare. Nedu, cînd mă lăsa din brațe, parcă-mi lua sufletul. Tino, cu loviturile lui, mi-l reda. Bătaia de la el era ceva care mă durea și îmi făcea bine. Nedu îmi sătura trupul, Tino îmi astîmpăra sufletul... Crezi că țipam de durere ? Nu, surioară. Sînt fericiri așa de mari, că țipă în noi ca păsările de noapte...

Metalul din glasul tăios, cu care Maro despicasă primele cuvinte, se topise. Ochii, prelungi la început și scăpărînd ascuns, se umeziseră și mari, fixați în gol, adunau în privire o lumină de vis și de pace, de rară împăcare cu sine. Mîinile ce rîcîiseră pînă atunci,

cu degetele nervoase, mătașa vestimentului de acasă, se încrucișau acum în poală, în odihnitoare părăsire. Capul, greu de strălucirea părului și de gânduri, se înclinase ușor pe un umăr iar zîmbetul — poate întiul ei zîmbet cald — îi întipărise pe figură o nevinovăție de imaculată arătare. Maro se spovedise, în cele din urmă, în șoaptă — o șoaptă muzicală, ca un zbor alb.

— Sînt fericiri pe care tu nicio dată n-ai să le înțelegi, surioară. Eu, care am crescut în imensitatea dintre mare și cer, în pustiul țărnelor, nu-i de mirare să par o ticăloasă pentru cumînțenia ta de femeie ca oricare alta, iubită la timp și mereu la fel, azi ca și acum zece ani, mîine ca și peste zece ani. Numai pentru Tino sînt o fărîmă din marele suflet al neînfricoșatului și mereu triumfătorului Eros, care domină și fecundează natura. Acolo, pe malurile fierbinți de la Candia, îmi făcusem un chip din lutul pe care-l frămîntasem cu mîinile mele și-l apropiasem, rece și ud, lipicios, de sîni și de pîntec, să-l încălzesc, să înduplec pămîntul să ia forma pe care i-o doreau palmele mele strîngînd înfiorate rotundul cu lunecări de reptilă prin inelul larg al celor două degete unite cap la cap. Mă culcam, dezgolită, în nisipul încins, lîngă chipul cioplit și îl împodobeam, în gînd, cu toate misterele neastîmpărului animal, pînă cînd simțeam cum începe să mă domine, să crească și să mi se încolăcească în jurul mijlocului, ca un șarpe, să-mi frigă pulpele, să-mi sugă sîni și să mă pătrundă, cu un răget triumfal, ce mi se părea că scutură pămîntul, sub apăsarea de jur împrejur a cupolei celeste. Eros de pe malul mării mă posedă și mă fecunda sufletește. Tino are sau i-am împrumutat eu, cu forța dorinței pe care am simțit-o în mine, ceva din puterea de vrajă a chipului cioplit de la Candia. Mă posedă și mă fecundează sufletește. Numai cînd îl simt pe Tino lîngă mine, mic și uriaș, îmi deschid și încolăcesc brațele în jurul lui Nedu. Într-o seară — era devreme și Tino sta încă în prăvălie. — Nedu s-a năpustit în odaie la mine, m-a culcat sub el și.., n-a fost nimic, nu mi-a spus nimic.

absolut nimic. Dimpotrivă, mă brutaliza, animal și sterp. Am simțit că-l urăsc și — cum mă crucificase pe marginea patului — am adus un picior printre brațele lui și l-am izbit cu călcîiul în gură, cu putere, cu sete, cu dezgust. Noaptea, însă, cînd a venit Tino lîngă mine, Nedu a fost Pan și mi-a cîntat, păstor și țap, pentru toată pofta cărnii cu mugurul pîntecului deschis și zvîcnind. Să știi, surioară : eu am să mor, pentru dragoste, în clipa cînd o muri Tino. Asta e tot ce avem să ne spunem. Nu te mai încrunta și nu încerca să mă înțelegi. Ți-am spus că sînt fericiri mai presus de omenesc și de pricepere. Nu a țipat încă în tine bucuria sălbatică a triumfătorului Eros și nici nu ai trăit ca mine, între Tino și Nedu, între dragoste și moarte. Ar trebui să plîngi, cum am plîns eu, doi ani, de mila lui Tino, în timp ce Nedu îmi sătura trupul încins de dorințe și să simți, în fiecare noapte, cum se adună și urcă în tine un strigăt de oroare, de cîte ori te deștepți din somn și te vezi culcată alături de un schelet a cărui atingere te cutremură de dezgust. Cine știe ? Poate că eu am pus dorința și vigoarea în Nedu și că l-am însuflețit pe schilavul de simigiu, cu fișii rupte din sufletul meu — că trăiesc amîndoi prin mine — așa cum, prin mine, simțindu-mă, poate, mi-am făurit, ca altădată pe malurile Candiei, un paradis, care nu e altceva decît o vale a plîngerilor. Oricum, nu am de ce să-ți fiu recunoscătoare, Salomio. Văd, simt că mă urăști în clipa asta din urmă, surioară. Mi-e milă de tine, profundă milă. Ești și tu o femeie ca oricare alta, soră prin tot ce clocote în mine suflet și sînge din sufletul și sîngele superbului curvar Paminonda. Pentru că eu, nu tu, Salomio, îl port în inimă și în gînd, în carne și în suflet, pe căpitanul Paminonda...

Seara, venind acasă, Fane le-a găsit pe surori îmbrățișate, cu ochii plînși.

Salomia și Maro se recunoscuseră, se împăcaseră și aveau să se despartă, peste o oră, pentru totdeauna.

Capitolul VIII

UN SUFLET MARE A TRECUT

Fane, căruia Salomia îi povestise tot ce se întâmplase și-i dezvăluise, așa cum o mărturisise sora vitregă, taina din casa simigiului, evitase să dea un răspuns precis.

Om al hotărârilor energice și imediate, pușcăriașul frumos din Cotroceni șovăia, pentru întâia oară în fața unei încurcături la care, cu tot spiritul lui de prevedere și cu toată competența, nu se așteptase. Era și el convins, alături de Salomia, că ar fi cazul să se procedeze hotărât, fără întârziere. Nu mai aveau nici un motiv s-o rețină pe Maro la ei în casă, cu atât mai mult că sora vitregă le strigase în față, cu pumnii strînși și ochii scăpărînd : „Plec, lăsați-mă să plec la Tino și la Nedu !“ Maro era pierdută, voia să se întoarcă la viața ticăloasă de pînă atunci. Nici o putere din lume nu ar mai fi putut s-o împiedice să-și urmeze destinul cărnii și al sufletului ei de sălbăticiune a lumii și a iubirii. Orice sfat, pentru întoarcerea ei pe calea fără spini a vieții, ar fi fost de prisos, așa cum era inutilă tentativa de a o reține cu forța într-o lume de care nu o mai lega nimic. Maro își smulsese fericirea din ticăloșenia în care era roabă și stăpîină.

Salomia o plînsese, ca pe o moartă.

— Simt, presimt că n-am s-o mai văd niciodată ! Sora, surioara mea, pe care n-am s-o mai văd...

— Pe ea să n-o plîngi — oftase Fane, plimbîndu-se cu pasul rar pe cele patru laturi ale covorului persian din mijlocul camerei — pe ea să n-o plîngi, pentru că o să-și urmeze viața sau poate blestemul ei, cu toată inconștiența animalului superb și prost sau numai nebunatic, care și-a aruncat conovățul pe cap, ca să i se pară ovăzul pe care-l mănîncă sfărîmături dintr-un bulgăr de aur căzut din cer. Dragostea, cînd ești tînar mai ales, are atîtea taine și înțelesuri ! Cine știe, poate că e o fericire pe care iubirea i-a dezvăluit-o numai ei — o fericire de care noi și toți care sînt la fel cu noi nu o să ne apropiem niciodată. În dragoste și în fericire nu e hotar, pentru unii oameni și mai ales pentru o ființă ca Maro, cu viciul de pe malul mării continuat în forma, mult mai plină de pericole, din ultimii doi ani, pe care i-a impus-o trista și neașteptata întîmplare din noaptea nunții. Tu o plîngi, ca pe o moartă, dar eu sînt convins că o să ni se mai încrucișeze o dată cărările. Abia atunci vom lămuri taina unei fericiri de care și Maro se îndoiește uneori, numind-o o vale a plîngerilor. Noi am făcut-o ticăloasă și ea poate să fie o sfîntă, prin suferința pe care a tăcut-o și o tace cu resemnare. Tot ce am spus și tot ce vom spune despre Maro, acum, au fost și rămîn vorbe goale. Ade-vărul îl vom afla mult mai tîrziu. Pînă atunci, altceva, alt gînd mă cutremură pe mine și nu mă lasă să văd limpede, ca să pot să-ți dau sfatul bun pe care mi-l ceri. Ivan ! Ce ne facem cu Ivan ? Să știi că gospodin o să sufere cumplit cînd o auzi că Maro se întoarce la simigiu. Mai ales cînd o afla că mireasa visului din sufletul lui rusienesc a fost și rămîne ibovnica slugii ! Rău, tare rău îmi pare de batiușca, săracu !...

Maro, însă, nu așteptase să dispună Salomia de destinul ei — destin pe care și-l alese și apăruse îndărătnic, împotriva tuturor ademenirilor frumoase din viața pe care i-o promisese sora vitregă.

Grecoaica îl chemase pe Nedu și hotărîse, de comun acord cu el, ce vor face. Salomia îi gonise din casa cu nebuni. Nici Maro n-ar mai fi rămas, după întîmplarea din ultima noapte. Mai ales acum, cînd adevărul tot fusese spus, fără șovăială, drumul surorilor vitrege trebuia să se despartă. Nu le mai lega și nu le mai apropia nimic. Se urau, poate, ca femei sau numai se disprețuiau — oricum, se căscase o prăpastie între amîndouă. Ce l-ar mai fi legat, de asemeni, pe Tino, de mahalaua cu nume rușinos? Birfelile de acum, ale țătelor și cumetrelor, în jurul căsniciei lui sau amintirea anilor mulți și rușinoși, de muncă fără folos, slugărind pe la toți covrigarii din oraș? Trebuiau să plece, din mahala și din oraș, în altă parte, oriunde, la Brăila sau la Galați, mai curînd la Constanța, să înceapă tuspătru o viață nouă, într-o lume nouă.

Se mirau că au putut să trăiască doi ani în casa cu nebuni.

La Constanța, vor fi pe țărmul mării.

Maro o să primească vapoarele venind cu anunțiri de departe, tocmai din apele egeice, fluturîndu-și sufletul în vînt ca o balistă și le va conduce, la plecare, pînă au să se facă, în zare, mici ca niște coji de nucă verde, cu ochii întredeschiși și umezi de dor.

— Acolo, la Constanța — se înflăcărase Maro și îl înflăcărase și pe ibovnic — vom fi aproape de sufletul marin și proteic, ce mi-a fecundat pentru întîia oară gîndul. Tu, Nedu, o să fii mai neobosit, Tino mai stăpîn, eu mai darnică, pentru amîndoi. Vom trăi acolo, în adevăr, sub aripa de flăcări a lui Eros. Dorul de ducă o să ne învingă, după cîtiva ani și o să ne urce, ca în vis, într-un vapor ca un oraș plutitor, cu care vom despica zările și vom lăsa în urmă depărtările. Abia atunci, cînd voi sări, ușoară, pe țărmurile de la Candia, am să vă pot striga, plîngînd de fericire : iată, am ajuns în paradis — bucurați-vă, jucați-vă în apă ca delinii, topăiți ca iezii și iubiți-mă, culcați-mă în nisip și fiți țapi sălbatici, pînă voi leșina de plăcere.

Muşcați-mă, sfîșiați-mă cu dinții ori omoriți-mă cu cel din urmă spasm...

Tino, căruia Nedu plecase în fugă să-i spună planul pe care îl făcuse Maro, nu se împotrivi. Dimpotrivă, răspunsul pe care-l adusese ilfoveanul de la el, peste un sfert de oră, era un chiot de triumf și o binecuvîntare pentru stăpîna care se gîndise cu atîta celestă înțelepciune la viața lor de miine.

Sfatul simigiului era ca Maro să plece cu primul tren, împreună cu Nedu, la Constanța. În orașul de pe țărmul mării, nevasta și ibovnicul vor închiria o prăvălie sau se vor pune în legătură cu grecii din port, ca să afle printre ei un viitor tovarăș de negoț. Tino va rămîne în București cu Neicu, să desfacă simigieria, să vîndă sacii de făină și lemnele, rafturile și cărămizile cuptorului, mobila, tăvile și lopetile. După o săptămîină, vor pleca și ei la Constanța, unde — era convins simigiul — vor începe în adevăr o viață nouă, norocoasă, plină de belșug și luminată de dragoste.

— Așa facem — se hotărîse Maro — luăm primul tren de Constanța.

Vestea unei plecări așa de grabnice, spre un oraș de departe, o întristase nespus pe Salomia.

— Simt, știu că e bine să ne despărțim, eram sigură, după spovedania pe care mi-ai făcut-o, surioară dragă, că n-o să putem rămîne, prea mult, una lîngă alta — suspinase ea — dar nu bănuiam că o să pleci așa de curînd și așa de departe. Ar fi fost bine, Maro, să mai stai, mi-ar fi plăcut să te știu aici în oraș, undeva în altă mahala, dar aproape, mai aproape de mine, să pot să trimit pe cineva, din cînd în cînd, să vadă ce mai faci, dacă ai nevoie de ceva sau ești bolnavă...

Adevărul țipase în ea, cu înțîia lacrimă.

— Oricum ai fi, oricum aș fi, sîntem surori!

Maro abia dezlipise buzele, cu o liniște evident împusă.

— E mai bine să plec — cît mai curînd și cît mai departe...

Erau inutile lacrimile Salomiei și ar fi fost de prisos orice stăruință.

Fane a vorbit liniștit dar destul de răspicat pentru amanta lui.

— Maro o să plece ! Noi nu mai plîngem ! Cu soarta nu se ia nimeni de păr, n-o s-o înduplecăm noi cu o lacrimă sau cu un suspin. Maro o să plece și — cu asta — am isprăvit cu noi, cu întristările și plînsul nostru. Dar mai e cineva, pe care ar fi frumos și ar fi creștinește să nu-l uităm...

Fane se oprise lîngă fotoliul în care se îngropase Maro, cu ochii în pămînt. Nu știa cum să-i spună, în cuvinte puține, ca în pragul oricărei plecări, ce durere va lăsa în urmă, ce dramă o să se petreacă într-un suflet pe care surorile îl uitaseră.

— Acum, cînd destinele au fost hotărîte și nu ni le mai poate schimba nici o putere din lume, am să vă spun și am să vă rog și eu ceva. Nedu e tînăr și n-o să mi-o ia în nume de rău, iar tu ești femeie, Maro — frumoasă și femeie — și sînt sigur că ai să mă înțelegi. Afară de noi patru, a mai fost cineva prins în hora asta blestemată, cineva pe care sîntem datori să-l ferim de o lovitură prea crudă.

Fane nu-și putuse stăpîni glasul, vorbind de Ivan. Nu ar fi avut timp și ar fi fost de prisos, acum, să-i povestească romanul de dragoste al rusului. Maro era rugată numai să nu uite că Ivan o iubise, doi ani, mut, și că pătimise, tot atît de mut, pentru ea, pentru suferința sau numai pentru presupusa ei suferință din nopțile cu scandal, o suferință pe care adorata era obligată să o răscumpere, la plecare, cu un surîs și un cuvînt de mîngîiere și de încurajare, în același timp, ca să i se pară, rusului, despărțirea cît mai ușoară.

— Mîine sau la noapte, cînd o auzi că ai plecat fără veste, fără să-i spunem, ar bănuî că totul a fost pus la cale, că eu și Salomia l-am trădat și nu vrem, nu vreau să-mi încarc sufletul cu durerea lui, cu...

Fane își mușcase buza și tăcuse, cu pleoapele lăsate repede peste ochii plini de lacrimi. Salomia îl vedea pentru întâia oară plângînd.

Frumos și tînăr, cum spusese pușcăriașul tot așa de frumos din Cotroceni, deci de două ori dator să fie bun și înțelegător, Nedu se înduioșase, mai mult de lacrimile lui Fane, decît de soarta lui Ivan. Oricum, el o asigurase pe Maro că gospodin e un om tare cumsecade.

— Nu mă sinchisesc eu acum de dragostea lui, da' știu că, în fiecare noapte, după scandal, cînta de-mi sfîșia și mie inima, că nu știam de ce cîntă...

Nedu, cinstit, spusese adevărul, așa cum îl simțise: el recunoscuse că Ivan e un om cumsecade, dar nu-l interesa suferința lui, din moment ce era Maro la mijloc — așa cum îl întristase cîntecele rusului, pentru că nu știa de dragul cui suferă gospodin.

— Bine, să-l chemăm — se îndurase Maro, în cele din urmă — poate că am să-l fac și pe el să mă urască...

Nu era o amenințare pentru Ivan, în surîsul — același surîs provocător, plin de amărăciune și dispreț — pe care numai Salomia îl înțelesese.

— Cine te mai urăște — se încruntase stăpîna caselor, din nou dispusă de ceartă, după ce-și plînsese toate lacrimile — ce ai vrut să înțelegi cînd ai spus că ai să-l faci „și pe el să te urască“? Ai mai făcut pe cineva, în casa asta, să... te urască și pe cine? Acum, că ne despărțim și nu mai avem ce să ne ascundem, poți să vorbești limpede.

Dar Maro nu a mai răspuns. Sta nemișcată în fotoliu, cu palmele una peste alta în poală și ochii închiși. Incepuse să nu mai facă parte din lumea ce o înconjură. Sufletul, eliberat, i-o luase înainte, spre țărnițele spălate de spuma valurilor...

Ivan nu știa ce se întîmplase.

Cîntînd, deschisese poarta cu umărul, strîngînd la sîn papucii de atlas înfășurați în jurnal și urcase scările ușor, sprinten. Era așa de convins că Salomia

Îl chemase ca să-i comunice o veste bună — o singură veste bună : căsătoria cu Maro — că nu observase trăsura așteptînd la poartă, cu sluga pe capră, și nici nu se întrebuse al cui o fi și cine avea să plece cu geamantanul cu care cobora Nedu pe umăr, în timp ce el urca spre salon.

Ibovnicul surorii de la Candia îngînase, rîzînd în el și privind, oprit pe o treaptă, în urma rusului, o glumă răutăcioasă.

Ivan nu-l auzise.

Acum nu-l mai interesa nimic — era la doi, la un pas, de fericirea ce îl aștepta, spre care venise fugînd, cîntînd, orb și surd pentru tot zbulciumul vieții — viața pe care o lăsase la poartă, lîngă trăsură, ca pe o cerșetoare murdară și obraznică.

Urcase cîte trei trepte o dată, dornic să ajungă mai curînd — să audă, cu o clipă mai devreme, vestea minunată.

Salomia, însă, îl întîmpinase în prag, palidă, cu ochii plînși, Fane îi strînsese mîna mut, ocolindu-i privirea, vădit emoționat. Ivan a presimțit că se petrecuse ceva neobșinuit. Cu repeziciune de fulger, i-au trecut prin minte cele două imagini de afară : trăsura de la poartă, cu sluga pe capră, ca un cioclu, și ilfoveanul coborînd cu geamantanul, ca un sicriu de copil, pe umăr. Cum nu știa ce să facă mai întîi : să întrebe cine pleacă sau să sărute mîna femeilor, cu ceremonia-lul cunoscut, rusul rămăsese în picioare, lîngă Fane, cu ochii în pămînt, rupînd sfîșii din jurnalul în care împachetase papucii de atlaz.

A urmat, pentru toți, o clipă de tăcere, ce apăsa umerii : cu tavanul, cu acoperișul și cu cerul tot, nevăzut și imens.

Maro urmărise, atentă, orice mișcare a cîrpaciului din casa cu nebuni, mirată, înduioșată parcă, de stîngăcia lui de urs copilăros. În adevăr, ascultase și ea, după fiecare scandal, cîntecul cu o durere strigată în noapte și se întrebuse, nu fără înfiorare, ce suflet ne-

înțeles, fără noroc, poate singur pe lume, nu-și afla odihnă și împăcare nici sub pologul înstelat al cerului.

Privind, uneori, prin țesătura perdelelor, la mărul înflorit din ușa casei de scinduri, Maro așteptase să vadă pe cineva și nu știa pe cine, apropiind totuși în gând taina copacului cu coroană albă de misterul sufletului fără astîmpăr și fără cuib, cu spovedania în cîntec.

Acum, cînd știa adevărul, Maro a surîs, cu ochii umezi, visului de dragoste ce-i zburase doi ani, ca un fluture, în jurul frunții.

— Imi pare rău, gospodin Ivan, îmi pare nespus de rău...

Maro muzicalizase cuvintele fără un înțeles anume lămurit în gând. Nu ar fi știut să spună dacă regreta numai că lasă o rană în inima omului ce o cîntase, în suferința lui mută, sau se întristase că nu mai era posibilă o întoarcere din drumul pe care și-l alesese singură acum. Vădit tulburată, în momentul cînd îl văzuse intrînd, Maro simțise, cu inconștiența animalului tînăr și vibrînd de neastîmpăr, că Ivan ar fi putut fi mirele visat, în care să psalmodieze sufletul mare bănuît în Tino și tinerețea clocotitoare din Nedu. De ce, atunci, nu o ascultase pe Salomia, de ce nu așteptase să-l vadă pe Ivan, mai înainte de a se hotări să plece cu Tino și ilfovenii la Constanța, de ce sugruma în ea îndemnul puternic de a rămîne lîngă gospodin? Nu afla nici un răspuns. Fane spusese: cu soarta nu luptă nimeni, nu o îndupleci cu o lacrimă și nici n-o răstălmăcești cu un răspuns care poate să nu spună nimic în fond. Maro nu se mai îndoia că, plecînd la Constanța, asculta o poruncă implacabilă: nu-și împlinise încă destinul, alături de Tino și Nedu, nu sorbise pînă la fund cupa cu amărăciuni sau nu culesese, de pe ramura fericirii, toți mugurii plini de seva vieții și toate florile grele de soare și primăvară. Roabă a acestui destin, surd pentru orice durere omenească, Maro era nevoită să-și sfărîme visul ce începuse să se înfiripe și să sin-

gereze inima lui Ivan, plecînd, sub pasul pe care o să-l facă ușor, cît mai ușor, cu o durere nouă.

Grecoaica nu mai avu timp să ascundă lacrima ce-i tremura în gene, mare și limpede.

— Iartă-mă, gospodin — acum, cînd stăm pentru prima dar nu pentru ultima oară unul lîngă altul, iartă-mă că te îndurerez fără voia mea.

Tresărit, Ivan își adunase privirile de pe covor și le-a ridicat, cu pleoapele grele de toată șovăiala gîndului nelămurit încă, spre Maro, ca să le mute apoi, nedumerit, întrebător, la Fane și Salomia. Pușcăriașul frumos din Cotroceni își rezemase capul de pervazul ferestrei și se uita afară, tăcut, poate fără să vadă. Salomia a făcut un efort să suridă, a vrut să spună ceva, dar i-au tremurat buzele.

Ivan era sigur, acum, că se apropie de o nefericire. Vestea rea plutea în atmosferă, o citise pe figurile prelungi ale celor doi amanți, care continuau să păstreze un sentiment ce i se părușe diabolic și în ochii, prea limpezi și prea buni, ai grecoaicei de la Candia. În adevăr, Maro spusese că stau pentru prima dar nu pentru ultima oară unul lîngă altul, însă Ivan nu tresărise, pentru că nu înțelesese sau i se părușe că nu era nimic de înțeles în cuvintele iubitei. Sensul trecuse pe lîngă el sau se izbise în el și se prăbușise, alături, ca o pasăre cu zborul orb frînt în zid.

Laș în fața primejdiei ce se apropia, Ivan se prinsese cu mai multă disperare de gîndul că Salomia îl chemase ea să-i spună o veste bună, că prezența lui în salon nu avea alt rost, pentru că alt rost, în logica lui din momentul acela, nu exista și nici nu ar fi putut să existe. La început nedumerit, acum vădit indispus, obosit, enervat de atitudinea, pe care o caracterizase : inutil și ridicol misterioasă, a lui Fane și a Salomiei, și chinuit de ochii mari și limpezi, prea mari și prea limpezi, cu care Maro continua să-l învăluie, tăcută la rîndu-i și misterioasă, Ivan smucise capul în sus, cu un gest de voință și de regăsire în sine, și se hotărîse să se așeze pe un scaun și să aștepte cîteva mi-

nute, o oră, oricît, pînă se vor convinge ceilalți că farsa lor sinistă nu mai poate fi împinsă mai departe...

Maro, însă, îi făcuse semn să se apropie, îl așezase în fotoliu și rămase în picioare, în fața lui, îi prinsese capul în palme și-l privise lung, în adîncul ochilor, cu dragoste, cu nețărmurită și întristată dragoste.

— N-am să te uit, n-am să te uit niciodată, gospodin! Ai fost bun cu mine ca un frate, m-ai plîns ca un logodnic și m-ai dorit ca un mire din biblica poveste de iubire. Îți mulțumesc și îmi pare rău, gospodin, îmi pare nespus de rău...

Ivan o ascultase, nemișcat, și se uita la ea cu ochii mari și aiuriți, ca un copil speriat, care nu înțelege ce se petrece cu el. Fane, care trăise o dată o despărțire tot așa de dureroasă, nu și-a mai putut stăpîni plînsul. Salomia îl luase de mîină și trecuse în altă cameră, să-l dezmierde și să-i aducă aminte de ce spusese: nu se ia nimeni de păr cu soarta, pe care nu o înduplecăm cu o lacrimă sau cu un suspin...

Maro se transfigurase, vorbind. Tremurînd lipită stăruitor de Ivan, grecoaica îi apăsase capul pe sîn, să-i simtă rusul zvîcnetul plin al cărnii și poate să-i asculte inima ce nu mai știa, în momentul acela de neașteptată întîlnire a sufletelor, să mintă.

— N-am să te uit, n-o să mai pot să te uit — îngînase Maro, ca o mărturisire sub aripa morții și ca o poruncă de dincolo de ea — m-ai robît și mi-ai înveninat sîngele cu o dorință ce n-o să rămînă neimplinită. Am simțit, în clipa cînd te-am văzut intrînd pe ușă, o vilvătaie în carne, ca un țipăt și ca un îndemn și am înțeles că sufletele noastre se caută de mult și că se vor mai întîlni, acum sau în altă viață, se vor mai întîlni! Am să te chem și — plîngînd, am să te aștept, ca să lămurim împreună, cu toată patima cărnii și în plina lumină a sufletelor ce se vor contopi, cea din urmă, cea mai sfîntă taină, închisă în mine de triumfătorul Eros — taină pe care numai eu

am să știu s-o dezleg în tine, patimă pe care numai eu am să pot s-o dezlanțui în tine...

Sărutul ei, ca o frunză de mușcată apăsată pe gura unui mort, îi pecetluise sufletul lui Ivan cu semnul unei nefericiri ce nu iartă pînă în pragul mormîntului — semn prin care Maro însăși se condamnase...

Tîrziu, cînd au auzit trapul cailor de la trăsura în pietrișul drumului și au înțeles că sora vitregă plecase — Maro plecase, în adevăr, fără să le spună un cuvînt de adio cel puțin — Salomia și Fane, precipitați în salon, l-au găsit pe Ivan încremenit în fotoliu, desfigurat de o durere pe care nu mai avea glas s-o spună și cu ochii mari, de o strălucire inumană, pierduți în neantul pe care i-l căscase în față, haotic, albul cu flori și ghirlande al tapetului.

Rusul rămăsese cu brațele încrucișate strîns la piept, peste peticul mototolit de jurnal, din care Maro luase papucii de atlas. Pe obrazul lui Ivan luneca o singură lacrimă și nu a lui — picurată, la despărțire, din geana ca o aripă de flutur — a surorii vitrege.

Fane a șoptit, înfiorat, în tăcerea salonului :

— A trecut un suflet mare, pe lîngă noi, și l-a luat pe aripi și pe gospodin.

Ivan era, în încremenirea lui de chip cioplit în piatră, surd și orb.

Suflete cu rușele murdare

Capitolul IX

MIERLA ȘI CUCUL GALBIOR

După întîmplarea cu nevasta și portarul de la gară, Gore plecase de acasă, buimac, clătînîndu-se pe lîngă ziduri și hotărît să nu se mai întoarcă.

Fără să aibă curajul să-i spună ce ispravă făcuse, Safta l-a trimis pe Palèr să-i caute și să-i aducă omul acasă iar slăbănogul umblase două nopți și fără folos, prin coridoarele gării, în vermina peroanelor și prin cîrciumile din împrejurimi, să-l afle pe fostul camarad de cazarmă și să-l roage, cum îl învățase țiganca, să vie acasă „că șade rușine de lume“ altminteri.

Gore, însă, intrase în pămînt.

Hamalii, întrebați, ridicaseră din umeri iar domnul Stîrcu, de care Palèr se apropiase, după a doua noapte de căutare zadarnică, să-i spună, plin de amărăciune, că el nu mai înțelege nimic sau că nu l-a crezut pe Gore așa de nesperios, încît să plece de acasă din senin, îl gonise fluturînd palma la el, de departe și amenințînd.

— Fugi, fugi d-aici, haimana — că te dau afară și pe tine...

Spatma prin care trecuse, în momentul cînd se pomenise cu Gore în prag, desfigurat de furie și gata să-l frîngă în mîini, îi întipărise domnului Stîrcu în mîinte fraza cu care îl redusese pe soțul încornorat la tăcere. Rămăsese convins, de atunci, că „haimana“ și „te dau afară“ sînt cuvinte vrăjitorești, pline de o forță magică al cărei mister numai el îl aflase. Se bănuia invincibil, de cîte ori le pronunța.

Palêr se oprise nedumerit, cu capul împins înainte de gîtul subțire, cu trupul ca un arc și picioarele frînte de la genunchi. Nu se aștepta la o primire așa de puțin amicală din partea domnului Stîrcu, căruia îi număraseră de atîtea ori spatii peste umăr și-i scrisese tablele de la tabinet, cinstit și cu plaivazul muiat bine pe limbă și apăsător stăruitor pe hirtie, ca să nu mai aibă Gore nici un motiv de pricină.

„Na, ăsta ce-o mai fi avînd cu mine — se întrebasese slăbănogul, întors în loc și mutat de lume de colo pînă colo, în forfota de la intrarea peronului — că nu-i făcui nimic, păcatele mele?! După ce umblu de două nopți, ca un vardisf, după un haimanac ca Gore, mai mă ia și el cu «fugi», cu «haimana» și cu «te dau afară». Mare scofală, dacă mă dă afară, c-am ajuns să scuipe rugină și să ronțai cărbuni în măsele, de cînd m-au băgat în iadul de la turnătorie — el și cu Safta, sări-le-ar...“

Demn, în revolta lui sinceră de amic jignit fără nici un motiv, Palêr și-a readus capul în poziția normală, a întins picioarele, și-a destins trupul și a plecat spre ieșire, bombănind și înalt, hălăbănind mîinile și tîrșîind potcoavele de la cizme pe cimentul de pe coridoare, cu un dispreț demonstrativ pentru portar și pentru toată gara lui, pe care, în momentul acela de nestăpînire a gîndului și de necaz clocotînd lăuntric, o blestemase s-o vadă cuprinsă de flăcări, ca să scape orașul de hamali, de portari și mai ales de tren — animalul hidos care trecea de două ori pe noapte prin bariera Regiei, urlînd asurzilor și scuturînd casa cu nebuni din temelii, ca să-i sperie lui

somnul puțin și trudit, de turnător cu sufletul plin de funingine.

„Gata — se hotărîse Palër, mergînd spre casă — asta e ultima noapte cînd mai umblu după Gore. Dacă-i place țigăncii ! Dacă nu, să tocmească un var-dist să-i caute omu ! Nu mai pot. Ziua la muncă, noaptea pe drumuri și pe unde umblai, numai pui de pupază...”

Acasă, povestind țigăncii pătania de la gară, slăbănogul se bătuse cu pumnii în cap și blestemase ceasul rău ce-l apropiase de Safta și i-o făcuse ibovnică.

Sosise, pentru cei doi amanți, ora muștrărilor de conștiință și a incriminărilor reciproce.

Convins că Gore plecase în lume de disperare, pentru că le aflase isprava, Palër a plîns și a blestemat-o porcos pe Safta, care se urcase peste el în pat, într-o noapte, și-l silise să-și înșele fostul camarad de cazarmă.

— Tocmai eu, fă — se jelise slăbănogul — tocmai eu să-i fur nevasta ! Și încă ce nevastă ! Că m-a cules de pe drumuri, ca p-un milog, că mi-a dat culcuș și o fiertură și m-a omenit ca p-un frate, iar eu, în loc de : mulțumim dumitale, vere — am fost porc, ticălos și porc : i-am necinstit obrazul și l-am gonit din casă — din casa lui.

Palër plînsese la fel și în prima noapte.

Gore avusese, în ultima săptămînă, o purtare ciudată. Slăbănogul trecuse, îndeosebi în Duminica Floriilor, prin răcorile morții. Toată după-amiaza stînd în sală, frînt pe pat și cu tîmplele prinse în pumni, Palër îi numărase pașii lui Gore, care se plimba prin casă, oftînd și lipăind papucii.

Gazda se apropiase de cîteva ori de el, cu intenția precisă — bănuia slăbănogul — să-l prindă pe ticălos de păr, să-i ridice fața din pumni și să-i strige, scui-pîndu-l cu dezgust între ochi : „Știu, nu te mai ascunde, ofticosule, că știu tot !” Tresărînd, strîns în el de spaimă ca o gînganie, de cîte ori îl simțea pe

hamal mai aproape, Palèr își închinase limba în gură și aștepta un singur semn al tovarășului înșelat, ca să cadă în genunchi și să-i spună, fără înconjur, cum se întâmplase mascarada.

Recunoscînd, după mărturisire, că e vinovat, Palèr se hotărîse să-l roage pe Gore să-l omoare fără milă, că viața sau moarte, de atunci încolo, pentru el o să fie totuna.

Hamalul, din fericire pentru amîndoi sau numai pentru Safta, nu întîrziase prea mult lîngă Palèr. Auzindu-l cum se depărtează, cu știutul lipăit de papuci peste pragul dintre sală și odaia mare, slăbănogul oftă adînc, în egală măsură fericit că scăpase de păruială și trist că spovedania, ce i-ar fi luat povara de pe inimă, se amîna pentru cine știe cînd...

Scena cu barda, pe care el singur o pusese pe masă, cu un început de împlinire a destinului, îl obsedase toată noaptea.

„Are să mă omoare — se înfiorase slăbănogul, în întunericul din sală — să vezi că are să mă omoare cu barda! La urma urmii — se resemnase el — mare scofală că o să urce dealul, la balanga-balang, o scîrbă de turnător ca mine! Ducă-n mama dracului de noroc. Pore am fost, ca un porc să mor, cu beregata sîngerată de tăiș.“

Oricum, Palèr n-ar fi vrut să moară fără spovedanie. Visa să-l convingă pe Gore, mai înainte de ceasul din urmă, că-i rămăsese, în adîncul inimii, credincios. Isprava cu Safta se întâmplase fără voia și fără știința lui. Povestind, slăbănogul ar fi stăruit asupra fiecărui amănunt al nerușinării, convins că numai așa va descoperi și va pune adevărul în plina lui lumină.

„Dacă spui ce s-a întîmplat — intenționa Palèr să-și înceapă mărturisirea — n-o fac ca să scap de moarte. Mă spovedesc matale numai ca să înțelegi ce-a fost vis și ce-a fost ticăloșenie în mine, pentru că vreau să mă duc la Maica Precista numai cu tainul meu de păcate și să pătinesc, cum mi-o fi scris

în cartea cerului, numai pentru el, adică pe bună dreptate — c-o fi un pic de dreptate în cer...”

Palèr visa într-o noapte — nu trecuseră mai mult de trei săptămîni de cînd îl găsise Gore în pustiu peronului — că e la țară, în luncă, hoinărind cu fata văcarului, Truda, o codană carnoasă, proastă și pofticioasă. Palèr o prinsese pe fată de mijloc, Truda îl înfășcase pe flăcău de păr și amîndoi se rostogoliseră în iarbă — codana cu ochii mari la cer și brațele deschise larg, slăbănogul cu fruntea în pămînt, abia răsuflînd și cu mîinile prinse de două smocuri de iarbă, cu întia încordare a trupului pe care, acum, odrasla văcarului îl cuprinsese cu brațele și-l strînsese cu toată voinicia flămîndă a pulpelor. În spasmul visului, însă, Palèr se trezise întins pe marginea patului și abia respirînd, cu o matahală albă așezată pe pîntecul lui, săltînd și apăsîndu-și cărnurile rotunde, în-cinse cu cea din urmă, mai îndelungă și mai sălbatică zbatere.

Aiurit un moment, slăbănogul rămăsese cu ochii căscați în întuneric și se întrebese dacă nu e încă pradă visului cu măscări. Dar, în locul covorului de iarbă din lunca somnului, Palèr simțise sub palme preșul pe care-l știa întins pe pat. Trupul din vis și plin, de codană zvîrlugă, cu miros de fin de curînd cosit în păr, nu semăna cu matahala transpirată din clipa cu spaime a deșteptării.

Dezmeticit, Palèr și-a dezlipit cu greu buzele arse de febra întîmplării misterioase și a întreat cu sfială, aproape plîns :

— Cine fuse ?

Nu era nimeni în sală și nu i-a răspuns nimeni la întrebare.

Gore, în odaia mare, sforăia în somn greu.

Convins că totul nu fusese altceva decît un vis rău, turnătorul își ștersese pîntecul cu poala cămășii, își închinase perna și se culcase, nu mai înainte de a scuipa de trei ori spre ușă, bătînd cu vîrfurile limbii între buzele strînse, ca și cum ar fi suflat într-un muș-

tuc de goarnă — ca să nu-l mai frămînte în somn și murdar, poftele cărnii și iasmele întunericului.

Dar, la doua noapte, mascarada se repetase, de astă dată fără Truda, fără luncă și fără vis.

Deșteptat din somn și înțelegînd imediat cum stau lucrurile, Palër prinsese matahala de umeri, să nu mai fugă, și o răsturnase în pat, ca s-o recunoască. Descoperită, țiganca îi astupase gura cu palma și trăgîndu-l smucit peste ea, îl îndemnase, cu zvîrcolirile trupului și cu șoapta.

— Taci, că Gorică e de noapte mare — și nu fi prost, nu fă pe cîrpa cu mine, că mă vezi cum fierb, și-ți scot ochii dacă mai mă morfoleşti așa, fără spor și fără saț.

Buimac, cu toate gîndurile risipite de animalul ce se ridicase și poruncise în el, Palër s-a dăruit visului scîrnav ce abia atunci începuse, în sala pe care o crezuse luncă și cu amîndouă mîinile strîngînd în locul smocurilor de iarbă, preșul ghemuit sub umerii Saftei. Slăbănogul, ca un bou în jug, la plugul ce avea să răstoarne brazda adînc și fără popasuri, înfipsese capul, cu gîtul încordat, între sînii țigăncii, flăcău și scrîșnit. Nu uitase, însă, să mîngîie cărnurile de sub el cu numele din vis și drag : Truda...

În zori, după ce căzuseră unul lîngă altul, peste plapumă, potoliți și extenuați, curios și cu un început de muștrare în suflet, Palër și-a trecut brațul pe frunte, să adune broboanele de sudoare și a întrebat, modest și suspinat :

— Cum a fost ?

Turnătorul voia să afle cum și de ce venise țiganca peste el, în prima și în noaptea următoare, era curios să cunoască motivul și preliminariile aventurii ce împrunutase, pentru el, după ce trecuse furtuna și admise bestia din carne, proporțiile unei catastrofe.

Safta i-a spus o poveste simplă, în cîteva cuvinte firești.

De cînd se mutase la hamal în casă, slăbănogul dormise dezvelit. Țiganca îi admirase, cîteva nopți

la rînd, tăcută, chinuită de dorință, ispitele nici în somn astîmpărate. Cînd n-a mai putut să reziste pof-telor încinse în ea de obsesia pîntecului ce o chema zvîcnind și superb, Safta s-a prelins, tremurînd, de sub plapumă și de lîngă bărbat și s-a apropiat de patul slăbănogului, să încerce, cu trupul lui neador-mit pentru dragoste, ceremonialul profesional pe care-l oficiase în tinerețe, cînd era cîntăreață, cu cheflii pătimași pe care-i imobiliza pe un scaun, în camera separată a unui local, ca să se așeze apoi, dezvelită, și să joace, rizînd, în poala lor, sub ochii complici și orbi ai lăutarilor ce cîntau anume pen-tru jocul inedit de dragoste al frumoasei lor stăpîne, o sîrbă din ce în ce mai îndrăcită, după ritmul pe care-l da trupul săltat, apăsător și uneori răsucit pe axa cu toată flacăra albă sorbită în final, o dată cu acel tremolo epilodal și grav pe care-l executau numai ciocănelele țambalului și contrabasul, în timp ce vio-riștii piculinizau, pe coarda subțire, un fel de ciripit paradisiac.

— Tu ești de vină — oftase Safta, plecînd de lîngă Palèr, ca s-o găsească Gore dormind la el în pat, cînd s-o întoarce de la gară — tu ai fost porc, că ai dormit gol.

Surprins că țiganca aruncă pe umerii lui toată ti-căloșenia, deși singura lui vină era c-o visase pe co-dana văcarului și revoltat de lipsa de cavalerism a ibovnicei negre, ce amenința să-i cadă pacoste pe cap, Palèr s-a ridicat în cot și a țipat spre ușa prin care dispăruse Safta.

— Scroafă, mîine noapte să nu te mai prind peste mine, că te spui lui Gorică !

În ciuda acestei amenințări, însă, și cu toate mus-trările de conștiință de peste zi, Palèr o așteptase și a treia noapte pe Safta, perpelit de dorință și tremu-rînd, iar țiganca venise peste el, cuminte și caldă, mută și meșteră, să repete jocul, de astă dată în rit-mul de contrabas din sforăiala soțului cu somnul trudit.

Aventura continuase de atunci, ziua cu muștrări de conștiință pentru slăbănog, noaptea cu înțeleștări și figuri inedite, din repertoriul vast de coregrafie erotică al profesionistei de odinioară, pînă în după-amiaza cînd năvălise Gore în casă, fără veste, ca să caute pe sub pat, prin garderob, pe după uși și dincolo de perdele, cu furia morții în pumni și nebunia în ochii ascunși sub sprîncenele asatine.

„Știe, a aflat — plînsese cineva în Palër, vinovat și cu spaimă, seara, cînd i-a spus țiganca isprava hamalului — ne-am dus, o să ne omoare !”

Safta încercase inutil să-și convingă ibovnicul că nu era nimic serios, din moment ce soțul nu spusese încă de ce venise de la gară. Țiganca pledase, cu încăpăținare, pentru versiunea pe care o lansase, în primele ore, gura lumii. Gore uitase acasă un act sau o țidulă, ori pierduse ceva pe drum, portofelul sau tabachera, și venise, supărat cum e omul la pagubă, mai ales că găsisse casa plină de vecine, să ia alți bani sau să caute tașca de tutun pe care-o păstrase, amintire din anii de cazarmă, între rufe, în cutia mare a garderobului. Dar tăcerile lui Gore, uitătura lui piezișă, vorbele în doi peri și puține, cu care soțul înșelat le sfredelise sufletele celor doi ibovnici, în după-amiaza blestemată și duminicală, o convinseseră și pe Safta, în cele din urmă, că bănuiala slăbănogului e întemeiată.

Acum era sigură că Gore îi aflase ticăloșenia. Nu ar fi fost acesta un motiv să se lamenteze, ca ibovnicul cu frigul morții pătruns în oase. Țiganca nu dezarmase. Aștepta furtuna, gata să se prindă cu dinții, cu mâinile și cu toate tentaculele sufletului, de o unică și sigură barcă de salvare : negarea ! Nu i-ar fi fost nimic mai ușor decît să plîngă și să se jure, pe viitor și pe morminte, pe noroc și pe odihna morților, că ea nu știa și nu văzuse nimic. Cum se aștepta la surpriza ca slăbănogul să recunoască totul, în fața lui Gore, Safta — făcînd un apel disperat la fantezia cu care, de atîtea ori, inventase și explicase viața altora

— adunase argumente suficiente și destul de tari ca să-l convingă pe bărbat că Palër ar fi nebun, sau, în cazul cel mai bun, vîndut dușmancelor : fetele două ale oloagei.

Cinstit, turnătorul se resemnase să moară.

Adormise în noaptea de duminică, tirziu, convins că n-o să mai vadă lumina soarelui și cu tot plînsul, pe care-l adunase în el gîndul apropierii de moarte, topit într-o singură lacrimă, uitată în gene, mare, luminoasă, ca o candelă de veghe, aprinsă de suflet și pentru zborul lui din urmă și se deșteptase, în zori, surprins și fericit că scăpase de bardă, că mai avea cel puțin cîteva ore de viață.

„Nu m-a omorît — se bucurase slăbănogul, stînd pe marginea patului, cu palmele lipite între genunchi — simte și el că n-ar fi drept să măucidă înainte de spovedanie. Asta e : să-i spui că, în fundul inimii, cu toată ticăloșenia în care m-a împins țiganca, i-am rămas preten credincios...”

O primă dovadă că-i rămăsese hamalului, în adevăr credincios și prieten, fusese cafeaua pe care i-o dusesese la pat, o dată cu tabachera. Din ceașca plină se ridica, în aburi, sufletul lui cinstit, strepezit de ne-cazuri și plin de toată zgura iadului din atelierul de turnătorie, dar curat, iubitor și peste măsură de trist, pentru tot ce se întîmplase fără îndemnul și fără voia lui.

La fabrică, Palër umblase toată ziua buimac, frămîntat de întrebări și venise acasă, seara, cu pasul mare și sigur, hotărît să-i spună lui Gore tot ce se întîmplase, ca să scape o dată de muștrări, să nu mai simtă, în jurul gîtului, lațul tot mai strîns al privirilor lui piezișe și al tăcerilor prea pline de înțeles.

Acasă, însă, o găsisese numai pe Safta, urcată în vîrful patului și îmbufnată ca o stăncuță bolnavă, legată la cap cu felii de cartof și oftînd des, adînc, molipsitor.

Era după întîmplarea cu Stîrcu.

— Nu știi ce-i cu Gore — mințise țiganca, plîn-

gînd sincer — că stam cu el la masă, adîneauri și-o dată-l văd că-și ia șapca, zice: „plec în lume, fă Safto“ — și a plecat...

Palèr a făcut ochii mari, incremenit un moment pe scaun, apoi s-a lovit cu amîndoi pumnii, o dată și pulernic, în piept, și a căzut, mototol, pe pragul dintre sală și odaia mare, bocînd ca o cumătră în Vinerea Mare, la cimitir.

— Cum să nu plece, sărăcuț de maica lui, cînd ne aflase mîrșăvia? Safto, fă, meșteră la cîntec și în dragoste, usca-ți-s-ar sîinii pin-o face gospodin rusu papuci de moartă din ei, cum ne-ai mîncat tu norocu la amîndoi! Gore, frățioare — plecași în lume, mă, că n-ai avut inimă să mă omori! Mă lăsași în casa ta, cu țiganca ta, ciuguli-i-ar ciorile puiul roșu-al cucului...

Inima țigăncii era pusă la mare încercare.

Un moment, Safta se gîndise că ar fi mult mai bine să-i spună slăbănogului isprava cu Gore și Stîrcu, fără ocol și fără tremur în glas. Prin această mărturisire, ea ar fi reușit să-i dovedească lui Palèr că zbuciumul lui de pînă atunci nu avusese nici un rost, cum fără rost îi era și plînsul de acum, deoarece Gore nu-l bănuise și nici nu plecase în lume din cauza lui și n-ar fi exclus să și-l facă complice, alături de domnul Stîrcu, împotriva soțului înșelat, pe care, prin orice mijloace, erau amîndoi datorii să încerce să-l convingă că mascarada pe care o văzuse la el în casă, cu țiganca și cu portarul de la gară, fusese o părere sau o glumă, dacă nu cumva o minciună, o goală și nerușinată minciună, scornită de surorile două, dușmance și tîrfe, cum le știa toată mahalaua.

Planul era în adevăr bun. Fusese experimentat cu succes, în citeva împrejurări la fel din viața țigăncii, cu ibovnici proști.

Safta, însă, se îndoia de bărbați și mai ales de domnul Stîrcu, pe care-l știa om serios, de loc dispus să se amestece unde nu-i fierbe oala. Insul cu uni-

formă de postav o avertizase din vreme și cavalier, demn și convins.

— Ascultă, fă Safto — acu, că-mi ești fină, n-am ce zice — ne putem drăgosti în lege, cum mi-o place și cum ți-o poți inimioara și, neică, mai ales, pînă-n pinzele albe, că o viață avem — da' una s-o știi de la mine, fă: de-o fi la o adică, să miroasă ceva bivolu de Gore, pe mine să nu mă bagi în daravelă și în tărița porcilor, că zic, neică: nu știu, n-am văzut — pentru că, fă, una e să am de-a face cu tine, că te știu de cînd erai, ca să zic așa, artistă, și alta e să fiu prins cu musca-n lapte de un nepricopsit de hamal — eu, care sînt cineva în gară și i-am dat piine să mă-nince.

Or, fără concursul asigurat al domnului Stircu, țiganca risca să rateze planul. Dacă portarul de la gară se voia cu tot dinadinsul om serios, Palër era dimpotrivă copilăros, așa de copilăros că ar fi fost în stare să se supere, ca un prost, aflînd că țiganca mai avusesese un ibovnic, ca și cum — filozofase Safta — pierzi ceva dacă, în pușculița în care aduni tu băncuțele fierbinți ale dragostei, mai aruncă și altul, cînd poate și după puteri, cite un gologan de aramă.

Safta a simțit, pentru prima oară, că-i urăște pe bărbați. Se convinsese, în sfîrșit, că toți se poartă cu femeile ca porcii, profitori și lași, cînd nu sînt nebuni ca Gore sau miorlăiți ca Palër.

Slăbănogul, îndeosebi, o revoltase. Specimenul cu muzicuță și lacrimi continua să se bată cu pumnii în piopt și să se lamenteze că-l înșelase pe Gore și-l gonise din casă — de la masa lui, de sub acoperișul și din plapuma lui, mai ales de lîngă nevasta lui. Țiganca îl privise o clipă cu dispreț și se întrebuse amintindu-și, nu fără furnicare în carne, de nopțile neuite pe care le petrecuse în brațele flăcăului cu ispita trupului triumfală, cum poate fi o brinză așa de bună într-un burduf de cîine pricăjit.

Exasperată, în cele din urmă, că slăbănogul nu mai are de gînd să termine cu bocetul, Safta și-a smuls le-

gătura cu feliile de cartof de la cap, a sărit din pat și-a început să se plimbe prin casă, plîngînd la rîndu-i și rupîndu-și cămașa de pe ea, disperată că mult iubise și mult muncise în viață și n-avusese noroc de un ibovnic așa cum îl visase.

Speriat de accesese neașteptate de disperare ale țigăncii, Palër uitase de necazul și de lacrimile lui.

Safta știa să plîngă convingător și original. Lega, nu fără rost, bocind, toate frinturile de cîntece triste, rămase în amintire din anii de glorioasă carieră, reușind astfel să-și spună durerea în stihuri — o nefericire de mierlă străină pe lume, cu singura mare deosebire că mierla poetului anonim avea „un frățior, pe cucul cel gălbior“, în timp ce mierla cu clonc, din casa cu nebuni, era cu desăvîrșire singură.

Prost și sentimental, Palër fusese ușor înduioșat și repede convins că e dator să joace, în greul impas în care se aflau, rolul cucului gălbior din cîntec și plecase, flămînd și după treisprezece ore de muncă, în infernul cu fum și metal topit, să cutreiere străzile și circiumile, ca să-l afle pe hamal și să-l aducă la cuibul mierlei cu țivna ispitelor nocturne.

Umblase două nopți, fără nici un folos, ca să se întoarcă, după întimplarea cu portarul de la gară, cu o dovadă în plus că Gore fugise în lume din pricina lui.

Slăbănogul era sigur, deși contrazis de Safta, că Gore îi spusese nașului de ce și din pricina cui pleacă în lume. Nu se îndoia, de asemeni, că domnul Stîrcu, om serios și firesc revoltat că insul adunat de pe drumuri fusese capabil de o ticăloșenie așa de mare, se purtase cu el în consecință, strigîndu-i în auzul lumii: haimana — și amenințîndu-l că-l dă afară, ca pe un nemernic.

Vinovat și resemnat de mult să suporte, în tăcere, urmările isprăvii lui rușinoase, Palër se mirase că domnul Stîrcu nu-l luase la palme, ca să-l învețe minte să nu mai doarmă cu ispitele trupului goale și să n-o mai viseze pe Truda din luncă...

Ajuns acasă, în zori, el o anunțase pe Safta că îl căutase pe Gore pentru ultima oară și fără să mai aștepte răspunsul țigăncii, se trintise în pat îmbrăcat și adormise. Sărise în picioare peste o oră, smuls din somn de ceasornicul deșteptător, și-i comunicase ibovnicei, mai înainte de a pleca la turnătorie, a doua hotărîre, mult mai serioasă, pătruns de toată solemnitatea momentului și căscind zgomotos :

— Asta nu e drept, să plece Gore din casă și să mă lase pe mine. Am să mă duc eu, ca să se întoarcă el. Mai stau pînă sîmbătă, să iau leafa, ca să dau unde ce am de dat, la datornici și pe urmă o să vă las să-nătoși...

Amenințată din nou să rămînă singură, țiganca se grăbise să plîngă, dar slăbănogul nu s-a mai înduioșat.

Luase o hotărîre definitivă.

— Plec, Safto, plec !

Pe drum și în atelier, le spusese tovarășilor de muncă și prietenilor că i se făcuse dor de sat și de rude.

— Nu mai stau. Ori la oraș, ori la țară, tot un drac. Numai că aici scuipe cărbuni și acolo cînt din frunză.

La prînz, însă, în poarta turnătoriei, tocmai cînd pierduse orice speranță să-l mai vadă, Paler se pomenise față în față cu Gore.

Slab, neras și cu ochii tulburi, hamalul îl așteptase, îl prinsese de mîină și fără un cuvînt, pornise cu el spre podul gării.

Stăpînit de un sentiment ciudat de spaimă și nedumerire, cu ochii tot așa de tulburi de neodihna din ultimele nopți, slăbănogul mersese, ca o umbră, cu picioarele slabe de la genunchi și împiedicat — alături de Gore, pe strada plină de lucrători, de căruțe și de roșcovi sălbatici.

Capitolul X

MAICA PRECISTA DE PE STRADA VESPASIAN

Gore, plecînd de acasă, nu ştia precis unde se duce şi ce are să facă.

Hamalul prinsese o dată un şobolan în cursă şi după indemnul unui vecin cu haz amar, îl stropise cu petrol şi-i dăduse foc. Cuprins de flăcări, şoarecele se zbătuse în capcană şi se izbise cu capul, furios, orb, disperat, de împletitura în sîrmă, cu speranţa că va găsi poate o ieşire din infernul în care-l aruncase gluma proastă şi crudă a oamenilor.

Mergînd, încovoiat şi lovit de toţi roşcovii sălbatici de pe stradă, în inserarea neuitată de atunci, Gore îşi adusese aminte de şobolanul pe care-l privise, nepăsător, cum ande. Era şi sufletul lui, acum, ca o lighioană prinsă în cursă şi răsucită în flăcări, în hazul amar al întâmplării neaşteptate...

Hamalul recunoscuse, în primele momente de disperare, zbătut în el şi căutînd, orb, un liman, că singura ieşire posibilă din vârtejul ameţitor ce-l prinsese ar fi în moarte — o moarte crîncenă şi la îndemină: sub roţile întiului tren ce ar fi intrat în gară.

Murînd el, fireşte că Safta ar fi rămas ibovnica portarului de la gară, amîndoi bucuroşi că scăpaseră de pacoste dar, mai ales, amîndoi nepedeşiţi.

„Ar fi nedrept și ai fi un prost — țipase cineva în Gore — dacă i-ai lăsa să se bucure mai departe de o ticăloșenie pe care ți-au înfipt-o în inimă, ca pe-o cruce.“

Hamalul uitase de sinucidere, cu ușurința cu care se hotărîse să se arunce sub roțile unei locomotive. Acum voia să se răzbune, o răzbunare tot așa de cruntă ca și moartea pe care și-o alesese, în primele clipe de deznădejde: să se ducă la gară sau acasă la Stîrcu, să-l prindă de umeri, să-i frîngă mijlocul pe masă și să-i rupă beregata cu dinții.

Gore văzuse scena răzbunării, în amănunt și o simțise, o trăise, gîndind-o, în toată intensitatea ei. Clo-cotind, cu ochii injectați, simțind de pe acum în gură gust de sînge, hamalul se pomenise alergînd prin mijlocul străzii.

Dar, în fuga lui de animal dornic de faptă singe-roasă, soțul înșelat își adusese aminte de tovarășii de muncă, pe care-i provocase și îndeosebi de Lahu, considerat acum singurul prieten adevărat, pentru că numai el, în toată lumea albaștrilor, aflînd de is-prava țigăncii, se simțise obligat să-l anunțe.

Oprit rezemat de un zid, hamalul a oftat și a simțit cum i se umezesc privirile.

„Săracu Lahu! L-am scuipat și n-a zis nimic...“

Dacă ar fi fost „numărul patru“, în momentul acela, în fața lui, Gore i-ar fi îmbrățișat gleznela și, săru-tîndu-i bocancii l-ar fi rugat să-i apese capul cu piciorul, ca la o viperă, pînă i l-o sfărîma.

„Iartă-mă, Lahule și omoară-mă, ca să te cred că m-ai iertat.“

Îl chinuia și îl alunga din nou pe străzi nevoia să se umilească în fața omului pe care-l jignise sau la picioarele oricui. Era convins că numai așa și-ar regăsi și înviora sufletul.

Plănuia să-l oprească în drum pe întîiul trecător, să-l ia de mîină și să se infunde cu el, oricine o fi, în-tr-o circumă, să-i comande băutura care i-o place și să-l roage, să-l imploare sau să-l oblige, să-l asculte.

Gore nu se spovedise încă, la popi sau la oameni, pentru că niciodată nu-și simțise, ca atunci, inima prea plină și sufletul greu, de adevăruri și mustărări, pînă la sufocare.

O bătrînă cu figură prelungă, suptă, osoasă și încă voinică pentru părul alb și gura știrbă, îi răsărise parcă anume în cale, de după un colț de stradă.

Gore s-a oprit, în umbra firavă a unui copac înflorit. I se păruse că, în trecere, bătrîna îl privise adînc, încruntat și totuși fără ură, dar sfredelitor, cu ochii ei de ani optzeci.

— Rău te mai uitași la mine, bunico ! oftase hama-lul, cu privirile în jos. Bine-mi faci, că merit ! Să știi că sînt un ticălos, un mare ticălos și un biet om...

Bătrîna, probabil, avea gust de vorbă, pentru că s-a oprit și i-a răspuns, cu toată înțelepciunea anilor mulți de viață frămîntată și de înțelegere, prin durere, a tainelor ascunse în fiecare din noi.

— Dragul mamei, toți sîntem mari ticăloși pentru că sîntem toți numai niște bieți oameni. Ca să știi una și bună de la mine : vin ucenicii o dată la Cristos și cică : „Uite, Doamne, un ticălos, să-l ucidem cu pietre !“ Sfîntu rîde, că știa el ce știa, și le zice : „Bine, care din voi se simte cu sufletul curat să ridice piatra și să-l omoare !“ Au tăcut ucenicii, săracii, și s-au rușinat, da' mina pe piatră nici unul n-a pus. Păi vezi ? Aia e...

Gore n-a înțeles ce voia să spună bătrîna și a su-rîs amar, clătînd capul.

„Am brodit-o rău cu matale, bunico ! Nu știam că ai luat calea bisericii.“

Omul era convins că n-o să poată nimeni să-i vin-dece rana din inimă cu un cuvînt — mai ales un cu-vînt de bătrînă știrbă și botezată în apele morții. Nu-mai o faptă bună, a lui sau a altuia, l-ar fi putut smulge din haosul în care simțise cum se afundă, cu cît încerca, mai disperat, să iasă la un liman.

— Lasă pilda, babo, că n-am ce face cu ea ! Scui-pă-mă, că-s nemernic, sau arată-mi cum să-i scuipe pe

ticăloși, ucide-mă sau învață-mă cum săucid crincen, ca să-mi astimpăr setea ce mă arde lăuntric.

Bătrîna l-a ascultat fără tresărire. Figura i se luminase bizar și în afundul ochilor și-au ridicat, o clipă, cozile de flăcări, șerpilor gândului vecin cu nebunia.

— Iacă, omoară-mă pe mine, dragul mamei!

Surprins, Gore s-a zbatut o clipă în el, ca un șobolan în capcana de flăcări.

Femeia a înțeles de ce se frământă și a rîs.

— Vezi, inimă slabă, că nu se poate! Voinic cum te văd, tremuri de frică. Numai eu nu tremur. Speram să mor la șaptezeci de ani și la șaptezeci și cinci mă miram că nu se mai îndură sfîntul să mă cheme la el. Așteptam să mor, dar nu mă pregătisem. Și așa, nopți la rînd, am început să-mi dezgrop viața și am făcut două grămezi, de o parte și alta: aici fapte bune, aici păcate. Că știi cum e cu omu cînd moare? Parcă s-ar muta dintr-o casă. Cu mult înainte, gospodina ia în mîină, una după alta, rufele murdare și perdelele și le spală, le cîrpește și le calcă și adună în urmă preșurile, de le scutură. Cînd vine camionarul să încarce, zice gospodina: gata — și rîde, că n-o mai ține nimic în casa în care a fost și n-o să mai fie. Ai înțeles? Aia e, dragul mamei! Spală rufele murdare din tine și pe urmă caută-mă, ca să teucid sau să te învăț cum să omori un creștin de rumîn...

Gore își apăsase tîmplele în pumni, chinuit.

— Of, bunicuțo, să ne ia dracu pe amîndoi, că nu ne înțelegem! Cine mi te scoase-n drum — cine ești matale, de vorbești în taine și fără înțeles pentru mine?

Bătrîna a răspuns solemn, crescută în ea și în înserare, încrucîșînd mîinile la piept.

— Eu sînt Maica Precista...

Hamalul se pomenise într-o cîrciumă, abia răsufîind de fugă și de spaima ce-l gonise de lingă nebuna de pe strada Vespasian, cu buzele iască de sete. Ceruse vin și băuse, tremurînd, pahar după pahar, să adoarmă, cu fiecare strop, un gînd dușman, să sugrume,

după fiecare pahar, cu mai multă putere, suferința — să nu mai simtă nimic și să nu se mai simtă.

Gore se trezise, a doua zi, pe un loc viran din mahală. Nu știa și nu se întrebase cum ajunsese acolo. Dormise toată noaptea lângă un măracin. Deșteptat, clipise buimac în soarele înviorător, blând aromitor, al dimineții de primăvară. Intins pe spate, lângă buruiană, cu brațele deschise, cum dormise pînă atunci, hamalul a simțit cum îi zvicnește singele, mai cald, mai puternic, în trupul întinerit de odihna nopții și întins, cu lene, în lumina cu mîngîieri a discului solar. Uitase tot ce se întîmplase și se bucura, animal năpădit de viață — o viață nouă, plină și mustind de seva pămîntului renăscut, ca în mugurii despicați.

Beția și somnul strînsese și ascunsese, după ușa altarului păgîn din suflet, pe care furtuna din ajun îl cutremunase, cu vîntul, și-l spălase, cu ploile, toate rufele murdare de care vorbise bătrîna de ani optzeci, lucidă în demența ei de cotoroanță știrbă și biserică coasă.

Gore se înfrățise, în inconștiența cu care se dăruia soarelui, cu firul fraged de iarbă și cu copacii, cu gîngăniile și cu bulgării de pămînt, în care se dezmoreteau rîmele. Insul cu ambițiuni de persoană serioasă, care-și îmbîcsise cîteva decenii părul aspru cu un delemn și purtase inele, baston, lanț pe pîntec și botine cu scîrțiietori, numai ca să convingă mahalaua cu nume rușinos că domnul Gore e cineva cu care nu se joacă nimeni, fusese uitat acum, cum se uită toate nimicurile.

Dar, un glas cunoscut îl strigase pe nume și omul de acum se ridicase, tresărit, în fața lui Damian. Tovarășul de muncă, în drumul lui spre casă, se oprise, nedumerit și se apropiase, curios să vadă ce bluză albastră se lăfăia în soare, cu atîta uitare de sine și de lume.

— Ce-i cu tine, aici ?

Trezit abia acum, de întrebarea lui Damian, din beția ceasului feeric al deșteptării și al contopirii cu

plantele și minereurile, în lumina cu minuni a soarelui tinăr, Gore a retrăit, în zborul unei clipe, toată drama din ajun.

— Nu înțeleg cum am ajuns aici — a răspuns el, surd — da' să știi, Damiane, că am prins-o pe Safta. Am prins-o, mă, cu Stîrcu, de la peron — anafura mă-si la amîndoi!

Damian a tăcut un moment, privind, peste umărul lui Gore, o vrabie neastîmpărată pe o ramură inflořită.

— Și acum?

Tovarășul întrebuse, mai mult ca să spună ceva. Știa că nu va primi răspuns.

Damian retrăia, lingă omul ce se ascunsese de lume, cu frămîntările și toabă suferința lingă un mă-răcin, o poveste la fel de tristă, cu o nevestă mult mai ticăloasă, pentru că era mai tinără și mai frumoasă ca Safta. Cineva îl întrebuse, atunci, ce are de gînd, iar Damian — ca și Gore acum — fără lacrimă și fără gînd, ridicase din umeri și nu găsise nici un răspuns...

— Hai la mine — hotărîse Damian, înțelegător și camarad — mergi la mine să mîncăm și să vedem ce avem de făcut!

Porniseră alături, doi oameni incovoiați de o suferință la fel, ce-i înfrășise, pe strada cu gropi, cu rufe întinse prin curți și pomi ninși la porți.

Damian locuia pe o uliță strîmbă, noroioasă, într-o odăiță curată, în care aglomerase un pat, o masă, un scaun, o sobă de tablă și o fotografie à la minut, în ramă de carton și melci, cu panglici decolorate, cu flori uscate și un smoc de beteală, prinse cu ace de gămălie pe margini sau infipte între melci. Sub fotografia ce perpetua memoria iubirii defuncte, era o icoană. Seara, cînd se închina, omul nu știa dacă se roagă la sfîntul zugrăvit pe lemn sau la chipul, păstrat cu dureroasă cucernicie, al necredincioasei tinere și frumoase.

Gore întrebuse, oprit cu șapca în mină, în fața fotografiei :

— Ea ?

Damian a inginat, după o clipă de șovăială, întorcînd capul :

— Ea.

Oftaseră, amîndoi, cu o durere egală în inimă, dar numai Gore a scrișnit :

— Scroafe !

Mîncînd, cei doi tovarăși au vorbit de neveste și de viața lor fără rost și fără noroc.

— N-ar fi fost bine, acum — se întrebase, trist, Damian — să am și eu o casă ca oamenii gospodari ? Plec de la gară și mă întreb cu tot uritul vieții în suflet: unde mă duc, cine mă așteaptă, de cine mi-e dor ? Deschid ușa și nu mai mă înlimpină nimeni, ca altădată, vorbind repede și rizînd — nu mai mă-nbreabă nimeni dacă mi-e foame, nu mai aud pe nimeni cîntînd. Asta, mai ales asta mă omoară : că nu mai aud pe nimeni cîntînd.

Gore uitase să mănînce. Iși amintise, cu un val cald de înduioșare în inimă, că și Safta lui cîntă frumos.

— Vin acasă, singur — continuase Damian spovedania — și n-am cu cine schimba o vorbă, n-am cui spune un necaz sau o veste bună și mă culc, singur, sub plapuma rece și urlă uritul în mine și în odaie...

Omul cu spovedania își ascunsese repede fața în palme, cu umerii tremurați.

— Dacă știam una ca asta, n-o lăsam — n-o lăsam pentru nimica în lume !!

— Cum nu era s-o lași — îngînase Gore, surprins și nu fără negură în priviri — cînd... ai prins-o cu... ?

Damian tăcuse. În spovedania lui simplă, Gore avea să găsească răspuns pentru întrebări mult mai chinătoare. Vădanul era sigur că tovarășul de muncă și necaz îl va înțelege, în curînd, de ce nu poți și e bine că nu poți să te desparți de nevastă cu ușurința cu care dezbraoi un surtuc rupt — mai ales cînd nevasta ți-a intrat în sînge și și-a făcut cuib în sufletul tău.

— Eu am vrut, m-am încăpățînat să fiu ciîne și am

smuls-o din mine cu fișii de suflet. Or, mă Gore neică, obrazul îl mai speli de rușine, mîndria ta de bărbat o mai cîrpești pe ici și pe colo, da' sufletul tău, sufletul din care ai smuls-o, nu se mai vindecă...

Gore asculta, privind timp în gol. Uneori, se scutura ca de-o vedenie ori ridica ochii spre tavan și desfacea, larg, gulerul cămășii, care-l sugruma.

Damian redeschisese, în el, toate rănile din ajun și-i scormonise gîndurile.

— Ce să fac — țipase Gore, cu pumnii la gură, să nu-l audă cei de dincolo de ziduri — cum să ies din iadul în care mă simt că mă cufund iar? Ce fac cu Safta și cu Stîrcu, cum o să mă ierte Lahu, că l-am scuipat și Palèr, pe care era să-lucid cu barda, și ce fac cu mine, cu vecinii — cu mine?...

Damian, care înlăturase, cu sfatul lui bine gîndit, multe piedici și neazuri din viața tovarășilor de muncă, se hotărîse să ia, o bună parte din sarcina ce-l împovăra pe Gore, pe umerii lui.

— Cu hamalii stau eu de vorbă. Nici o grijă. Nu ți-au aflat pățania. Poți să vii în mijlocul lor, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. Cu Lahu o să bem un pahar de vin și vă-mpac. L-ai scuipat c-a fost porc. Asta să-i fie paguba. Alții l-au umplut de sînge pentru cinci parale și tot s-au împăcat. Cu Palèr al tău, venim pe urmă la taifas. Ai auzit că te-ar înșela nevasta cu el și era să-i crăpi capul. Va să zică, a fost o pricină. Să zică slăbănogul bogdaproste că nu l-ai ucis iar tu, tot așa, că ai scăpat de păcat mare. Era să omori om nevinovat! Așa, de Lahu și de Palèr, nici o grije. Acu rămîne să vedem ce facem cu Safta și cu Stîrcu. Vorba e că ori o lași și-atunci îl dai în plata dracului pe Stîrcu, ori îl omori pe portar și n-o mai vezi pe Safta, cum n-o să mai vezi soarele. Ar mai fi o cale: să te întorci la nevastă, adică s-o ierți și dac-o ierți, nu mai ai de ce să te gîndești la Stîrcu. L-ai uitat, cum ai uitat și fapta nevestei. Sînt, după cum vezi, trei întrebări și la oricare din ele ai să răspunzi

cu altă întrebare : ce ai de gând cu tine ? Pe urmă, o să faci așa cum te-o îndemna inima...

Damian plecase, după-masă, la gară, iar Gore ră-măsese singur, în odăița vădanului, să stea de vorbă cu el și să-și hotărască destinul cum i-o place.

Recapitulind întâmplările, Gore a simțit cum crește din nou, în el, înția mare nedumerire.

Zvonul fusese că Safta s-ar culca, în lipsa lui, cu Palër. Gore crezuse și-l pîndise, îl spionase, încercase să-i despice fiecare cuvînt. Era așa de convins că singur el poate fi ticălosul, că numai o minune îl scăpase de bardă, în înția noapte de frămîntare. În seara cînd se năpustise în ușă, cu toată asigurarea Sultanei că Safta e în casă cu altcineva, Gore era sigur c-o să-l găsească pe slăbănog în brațele țigăncii. La portarul de la gară nu se gîndise, i-ar fi fost imposibil să-l creadă așa de ticălos. Stîrcu îl cununase, erau oricum rude. Cînd s-a pomenit, însă, în fața lui și l-a văzut gol, încremenit între pulpele tot așa de goale ale Saftei, Gore a simțit că fuge pămîntul de sub el, s-a clătinat și a căzut, dezarticulat, lîngă masa din sală.

Scena fusese așa de neașteptată și de illogică, în logica de atunci a hamalului, că tulburase în el toate înțelesurile. Omul n-a mai fost capabil să înfiripe un gând sau să reacționeze. Zvirlit alături de viață, Gore văzuse imaginile răsturnate, ca și cum rîma ce crescuse din pîntecul lui Stîrcu și-l încolăcise pînă la sufocare l-ar fi spînzurat de cîrligul din mijlocul tavanului cu capul în jos.

Se mira și acum : Stîrcu, tocmai el, ruda pe care o ospălase, cu care jucase tabinet, se îmbătase și se îmbrățișase, frățește...

Dacă în ajun, însă, era ferm hotărît să-i rupă be-regata cu dinții, acum nu-l mai ura. Stîrcu era bărbat. În fața unui trup ce i se oferise și-l ademenise cu dezgoliri, i se întîmplase și lui Gore, de multe ori, mai ales în anii cînd era prăvăliaș, să uite de oameni și de Dumnezeu. Hamalul aflase, încă de atunci, de la oameni serioși, că ispita trupului bărbătesc nu știe

carte și nu are lege — spre deosebire de bobocul de trandafir învolt al pîntecului femeiesc, pe care hamalul îl considerase — după spusa acelorași oameni serioși — ca o poartă ascunsă de cetate, care se deschide numai în fața stăpînului.

Gore știa o împlinire ce făcuse vîlvă pe vremuri, în orașul în care feciorul lui Oană se speriasse de dric și de goarna pompierilor. Hamalul și-o repovestise în gînd, ca să se convingă și mai mult că Stîrcu nu era vinovat.

— Un flăcău voinic și prostănac, de la țară, a cărui tinerețe, dospind în trup, nu știa carte și nu-i păsa de lege, violase fata ofițerului la care era ordonanță. Cum fapta nu rămăsese fără urmări, fata n-a mai putut, la un moment dat, să-și ascundă pîntecul fecundat și, strînsă cu ușa de părinți, le-a mărturisit cine era tătăl copilului.

Flăcăul a fost desfigurat în bătaie, legat cot la cot, dus la închisoare și de acolo, la judecată.

Apărătorul din oficiu, o figură celebră, pe atunci, în protipendada bucureșteană, a pledat în cuvinte puține dar cu o pildă care era menită să illustreze admirabil logica faptului în sine și să stabilească, în același timp, partea de culpabilitate a celor doi eroi. El ceruse sabia părintelui reclamat, o dăduse procurorului și îl rugase s-o introducă în teaca pe care i-o ținea înaintea. Dar, toate tentativele procurorului rataseră, pentru că apărătorul mișcase teaca în sus și în jos, într-o parte și alta.

În sală era un freamăt surd de nedumerire și curiozitate.

- Poți să bagi sabia, domnule procuror ?
- Nu pot.
- De ce nu poți ?
- Pentru că nu mă lași.
- Cum nu te las ?
- Miști teaca, domnule apărător și sabia trece pe alături.

— Dar acum poți ? îl întrebase din nou apărătorul, pe omul legii, ținând teaca nemișcată în fața lui.

— Pot, cum să nu ! a fost răspunsul și procurorul, în adevăr, a introdus sabia, cu ușurință.

— Poftim, onorată judecată, așa a fost cu flăcăul inculpat și cu fecioara ! a strigat, triumfător, apărătorul. Ordonanța n-ar fi făcut nimic cu sabia, dacă n-ar fi stat, supusă, teaca la îndemîna lui...

Judecata era lămurită și pledoaria a fost întreruptă. Ordonanța, totuși, n-a scăpat de condamnare.

Gore aflase că apărătorul, revoltat, scos din fire în fața nedreptății ce i se făcuse inculpatului, după opinia tuturor nevinovat, scosese sabia și sfărîmase crucifixul pe care jurau împričinații, strigînd că nu mai există dreptate în țara romînească.

— N-ar fi fost drept — strigase și Gore acum, cu revoltă din revolta apărătorului de odinioară — n-ar fi fost drept să-l omor pe Stîrcu ! Scîrba care i-a pus teaca la îndemîna e vinovată și pe ea am s-o omor...

Hamalul se mira că nu o omorise în clipa cînd o prinsese cu porlarul de la gară. Se liniștise, însă, la gîndul că o pedeapsă nu vine niciodată prea tîrziu și convins că de moarte n-o să scape țiganca — o moarte tot așa de crîncenă : s-o prindă de umeri, să-i frîngă mijlocul pe genunchi și să-i rupă beregata cu dinții...

Gore se cutremurase. Avusese impresia că i se zbate un gînd sub frunte și țipă, ca o pasăre. În ajun, trăind scena uciderii lui Stîrcu, el simțise gust de singe în gură. Acum îl duruse sălbăticia cu care gîndise crima. Ca s-o omoare, o s-o prindă pe Safta de umeri — umerii pe care-i cuprinsese cu palmele de atîtea ori, ca să-i fie dragostea mai voinică. Soțul înșelat se gîndise, de asemeni cu melancolie, la mijlocul pe care o să i-l frîngă brutal pe genunchi — mijlocul pe care i-l înlănțuisese deseori cu brațele, ca să țină trupul cald și posedat al nevestei cît mai strîns lipit de el și se întristase că-i va rupe beregata cu dinții — gușa ei de pasăre măiastră, cu care înointase odini-

oară mahalalele bucureștene, ca să-l adoarmă numai pe el, în anii cu număr uitat, cu triluri și cu ofuri.

Gore, însă, nu se lăsase prins în capcana înduioșării. Scuturase capul, energic, și lovise cu pumnul în masă, ca să-i fie hotărârea cât mai neclătinată.

— S-a dus, o omor!

Gîndul că va ucide nu-l speriasese. Acum era un om care știa ce are să facă, un suflet împăcat cu el și cu lumea. Convins că va rezolva, prin crima care o hotărîse, toate problemele de conștiință ce-l frămîntaseră în ultimul timp și că-și va deschide, spălat de necazuri, eliberat, un drum nou, în existența lui de cineva care se dorise respectat și temut, Gore începuse să se plimbe, liniștit și îngînînd o frîntură de cîntec, în jurul mesei de brad și pe după lucrurile puține din casa vădanului. Se bucura că ajunsese, în sfîrșit, la un liman și era fericit că înțelesese cine era adevăratul vinovat, în romanul lui casnic. Ar fi fost mare păcat să-l omoare pe Stircu. În ajun era ferm decis să-l suprime și n-ar fi șovăit să-și pună planul în aplicare dacă n-o întîlnia pe nebuna care se crezuse Maica Precista.

Gore, aducîndu-și aminte de ea, a recunoscut că nebuna de pe stradă îi spusese cîteva adevăruri mari. Ascultînd-o, cum sta prost în fața ei, în umbra firavă a copacului înflorit, nu înțelesese nimic. I se părea că bătrîna nu știe ce spune. Cuvintele ei, însă, i se întipăriseră în minte. Acum, după ce trecuse furtuna, adevărurile spuse se ridicau din adîncul sufletului, ca nuferiî din apă.

Hamalul credea, la început, că povestea cu Isus, cu ucenicii și păcătosul nu are nici un rost, dar — în clipa cînd i-a strigat bătrîna: „Iaca, omoară-mă pe mine, dragul mamei“, înțelepciunea din cuvintele Mîntuitorului îi răsunase în golul de sub frunte, ca o trîmbiță: „Dacă te crezi cu sufletul curat, ridică piatra și omoară-o!“ Gore se simțise mic, murdar, nemernic, în fața nebunei cu capul tremurînd de bătrînețe și se răsucise în el, nepulincios și scrișnind, cînd îi explicase

nebuna cu rufe curate în suflet de ce e mai tare ca el — ea, umbra vieții, în fața lui, bivolul ce nu tremurase în fața nimănui.

„Spală rufele murdare din tine și pe urmă cau-tă-mă... ca să te înveț cum se omoară...”

Hamalul rîsesse, lovind cu palma în gol.

„Mă, că mare nebună și Maica Precista asta de ieri! Să mă-nvețe ea pe mine cum se omoară — parcă la așa ceva, mai ai nevoie de dascăl!...”

Aventurile lui de dragoste, din anii cînd era prăvăliaș și flăcău, cu servitoarele unguroaice pe care le pîndise în întuneric și le răsucise strînse de mină brutal, cu spatele la el și dezgolite, îl trecuseră de multe ori pe lîngă crimă și pe lîngă moarte. Ungurarii îl loviseră cu ură iar el se apărase, împotriva tuturor, lovind cu o ură egală. Numai sfînta întîmplare îl apărase de ocnă sau de masa de zinc a autopsiei.

— N-are omu nevoie să învețe cum se omoară, vorbise Gore singur, privindu-se în oglînda cu suport de pe mescioară. Inveți să ucizi cum te deprinzi să mergi, să mîncîci și să te dai la trup de muiere...

Hamalul nu uitase, însă, că bătrîna din ajun avea o privire pe care nu o putuse suporta și o pulere lăuntrică de nebănuît în trupul acela schilav.

„Numai eu nu tremur — îl sfidase nebuna mistică — pentru că sînt mai tare ca tine...”

„Vrăjitoare — înjurase el scrișnînd — vrăjitoare și nimic altceva! Ar fi fost în stare să mă facă să alerg, călare pe mătură, prin gară și în lungul peroa-nelor, să nu mai pot pe urmă să scot capu-n lume...”

Hamalul credea în strigoi și în forța farmecelor. Fusese martor la o întîmplare ce-l uimise și-l înfricoșase, pe vremuri. Era prăvăliaș, atunci, la un cîrciumar de la bariera Vitan. Negustorul, cu toată vigilența copoilor de la accizele comunale, se îmbogățise trecînd mărfuri pe sub mină în oraș. Banda cu care lucra el era condusă de Frosa, zisă Jianca, o olteancă frumoasă cu suflet de haiduc. Indrăgostit de ea, cîrciumarul, un oarecare Ionică Cioropină, a uitat de

cîrciumă, și-a lăsat nevasta cu cinci copii și s-a mutat la ibovnică, tocmai în mahalaua Bellului, într-o casă de piatră, ridicată între vii și la adăpost.

Mândica, nevasta cîrciumarului, a făcut pomeni și a dat acaliste, a turnat cositor și a strigat-o pe Frosa pe gura hornului, pentru că o asigurase o vecină că numai așa o omoară sigur pe teleleica de la Bellu.

Cioropină, însă, continua să rămînă lingă Jianca. Dragostea lor înduplecase mînia celestă, invocată de popi, și învinsese farmecele.

Se făcuse vîlvă mare, tocmai atunci, în jurul unei vrăjitoare care sta într-un bordei, pe apa Colentinei. Baba Hida mîncă rădăcini și lăcuste și era meșteră în farmece și descîntece, vindeca oamenii de turbare, tăindu-i cu un os ascuțit sub limbă, așa cum îi vindecase pe mulți de holeră, cu buruiene fierte și cu afumări, în trei nopți fără lună.

Manda s-a dus la vrăjitoare, întovărășită de Gore, un băietan tare sperios atunci, și i-a spus de Ionică și de Frosa, de necazurile ei de vădană cu cinci plozi rămași pe cap. Baba Hida ascultase, morfolind o rădăcină în gingii, fără cuvînt. După ce și-a isprăvit cîrciumăreasa, printre lacrimi, spovedania, vrăjitoarea a dat din cap, în semn c-a înțeles.

— Bine, fă fato, să știi că la noapte ți-l aduc la ușe, călare pe mătură și nechezînd.

O avertizase, însă, în șoaptă pițigăiată de buhă a infernului.

— Da' să știi să nu te sperii cînd ai să-l vezi în halul în care am să ți-l opresc la ușe, că dacă ți pi sau îl strigi pe nume, crapă inima-n el și cade mort.

Noaptea, baba fusese adusă cu o birjă cu cal sur, cum ceruse anume, pînă la cîrciuma de la bariera Vitanelui și călcase, în prag, cu călcîiul răsucit și miorlăind, în mijlocul unei cruci făcute din două dîre de făină din grîu nou.

Se stîrnise, încă din amurg, vreme rea.

La miezul nopții, cînd și-a început bătrîna ceremonialul infernal, vîntul șuiera pe sub streșini și se da

peste cap, furios, pe acoperiș, lovind tabla cu pumnii, iar ploaia izbea cu putere în geamuri și luase cotețele cu orătănii pe dedesubt, să le plimbe de colo pînă colo și să le fărîme de stîlpi și de ziduri. Cîinii urlau a cobe, în întunericul compact de afară, iar găinile, toate, începuseră să cînte cocoșește.

Manda și Gore tremurau, albi, lipiți cu spatele de ușa.

Vrăjitoarea, stînd grecește, în mijlocul camerei, sub cîrligul tavanului, de care legase cu sfoară un semn cabalistic de oase, mărgelile și surcele, ceruse o tingire, o piuliță, o cămașă purtată, în ultimul timp, de Ionică Cioropină, un corn de bou și lumînarea de la cununie, pe care vrăjitoarea o tăiasă în bucățele, ca să le înșire apoi, aprinse și în cerc, în jurul ei. Dar, fără îndoială, ceea ce constituia elementul principal al ceremonialului era grămada de oase subțiri și albe, pisate de Baba Hida, unul cîte unul, în piuliță, în timp ce boscorodea și se freca de dușumele cu șezutul, ca o javră bolnavă de pîntecariță verde.

Oasele albe erau ale unei pisici negre, după care Gore cutreierase mahalaua cîteva ore, din porunca scorpiei umane de pe apa Colentinei.

În timp ce băietanul intra pe poartă, victorios, cu animalul negru în brațe, în curte da în fierț un cazan cu apă.

Bătrîna prinsese pisica de picioare, o scuiase, în trei rînduri de cîte trei ori, în bot, și, mai înainte ca Gore să prindă de veste ce are să facă, o zvîrlise în cazanul cu apă clocotită. Pisica se zbătuse de cîteva ori, se zgîrcise și-i plesnise ochii. Carnea, în cele din urmă, s-a desprins singură de pe oase.

Gore, care asistase, oripilat, la scena sacrificării animalului negru, era martor acum, nemișcat și alb, cu frig de moarte în suflet, la fantasmagoria crescută, pînă la halucinație, de furtuna de afară.

După ce terminase pisatul oaselor, vrăjitoarea se îmbrăcase cu cămașa lui Ionică Cioropină și începuse să bată în tingire cu putere, din ce în ce mai repede și

mai tare, cu pumnul, în timp ce sufla în cornul de bou, ca într-o goarnă din nopțile de gheenă și de sfârșit de lume. În gura ei, cornul împrumutase un sunet ascuțit, strident și prelung. Era un amestec înfiorător de miorlăituri și de nechezări, de țipete repezi de cucuvaie și de lătrături, intensificându-se, în concertul acela de sabat, cu zgomotele sparte ale tingirii lovite cu o forță uriașă, înviată în trupul scheletic al vrăjitoarei de o voință supranaturală.

Baba Hîda, la un moment dat, se desfigurase și făcuse spume la gură. Era un semn că se adunau în ea spiritele rele pe care le chemase, cu pumnii, cu cornul și cu ochii, măriți și metalici, verzi, somnambulici.

— Dezbracă-te repede — poruncise bătrîna — zvîrle tot de pe tine !

Cu gesturi ce nu erau ale ei, cadaverică la figură și tremurînd, Manda se dezbrăcase. Gore o privise fără gînd rău. Cîrciumăreasa avea un trup urît, cu picioarele scurte și pîntecul diformat de cele cinci sarcini grele. Sinii alîrnau, moi, cu sfîrcul mare și incolor. Femeia uitase să-și ascundă goliciunea cu palmele, în fața băietanului ce încremenise cu ochii la ea, fără s-o vadă.

Bătrîna ocolise de trei ori, cu Manda de mîină, bolborosînd, cercul cu lumini. La ultimul ocol, vrăjitoarea se oprise lîngă fiecare capăt de lumîinare și, smulgîndu-i cîrciumăresei trei fire de păr de sub cutele pîntecului, le arsesse, în flacără, strigînd :

— Asta sînt, scoică vie — Ionică să amiroasă și să vie...

O dată farmecul cu trupul gol făcut, Manda se îmbrăcase, în timp ce Baba Hîda, aruncînd pe gura sobei pumni din praful alb al oaselor pisate, urla topăind și ridicînd fusta, ca să se bată cu palma peste scîrba ca o pungă de tutun din bășică de bou :

— Uhu, aò, ahi, Scaraò, adu-mi-l pe Ionică Cioropină, călare pe cal împărătesc !

Gore, în timp ce striga bătrîna, ascultase toate lighioanele infernului lătrînd, miorlăind, urlînd, guițînd

și răgînd, în podul caselor și afară, în prăpădul furtunii. Incercase, înnebunit, să fugă, dar primul pas pe care-l făcuse lunecase în gol, ca și cum s-ar fi despicat pămîntul sub el. Gore s-a clătinat, a vrut să țipe și a rămas cu gura căscată, mut. N-a mai știut în urmă, ce se întîmplă cu el.

Leșinase.

A doua zi, cînd a deschis ochii, era soare afară. Manda sta pe scaun, lîngă patul lui. Îl doftoricise toată noaptea, cu leacuri date de vrăjitoare. Bătrîna dispăruse. Nu mai era, în odaie, nici o urmă din ceremonialul nocturn la care asistase.

— Ce-a fost ? întrebuse el, încă buimac.

— Lasă c-a fost bine ! îl mîngîiase, rîzînd, cîrciumăreasa. Știi că Ionică s-a întors ? M-am pomenit cu el la ușe, cum a spus baba, călare pe mătură și nechezînd. Doarme și el, dincolo, că e rupt de oboseală. Să nu-i spui, Gorică puiule, să nu-i spuî ce-a fost, că moare. Nici el singur nu știe cum și cînd a venit.

Prăvăliașul zăcuse toată vara, scuturat de friguri...

Retrăînd, după aproape treizeci de ani, această întîmplare, de vis rău și necrezut, Gore se înfiorase. Maica Precista din ajun semăna cu Baba Hida. Ochii ei străluciseră tot așa de metalici și verzi, glasul i se subțiasse și tremurase, ca o miorlăitură în cornul de odinioară. Hamalul se cutremurase în fața arătării de pe stradă, stăpînit de un sentiment ciudat de neliniște și risipire — mult mai puternic și mai învăluitoare decît în ziua cînd se apropiase, alături de cîrciumăreasă, de bordeiul cu vrăji de pe apa Colentinei.

Maica Precista de pe stradă știuse ce spune. Sînt puteri mai presus de înțelesul și de voinicia bărbaților, în fața cărora, numai sufletul curat nu tremură. Safta, pe care Gore o aflase deseori că umblă cu descîntece, că fierbe rădăcini de leac și are darul vrăjitoresc al ghicirii în palmă, ar fi în stare, ca să se răz-bune sau numai ca să se apere de gîndul lui ucigaș, să sune din corn și să ardă păr în cîrlionți la lumînare.

Sfatul din porunca nebunei de pe stradă avea un rost, acum, și un înțeles revelator, pentru Gore. Trebuia să ia, din vreme, măsuri de apărare și să-și îmbrace sufletul în zale, ca să nu se pomenească intrînd, prin gangul casei cu nebuni, nechezînd ca Ionică Ciropină, călare pe o coadă de tîrn sau pe o nuia.

— Spală, omule, toate rufele murdare de la tine din suflet !

Gore nu fusese ușă de biserică în viața lui. Trăise, pînă la însurătoare, o viață de animal feroce. Nu învățase altceva decît să se înhame la muncă, să doarmă, să mănînce și să-și sature poftele trupului, stînd la pîndă în bezna grajdurilor, cu ibovnica oricui, bătrînă sau tînără. Nu șovăise să culce sub el, pe maidan, o babă cu șubrezenia trupului abia dusă în băț și violase, prin pivnițe sau în finul podurilor, cîteva fetișcane ungurene cu carne de cireășă pietroasă.

„Nu-i pasă Saftei, n-am să-i dau eu socoteală de ce-am făcut înainte ! N-a fost nici ea mai bună...”

Rufele murdare din anii lui de singurătate aveau să fie spălate altă dată, în fața lui Dumnezeu sau în albia diavolului.

„Așa am fost, cum m-ai lăsat pe lume ! Mila și fapta Ta, în toată licăloșenia mea de sălbăticie de care se speriau femeile. Urît m-ai făcut și malac m-ai sortit — așa am fost...”

După însurătoare, un an, Gore a fost cinstit cu nevasta și casa lui. Safta era meșteră în dragoste și neobosită, animalul din trupul păros al bărbatului adormea cu botul pe labe, în fiecare noapte sătul. Dar, într-o seară, trecînd din vagon, în vagon, în garnitura unui personal abia sosit, în speranța că va găsi un obiect prețios uitat ori pierdut de pasageri, hamalul se pomenise în fața unor pulpe dezvelite. O curățitoare de vagoane mătura, stînd cu spatele la el și aplecată mult. Rochia scurtă se ridicase și-i dezgolise picioarele pînă sus. În lumina slabă din vagon, pulpele erau pline și roșii, ademenitoare.

Gore simțise cum se deșteaptă în el prăvăliașul de odinioară și, mai înainte ca femeia din fața lui să prindă de veste, o apucase strins de mijloc și o propătise cu capul de spătarul canapelei. Surprinsă, mută de spaimă, în brațele necunoscutului ce o poseda gîfîit și brutal, curățitoarea se trezise, peste cîteva momente, singură în vagon, cu un ban de argint în palmă. Poate că se întrebese și ea, cum avea să se întrebe, mult mai tîrziu, Palër în noaptea cu visul din luncă, după ce matahala de carne și flăcări se săltase și se apăsase pe pintecul lui :

„Cine fuse oare ?“

Isprava se repetase cîteva seri la rînd, cu singura deosebire că femeia, o vădană tînără, simțindu-l cum se apropie cu pași de bestie flămîndă, se descoperise singură și așteptase, înfiorată, s-o cuprindă brațele de oțel, providențiale.

Hamalul, după ce lăsase în palma tuturor curățitoarelor de la garniturile trenurilor sosite cîtiva bani de argint, își mutase pînda în jurul despărțiturilor de scînduri din curtea gării, pentru călătorii de ultimă clasă, unde veneau țărănci sfioase și tremurînd ca frunza de plop în întuneric, de frică. Prinse neașteptat de mîină și răsucite, femeile se grăbeau să-și apere, cu amîndouă mîinile la gît sau la sîni, șirul de galbeni ori basmaua cu parale legate la un colț, lăsînd mijlocul fără apărare, în prada bestiei din bezna adîncă. Dacă încercau să țipe, erau amenințate, șuierat : „Te omor dacă nu taci !“ Nefericitele suportau, mute, batjocura, bucuroase că scapă numai cu atît — o batjocură la care multe din ele, mai tîrziu, se vor fi gîndit, poate, cu înfiorare în trupul șerpuitor întins sub velință, lîngă bărbatul sforăind cu gura deschisă spre tavanul aproape...

— Da, am fost un ticălos — strigase Gore, singur în odaia vădanului și frămîntat de muștrări — am fost un mare ticălos. I-am spus-o și nebunei de ieri, fără

să mă ascund: „Scuipă-mă, că-s ticălos, sau ucidemă...”

Gore era dispus să recunoască, în fața tuturor, că o înșelase pe Safta. Bărbații au o lege a lor, nevestele alta. Safta era datoare să-i păstreze credință, cu sfințenie, să nu ridă de obrazul lui de om în putere și să nu-i terfelească cinstea cu Stîrcu sau cu oricare altul, oricît ar fi el de firosos! Ca nevastă, Gore o găsisse vinovată pe Safta. Dar, în fața sufletului ei, cu o singură rufă murdară știută, sufletul lui, mult mai ticălos, o să aibă tăria să înfrunte și să condamne la moarte? Nu va șovăi, oare, mic, slab, răsucit în toată neputința lui, apropiindu-se cu gînd rău de Safta, cum șovăise lîngă Maica Precista din ajun? Incepuse să tremure de acum, să se simtă neputincios și strivit, ca o rimă, de propria lui conștiință.

„La urma urmii — oftase Gore, nu fără obidă, cu capul în palme — eu cu ticăloșenia și ea cu ibovnicu pe care și l-a ales. Fiecare să dormim așa cum ne-a plăcut să ne așternem. O las, o las ca pe-o scîrbă ce-a fost. Să vedem, are s-o ia Stîrcu de nevastă? Că n-o fi prost...”

Ar fi fost ridicol să caute răspunsul unor întrebări ce nu-l interesau. Nu îl mai lega nimic de Safta. Se hotărîse s-o lase. Asta însemna că fosta nevastă, pentru el, murise. Incepuseră, poate, să-i crească bălării pe mormîntul fără cruce din inima lui.

Gore era din momentul acela, vădov. Se mutase, ca Damian, într-o odăiță tot așa de curată și se plimba, singur, prin casă, așteptînd ceasul înserării, ca să plece la gară. Tot așa o să cumpere și el, pentru viața lui de singuratic de atunci încolo: un pat, o masă, o sobă de tablă, un scaun și... o ramă, cu fotografia...

Hamalul rămăsese cu ochii la rama cu melci în roto-goale. Privind-o, a avut impresia că, în locul fostei neveste a lui Damian, îi surîde Safta — Saftă tînără, cu ochi mari și garoafă între dinți.

„Asta, mai ales asta mă omoară; că nu mai aud pe nimeni cîntînd...”

Glasul lui Damian plînsese în el, prevestitor.

Gore remarcase, abia acum, că e o mare asemănare între povestea din căsnicia lui Damian și începutul de dramă pe care-l trăia el acum. Va fi și Gore, peste cîteva săptămîni, un Damian singur pe lume, trist că vine acasă și nu știe de ce vine.

Primăvara următoare, în drumul lui de la gară spre casă, Gore era sigur că va zări pe un loc viran, tolănit la soare, un tovarăș cu bluză albastră. El o să întrebe, ca Damian: „Ce-i cu tine aici?” iar tovarășul nou de suferință o să răspundă, ca Gore, oftat, cu ochii în pămînt, că nu știe cum a ajuns să doarmă lîngă un mărăcin — că nu mai înțelege nimic, de cînd și-a prins nevasta cu altul.

Gore o să-l ia acasă, să mănînce împreună. Va fi rîndul lui, atunci să plîngă — cum plînsese Damian la prînz:

— N-ar fi fost bine, acum, să am și eu o casă, ca oamenii gospodari? Plec de la gară și mă-ntreb, cu tot urîtul vieții în suflet: unde mă duc, cine mă așteaptă, de cine mi-e dor? Deschid ușa și nu mă întîmpină nimeni, ca altădată, vorbind repede și rizînd, nu mai mă întrebă nimeni dacă mi-e foame, nu mai aud pe nimeni cîntînd! Asta, mai ales asta mă omoară: că n-o mai aud pe Safta cîntînd...

Gore se pomenise vorbind singur, ca și cum tovarășul de suferință, din primăvara ce va veni, ar fi fost, aievea, lîngă el și l-ar fi ascultat.

— Dacă știam una ca asta, n-o lăsam, mă — n-o lăsam pe Safta pentru nimic în lume...

Lacrima ce-i lunecase pe obraz, în momentul acesta rar, de anticipare a suferinței, îi hotărîse destinul.

Cînd s-a întors acasă, Damian și-a găsit tovarășul plîngînd. Insul cu inima spînzurată, printre panglici prăfuite și flori veștede, în rama de la icoană, a înțeles că Gore n-o să aibă putere s-o smulgă pe Safta din el, cu fișii de suflet și a suris, înțelegător.

— Lasă, mă, că e mai bine — o să fie mult mai bine așa...

Gore nu pricepuse cum și de ce o să fie mai bine, pentru că nu luase încă nici o hotărîre. Se gîndise numai că ar fi o prostie să-l ucidă pe Stîrcu de la gară, din moment ce nu era vinovat. Safta rămăsese singura vinovată. Gore recunoscuse, însă, de astă dată în fața lui Damian, că el fusese mult mai ticălos. Atunci de ce s-o omoare, cum o să aibă el putere s-o sugrume? În definitiv, nu ar fi păcat de el să putrezească în ocnă? În adevăr, nu știe sigur dacă o să se despartă de nevastă sau nu, dar se hotărîse să n-o ierte, pentru nimic în lume, pînă la moarte! Acasă n-o să se mai întoarcă sau n-o să se ducă așa de curînd, dar i se făcuse dor și nu știa de cine, poate de Palèr. O să aibă mult de vorbit cu slăbănogul. Nu-l văzuse, parcă, de un an. Gîndul că se purtase cîinos cu el și-l bănuise de o faptă mîrșavă îl muștra și acum. Trebuia să se împace cu el și cît mai curînd. Damian o să se convingă, cînd o să-l cunoască — au să petreacă ei o dată împreună — că e un tînăr tare cumsecade. Se vor ruga, amîndoi — nu de scîrba de Stîrcu, firește — de cineva de la gară, poate cunoaște Damian un șef cu trecere mare, să-l primească și pe Palèr în rîndurile albaștrilor. Slăbănogul lucra, acum, la o turnătorie. Păcat de el și de tinerețea lui, c-a ajuns să scuipe negru! Damian și-ar face o pomană dacă l-ar ajuta să-l scoată pe turnător la lumină, în aer. La ocnă tot așa o fi, ca la turnătorie? Gore se gîndise, după-masă și la cei de la ocnă, la viața lor fără soare și fără speranță, și oftase, clătînînd capul. Era atîta nefericire pe lumea asta, oricum frumoasă, plină de comori: o inimă de prieten, o nevastă, un pahar de vin, un tabinet, un buzunar doldora de gologani și un ceasornic cu două capace, „Patent“...

Damian îl ascultase, înduioșat. El deosebise, în tot pătjenjeniușul de gînduri pe care-l țesuse, fără control, gustul de vorbă — simpatic — al tovarășului de muncă, firul ce pornise, din nelămurire și durere, spre un adevăr unic: Gore începuse să renunțe, arunca

armele, era — din fericire pentru el, după opinia lui Damian — un învins...

— Bravo, Gorică neică, îmi place! Ești un om cu scaun la cap. Acum, ia șapca și hai să mergem.

Lahu aștepta, într-o cîrciumă de pe strada Francmasonă, să se împace cu omul care-l scuiase. Comandase fleici și un castron cu zeamă de varză și adusesese doi danci vioriști, să le cînte de dor și de inimă fără noroc, cînd o începe cîrciuma să se ridice cu ei, ca un dulap de la bîlci.

Capitolul XI

BISERICA INTRE BORDELE

Cheful ținuse toată noaptea.

Cei trei cavaleri ai servituții în uniformă se mutaseră, cu dancii cîntînd în urma lor, din cîrciumă în cîrciumă. Ascultaseră trîmbițele cocoșilor în mahalaua Cotroceni și salutaseră soarele răsărînd, cu două degete la cozoroc, solemn și clătinați, din pragul unei cîrciumi de pe dealul Arsenalului.

Plozii cu viorile dispăruseră de mult iar Gore, după întiiul pahar băut sub șopronul pe care-l aleseseră, cu jurămînt, ultim popas al petrecerii, uitase cu desăvîrșire pe ce lume se află. Avusese el vedenii sau Damian și Lahu se dezbrăcaseră pînă la briu, în răcoarea crudă a dimineții de primăvară și-și turnaseră, la puțul de lîngă cîrciumă, cîte o găleată cu apă în cap? Sigur n-ar fi puțul să spună nimic, a doua zi, cînd se trezise, sub același șopron, singur la masă.

Inviorați de dușul rece ce și-l făcuseră reciproc, Lahu și Damian au băut o cafea amară și au plecat repede la gară, să nu piardă acceleratele de 9.45 și 11.50, lăsîndu-i vorbă lui Gore, care adormise, prin cîrciumar, că se îmbătase ca un porc și le-a fost imposibil să-l ducă în cîrcă, pînă acasă. Oricum, nu

I-ar fi lăsat în locuri așa îndepărtate, dacă negustorul nu i-ar fi asigurat că n-o să i se întâmple nimic tovarășului de petrecere, din moment ce era sub acoperișul lui. Amîndoi îl sfătuiau ca imediat ce s-o deștepta, să se ducă la Tribunal sau la Poștă, unde i-o fi mai la îndemînă, să ia tramvaiul cu cai și să vie la gară, ca să-și reînceapă serviciul în toată regula. Deși la tramvai n-o să-i ceară decît cincisprezece bani, ei îi lăsaseră o băncuță în buzunarul de jos de la vestă, în stînga, să aibă cu ce să-și cumpere un covrig sau un sfert de piine, de i-o fi cumva foame, cînd s-o scula. Damian și Lahu îi mai comunicau că, în buzunarul de sus de la vestă, tot în stînga, îi lăsaseră patru țigări „Naționale“, cu carton, cinci bețe de chibrituri și o bucățică de scăpă-rătoare.

Circiumarul nu uitase, după ce-i comunicase episto-la fără slovă a tovarășilor, să-i aducă o cafea mare, fierbinte și cu caimac, pe care o plătiseră, de asemeni, Lahu și Damian, la plecare...

Gore ascultase, zîbind. Băncuța era în buzuna-rul de jos, țigările în cel de sus și se ridicau aburi cu aromă tare, din ceașca albă și groasă, pe care i-o pusese negustorul în față.

— Mai este preteni în lume — îngînase hamalul, înduioșat de grija ce i-o purtaseră tovarășii — nu ca Stîrcu...

Gore îl știa pe Damian, de mult, că e om cumsecade. Pe „numărul patru“, însă nu-l putuse suferi niciodată și-l ura de moarte, după zvonul cu Safta și Palër. Acum îl adora. Nu bănuia că se poate ascunde, într-o inimă de dușman, atîta dragoste.

Se împăcaseră frumos, cu lacrimi, cu îmbrățișări și jurămînt de credință pînă la moarte.

Bucuros că poate să-l convingă la un moment dat de prietenia lui, Lahu îi mărturisise de la cine aflase el că Safta ar fi ibovnica slăbănogului.

— Una Sultana, mă, care zice că stă cu voi în curte...

Gore, aflînd că noul lui prieten petrece o noapte pe săptămîină cu fata oloagei, se stăpînise să nu o înjure de mamă și-l asigurase pe Lahu că nici el, și cu atît mai puțîn Safta, n-au să încerce să se răzbune. Sultana era — o singură sau mai multe nopți pe săptămîină, asta nu avea o importanță prea mare — nevasta noului amic, căruia Gore voia și era dator — din moment ce-și juraseră credință reciprocă — să-i respecte sentimentul familial.

Singur, a doua zi, sub șopronul cîrciumii de pe dealul Arsenalului, Gore însă nu s-a mai putut stăpîni. Înjurătura a scăpărat printre dinți, ca și cum ar fi fost smulsă din amnar. Sultana, așadar, era cauza nefericirii lui! Dacă n-ar fi lansat ea zvonul infidelității, Gore nu ar mai fi stat la pîndă și nu s-ar mai fi frămîntat atît amar de vreme. Ar fi rămas departe de el gîndul uciderii lui Palêr și nu l-ar fi scuipat pe Lahu, iar Safta i-ar fi stăpînit inima, cum i-o stăpînise și pînă acum, ca o femeie harnică, cinstită și meșteră la cîntec și la îndrăgostire — adică, o nevastă cum nu se mai află...

Sultana îl ajutase să descopere adevărul — dar, se întrebese Gore, cu amărăciune, fumînd ultima țigară lăsată de „numărul patru“ în buzunarul de la vestă, la ce-i folosise lui adevărul știut acum, din moment ce era incapabil să ia o hotărîre bărbată? Mai rău îi zdruncinase viața. Safta n-o să mai aibă clipă de liniște în casă, cît i-o mai fi scris să trăiască, iar el o să mănince cu noduri, o să doarmă ca pe țepi și n-o să știe cum să plece mai repede în oraș, prin cîrciumi sau la munca de la gară, numai ca să n-o mai vadă. Firește că o să-și bată nevasta crunt, pentru orice nimic, la prînz că e fiertura rece ori prea fierbinte, iar seara că n-a aprins lampa, cînd o găsi-o stînd pe întuneric sau că face risipă de petrol, dacă l-o aștepta cu lumina aprinsă.

Gore se hotărîse, încă din ajun, să se întoarcă în casa cu nebuni, dar abia acum știa precis motivul adevărat și unic al întoarcerii: să se răzbune pe

Safta, feroce — o răzbunare de fiecare clipă și cu fiecă cuvânt, cu porții cotidiene de pumni dați îndesat, cu umilințe și torturi sufletești, pînă o găsi-o întinsă pe masă, cu frunză de mușcată pe gură. O noapte pe săptămînă, Sultana o să fie ibovnica lui. Nu în cocioaba de pe cheiul gîrlei. În casă la el, sub ochii țigăncii Safta, în timp ce Gore și Sultana se vor zvîrcoli în spasmul îndrăgostirii, va sta în picioare lîngă pat, cu o lumînare aprinsă în mînă — să-i vadă și să nu tremure, să-i audă gîfîind și să nu țipe. Au s-o oblige, la sfîrșit, să le spună amîndurora : să vă fie de bine...

Gore uitase unde se află.

Gîndul răzbunării îi schimonosise iar pumnul, strîns și masiv, lovise în masă, în clocotul lăuntric cu care își brodase, în amănunt, planul diabolic.

Cîrciumarul îl privise cîteva clipe mut, surprins, și-l întrebuse, nu fără sfială :

— Nu-i așa, frățioare, că-ți frige inima o mare su-părare ?

Gore se ridicase, oftînd, și plecase, fără să răspundă.

Străzile, toate pline de soare și de copaci înfloriți, coborau strîmte și felurit întortocheate spre oraș. Era o atmosferă de sărbătoare și de alb odihnitor. Mer-gînd pe lîngă zidurile în ruină ale fostei curți dom-nești, spre podul Izvor, Gore simțise cum îi urcă sîn-gele în obraz. Vedea, în vale, peste gîrlă, casele în-tr-o rînă, cu bolovani pe acoperiș, unde Sultana și Domnica erau de patru ani, de noapte mare.

„Na, să nu mori — se întrebuse hamalul, rinjind — poftim cine-o rîde pe Safta, cine are nas să spună că o femeie ca Safta ar fi capabilă... tocmai cu Palër, care...”

Gîndul pornit pe panta adevărului, pe care Gore nu mai voia să și-l spună, făcuse un salt peste figura, rămasă în amintire ca o rană, a portarului de la gară, ca s-o apropie pe Safta de Palër. Plasată, în jo-cul capricios al fanteziei, alături de slăbănog, necre-

dincioasa fura ceva din simpatia cu care hamalul și-l reamintise pe prietenul presupus credincios. Gore o disprețuia, o ura, în necazul cu care revăzuse scena nerușinării, dar rămăsese în el o fărîmă din sentimentul soțului de odinioară, mîndru de nevasta pe care și-o alesese și cucerise — sentiment ce-l împiedica s-o compare pe Safta cu o întinzătură ca Sultana. Destinul lui se împletise, în anii cei mai frumoși din viață, cu destinul țigăncii. Formaseră amîndoi, atît amar de vreme, un trup și un suflet. Batjocorind-o pe Safta, prin zvonul pe care-l lansase cu concursul lui Lahu, Sultana îl stropise și pe el cu noroiul intrigii. Cum era s-o cheme pe fata de bordel, o noapte pe săptămîină, în casa lui, s-o dezbrace și s-o crucifice în pat, de față cu nevasta — ticăloasă, dar nevasta lui, fărîmă din fărîma lui de suflet? Ce dușman ascuns în Gore gîndise planul de răzbunare de sub șopro-nul circiumii de pe dealul Arsenalului? Hamalul avea, în adevăr, o mare răfuială cu Safta. Fără îndoială, o să-i zvîrle batjocuri în figură și n-o să numere niciodată pumnii repeziți între coapse și în fălci. Dar totul se va petrece în casă, fără să audă sau să vadă vecinii. Nu-i interesa pe ei ce rană adîncise, în inima lui, fapta cu măscări a țigăncii și cum o să fie vindecată. Era o durere numai a lui. Mahalaua și vecinii din casa cu nebuni vor fi datori s-o respecte pe Safta, care simbolizase și va continua să simbolizeze, pentru ochii și opinia lumii, prestigiul casnic.

Gore se mingîia cu speranța că vecinii nu aflaseră încă de isprava țigăncii. Se îndoia, însă, de Sultana. Crescuse, cu fiecare pas, în el, presimțirea că fata de la bordel știa întîmplarea cu Stîrcu. Hamalul se întreba, chinuit, cu capul în palme, oprit pe podul Izvor : cum și cine să-i spună, de unde ar fi putut ea să afle că-l înșelase nevasta cu portarul de la gară? Cînd a ridicat fața din palme, era lumină în el. Gore o găsisse pe Sultana la poartă, în seara cînd se în-

torsese mai devreme, de la gară — ea îl anunțase că Safta e în casă, cu cineva mai simandicos ca Palër...

Fata de la bordel, așadar, știa sigur — aflate cu câteva ore, poate cu câteva luni mai înainte, de nerușinările țigăncii...

Slab, Gore se prinsese cu mina de balustrada podului, să nu cadă.

Dîmbovița curgea, cu rotogoale mari de păcură pe luciul galben, mută și leneșă între malurile cu iarbă crudă, cu sălcii despletite, cu oțetari firavi și cuiburi de șobolani, ducînd spre inima orașului toată murdăria pe care o adunase din canale și din fabrici.

Rafturile anticarilor se înșiruiău pe malul stîng, din spatele cazarmii pompierilor și pînă la podul Mihai-Vodă, ca niște sicrie imense, iar pe maidanele din fața negustorilor de hîrtoage, se instalaseră, de curînd, cițiva fotografi à la minut, haimanale cu roata norocului și un circ, al unui așa-zis căpitan, nefericit și stăpîn pe un urs scofîlcit de bătrînețe, pe o maimuță făcînd tumbe în cerc și pe o duzină de purceluși albi, cu coada cîrlig, ce știau să sară peste scăunel, să caute o batistă în nisip sau să se plimbe, doi cîte doi, numai pe labelle dinapoi și gătiți cu funde albastre la git și în vîrfurile cozilor.

Piața Valter Mărăcineanu era, atunci, un bîlci în miniatură, în care se adunau, la prînz, lucrătorii de la Socec, salahorii de la construcțiile din împrejurimi, ucenicii și hamalii de la Arsenal, ușierii de la Casa de Depuneri și factorii poștali. Mîncău, în soare și tolăniți pe jos ori căscau gura la obiectele numerotate de la roata norocului sau la ursul adormit și bolnav, legat cu lanț la ușa cercului în care niciodată nu intra un spectator, cu toate drăcoveniile în cerc ale maimuței.

Erau mult mai norocoși patronii de la cortul de dare la semn. Firma îi îndemna pe trecători să „exerseze ochiul și mina, pentru Patria Romîna“, iar înăuntru se auzeau rîsete și arii romantice, cîntate răgușit și alene, la un pian cu manivelă.

În fundul cortului, se aliniau felurite figuri, toate cu un punct alb în centru: un jandarm, în fața unui semn de întrebare, înfipt între doi copaci — un cuc, pe o cracă — o linie ferată minusculă, în lungul unui perete, dispărînd între faldurile unei cortine tot așa de minuscule. Fiecare figură avea o taină sau o legendă. Era suficient să duci pușca de salon la umăr, stînd la o depărtare indicată de un șnur, să ochesti bine și să lovești, cu o alică, punctul alb, ca să descoperi, pentru jandarm, unde s-a ascuns banditul Pipa (printr-un dispozitiv anume, în locul semnului de întrebare, înfipt între copaci, apărea, tăiat în tablă, un chip fioros, țipînd în hazul tuturor, spre jandarm, în batjocură: uaaa, uaaa, uaaaa...), să faci cucul să cînte, dovedind astfel asistenței pestrițe și gălăgioase că „plopul făcuse mere, iar răchita mișșunele“ sau să pornești, cu tot ceremonialul de rigoare, trenul direct București-New York...

Dar, jocul spre care se îndreptau, nu fără emoție, ochii tuturor, rămăsese mormîntul din care — o dată lovit punctul alb — se ridica regina Draga Mișin, de curînd asasinată, ca să-și plîngă singură nefericirea, în fața victoriosului ce reușise s-o smulgă din moarte, pentru un minut, cu o singură alică de pușcă de salon.

„Ajuns-am eu regină
Și toți mă pizmuiesc —
Deși n-am zi senină...”

Generoși, bucureștenii îi compătimisera sincer pe cei doi eroi ai dramaticului asasinat de la Belgrad. Ziarele timpului publicaseră reportagii senzaționale, iar opinia publică de pe cele două maluri ale Dîmboviței se pasionase, dornică să afle știri din sursă sigură, cît mai apropiate de adevăr. Pe mahalagii, însă, îi interesau mai puțin adevărul istoric. Draga Mișin devenise, pentru ei, o figură de legendă, un simbol: era frumoasa fată din popor, pe care lepra ciocoiască

și în uniformă cu zorzoane sîrbești n-o iertase că ajunsese pe tron. Orice domnișoară săracă de mahala, atunci, se visa, îngînînd cîntecul fostei regine Draga Mișin, că urcă aurite trepte regești, alături de un Făt-Frumos cu coroană pe frunte. O trupă de comediani, în acest timp, colinda orașele, jucînd o piesă confecționată la minut și abundînd de scene patetice și lirade, a cărei eroină principală era, firește, regina asasinată.

Nici un lăutar, însă, și nici o domnișoară romantică de mahala nu cîntase cu mai multă pasiune ca Safta, cu mai multe lacrimi și ofuri, nefericirea fetei din popor cu coroană în cosițele neapărat blonde.

„Parc-ar fi aidoma regina Draga!“ se gîndise deseori Gore, ascultîndu-și nevasta, cu un sentiment legitim de îngîmfare.

Dar, ura oamenilor te sapă la fel, pretutindeni, la Belgrad și în orașul cu nume de păstor legendar, în umbra unui tron regesc și între pereții igrasioși, căptușiți de șoareci, ai casei cu nebuni, din mahalaua cu poreclă rușinoasă.

Aducîndu-și aminte de Sultana, Gore își adunase privirile risipite pe cercurile leneș călătoare de păcură, de pe luciul murdar al gîrlei, și le mutase, cu o smucitură a capului, spre cocioabele de peste drum.

Casele cu fete se înșiruiău, mici și îndesate una în alta, la poalele unei movile pe care se ridica, cenușie și uitată, o biserică fără trecut istoric. Bordelele o înconjurău, ca un brîu viu, cu miros de stîrv sau ca o mlaștină, în care se scurgeau toate canalele dezgustului citadin și plebeu. Credincioșii părăsiseră altarul cu sfinți și strane de lemn putred iar clopotele mici sunău, duminical, o dojană pe care nu o mai asculta nimeni. Numai pensionarele din vale, în papuci și goale sub capotele largi, cu dantele, intrau în fiecare sărbătoare în biserică, două oîte două și în pas egal, cu ochii în pămînt, să se roage la icoana Născătoarei de Dumnezeu să se îndure de viața lor de Marii din Magdala, să le dea noroc și să le apere de

boli lumești. Fetele din bordel scriau pomelnice, pentru odihna celor morți: părinți, un ibovnic, un copil, și se spovedeau, cumpărau prescuri și le dau de po-mană ori aprindeau luminări de ceară și făceau mă-tanii fără număr, într-o tăcere cucernică, de totală contopire, în atmosfera de mister și de transfigurare a locașului ceresc — erau în adevăr oițele Domnului.

Preotul bătrîn anunța, cu voce gravă, cădelnițind, din ușa altarului, că e mai mare bucurie în cer pentru o oaie rătăcită de turmă și aflată, iar curvele — cuvîntul se sanctifica sub ochii umezi de nesfîrșită bunătate ai Pururei Fecioare Maria cu pruncul la piept — plîngeau și se loveau cu capul de treptele altarului, își dezgoleau sîinii și măturau cu ei, împuri și scofilciți, lespezile de piatră ori cădeau cu fruntea pe picioarele Crucificatului și se rugau, fără cuvînt, cu brațele aduse peste cap.

Bucureștenii știau că acolo e biserica pensionarelor de la bordelele din vale, dar nu aflaseră încă sau nu voiau să creadă că există și un Dumnezeu al lor, viu în credința lor fără margini de ticăloase ale vieții, etern prin eterna durere pe care o mîngîia și pur ca potirul alb de floare crescută, din smîrcul sufletelor, pure în ticăloșenia lor, spre cerul și spre soarele tuturor, o dată cu rugăciunile și fumul leneș de smirnă și tămîie.

Destinul altarului de pe deal se împletise așa de mult, în viața orașului, cu destinul caselor cu fete din vale, că — nu peste mulți ani — biserica și cocioabele au fost dărîmate o dată, ca să se ridice în locul lor magnificul edificiu al femeilor intelectuale, generoase și morale.

Sub Casa Femeii conștiente și demne de azi, au fost îngropate, laolaltă, pietre din altar și resturi din ligheanele de tablă în care se spălau, după fiecare crucificare, femeile inconștiente și nedemne de odinioară.

A fost o răzbunare sau poate numai o ironie a vremii, această înălțare de altar nou spre cer, din smircurile preacurviei.

Gore se pomenise, fără gînd anume, dar stăpînil de un neastîmpăr de animal aduîmecînd pradă bună aproape, umblînd prin fața porților într-o rină, cău-tînd fără să știe ce caută. Zărînd printre șipcile gar-dului, într-una din curți, cîteva pensionare tolănite pe scaune și cu capotele deschiate în față, să le învioreze soarele plin trupul stors, hamalul s-a apro-piat și-a întrebat, cu plecăciuni.

— Aici, Sultana, sau... ?

Numai una din femei a deschis un ochi și i-a făcut un semn cu mîna, care voia să spună că fata de care întrebuse poate fi găsită la a doua casă pe stînga.

— Sultana... la Scăricică... nu aici...

Gore rămăsese cu ochii la femeie, îngîndurat. Iși adusese aminte că vecina lui e de noapte mare, în-totdeauna.

— Acum o fi acasă — mormăise el, cu ciudă — să vezi că are noroc și nu-i la bordel !

Adăugase, totuși, nu fără șovăială.

— Știu că Sultana numai seara vine și...

— Acu că e Săptămîna Patimilor, avem mult de lucru și nu ne mai ducem nici una acasă. Stăm aici, la tulumbe și la muls, zi și noapte — scui-pase femeia cu un singur ochi deschis, printre dinți și cu necaz — parc-am fi haznale, nu altceva, duce-i-aș coliva cui știu eu...

Prostituata se închinase, blestemînd-o pe patroană și oftase, cu obidă.

Gore n-a mai stat să asculte necazul femeii. Bucu-ros că Sultana era la bordel, hamalul salutase și plecase, grabnic, spre a doua casă. Urcase, de pe tro-tuar, cîteva trepte de lemn și se oprise la prima din numeroasele uși înșirate în lungul unui pâlmar. O pensionară durdulie și roșcovană îl întîmpinase, săl-tîndu-și sîni mari și plini de doică, în graba cu care încercase să-l acapareze.

Gore, însă, o dăduse la o parte cu mîna, fără cu-vînt și intrase în salonul stabilimentului.

Salonul era o încăpere goală, fără preșuri pe jos, cu pereții murdari și luminată de o singură fereastră, în fund, spre stradă, cu geamul spart la un colț și li-pit cu jurnal, iar sub fereastră fusese înghesuit un pat de scînduri, acoperit cu un macat fără culoare precisă, pe care sta grecește o namilă de carne, bă-trină, neagră și șașie, cu un dinte galben și unic scos peste buza de jos. Era țața, patroana stabilimentului sau, cum o mîngiau fetele din bordel, nu fără duio-șie și recunoștință în glas: mămica! Stăpîna domina salonul cu făptura și cu uitătura ei în cruciș.

Lingă pat, pe un scăunel, la picioarele țaței, se așezase un individ inexpresiv, fără vîrstă, uscat și spîn. Avea ochi mici și ageri, cînd se uita, de la una la alta, la pensionarele ce stau — pe scaunele înși-rate pe cele trei laturi libere ale salonului — cumînți, ca niște mironosițe, cu mîinile în poală.

Spînul era nenea — ibovnicul dinsei. Firește că mă-mica nu se supăra cînd amantul pleca la odaie cu vreuna din fete, în fiecare zi alta. Il ierta pentru că, băiat bun, nenea o asculta, nu-i toca prea multe pa-rale, la stos, și nu avea gust — ca Pupișor al proas-tei de Lina Caracuda, patroana bordelului de alături — să se plimbe în fiecare seară cu muscalul pe calea Victoriei.

Mămica, de altfel, n-ar mai fi avut nici un motiv să se revolte sau să sufere că Mieluș se culca și cu alte femei. Secase de mult, în pîntecul cu trei rînduri de guși, dorința. Mieluș rămăsese, așadar, numai ibovnic de inimă — o inimă înecată în osînză încinsă.

Nenea era un personaj foarte important în an-grenajul așa de complex al stabilimentului. El alerga pentru regularea tuturor încurcăturilor ivite cu poli-ția de moravuri sau cu serviciul sanitar. Săptămînal, asista pensionarele, în timpul vizitei medicale și tot așa de săptămînal pleca, în trăsură, cu una sau mai multe din ele, la spitalul Colentina. Joia și duminica

după-amiază lua din nou drumul spitalului, să se intereseze de sănătatea „dînselor“ și să le lase pungi cu mere și tutun. Mieluș era, de asemeni, îngerul păzitor al pensionarelor, îndeosebi în timpul nopții. El încerca să aplaneze conflictele, dintre „domnișoare“ și „domni“, pe cale pașnică și aplica lovitura de șis numai în cazuri de forță majoră. Cînd, dimpotrivă, era vorba de o simplă păruială între prostituate, nenea apărea lîngă ele cu o vînă de bou și le bătea fără ură, dar și fără milă. Executa, ca un automat, un ordin ce asigura disciplina în bordel. Le învinețea spinările cu devotamentul cu care le apăra de străini ori le ducea mere și tutun la spital. Se voia omul profesiei lui, o profesiune pe care o practica, de optsprezece ani, cu o pasiune de artist.

Nenea avea, în orele libere, o singură „boală“ : să lipească mucurile de țigară de tavan, cu capătul aprins în jos și o mare îndatorire : să spună măscări crude, ca s-o distreze pe mămica. Rîzînd, țața se zbu-ciuma toată, da capul pe spate și căsca spre tavan o gură haotică, imensă, cu buzele groase, vinete și cu stropi mari de scuipat prin crăpături.

Dacă se întimpla ca una din pensionare să aibă un ibovnic, Mieluș nu o mai obliga să-i fie ibovnică o dată pe săptămînă. Nenea respecta dragostea altora. Prostituatele, însă, nu aveau voie să se încurce cu adolescenții din liceu, deoarece s-ar fi putut ca „ișcolarii“ să vină cu părinții și să facă scandal sau să reclame profesorii la moravuri. Fetele erau obligate să fie serioase, să nu-și zvîrle inima decît în palmele unor oameni tot așa de serioși : artiști de bilci, jucători cu bobul sau cartoforii, uneori sergenții instructori și plutonierii de la roșiori și călărașii, întotdeauna bătrinei simpatici, cu pensioara sigură, cu ceva acareturi prin mahala și fără nici un moștenitor. Morală, mămica le interzisese pensionarelor să se „lege la cap“ cu bărbații însurați.

Toți acești ibovnici făceau parte din familia numeroasă a bordelului. Erau buni tovarăși, cu mămica și

nenea, la petreceri, dar și la necazuri. Se bucurau să acorde tot concursul lor, ori de câte ori era nevoie, și se interesau îndeosebi de încurcăturile ibovnicelor cu poliția sau cu vizita medicală. Plutonierii veneau, deseori, cu soldații din pluton după ei și-i înșirau pe două rînduri, la bordura trotuarului. Militarii intrau, doi câte doi, și se lăsau duși de mîină spre odăi, de fete. Cînd termina prima serie, intra a doua. Afacerea era strălucită și pentru bordel, dar și pentru oșteni, care iubeau, săptămînal, cu tarif de favoare...

Cînd a pătruns Gore în salon, Sultana și Domnica au tresărit, în semiîntunericul din încăpere, nedumerite, îngrijiate oarecum. Ce căuta hamalul din casa cu nebuni în bordel? Voia să se poarte cu țigancă lui dînte pentru dînte, s-o înșele cum îl înșelase sau venise s-o reclame pe Sultana la mămica și la dînsul, că se amestecă în căsnicia lui, cu intrigi și vorbe de ocară? Țața, foarte scrupuloasă cu viața privată a pensionarelor externe, le amenințase și uneori le învinețise spinările cu vîina de bou, pentru cea mai mică vină.

— La bordel — decretase ea, solemn și fără replică — te porți cum ți-e meseria, fato! Da' pe stradă să fii cucoană — nu ca stricatele de pe bulvard — iar acasă, cu ai tăi și cu vecinii, femeie cinstită.

Gore clipise repede, să scuture din gene toată lumina rămasă din soarele orbitor de afară. Încă nedepriși cu întunericul din salon, ochii hamalului lunecaseră, șovăielnici, prin salon.

— Domnu ?

Mămica întrebase, mirată că noul-venit se oprise lîngă prag, într-o atitudine de neînțeles.

— Domnișoarele Sultana și Domnica, îngînase Gore, încercînd de astă dată să vadă cine îl întrebase.

Trupul puhav al patroanei se conturase, în lumina murdară a geamului din fund, mătăhălos.

Sultana și Domnica se ridicaseră la un semn știut și scurt al domnului Mieluș și se apropiaseră, umăr la umăr și cumiți, tremurînd. Le chinuia o întrebare la fel: ce-o fi, de ce-o fi venit hamalul? Formulară în gînd, oricum, un început de apărare, în cazul cînd vecinul ar reclama, în adevăr, amestecul surorilor, și îndeosebi al Sultanei, în căsnicia lui.

— Uite-le. Cu care din ele?

Mușteriu fusese invitat politicoasă să se pronunțe și fără alt ceremonial, să plece, cu trupul ce și-l alesese, la odaie. Răspunsul clocotise în Gore și-i scăpărase în priviri. Le ura, deopotrivă, pe surori — voia să se răzbune pe amîndouă, la fel, bestial.

Sultana se înfiorase. Hamalul încă nu vorbise. Muțenia lui era o amenințare. Insul căuta, bănuia fata, cuvîntul cu care să-și înceapă reclamația sau aștepta o nouă întrebare a patroanei, asupra scopului venirii lui, ca s-o poată ruga să-i acorde o întrevvedere de cîteva momente, între patru ochi. Șovăia, probabil, să vorbească de față cu toate pensionarele bordelului.

Domnica, însă, se liniștise acum. Gore le învăluisse, pe amîndouă, cu o privire crîncenă, dar numai Sultana se clătina. Sora mică zimbise. Nici ea singură nu știa de ce. Se bucurase că e frumos afară sau, poate, se gîndise la mărul înflorit din ușa lui Ivan și se înveselise, ca un copil cu sufletul rămas în fundele păpușii de casă? Ea nu se știa vinovată, față de hamal, cu nimic.

Gore își adusese aminte, privind-o, că fata mijlocie a scorpiei din cărucior îi fusese întotdeauna dragă. Nu o dată îi spusese slăbănogului: „Ce-ar fi, neică, să te-nșori cu fata asta chipeșă a oloagei?” Domnica era mai frumoasă ca Sultana, mai cuminte, parcă, oricum mai bună, mai înțelegătoare, mai rușinoasă în nerușinările ce îi robiseră și stropiseră viața. Sfătuindu-l pe fostul camarad s-o ia pe Domnica de nevastă, firește că hamalul se grăbise să-l convingă pe Paler că nu are nici o importanță faptul că sora mijlocie ar fi fată de bordel.

— Meserie, mă, ca oricare alta. Oameni săraci, ne câștigăm o pîine, care cum putem. Cînd o fi nevasta ta, n-o să mai facă, aia e sigur...

Palër nu se împotriviise îndemnului, dar amînase, mereu, un răspuns precis. Mărturisise, însă, că-i e dragă Domnica și-i trimisese, de cîteva ori, în ascuns, garoafe albe și roșii, rupte din ghiveciul țigăncii.

„Cum o s-o iau cu mine la odaie — se întrebese Gore — cum o să mă răzbun pe ea? Miine, poate, o să fie nevasta pretenului meu bun...”

Scrupulul acesta de conștiință o salvase pe Domnica.

— O aleg pe domnișoara Sultana, răspunsese hotărît, în cele din urmă, hamalul.

Domnica se reșezase pe scaun, cu același surîs inconștient pe figură, iar Sultana pornise spre odaie, cu pasul șovăielnic, urmată de Gore. Fata continua să se întrebe: „Ce-o fi avînd de gînd? Răspunsul și-l da singură: Să vezi c-a venit să se răzbune pe țigancă — s-o înșele tocmai cu mine, care-i sînt dușmancă de moarte...”

În odaia în care intraseră, era miros greu de încăpere cu spoiala încă neuscată. Mobilierul strict necesar fusese, de curînd, uns cu petrol, în vinătoarea pe care o porniseră fetele după ploșnițe. În rama oglinzii se aglomerau poze cu prinți și animale de circ, sărînd prin cercuri, tăiate dintr-o revistă ilustrată străină, ajunsă, prin cine știe ce miracol, în bordel.

Sultana, intrată în urma lui Gore, pusese ivărul la ușă, scosese prosopul și turnase apă în lighean. Mut, cu pumnii strînși în buzunare, hamalul îi urmărea toate mișcărilor. Fata își scosese rochia, o aruncase pe tablia patului și rămasă în cămașă, în fața bărbatului, suspinase pudică, privind în jos.

— Vai, nene Gorică, mi-e așa rușine de matală, că — vecin și...

Nu șovăise, totuși, să-i cuprindă gîtul cu brațele și. strîns lipită de omul cu bluză albastră, să-l sărute pe

gură profesional, apăsător, cu vârful limbii între buze și neastîmpărat, ca un sfîrc de flacără sau ca o gură de lipitoare. Dar hamalul se desprinsese din îmbrățișare și lăsase șapca pe scaun, mormăind: „Bine, neică, bine — nu ncape rușine, ca să zic așa, între vecini cum ne aflăm...”

Sultana a înțeles că bărbatul e prea plin de dorință ca să mai aibă nevoie de alte preliminarii. Se întorsese spre pat, să pregătească perna. Gore, care venise la bordel hotărît să se răzbune pe fata ce lansase zvonul și s-o reducă la tăcere, prin umilire, pe vecina ce aflase și putea să spună, tuturor, ce se petrecuse la el în casă, cu Safta și portarul de la gară, nu știa încă, deși mai erau cîteva clipe pînă la gestul final, cum are să se răzbune și în ce fel o s-o umilească pe dușmancă. Dar în momentul cînd a văzut-o pe Sultana aplecată peste pat, ca să ajungă să ia perna de la perete, gîndul a fulgerat în el, orbitor, barbar, și i s-a înfipt sub frunte. Subțire, cămașa femeii se lipise de trup, conturînd ademenitor formele două egal rotunde, ale spatelui.

Sultana, prinsă neașteptat în brațe de voinicia bestială a hamalului, încercase inutil să scape, să se întoarcă și să i se dea cum învățase și cum practicase meseria pînă atunci.

Gore, însă, o trîntise, frîntă, pe marginea patului, cu fața în jos, și se prăbușise peste ea ca un munte. Amețită de surpriză și nepricepînd încă bine ce intenții are hamalul, fata făcuse un efort să desfacă picioarele, să-i ofere fructul trupului. Dar, mîna bărbatului căuta, tremurînd, între formele două și egal rotunde ale spatelui, locul vecin și încă virgin.

Sultana simțise, în trupul ce se zbătuse o clipă, neputincios, sub povara brutei, o usturime atroce și n-a mai avut putere să țipe. Ochii, înțepați cu ace, parcă, se umpluseră de lacrimi, iar mîna, cu greu eliberată, a căutat, repede și oarbă, pe cearșaful patului, a prins cu degetele încleștate, un colț al pernei și a răsmas așa, înțepenită.

Cînd s-a ridicat Gore de pe ea, Sultana era leșinată. Hamalul a luat-o în brațe, ca pe-o cîrpă, și-a aruncat-o în pat, cu fața în sus. Toată figura îi era scaldată în lacrimi.

Gore a privit-o o clipă, rînjind și a scuipat-o, victorios, cu dispreț, între pulpe.

Se îmbrăcase, în urmă și plecase — nesupărat de nimeni.

Mieluș, în salon, continua să lipească mucuri de țigări în tavan și să spună măscări, ca să ridă mămica, scuturindu-și matahala cărnurilor pe patul de scînduri.

Capitolul XII

GORE ERA IN ADEVAR FERICIT

Satisfăcut că se răz bunase și convins că dușmanca umilită n-o să mai aibă curaj să se ocupe de căsnicia lui, Gore plecase grabnic spre gară.

Damian și Lahu aveau dreptate: tovarășul trebuia să reînceapă munca neîntârziat. El pierduse, în ultimul timp, o mulțime de treburi și cu fiecare tren, un pumn de gologani. Pe de altă parte, absența lui, dacă ar fi fost prelungită, nu ar fi rămas fără urmări. Damian avusese grijă, fără îndoială, să anunțe la „birou“ că „numărul 9“ e bolnav, dar domnul șef îl asigurase că gara n-are ce face cu oamenii bolnăvicioși.

— Bolnavii la spital — decretase el, bătînd cu pumnul în masă — și sănătoșii la muncă! Il iert de data asta pe Gore că-i bolnav, pentru că îl iei tu, Damiene, pe garanție. Da' să știi că, a doua oară, nu se mai prinde! Asta e: dacă ești bolnav, dă fuga, neică, la spital și mori și lasă-mă-n pace „pe mine“, să-mi văd de sirvici cu cine-i sănătos — că d-ai-a a sortit Dumnezeu, pentru unii boală și colivă și pentru alții sănătate și jug.

Șeful hamalilor, domnul Pompilică, poreclit de subalterni Șontic, fusese pe vremuri impieगत de miș-

care, la o stație de pe linia Buzăului. Surprins de un tren pe linie, într-o noapte cu viscol și cu ceas rău, insul fusese scos de sub vagoane însîngerat și mai mult mort decît viu. Spitalul îl trimisese în stație, după cîteva luni, cu piciorul stîng amputat, iar șeful îl pusese, cu raport în regulă, la dispoziția Direcțiunii generale, nu mai înainte de a striga, enervat, bătînd cu pumnul în birou, la invalidul oprit în prag, cu șapca de uniformă în mîna tremurîndă: „Lasă-mă-n pace «pe mine», neică, să-mi văd de sirvici cu cine-i sănătos...”

Pompilică le ceruse superiorilor de la centru o singură favoare: să nu-l dea afară ca pe un schilod neputincios. Visul lui fusese gara, trenul, telefonul și uniforma. Cum erau să-l arunce pe drumuri, schiop și cu visul mort, la ce bun i-ar mai fi folosit viața, de atunci încolo? Nu regreta piciorul rămas la spital și n-o să-l regrete niciodată. Așa i-a fost scris. Dar fără uniformă și scos din atmosfera gării, i-ar fi imposibil să suporte viața.

Induioșat de lacrimile lui Pompilică, directorul personalului îl numise — nu se declarase vacant, atunci, nici un post de portar — șeful hamalilor. Era un serviciu ușor și plăcut, mai ales, pentru fostul impiegat de mișcare. Măgulit profund că ajunsese, în sfîrșit, șef, și încă la centru, Pompilică Șontic făcuse și continua să facă eforturi eroice ca să se păstreze la înălțimea rolului important ce i se acordase, în angrenajul așa de complex al activității ceferiste. Nu uitase cuvintele cu care îl încremenise șeful stației de pe linia Buzăului, în ziua cînd se întorsese, în cîrje, de la spital. Ele constituiau, acum, crezul de viață și programul pe baza căruia conducea biroul servituții în uniformă. Repeta, de cîte ori avea ocazia, ca un cîntec:

— Dacă ești bolnav, dă fuga, neică, la spital și mori și lasă-mă-n pace „pe mine”, să-mi văd de sirvici cu cine-i sănătos...

Amic bun cu Stîrcu, domnul Șontic se purtase foarte prietenos, pînă atunci, cu „numărul 9”. Gore profitase

de prietenia ce i-o acordase șeful. Uneori, în pauza dintre o plecare și o sosire de tren, Pompilică îl chema pe hamal la el în birou, să fumeze o țigară și să stea de vorbă, despre gară și despre accidentul din stația de pe linia Buzăului. Șeful nu uita să-l întrebe, la despărțire, ce-i mai face nevasta, pe care nu se sfia s-o laude, cu orice prilej și în fața oricui, că e o gospodină pricepută, harnică și serioasă. Încântat, Gore o ruga pe Safta să se sacrifice, o dată pe lună, și să se ducă la domnul Pompilică, să-i scuture prin casă, să-i spele și să-i coasă nasturii la rufe, că e singur pe lume și tare cumsecade.

Damian se mira că domnul Șontic se schimbase așa de mult, în ultimele zile, dar Gore înțelesese de ce și din cauza cui uitase domnul șef Pompilică prietenia de odinioară.

„Ticălosul de Stîrcu, să vezi că mi-a luat-o înainte cu intriga pe lângă Șontic. Nu-i nimic, lasă c-o dreg eu...”

Ajuns la gară, Gore nu intrase în biroul șefului, ca să facă act de prezență și să-i motiveze, cu ploconelile de rigoare, lipsa de la serviciu. Trecuse printre hamali, strângându-le mîna, tăcut, și se oprise, clocotind, cu ochii ascunși sub sprîncenele fioroase, în fața lui Stîrcu.

— Ascultă la mine, mă, portar ticălos. Pompilică face pe nebunu și știi că numai tu ești pricina. Să nu mă-nfurii, să nu te joci cu moartea. Luni te-am iertat, că bărbați cum ne aflăm, am socotit că nu e vina ta. Da' pentru intriga la Șontic nu te mai iert! Acu mă duc la Palèr la fabrică, să stau cu el de vorbă, că umblu zăpăcit de cînd te-am aflat la mine și nu știi încă dac-o să mai mă-ntorc lângă Safta sau nu. Căsnicia mi-ai stricat-o. Nu încerca să-mi furi și codrul de pîine de la gură, că se alege praful de amîndoi.

Surprins, slab în fața omului desfigurat de ură, Stîrcu bîlbîise un început de apărare.

— Mă fine Gorică, eu...

— Nu lătra și ascultă!

Hamalul îl prinsese de piept și-l scuturase de câteva ori, lovindu-l cu capul de zid.

— Acu mă duc, nășicule, cum am spus, la turnătorie la Palèr. Mîine dimineată viu la muncă. Să știi că dacă mi-o zice ceva cumva Șontîc, te fărîm! Auzitum-ai? Stai cu el de vorbă după prînz sau diseară, te privește cînd. Numai atît să nu uii: că de felul cum s-o purta el cu mine, mîine, atîrnă viața ta.

Gore îi înfipsese mîna în gît și-l proptise în zid.

— Ne-am înțeles, nu-i așa?

Portarul împinsese gluma, în adevăr, cu intriga lui, prea departe. Bun prieten cu Șontîc, el îl convinsese că n-ar strica să-i facă mizerii lui Gore, care se cam obrăznicise în ultimul timp. Nu-i dovedise încă amicului șchiop de ce se cam obrăznicise finul, dar îi promisese că, în cursul săptămîinii, o să-l convingă de adevăr. Portarul se aștepta ca hamalul să se plîngă șefilor și tovarășilor de muncă de isprava cu țiganca și i-o luase înainte, ca să poată răspunde, la un moment dat, în apărarea pe care și-o pregătise:

„Nu v-am spus eu că Gore s-a cam obrăznicit? Auzi, tocmai eu — cu o baldiră ca Safta țiganca...”

Stîrcu spera, pe de altă parte, să-l intimideze pe Gore și să-l țină sub o continuă amenințare, prin mizeriile ce i le promisese Șontîc.

Hamalul, însă, nu se intimidase. Amenințase, precis, hotărît să treacă la faptă. Bucuros că soțul înșelat îl iertase, Stîrcu n-ar mai fi avut nici un motiv să se teamă de el. Intenționa să-l asigure că, a doua zi, va găsi în Pompilică un prieten ca mai înainte, dar Gore nu-l mai ascultase. Ii întorsese spatele, își făcuse loc cu coatele prin vermina peroanelor, trecuse pe sub podul de fier de la Scăricică, fugind printre linii, și ieșise în șoseaua Basarab, pe la bariera de la magaziiile de mărfuri de lîngă depoul de mașini.

Era aproape ora prînzului.

Gore îl așteptase pe Palèr în poarta turnătoriei, îl luase de mină și plecase cu el, fără cuvînt, spre una din cîrciumile din bariera Griviței. Sufletul hamalului

era plin, ca un ciorchine. Simțise nevoia să i se spovedească, la un pahar cu vin, în singurătatea unei odăițe, să-i spună, ca unui frate, tot ce pătimise în ultimele zile. Palèr o să-l înțeleagă mai bine ca Damian. Slăbănogul, mai ales, trebuia să-l lase pe hamal să-i plîngă cu capul pe umăr și să-l îmbrățișeze în cele din urmă, ca să-l convingă pe fostul camarad de cazarmă că-i iertase păcatul ce-l făcuse, bănuindu-l că-i furase nevasta și-i necinstise obrazul.

Întîmplător, turnătorul avea parale la el iar odăița în care se ascuseseră de lume, cu necazurile și frămîntările lor, părea anume făcută pentru o spovedanie de la o inimă la alta. După întiiul pahar de vin, însă, în sufletul lui Gore se făcuse un gol prăpăstios. Nu știa cum să înceapă și uitase tot ce voia să spună.

— Te adusei aici să vorbim — îngînase el, chinuit, cu coatele pe masă și degetele butucănoase înfipite în păr — și uite că mă prostii...

Palèr îl privise tresărit, palid. Bănuia de ce îl adusesese Gore în cîrciumă și ce rană îl ustura. Slăbănogul așteptase, la rîndu-i, ceasul acela de mărturisire. Nu mai putea să țină în el adevărul ce-i rosese inima pe dinăuntru, ca un vierme, și-i duruse sufletul cu flacăra muștrării. Palèr se hotărîse să nu-i mai ascundă lapta cu țiganca, să plîngă cu capul pe umărul lui, povestindu-i și să-l roage, în urmă, să-lucidă.

Ciocnind al doilea pahar cu vin, bărbații se priviseră în ochi, șovăielnici. Simțiseră, în același timp, că adevărul va zbucni din inimi, ca o lavă, cu sau fără voia lor. Dar, mai înainte ca Palèr să aibă timp să cadă la picioarele prietenului înșelat pentru spovedania ce urma să-l împace, definitiv, cu cerul și cu oamenii, Gore se prăbușise în brațele lui, plîngînd.

— Am prins-o, mă — am prins-o pe Safta cu Stîrcu de la gară...

Palèr holbase ochii și încremenise pe scaun, strivit sub greutatea hamalului. Trăise cîteva minute suspendat în neant. Uitase ce-i cu el și unde se află și nu

mai știa cine-i insul ce i se atîrnase de git. Un glas, străin în el, întrebase tîrziu, abia dezlipindu-i buzele.

— Ce spuseși, frățioare, de m-am prostit așa ?

— M-a înșelat, măă — continuă să plîngă Gore — am prins-o cu portarul de la gară...

Palèr auzise limpede, acum, dar adevărul rămăsese alături de el, nepătruns, de necuprins. Slăbănogul își plimbase palmele pe umerii lui Gore, ca să se convingă bine că insul care-i vorbise nu era o simplă vedenie și-i privise, atent, gura, ochii tulburi, figura vînată de neodihnă și zbuclium, ca să se asigure că fostul tovarăș nu încerca să-și bată joc de el ori să-i întindă o cursă care să-l oblige la o mărturisire deplină. Ingî-nase, alb, în el : „Am prins-o... Safta... Stîrcu de la gară“ — iar gîndul pipăise fiecare cuvînt și-l despicase, ca să-i afle înțelesul tot...

Palèr uitase muștrările de conștiință. Se deșteptase în el ibovnicul. Slăbănogul se identificase cu Gore, li se contopise durerile. Formau, laolaltă, un singur suflet ultragiât, un singur obraz scuipat de fapta țigăncii. Sufereau, unul în altul, o nefericire la fel : a bărbatului înșelat, clocotind de revoltă și cu necazul trecut prin suflet ca o ață prin buba coaptă.

— Care va să zică, Gorică neică, ne terfeli țiganca tovalul obrazului la amîndoi ? Bravo, să ne fie de cap, cînta-ne-ar dascălii veșnica pomenire...

Palèr întrebase, suspinat și tot el își răspunsese, cu adîncă amărăciune.

Gore îl privise cu recunoștință. Pricepuse de ce suspinase turnătorul și de ce se considera, alături de el, înșelat de Safta. Suferea, ca orice bun prieten, în mîndria lui de bărbat și de chiriaș. Țiganca, filozofa Gore, revenit pe scaun, îl înșelase pe el, cu inima și cu trupul, înșelînd — în același timp — toate gîndurile bune ale slăbănogului și tot respectul ce i-l purtase, pînă atunci. Palèr, după ce golise paharul cu vin, spusese cu drept cuvînt că „ne terfeli țiganca tovalul obrazului, la amîndoi“, pentru că — tovarăș cinstit de zile bune și rele — luase pe umeri, bănuia hamalul, o parte

egală din suferința pe care el, Gore, n-ar mai fi putut s-o ducă singur în cârcă.

Minciuna asta, în logica de atunci a soțului înșelat, era unicul adevăr posibil.

Dacă ar fi venit cineva să-i spună, în momentul acela, că Safta se culcase și cu Palër, Gore ar fi fost în stare să-l ia la palme și să-l dea afară din cârciumă în pumni sau ar fi rîs cu lacrimi, ca de-o glumă cu haz, dacă slăbănogul i-ar fi mărturisit că și el îi fusese ibovnic țigăncii. Hamalul n-ar fi crezut, nu ar fi putut să creadă, nu mai era loc în el pentru o altă veste tristă. Gîndul ar fi refuzat să înregistreze fapta nouă iar sufletul, ascuns în cangrena primei dureri, n-ar mai fi simțit noua lovitură.

Minciuna devoțamentului împins pînă la sacrificiu, pe care-l dorise și visa crescut, ca o ramură de merișor, în slăbănogul ce sta în fața lui, murdar pe figură de funingine și rugină, îl mîngiase pe Gore.

Damian era, fără îndoială, un camarad bun și un om priceput, care-i fusese de mare folos, îndeosebi prin bunăvoința cu care-l ascultase. Rămăsese, totuși, un străin. Tovarășul de la gară îi înțelesese durerea — pentru că recunoscuse în ea propria lui durere de odinioară, dar numai Palër o împărțise cu el — numai el îi luase o bună parte din povara de pe umeri. Slăbănogul juca, în fantezia hamalului, rolul sfîntului ce-l ajutase pe Isus să ducă pînă la capăt crucea.

Gore avea impresia că, o dată cu Palër, suferă alături de el masa la care mîncaseră împreună pînă atunci, fotografiile din cadre, lampa cu petrol și paturile, preșurile și ușile amîndouă, cu perdele la fel: toată casa părăsită, de care i se făcuse dor, și poate o fărîmă, încă rămasă curată, din sufletul Saftai.

Acum nu mai era singur, în nefericirea lui...

Adevărul e că lovitura îl zăpăcise pe slăbănog. Nu se aștepta la o veste așa de uluitoare. Sufletul și toate gîndurile lui, în ultima săplămină, își filfiiseră aripile într-un ritm anume, spre un liman știut: spovedania și moartea. Palër nu ar fi tremurat dacă, în urma măr-

turisirii pe care se pregătise să i-o facă, l-ar fi văzut pe Gore ridicînd barda, să-i crape capul. Liniștit, împăcat cu el, slăbănogul și-ar fi închinat limba în gură și ar fi așteptat lovitura liberatoare, convins că numai moartea îl mai poate spăla de ticăloșenia în care îl ademenise și bălăcise Safta.

Soțul înșelat ar fi răzbunat, astfel, în logica lui și a vieții, ofensa pe care i-o adusese omul ce-i furase nevasta și-i necînstise obrazul.

Descoperind un nou ibovnic, necunoscut pînă atunci și, o dată cu el, o faptă, în sarcina țigăncii, la care nici nu se aștepta, Palër simțise cum se răstoarnă în el toate rîndunelele judecății, în zbor invers.

Omul ce-l înșelase pe Gore se trezise, alături de el, înșelat de Safta. Victimă, în egală măsură, a țigăncii, ibovnicul uitase de propria lui ticăloșenie, cu gîndul la răzbunare — o răzbunare a lui și poate tot așa de cruntă ca și lovitura de bardă pe care se resemnase, în ajun, s-o suporte. Slăbănogul urma să rezolve mult mai tîrziu problema de conștiință dintre el și Gore. Deocamdată sta, umăr la umăr cu hamalul, cu o ură și o durere la fel, în fața femeii ce-i batjocorise pe amîndoi, în același spasm nerușinat, cu portarul de la gară. Recunoscînd, în durerea soțului încornorat, noua lui suferință, Palër nu mai putuse stăpîni adevărul în el și-l mărlurise, strigat, cu o sinceritate împinsă pînă la inconștiență :

— Ne terfeli țiganca, la amîndoi, tovalul obrazului...

Slăbănogul comandase altă sticlă de vin și băuse cîteva pahare la rînd. Laș, în fața durerii, încerca să se îmbete, să uite, să nu-și mai dea seama de nimic. Dar, vinul așternuse vălul uitării numai peste rănile din sufletul lui Gore. Hamalul își culcase tîmpla în palmă și mai împăcat cu sine, mai zîmbitor, după fiecare pahar sorbit pînă la fund, începuse să cînte, domol, furat, cu ochii umezi în gol : „Cucuruz cu frunza-n sus, dusu-mi-s-a dorul, dus“, cîntecul cu care țiganca îl împăcase de atîtea ori cu domnul Stîrcu, după gil-

ceava de la tabinet, cînd era „cartea parșivă și se încăpățîna să-i facă mizerii“...

Slăbănogului, dimpotrivă, vinul îi limpezise gîndurile și-l aplecase, fără voia lui, peste adîncul prăpăstios al sufletului.

Dacă, în urmă cu două zile, mîndria rănită a soțului înșelat, trecînd peste toate nedumeririle, deșteptase în Gore animalul dornic să rupă cu dinții beregata portarului de la gară, mîndria cu faldurile stropite a ibovnicului slăbănog se oprise și se cățăraseră, plantă amară, de unica mare nedumerire pe care o simțise cum crește în el și-l depășește.

„Cum a putut, Safta, să mă înșele?“

Suferința lui Palèr, cu această primă întrebare în gol, începuse să se diferențieze de suferința lui Gore.

Scrupulul de conștiință dispăruse.

Safta nu mai era ticăloasă pentru că se culcase cu Palèr. Isprava lor avea acum o importanță de fapt în sine — un adevăr dependent în timp, nu urît și nu frumos. Gore, după opinia singulară a lui Palèr, nu ar fi putut face altceva decît să constate faptul, să recunoască adevărul și să se supună, mut și fără gest, ca în fața oricărei realități impuse de un imperativ implacabil. Înaintea lui Gore, cugeta slăbănogul, Safta nu poate fi vinovată ori nevinovată, monstruoasă ori sfîntă, ci pur și simplu ibovnica lui : bărbatul celălalt, victoriosul, predestinatul.

Era cu totul alta, însă, după opinia tot așa de singulară a slăbănogului, situația amantei necredincioase. Față de el, Palèr o considera pe Safta, pentru că-l înșelase cu Stîrcu de la gară : vinovată, monstruoasă și demnă de moartea pe care el se hotărîse, în ultima săptămîină, s-o primească, fără murmur, de la hamal. Dar, ca s-o condamne definitiv și mai ales ca să-i poată alege felul morții, Palèr trebuia neapărat să răspundă unei întrebări chinuitoare...

„Bine-bine, înțeleg să-l înșele pe Gore cu mine, dar să mă înșele și pe mine cu scîrba de portar ? Cum vine asta, nenișorule ?“

Cuvintele, prinse unul de altul, se făcuseră cerc, iar cercul se învîrtise, incandescent, din ce în ce mai repede, în jurul frunții.

Palër avea impresia că-i plesnește țeasta și — ca să se smulgă din vârtejul ce-i încurcase și încîlcise mințile a mușcat paharul și l-a sfărîmat sub pumn...

Gore era absent.

Nu-l mai interesa Stîrcu de la gară și cu atît mai puțin sîngele ce-l stropise pe figură, țîșnind din mîna insului din fața lui.

Gore cînta „Dusu-mi-s-a dorul, dus“, în surdină și în adevăr fericit, pentru că uitase, cu desăvîrșire, tot ce se întimplase...

Capitolul XIII

SAFTA SE SANCTIFICASE PRIN SACRIFICIU

Miercuri la prinz, țiganca îl așteptase zadarnic pe Palèr, cu masa pusă.

Fabricile din împrejurimi fluieraseră, o dată și scurt, ca un avertisment, la „fără un sfert“, mincarea se răcise în cratiță, iar Safta amețise umblind, plină de neastimpăr, din casă la poartă și de acolo iar în casă. Nu trecuse turnător pe care să nu-l întrebe dacă nu știa cumva ce-i cu Palèr și de ce nu vine la masă. Toți ridicaseră din umeri. Slăbănogul lucrase pînă la prinz și — asta era tot ce puteau spune.

„Ce-o fi cu el, unde s-o fi dus?“

Safta se căina oftat, cu palma la gură, și pleca în sală, să mai arunce o despicătură de lemn în soba de tablă. Dar, în casă, nu avea astimpăr și se întorcea din nou la poartă, să se uite iar în lungul străzii, cu palma dusă la frunte și să-i întrebe pe alți trecători dacă nu-l văzuseră pe slăbănog, în turnătorie sau pe stradă, prin cîrciumi ori la un birt.

Palèr, în adevăr, o amenințase pe Safta că pleacă în lume. Precizase, însă, că va aștepta mai întii să ia leafa, ca să nu lase în urma lui nici un datornic cu buza umflată. Lefurile se dau, la toate fabricile, la

sfirșitul săptămânii. Pînă atunci, număraseră țiganca pe degete, mai erau patru zile. De plecare în lume, așa-dar, nici o grije, deocamdată.

„Palèr — se incuraja Safta — nu-i o haimana ca oricare s-o ia razna cum se găsește. Mai înainte de plecare, ar fi venit sigur acasă, să se spele, să se îmbrace cu hainele de sărbătoare și să-și ia rufele. Cel puțin pentru asta ar fi venit...”

Safta nu se aștepta la recunoștință, din partea slăbănogului. Era și el, ca Gore și ca oricare altul, un bărbat și nimic altceva, adică, după opinia de dată recentă a țigăncii: porc, profitor și nerecunoscător, la care turnătorul adăogase o calitate în plus, personală. Palèr reușise s-o convingă pe ibovnică, în ultimele trei zile, că e un udă-ochi speriat de umbra lui și a plopilor de pe maidanul cu basculă.

„Dacă l-o fi găsit pe Gore — se întrebaseră Safta, cu un fulger nou în gînd — dacă s-au întîlnit pe stradă și s-au infundat într-o circiumă?”

Țiganca simțise un fior rece pe șira spinării.

„Dacă-s la circiumă, să vezi că află Palèr de Stircu și Gore de Palèr și se-ntorc, beți ca porcii, acasă! Sigur c-au să mă bată, bate-i-ar Al-de-Sus...”

Safta suspinase, cu o singură lacrimă prelinsă pe obraz.

Țiganca era o victimă a trecutului ei de aventură și de generozitate amoroasă, dar și a stricăciunii ome-nești de pe vremea casei cu nebuni și de oricînd.

Fosta cîntăreață se decisese, în noaptea cînd îi poruncise prăvăliașului îndrăgostit să spargă dibelele lăutarilor, să renunțe la viața zbuciumată de pînă atunci și să se dedice, cu toată inima și pînă la moartea, unei căsnicii cinstitute și durabile, nu fără nopți de dragoste încă tinăra, în tovărășia omului pe care și-l alesese stăpin și asin cu samarul nevoilor în spinare.

Gore nu era, firește, bărbatul pe care-l visase, în nopțile ei cu lună plină, fosta mierlă a grădinilor de vară. Din păcate, murise de mult, și în Safta, bestia

ținără de odinioară, cu poftele nechezînd și alergînd în carne.

Timpul visurilor trecuse.

„Acum, s-ar zice că sînt o femeie coaptă...”

Safta cunoscuse toți donjuanii din cele patru culori ale orașului. Le ascultase inimile și le cîntărise faptele. Toți ibovnicii ideali și oameni de nimic — hai-manale cu breton pe frunte și ciine mops, dar fără sfaț în buzunar, liohele sentimentale și nestatornice, cu viața împărțită între armonică, scandal și aventură vremelnică — o făcuseră să sufere.

„Suflete ca fluturii...”

Safta nu găsise, printre amanții pe care nu reușise niciodată să-i numere, un om serios, cu gînd de muncă și dornic să se culeagă de pe drumuri, să-și vindece rănila și dezgustul de ei și de oameni, în adăpostul cu liniști și împăcări al unui cămin.

Gore era urît și voinic. Inimă de slugă, ar fi fost capabil, de dragul țigăncii, să ucidă și să dea foc la mahala. Safta presimțise, în prăvăliașul ce o adora, un suflet simplu, pe care o să poată să-l modeleze cu ușurință, după plac. După isprava cu lăutarii, ea nu se mai îndoise de credința oarbă a îndrăgostitului și plecase, cu el de mîna, din cîrciumă — spre o viață nouă.

Ploua mărunț, în lumina felinarelor rare cu petrol, de pe strada cu nume uitat de mult, cum au fost uitați oamenii.

— Gore — întrebă Safta, pătrunsă de solemnitatea momentului — știi tu, mă, ce facem noi acum?

— Nu știu.

— Facem lucru mare, mă băiatule — oftase țigancă, lipită de prăvăliașul urît și voinic, cu dragoste — ne luăm amîndoi.

Gore nu înțelesese.

— Nu zici nimic?

— Ce să zic?

Omule ales era prost și îndrăgostit.

— Păi nu ți-am spus că ne luăm? Adică: eu mă mărit cu tine și tu te însori cu mine. Acum ai înțeles? Ajunseseră la poartă.

Gore o prinsese pe Safta de mână și o strânsese cu putere, rinjind.

Așa se pricepuse el să răspundă.

Țiganka l-a împins în casă.

— Bine, acu hai să facem nuntă.

Nu aprinseră lampa și nici nu avuseseră răbdare să se dezbrace.

Visul ținuse o săptămână. Gore, care iubise pînă atunci animal și în plin, învățase cu ușurință să se comporte tuturilor capriciilor și atitudinilor erotice impuse de fantezia deșucheată a fostei profesioniste. Țiganka descoperise în prăvăliașul de pînă atunci aptitudini rare de ibovnic și, convinsă că un om așa de prețios ca el merită un destin mult mai frumos, i-a interzis să se mai întoarcă la mătura și la fota verde de la cârciumă.

Calvarul, pentru Safta, a început în momentul oind a urcat cele câteva trepte de la domiciliul portarului de la gară, ca să-i solicite concursul.

Stîrcu o cunoscuse pe țigancă la o grădină de vară, cu cinci ani în urmă. El era atunci sergent-instructor, la un regiment de artilerie. Safta se îndrăgostise de chipiul cu cozorocul de lac tras pe-o sprînceană, de mustăcioara cu sfîrcurile în rotogoale, de batista pe care o purta în mîneca stîngă, de sabie și de pîteni. O electrizase, mai ales, ritmul bizar al pașilor cu pîtenii sunînd ca niște clopoței, acompaniat de zdrăngănitul săbiei lovind pietrele caldarîmului.

Stîrcu se așezase la o masă, în fața țigăncii.

Safta cîntase numai pentru el. Se înțeleseseră dintr-o singură otheadă. Prin avans, sergentul-instructor o invitase la masa lui și o tratase cu o mandarină și un pahar cu vin roșu special iar la închiderea localului, plecaseră împreună.

Aventura ținuse, noapte după noapte, o lună. Stîrcu se jurase de cîteva ori că are s-o ia de nevastă, iar

țigancă plinsese de fericire. După o lună, însă, artistul dispăruse, tot așa de misterios cum apăruse.

Safta plinsese o săptămână, își smulsese părul din cap de disperare — și se grăbise, în cele din urmă, să-l uite.

Aflase, tocmai peste un an, că Stîrcu se retrăsese din armată, trist că se desparte de sabie și pîteni, dar bucuros că găsisese o slujbă mult mai bănoasă, mai liniștită și cu perspective mari în viitor. Deocamdată era numai portar la gară, dar de prima clasă. Așadar, muncă puțină și pe scaun, ca boierii, uniformă de postav și pensia sigură. Om serios și deștept, Stîrcu nu se îndoia că va ajunge, în curînd, șeful unei magazii de mînfuri. Postul acesta însemna avere în cîțiva ani.

Safta, convinsă că un singur cuvînt al lui i-ar asigura lui Gore un serviciu ușor, curat și bănos, se duse la fostul amant să-i solicite protecția. Stîrcu, cum o văzuse intrînd pe ușă, o luase în brațe, bucuros că va retrăi o clipă de demult, o sărutase și, fără cuvînt, fără să-i lase timp să-l supere cu un gest mic și leneș de împotrivire, o trîntise în pat. Cînd și-a adus aminte Safta că e măritată acum și prin urmare datoare să-i rămină credincioasă lui Gore, era prea tîrziu, Stîrcu gîfîia, prăbușit peste ea.

Potolit și numai în cămașă de noapte, portarul de la gară se ridicase într-o rîină, între perne, și își răsucise o țigară, zîmbind tacticos.

— Ce vînt te aduce pe la mine, Safto?

Abia acum o întreba stînd grecește în pat și fumînd, cu ochii mici în rologoale mari de fum.

Safta uitase să-și tragă fustele în jos. Rămăsese întinsă în curmezișul patului, cu fața ascunsă în palme, rușinată, plină de muștrări.

— Ce făcuși, domnu' Stîrcu? Matale nu știai și eu uitai — prea mă luași repede și uitai să-ți spui că nu se cade să mai facem ce făcurăm! Acu, dă-o-n cio-rile, sînt măritată.

Stîrcu a rîs cu poftă.

— Nu mai rîde — oftase Safta, ridicîndu-se în capul oaselor și acoperîndu-se — lasă-mă dracului, că parcă mă tai felii și-mi dai sare, de mă ustură la ficați, cînd rîzi.

Filozofase, mai mult pentru sine, cu falca proptită în palmă, tristă nespus.

— Ehe, nu-i de loc ușor să fii femeie cumsecade și cinstită!

Stîrcu îi ascultase spovedania, răsucînd țigări, cu degete butucănoase, pe măsura țigaretului de vișin.

— Bine, fă Safto — o asigurase portarul, în cele din urmă, pe țigancă — să știi că am să fac ceva pentru Gore al tău. Vorbesc azi cu Șontic. Numai să fie, Gorică ăsta al dumitale ascultător și harnic, iar tu — mai ales tu — să fii deșteaptă și să înțelegi rostul lumii. Mîine să mă caute bărbatu-tău la gară, iar tu să vii la mine peste o săptămînă, să-mi mulțumești și să ne mai aducem aminte, ca azi, de ce-a fost...

Safta plecase de la Stîrcu tristă că-și înșelase, cu atita ușurință, bărbatul. Se bucura totuși, în ea, cîntăreața de odinioară, electrizată de sabia și pintenii artileristului, că-și regăsise iubilul plîns o săptămînă. Se strecurase, în bucuria revederii, și un strop de melancolie. Portarul de la gară, deși rămăsese rumen la figură și nu avea nici un fir alb pe la tîmple, nu-i reinviase în carne poftetele nepotolite din luna de dragoste și de nesomn. Gîfîise, se mulțumise cu puțin și se retrăsese, după ispravă, între perne, ca un cocoș bolnav.

„Tare-mi pare rău că-l înșelai pe Gorică, săracu — își lămurise țigancă gîndurile, privîndu-se în oglinda unei vitrine de pe calea Griviței — da' parcă mai rău îmi pare că Stîrcu nu făcu altceva decît să mă întărite. La urma urmii, să mă fi ales cu ceva...”

Acasă, Gore o aștepta cu veste bună.

Safta îi spusese, în cîteva cuvinte, că domnul Stîrcu i-a promis tot sprijinul. Nu-l sfătuisese, însă, să-i accepte sau să-i refuze protecția. Țigancă știa că intrarea

lui Gore în gară va fi plătită cu dezveliri în patul de burlac al lui Stîrcu și voia să fie cu conștiința împăcată. Avea impresia că se scutura de orice vină, din moment ce-i lăsa libertatea să procedeze cum o crede de cuviință. Primind, de bunăvoie, să fie protejatul portarului de la gară, însemna că primește — cu sau fără știință, n-o interesa pe țigancă — și coarnele.

— Tu ce zici să fac ?

Safta ridicase din umeri : fă cum vrei — și se gîndise, în același timp : „Dacă zice da, asta-i ca și cum m-ar arunca el singur în brațele lui Stîrcu și n-o să-mi mai pară rău că-l înșel...”

— Am să mă duc — se hotărîse Gore — la ce să nu mă duc ?

Speriată și veselă deopotrivă, Safta l-a luat în brațe pe bărbat, răsufliînd ușurată, și l-a sărutat, cu impulare și recunoștință.

— Uf, tare mi-a fost teamă c-o să zici nu...

Gore a intrat la gară iar țigancă, săptăminal, s-a dus acasă la Stîrcu, să-i spună cum o mai duce soțul cu slujba dar, mai ales, ca să-i fie recunoscătoare.

După ce a cununat-o cu hamalul protejat, portarul de la gară nu a mai așteptat-o pe Safta în bîrlogul lui de burlac. Acum era naș, rudă apropiată, liber prin urmare să-i facă vizite săptămînale finei din casa cu nebuni. Stîrcu știa cînd e Gore de serviciu și între ce ore sînt aglomerate sosirile și plecările de tren, ca să se pună la adăpost de orice surpriză. Fără îndoială, ar fi fost mult mai în siguranță continuînd aventura la el acasă. Stîrcu, însă, în felul lui, era un mare pervers. Prefera să vină el la amantă, pentru că numai așa i se părea isprava mult mai interesantă și țigancă mai frumoasă și mai pătimașă. Gîndul că, totuși, hamalul ar putea să-l surprindă cu nevasta lui, îi da fiori și-i accelera zvicniturile sîngelui. Safta, mult mai darnică, tremura cu flăcările mai vii în trup — imbrățișările erau mai puternice, iar șoapta împrumută întregului ceremonial o atmosferă de mister.

Gore, într-o seară, venise acasă bine dispus și perfect convins că șeful, domnul Pompilică, e un om cu suflet mare.

Șontic, după-amiază, îl chemase pe Gore la el în birou, îl invitase să ia loc pe scaun, îi oferise o țigară bună și o cafea și-l întrebase, prietenos, cum o mai duce cu slujba și cu casa, dacă e mulțumit de viață, de tovarășii de muncă și de câștig.

— Să trăiți, coane Pompilică — răspunsese hama-lul, sincer și copleșit de deosebita cinste ce i se face — n-am la ce să mă plîng. Aici o duc bine, de dum-neavoastră — care sinteți bun ca o pîine albă și caldă — n-am la ce să mă plîng, ba dimpotrivă — așa că, să spui drept, mare pomană v-ați făcut cu mine! Pe lîngă asta, la ce să mint, nevasta... iar mare noroc avui, că harnică...

— Am auzit. Știi că mi-a lăudat-o Stîrcu? A zis că așa o fină, să-i trăiască, nu altceva...

Recunoscător, Gore nu uitase să îngîne un cuvînt frumos și despre portar.

— Lasă, coane, că nici dînsu, domnu Stîrcu...

Voia să spună că, dacă Safta e gospodină și harnică, portarul nu rămăsese mai prejos, fiind — în egală măsură — prietenos și bun la inimă. Convins că numai așa și-ar mărturisi gîndul întreg și lămurit, Gore a clătinat capul, cu respect adînc și cu convingere.

— Lasă, că nici dînsu, nașicu... ca să nu zic într-un ceas rău: la așa fină, așa naș...

Pompilică zimbise ascuns.

— Tocmai, că la asta mă gîndesc, de multe ori — oftase el, intristat la comandă — la voi și... așa, la cine-i însurat. Că mă uit la mine: singur — n-are cine-mi scutura prin casă, n-are cine-mi... Nu zic de rufe, că le dau și mi le spală — da' e vorba că, la scuturat, pot s-aduc o femeie de pe stradă, în care n-am pic de incredere? Nu: numai că nu-ți fac treabă serioasă, da' mai dă iama și prin lucrătoare...

Gore înclinase capul spre umărul sting: „Păi, așa e“ și se gândise: „Săracu conu Pompilică, el — dacă n-ar fi șchiop, s-ar însura...”

Între o sosire și două plecări de trenuri, alergând cu geamantanele și calabăncurile călătorilor de la peron la trăsuri și de la intrare la vagoane, Gore se gândise numai la pustiul amar din viața șefului.

Măgulit de prietenia cu care-i vorbise Pompilică, hamalul se lăsase definitiv convins că Șontic e cel mai cumsecade om din toată gara. Spovedania lui simplă îl înduioșase. Ar fi fost bine, se gândea Gore, să găsească și el o femeie cumsecade și harnică, iubitoare de casă, ca Safta. Oricum, prietenii lui sinceri și însurați ar fi fost datori, din când în când...

Hamalul se oprise tresărit, ca și cum l-ar fi lovit cineva cu palma peste frunte. Gîndul fulgerase și ră-măsese cu saltul în gol.

„Ce-ar fi adică, dacă?...“

De ce să-i invinuiască pe ceilalți prieteni sinceri ai lui Pompilică? El îi era prieten tot așa de bun: fuma-seră o țigară, băuseră cafea și vorbiseră de necazuri și bucurii, se spovediseră. Numai prietenii buni se spovedesc. Gore, prin urmare, era amic sincer cu domnul Pompilică și nu se gândise totuși, el ca toți ceilalți, că ar fi dator să-i dea o mină de ajutor. Safta, în câteva ore, i-ar face casa ca un cristal. În definitiv, n-ar fi mare osteneală, pentru ea, dacă — o dată pe lună sau la trei săptămîni, fie și la două, s-ar duce acasă la domnul Pompilică și i-ar scutura boarfele.

Șontic primise bucuros oferta pe care i-o făcuse subalternul generos și-l anunțase că a doua zi, după-amiază, o s-o aștepte pe Safta la domiciliu. Nu uitase, la despărțire, să-i întindă mina lui Gore și să i-o sbrîngă cu afecțiune.

Prietenia între hamal și șef se cimentase.

Seara, la masă, Gore îi povestise țigăncii cum îl invitasese domnul Pompilică în birou și-l onorase cu o țigară scumpă și o cafea cu caimac și rom. Șeful fusese descris în culori simpatice și recomandat, cu in-

sistență, ca o persoană superioară. Ar fi fost un păcat să i se refuze omului singur pe lume ajutorul pe care-l ceruse în termeni atât de amicali.

Safta ascultase, îngîndurată. Avea o presimțire urită.

— Și ce zici tu, Gore, să mă duc miine la Pompilică ăsta al tău ?

— De ce să nu te duci ?

Nevasta, oftase, resemnată.

— Bine! Voia ta o fac și — incolo : amin...

Făcuse, în felul ei, gestul spălării pe miini.

Presimțirea nu o înșelase pe țigancă. A doua zi, îl găsisse pe domnul Pompilică stînd în casă, cu perdelele lăsate. Șontic o întimpinase cu o figură severă și o întrebase ce caută, așa de supărat, că... femeia nu avusese timp să răspundă.

— Il dau afară — țipase șeful la ea — am să-l dau afară pe Gorică al dumitale! Mie să nu-mi umble cu marafeturi, că nu mă-ncintă cu migdale amare! Ce crede el că dacă și-a trimes nevasta la mine o să-l iert? Am să-l dau afară din gară, ca să-l învăț minte...

Safta nu se intimidase. În lunga și glorioasa ei carieră, profesionista de odinioară trecuse prin momente mult mai critice și nu se speriasse. Învățase, din experiență, să întrevadă ce gînd se ascunde dincolo de cuvinte. De altfel, procedeul prin care încercase domnul Pompilică s-o înfricoșeze era clasic. Safta știa că amenințările nu se vor traduce în faptă decît în cazul cînd i-ar refuza lui Șontic fructul dorit. Țigancă se mîngîiase cu gîndul că Gore o rugase să vină la schiop. Conștiința îi era curată. Bărbatul o aruncase, pentru a doua oară, în brațele unui ibovnic. Ar fi fost inutilă orice împotrivire. Lațul, bine aruncat, o prinsese. Saftai nu-i mai rămînea nimic altceva decît să se supună fatalității.

Enervat că țigancă întîrzia să i se ofere — cum se aștepta — ca să-l înduplece să-l ierte pe Gore de vina lui imaginară, Pompilică începuse să se plimbe prin

încăpere, bocănind piciorul de lemn pe scânduri. Safta se uita la el, zimbînd și se bucura.

„Uite-mi-l, cum îl fierb în nisip! Acum nu mai face pe nebulu. S-a prostit. Nu mai știe ce să zică și i-a pierit curajul. Șase ceasuri să stau aici, cu el, n-ar îndrăzni să mă atingă. Mototolul dracului...”

Pompilică, în adevăr, nu mai știa ce să spună. Stircu, care i-o recomandase pe Safta și-l învățase cum să procedeze, mai întîi cu Gore și în urmă cu țigancă, nu-l obligase să memoreze decît cele cîteva fraze pe care le țipase șchiopul, în momentul cînd intrase Safta în casă, convins că simpla lui amenințare cu concedierea hamalului o s-o sperie pe Safta și o s-o facă să se culce, goală și fără multe mofturi, în patul schilodului.

Stircu se plictisise de țigancă și i-o oferise, bucuros, bunului prieten de la biroul servituții în uniformă.

Pompilică, însă, nu era un cuceritor. Stircu o avusese cu ușurință pe Safta pentru că el rămăsese în fantezia și în inima țigăncii omul aventurii de o lună, fostul ibovnic cu pinteni, cu sabie, cu batistă în mîneca stîngă și cozoroc de lac. Pompilică era numai omul cu picior de lemn. Safta îl pironise cu o privire disprețuitoare. Șontic se făcuse mic pe scaun. Numai piciorul în curele stăruia țeapăn, întins ca o barieră între amîndoi. Femeia, învinsă, îl domina pe învingător. I-ar fi fost ușor să-l umilească cu un singur gest, să-l rănească numai cu un cuvînt, să se apropie de el și să-l lovească. Șontic nu ar fi reacționat momentan. Dar, a doua zi, bestia nu ar fi uitat să se răzbune pe Gore. Victorioasă și învinsă, în același timp, prin propria ei izbîndă, Safta inclinase capul, în cele din urmă, ca să termine, cu o clipă mai devreme, mascarada.

— Coane Pompilică — avusese țigancă tăria să surîdă — eu zic să-l lăsăm pe Gorică în pace și să avem grijă de noi și de poftetele noastre. E mai frumos să ne spunem cinstit ce gînd al dracului ne paște. La urma urmei, vorba cîntecului: Sînt femeie, ești băr-

bat" — cu picior de lemn, dar bărbat... Văd că dumneata, așteptându-mă, nu ai uitat să lași pendecele. Ce zici, să încui eu ușa ?

Învionat, Pompilică făcuse un gest afirmativ, se ridicase de pe scaun și începuse, fără cuvînt, grăbit, să se dezbrace. Safta încremenise în prag, cu ochii mari la el, cutremurată. Gol acum, șeful hamalilor era respingător. Bontul piciorului relezat mai sus de genunchi se bălăngănise, în timp ce insul făcea eforturi mari, prins cu miinile de masă și de spătarul scaunelor, să se apropie, țopăit, de femeia ce se îndurase, în sfîrșit, să fie a lui.

Safta se rezemase de zid, moale, cu ochii holbați la piciorul tăiat — și n-a mai știut ce se petrece cu ea.

La despărțire, gentil, Pompilică îi oferise țigăncii două caramelle și o rugase să-i transmită bunului amic Gore, salutările și mulțumirile șefului, pentru bunăvoința și hărnicia cu care stimata lui cucoană — firește — scuturase și gătitise casa.

Safta plecase cu sufletul strepezit de dezgust. O cutremura gîndul că iar își înșelase bărbatul sau o dezgustase numai neputința, de muțunache într-un picior, a domnului Pompilică ? Nici ea singură nu știa. Se mulțumise numai să constate că se cîștigă greu o piine, cînd vrei să fii femeie cinstită.

Tiganca bănuia de la cine-i venise necazul cu Pompilică și-l aștepta pe Stîrcu, în prima și a doua săptămînă, dornică să se răzbune. Dar, portarul de la gară nu venise. Mai erau și alte femei în mahala, poate nu așa de meștere în dragoste ca Safta, dar oricum mai tinere și mult mai frumoase.

„N-o să-mi petrec eu toată viața cu baldîra de țigancă...”

Safta se îngrășase, în adevăr, și începuse să-și îndese și să-și ridice sîinii în brasieră.

Stîrcu, însă, invitat de fin, continua să vină la petrecerile săptămînale din casa cu nebuni. Nu voia ca, prin absența lui, să-i dea hamalului ceva de bănuît. Ar fi fost, pe de altă parte, ridicol să refuze o masă

bună, cu pui rumeniți în frigare și tăvăliți prin usturoi, cu vin bun și plăcintă cu mere. Safta era o gospodină neîntrecută iar Gore, după fiecare masă, pierdea la tabinet câțiva franci.

O primă decepție în dragoste, însă, cu o cârciumă-reasă de pe strada Cameliei, îl readusese pe Stîrcu, pocăit, lângă Safta. Fina uitase de răzbunare. Fericită că-l strînge din nou la sîn, ea plînsese și implorase să n-o mai facă să sufere. Portarul de la gară îi promisese, solemn, că n-o mai părăsește. Safta, oricît ar fi fost de grasă, și în ciuda perilor albi de la tîmple, mai reușea să deștepte poftele în el și — asta îl interesa în primul rînd pe Stîrcu — i se da fără mofturi. Nu-i pretinsese, ca Olga de pe strada Cameliei, să-i facă dar casele din dosul spitalului evreiesc de pe strada Filantropiei și nici nu-l obligase, ca femeile frumoase și tinere din mahala, să le cumpere — după fiecare îmbrățișare — un șorț sau ciorapi, dacă nu o pereche de papuci.

Safta se lăsa stoarsă de dragoste ca o vacă elvețiană, cu ugerul prea plin.

Conștiința femeii care se visase cîndva cinstită amuțise. Țiganca luneca pe panta pe care o împinsese fatalitatea și mai ales Gore, cu o resemnare apostolică. Se mîngîia cu ideea că numai așa poate să-i asigure bărbatului o slujbă curată, ușoară și bănoasă, și se considera o victimă a stricăciunii omenеști.

Cînd l-a văzut pe Gore intrînd cu Palër în casă, Safta a avut o nouă presimțire.

„Să vezi că și slăbănogul ăsta o să mă dezbrace și o să mă culce sub el...”

Intîmplător, Palër era un lînar sfios. Departe de intenția pe care i-o bănuise gazda, el se mulțumise să-i răspundă, timid și monosilabic, la întrebări, să-i facă surcele și să-i spele vasele. Safta, mulțumită de el, îl lăuda pretutindeni și începuse să-i dea, la masă, mîncare cu carne multă și zgîrci. Aflase că noului chiriaș îi plăcea să ronțăie în măselele sănătoase. Diavolul ascuns în inima țigăncii încercase, toluși,

de câteva ori, să pună la grea încercare cuminența flăcăului. Femeia se apleca mult peste masă, în fața lui Palër, cu cămașa lunecată dinadins pe sîni ori se trîntea în pat, dezvelită, și se făcea că doarme.

Flăcăul se uita în jos, clipind repede, să nu-i vadă pieptul gol ori se apropia în vîrfuri de pat, s-o învelească ușor cu broboada și pleca, tot în vîrfuri, afară — ca să nu-i strice somnul.

Singură, în casă, Safta arunca plapuma de pe ea, cu ciudă, și nu-și putea stăpîni cuvintele.

— Mare nătîntol, sări-i-ar...

Dar, stăpîină imediat pe gînduri, Safta se muștra că nu se astîmpără. Se redeștepta în ea nevasta care se mai visa, încă, serioasă și cinstită...

Gore, într-o noapte, a stat de vorbă cu țiganca lui.

— Ce facem, fă nevastă, cu Palër ăsta? Iacă, se împlini o săptămîină de cînd l-am adus la noi. Nu că-mi pare rău că i-am dat un așternut și un codru de pîine, da' e om în toată firea și trebuie să se apuce de muncă — pentru el, nu pentru mine...

— Asta-i drept — îngîinase Safta, lungită în pat, peste plapumă, cu palmele sub cap și ochii în tavan — da' să nu mai mă pui pe mine să mă duc la careva să-i dea un sirvici, că nu se mai prinde. Nu mai mă duc să știu c-a înviat mama acolo...

— Mde, faci cum vrei, da' e vorba că el, săracu Palër, nu e omu căruia să nu-i faci un bine — mai ales că Stîrcu, cu care am vorbit azi, mi-a spus că dacă te-ai osteni tu pînă la unu Lică Păun, care-i maistor colea la turnătorie, s-ar face ceva...

— Nu mă duc, mă — nu mă duc!

Gore nu dezarmase.

— Mi-a spus nașu că el e bun preten cu Lică ăsta și dacă tu... cu o scrisoare de la el... Stîrcu zice că tu, ca femeie, vorbești altfel, te porți altfel...

Pericolul, în definitiv, era exclus acum. Safta nu ar fi avut nici un motiv să nu încerce să-i facă slăbănogului un bine, mai ales că — prin binele pe care avea să i-l facă — scăpau și ei de o pacoste. Bun stă-

pîn pe leafa lui, Palèr urma să se mute de la ei sau să le plătească o sumă oarecare, dacă ar fi rămas, pentru pat și pentru masă.

„La urma urmii, nu e mare lucru să iau o scrisoare de la Stîrcu și s-o duc la Lică Păun, care-o fi el acolo. Se poartă frumos cu mine, bine, îl rog să nu-l uite pe Palèr și-i zic, la plecare, mersi. Face pe porcu, îi dau una peste mîină și plec — îl las în mama iadului — și pe Lică și pe Palerică...”

Calculul a fost, în adevăr, foarte logic.

Safta, oricum, condiționase concursul ce i se ceruse.

— Cum e Lică Păun? Tînăr, bătrîn, burlac sau?...

Gore nu știa, dar se convinsese că portarul de la gară nu poate să fie prieten cu lichelele și haimanalele. De altfel, aveau o mare garanție de seriozitate: Lică Păun era meșter la o fabrică, prin urmare om serios, cu meșteșug subțire și bătrîn, neapărat bătrîn...

— Ehe, pînă s-ajungi meșter, trece multă apă pe gîrlă — îmbătrînești...

— Vorbă de om prost și la tine, Gorică! se supărase Safta. Poftim, Bela de alături: e meșter și nu-i bătrîn. Aici e vorba că... dă-l încolo, cum o fi, nu-mi pasă! Eu altceva aș vrea să știu! Mă Gorică — suspinase nevasta, cutremurată de un fior — numai șchiop să nu fie, omule, că iar mi se apleacă și nu mai mă-nînc o săptămîină...

Gore îi adusese, a doua zi, scrisoarea de la Stîrcu, pentru Lică Păun. Nașul o asigurase pe fină, prin hamal, că meșterul de la turnătorie e sănătos tun și întreg: nu șchiop și nici ciung.

Safta se dusese la Lică într-o după-amiază de săr-bătoare. Plecînd de acasă, deși se hotărise ca la primul gest nerușinat să-l pună la locul lui pe meșter, cu o sudalmă, și să plece trîntind ușa, țigancă nu uitase să schimbe pantalonașii.

„Nu se știe ce se întîmplă!”

Lică Păun sta într-o casă nouă de pe o stradă cu nume de domniță romîncă. Strada pleca din calea

Plevnei, prin spatele unei fabrici de scrobeală. Meșterul, burlac și el, era un bărbat înalt și încă linăr, cu o figură care-i impusese țigăncii, din primul moment, respect. Avea, în gest, în felul cum clătina capul, cu bunăvoință, când asculta ce i se spune, o distincție pe care țiganka n-o mai întilnise. Ea se fisticise, pentru întâia oară, în fața unui bărbat.

— Coane Lică — îngăimase Safta, după ce Lică o invitase pe scaun și o întrebase, blînd, de ce-a venit la el — am o scrisoare de la domnul Stîrcu, nașul nostru și...

Lică luase scrisoarea, dar n-o citise. O pusese pe masă, sub o carte cu copertele roșii, pe care o răsfoise pînă atunci.

— Să lăsăm scrisoarea, că dumneata, femeie, ai să știi mai bine ca Stîrcu ce te aduce la mine. Eu te ascult.

Safta povestise, în cîteva cuvinte, cum venise Gore acasă, într-o noapte, cu Palër de mîină. Vorbise frumos de slăbănog, recomandîndu-l cuminte și tare rușinos, ca o codană pe care o dezbraci și o lași goală în fața ta, pînă-i purici cămașa. Nu uitase să remarce îndemînarea pe care-o avea flăcăul la despicalul surcelelor și la aprinsul focului, la curățatul cartofilor și la spălatul vaselor.

— Ar fi o pomană, coane Lică, dacă — acolo la turnătorie.. orice, că e muncitor...

Lică Păun o ascultase zîmbind și-i promisese, la despărțire, că o să încerce să facă ceva pentru Palër. Oricum, îl chemase pe flăcău, a doua zi, cînd vor fluiera fabricile, la turnătorie.

Safta se întorsese acasă veselă că făcuse ispravă bună și tristă că-și pusese zadarnic pantalonași curați, cu dantelă. Ea și-ar fi înșelat bărbatul, cu Lică, fără șovăială și fără muștrare de conștiință, cu sentimentul precis că, oferindu-se unui om frumos și distins ca meșterul de la turnătorie, ar îndeplini un ceremonial ce nu ar avea nimic jignitor pentru ea și cu atît mai puțin pentru un om căruia, și portarul de

la gară, și domnul Șontic îi puseseră coarne, cu atîta senină nerușinare.

Palër fusese angajat chiar a doua zi la turnătorie și venise, în prima sîmbătă, acasă, cu un pumn de gologani de aramă și două băncuțe. Era leafa lui pe o săptămîină : zece lei și cincisprezece bani. Meșterul îi promisese c-o să-l avanseze. Numărînd încă o dată banii, slăbănogul îi vărsase, din palme, în poala țigăncii și o rugase să facă cu ei ce-o vrea, ca o mamă sau o soră bună. Gore îi dăruise slăbănogului o pușculiță de pămînt, să strîngă, săptămînal, leafă după leafă, pînă o avea cu ce să-și cumpere rufe, haine și încălțăminte.

— Pînă una-alta, măi băiatule — îl bătuse hamalul pe umeri, protector — n-am nevoie de ajutorul tău. Cîștig destul. Strînge bani, să ai cu ce-ți face nevoile și pe urmă, vedem noi cum ne descurcăm. Prin noi ți-ai găsit un rost în lume, parcă văd că tot noi o să te însurăm.

Dar pînă la însurătoarea lui Palër, mai aveau destul timp.

Safta era curioasă, deocamdată, să afle ce mai face domnul Lică Păun, cînd și cum vine la fabrică, dacă-l salută ori nu lucrătorii și hamalii din ateliere, dacă și cum le răspunde, cum și ce le spune subalternilor, ce zice cînd se supără și cum îi ceartă, cu ce cuvinte, pe cei vinovați. Meșterul o obsedase toată săptămîina pe țigancă. Il visase, în fiecare noapte, cînd sergent-instructor la artilerie, cu sabie și pîteni, cînd lucrător în simigieria lui Tino, muncind gol și superb, alături de cei doi ilfoveni. Fiecare vis se terminase cu o întîmplare pătimașă, iar Safta, în fiecare dimineață se trezise — alături de Gore — cu gura amară și dureri de cap.

Obsesia crescuse și o robise pe țigancă în noaptea cînd îl văzuse, pentru întîia oară, pe Palër, dormind cu pîntecul dezvelit.

Safta nu ar fi putut să-și explice prin ce salt al gîndului fusese posibilă apropierea pe care o făcuse

— privind pîntecul gol al slăbănogului — între Lică Păun și Palèr. Avusese, însă, impresia clară că, în momentul acela, în patul din sală, adormise meșterul, în locul flăcăului chiriaș. Numai un bărbat ideal ca șeful de la turnătorie putea să aibă o podoabă așa de ispititoare.

Robită, tremurînd în întuneric și nepăsătoare în fața pericolului ce o pîndise pas cu pas, țiganca se apropiase de patul slăbănogului, să-și trăiască pentru întîia oară visul erotic din ultima săptămîină.

Dar visele se împletiseră.

Safta se dăruise pîntecului gol al slăbănogului, cu gîndul la Lică Păun, în timp ce Palèr visa că o îmbrățișează, bărbat și în luncă, pe Truda, fata văcarului.

Capitolul XIV

MASCARADA SUB CLAR DE LUNA

Se înserase.

Strada era plină de copii gălăgioși, de roșcovi sălbatici și de vrăbii.

Primăvara urca sevă în copaci, piruia în gușa păsărilor și se juca, țipînd și tăvălindu-se prin praf, laolaltă cu toate haimanalele.

Abia întorși de la fabrică, mahalagii se spălaseră, și se adunau pe la porți, alături de neveste — curați în cămășile murdare, cu mînele sumese și gulerul resfrînt.

Oamenii, săraci și proști, nu știau întîmplări cu Isus. Gîndul că trăiau în Săptămîna Patimilor nu-i înfiora. Erau plini de necazuri numai ale lor și se zbuciumau de cînd se pomeniseră pe lume, în neînsoțita și nesfirșita săptămîna a pătimirii din viața, la fel și aspră, pe care o trăiseră. Aflaseră, nu știu cum și cînd — parcă trecuse un liliac cu zvonul prins de aripă, ca un clopoțel — că sărbătorile toate au fost scornite de popi și numai în folosul lor. Isus trăia cu adevărat, pentru mahalagii, în neastîmpărul pretutîndesc al imprimăverării, în misterul ce despica mugurii și în taina limpezimilor celeste sau în joaca

sprintenă a pisoilor, veniți pe lume o dată cu frunza și cu firul ierbii.

Bătrînii, în cămăși de noapte și papuci, făcînd semne, numai de ei înțelese, cu vîrfurile bastoanelor în țărînă și încă nedumeriți de ce nu se împiedică luna, răsărînd, de marginile stîncose de la capătul pămîntului, erau bucueroși să spună povești cu Dumnezeu și cu oamenii.

— A venit odată Dumnezeu la noi în oraș...

Povestea era nesfîrșită, iar amintirile bunicilor ca oglinzile aburite.

— A venit odată Dumnezeu la noi în oraș și s-a oprit tocmai la Șipotul Fîntînelor. Știți voi unde era Șipotul Fîntînelor? Cam pe dealul de la Balta Cișmigiuului. Asta, pe vremea cînd nu erau, ca azi adică, felinare în București. Oamenii, care le da mîna să plece noaptea prin oraș, umblau cu masalale. Că au fost mai întîi masalale și după ele, felinare cu lumînări...

Primăvara, care începuse, risipise în mahala, o dată cu ploile și ghiocerii, broșurile cu coperte roșii.

Calfele și ucenicii învățaseră, din ele și din colecțiile „Mișcării Sociale“, diriguată de Panait Mușoiu și P. Zosîn, cuvinte ca flăcările: proletariat, tovarăși, patroni exploatatori, minciuna popilor, robia bisericii, nici muncă fără pîine și nici pîine fără muncă, revoluția proletară, *Internaționala...*

Cîntaseră și se pomeneau cîntînd, de cîte ori deschideau brațele, larg, ca să respire, adînc, aerul — ca o apă limpede de izvor — pentru setea sufletului:

„Veniți, voi oropsiți ai vieții...”

Feciorii de căruțași, de hamali în triaj și de spălătorese, care se săturaseră pînă atunci cu „bulcă“ și se bucurau deseori că au „șparlit“ un pepene din grădinile sîrbilor, acum renunțaseră la rișcă și la stos, se pieptănau cu freză, nu mai umblau desculți și nu rareori „discutau“, adunați în cerc pe trotuar — îl

discutau pe Isus, în timp ce Dumnezeu, din poveștile bunicilor, bea apă de la Șipotul Fântânelor și umbla pierde-vară prin mahalalele bucureștene...

Isus a fost fiul unui proletar cu mîna încleștată pe teslă — un om, dar mai ales feciorul unui lucrător. Nu mai era nici o diferență, acum, între Isus și Gogu Gială, progenitura dulgherului Arvinte Troacă din mahalaua Cărămidarilor și se dovedise frate bun, Isus, care nu învățase nici un meșteșug, ca să fie liber să umble prin lume și să se joace, cu o haimana ca Rel, feciorul grăjdarului de la fabrica de bere. Isus suferise pentru că luptase împotriva bogaților, iar popii îl crucificaseră din porunca guvernului odios și asasin de atunci, ca să-l facă, în urmă, sfînt și să-i speculeze sacrificiul.

Isus avusese frați și surori, ca Aron Blaga, roșcovanul cu obiceiuri urite mărturisite, și o iubise pe Maria Magdalena cu pasiunea cu care o urmărea Bimbirică, lucrătorul de la curelarul șvab, de cite ori pleca ori se întorcea acasă, pe Domnica din casa cu nebuni. Poet, Bimbirică se îndrăgostise de Domnica numai pentru că era cocotă și vesel că își găsisse, în sfîrșit, un rost pe lume : trăia ca s-o vadă zilnic pe Domnica și muncea, cîntînd, ca să aibă la sfîrșitul săptămîinii cu ce să-i cumpere iubitei flori, bomboane și baliste colorate, cu dantelă pe margini.

Bimbirică înțeleșese să se crucifice, ca și Isus, pentru dragostea lui. Ultimul ban îl cheltuisese pentru Domnica. Toamna din urmă îl prinsese desculț, cu o singură cămașă și fără pantaloni. Umbla pe stradă înfășurat în șorțul de piele din atelierul curelarului șvab. Romantic, el ar fi fost în stare să împingă nebunia și mai departe, dacă iubita, într-o seară, primindu-i florile, nu i-ar fi spus, soră, cu o dragoste egală.

— Vai, domnu Bimbirică, mata îmi oferi flori și bomboane și umbli în izmene și cu picerele goale prin frig. Să nu mai vii să-mi dai flori pînă nu te-oi încălța...

Bimbirică nu se așteptase la o ofensă așa de mare. Se clătinase, cu florile strînse la sîn, palid. Dar Domnica îl mîngîiase și-l asigurase că tot ce-i spusese nu a fost altceva decît un sfat și încă un sfat pornit din cea mai adîncă și mai curată dragoste. Ca să-l convingă, în cele din urmă, că îl iubește cu adevăr, Domnica scosese pieptenele din coc, îi alesese cărare, vărsase un pic de apă de colonie în palmă și-i netezise părul, iar la despărțire, îi promisese că în ziua cînd o veni la ea, acasă ori la bordel, îmbrăcat curat și încălțat, o să-i dea voie s-o iubească fără taxă.

Nefericit, Bimbirică încercase să se sinucidă.

Domnica nu-l înțelesese. Nici el singur, poate, nu ar fi știut să spună lămurit de ce și cum o iubește pe fata din casa cu nebuni. Dragostea, toată, era în Bimbirică — numai a lui și pentru el. Simțise nevoia să sacrifice orice bun material și să se dăruiască, sufletește, cu fiecare floare și în dantela iefțină a fiecărei batiste. Nu se gîndise, niciodată, să ceară o recompensă și cu atît mai puțin o scutire de taxă, la bordel. Pe Domnica n-o rîvnise. O visase, numai pentru el, altar — la care să vină cu daruri toate noroadele gîndurilor. Fata de la bordel, însă, îi strivise vișul cu un surîs.

Acum nu-l mai lega nimic de pămînt.

Din fericire, biciușca de care intenționase Bimbirică să-și atirne, în eternitate, trupul în zdrențe și desculț, a fost putredă și trista figură a iubirii de dragul iubirii se pomenise, a doua zi, lungit pe țolul din bucătăria patronului, cu un cucui în frunte și cu gura încă însîngerată.

Lucrătorul curelarului șvab rămăsese, de atunci, în cercul larg al tinerilor cu broșuri socialiste și aprinse discuțiuni, un simbol al iubirii. Bimbirică se sanctificase prin suferință, ca și țiganca din casa cu nebuni. În toate convorbirile despre dragoste, cuvîntul lui fusese hotărîtor. Era cu atît mai mult ascultat în chiuaita seară a patimilor, pentru Isus și Safta, pentru Palër și Gore.

Tinerii, în timp ce bătrînii îl plimbau pe Dumnezeu printre bucureșteni și-l obligau să mănînce cu cerșetorii, discutau o problemă serioasă, cu toată nese-riozitatea pasiunii lor iscoditoare : o iubise în adevăr Isus pe Maria Magdalena ? Dar, răspunsul la această întrebare, o dată dat, se impusese, de la sine, o altă întrebare : cum o iubise Isus pe prostituata blondă ? Toate privirile, în acest moment, se întorseseră, ca la o comandă, spre Bimbirică. Desculț, supt de muncă și trai prost, curelarul lăsase ochii în pămînt, copleșit de gloria cu care îl încununau tovarășii de muncă și de *Internațională*.

Isus se ridica în Bimbirică, înalt și pur, ca un crin. Răsărise luna, plină, strălucitoare, de dincolo de bariera Griviței. Cerul era albastru și sus. O haimana, cum se trîntise în iarba de pe maidanul cu basculă și se uita în sus, era sigură că, dacă ar zvrli o piatră cu praștia și ar lovi cerul, l-ar auzi sunînd ca un clopot mic. Luna risipise, peste maidane și acoperișuri, peste suflete și dureri, o lumină de vis unanim.

În această atmosferă de liniște și de limpezire a gândurilor, zvonul a speriat ca o goarnă de pompier în plinul nopții. La început a fost un gest de nedumere-rire generală. În cîteva momente, însă, toată mahalaua începuse să se agite. Se întreba felurit și nu se da un răspuns precis. Prin curți și în fața porților era un neastîmpăr curios, prea tîrziu înțeles — cînd s-a auzit, lămurit, cîntecul de mort al lăutarilor.

Haimanalele plecaseră, în fugă, prin mijlocul străzii, spre podul gării. În urma lor, venea toată mahala-ua, tropăind bocancii și lipăind papucii.

Bimbirică, mai repede la picior, le luase înainte hai-manalelor, aflase de ce și pentru cine cîntau lăuta-rii de mort și se întorsese, în mijlocul mahalagiilor, cu vestea ce-i înmărmurise, în primele clipe, pe oa-menii, așa cum erau, din mahalaua cu nume rușinos.

Palër băuse cu Gore, în cîrciuma din bariera Gri-viței, pînă seara,

Hamalul, după ce-i spusese slăbănogului, în câteva cuvinte, necazul tot, se mulțumise să bea, să plîngă, să asculte lăutarii, să cînte laolaltă cu ei și, în cele din urmă, să adoarmă, căzut la picioarele țiganilor. Turnătorul, dimpotrivă, convins că numai așa va reuși să afle cum se întîmplase isprava de neînțeleas a țigăncii, mușcase paharele și spărsese sticlele de pereți, se tăvălise pe jos și urlase, lovindu-se cu pumnii în cap. Se opri, de câteva ori, în fața lăutarilor, să-i întrebe :

— Bine, bine, înțeleg să-l înșele pe Gore cu mine, dar pe mine cu portarul de la gară? Cum vine asta, nenisorule??

Țiganii, doi vioriști bătrîni, un țambalagiu adolescent tuciu și un muscalagiu voinic, cu albeață la un ochi, ridicau din umeri, plini de respect și de frică în fața omului înnebunit și de vin.

În timpul petrecerilor, bețivilor li se întîmplă, întotdeauna, să trăiască clipe și uneori ore întregi de totală uitare de sine — ca o scufundare în neștiință. Nu mai licăre nici un gînd sub frunte. Se rupe orice contact între oficiul de control al conștiinței și făptura împleticită printre scaune, pe care o animă acum, ca pe un manechin, suflul diabolic, ca o flacăra verde, al alcoolului. În aceste răstimpuri de moarte a sufletului, se petrec, de cele mai multe ori, scandalurile și întoldeauna vărsările de sînge și crimele.

A doua zi, deșteptat în cătușa din beciul prefecturii, insul care a ucis nu-și mai aduce aminte de nimic. Pus în fața cadavrului, nu arareori al unuia din cei mai buni prieteni, criminalul se uită lung, cu spaimă și nedumerire. I se pare totul un vis rău sau o glumă sinistră. Strigă, disperat, că n-a ucis el și cade, plîngînd, lîngă trupul neînsuflețit al tovarășului de petrecere.

Nici Palër nu și-a mai adus aminte, a doua zi, în arestul comisariatului, cînd a plecat din cîrciumă și cum ajunsese, cu Gore și lăutarii, în trăsuri, pe podul gării. Ascultînd, se uita la Tănăsică lung, cu o

privire umedă și pierdută, de condamnat la moarte. Sluga de la birtul economic — pe care Palër o întrebuse, de câteva ori, cu nedumerire, ce caută alături de el, în arest, și nu primise răspuns — văzuse tot, din momentul când convoiul funebru și hilar, coborînd podul gării, intrase în mahala.

Palër se cocoțase în prima trăsură, pe capră. Birjarul ducea calul de căpăstru și se uita, din cînd în cînd, în urmă, să vadă dacă nu i-a căzuț cumva mușteriu pe care, pentru orice eventualitate, îl legase cu biciușca de felinarul trăsorii.

Slăbănogul striga, tresărind din timp în timp și agitînd brațele :

— Safta... Stircu... Safta... s-a dus... colivă... cruce... balang !

Ultimul cuvînt era însoțit de un gest de totală renunțare și slăbănogul se lăsa moale pe capra trăsorii, cu bărbia în piept și clătinîndu-se într-o parte și alta, dezarticulat. Peste câteva clipe urma o nouă tresărire și strigăte la fel, cu știuta gimnastică dementă a brațelor prin aer :

— Safta... Stircu... Safta... s-a dus... colivă... cruce... balang !

Gore dormea în trăsura următoare, ghemuit — ca o legătură de boarfe. Numai capul îi atîrna în jos și se bălăbănea, cu fiecare zdruncinătură a trăsorii prin hopuri. Lăutarii mergeau pe jos, pe lîngă trăsura hamalului — vioristul prim și muscalagiul în stînga, secundul și țambalagiul în dreapta.

În trăsura a treia era numai pălăria lui Palër, așezată pe scaun, între câteva legături de ceapă verde, iar în ultima, numai bocancii lui Gore, cu obielele deasupra.

— Păi... cum — întrebuse slăbănogul bilbiit, abia acum îngrozit în adevăr de fapta din ajun — ce căutau... cepele cu bocancii și obielele cu pălăria ?...

Tănăsică n-ar fi putut spune. Singurul lucru pe care-l știa el era că mahalagiii primiseră convoiul cu urale și-l petrecuseră pînă la pompa de apă, din fața

casei cu nebuni, țopăind în jurul trăsurilor ca sălbaticii în jurul focurilor. Haimanalele chiuiau, zvrîlind pălăriile și șepcile în sus, strigînd măscări la adresa țigăncii, în timp ce lăutarii, loviți de femei cu papucii în cap, pentru că se încapăținaseră, la început, să nu le asculte îndemnul, schimbaseră marșul lamentabil într-o sîrbă îndrăcită.

Șoseaua Basarab avea acum aspectul unei alei de ospiciu, pe care se adunaseră, în procesiune de sfîrșit de lume, în lumina bizară a discului lunar, toți nebunii orașului cu biserici, cu bordele și maidane.

Cînd a venit Fana să ne spună ce se petrece afară, bătrînii jucau cărți, cumiști, tacticoși, și numărînd punctele băbește.

— O! că blestemată săptămîină a mai fost asta!

Tata rămăsese cu ochii în gol, mut.

Sărisem de pe scaun, cu o neliniște nouă în mine. Dar în prag am șovăit. Nu era nimeni în curte. Toate luminile, la vecini, se stinseseră, una cîte una. Știam sigur că ușile sînt încuiate. Presimțeau toți că se va petrece ceva neobișnuit.

Mama mă strigase, mă implorase să nu mă duc la poartă, dar era prea tirziu. Făcusem primii pași. O auzeam pe Mădălina bocănind agitată, cu piciorul de lemn, prin casă. Lenora începuse să plîngă. Mă infuriasem că nu-mi pot stăpîni clănțănitul dinților. Nu știusem niciodată ce-i frica. Dar zbură demența, cu aripi reci, în jurul meu.

În fața porții și pe maidanul cu basculă se revărsase vermina mahalalei. Femeile țipau măscări și batjocuri, bărbații înjurau și fluierau, haimanalele se alergau de colo pînă colo, agitînd în mîini facile aprinse, confecționate rapid din paie, hîrtie și cîrpă. O fugă de flăcări — și nori de fum înecăcios, plutind peste marea de capete, ca o amenințare.

Mă mirase și mă supăra lașitatea chiriașilor din casa cu nebuni. În definitiv, afară se desfășura, în toată cruda ei goliciune, o mascaradă ca oricare alta. Ca o țigăncușă beată, veselă că e liberă să-și dezgo-

lească și să-și bată bucele în fața mea, viața se agila în gesturile lui Palër și își striga, prin sute de guri, sub cerul tuturor nerușinărilor și splendorilor, prostia, și ura și păcatele fără vină. De ce se ascunseseră chiriașii din casa cu nebuni, de cine voiau să fugă? Viața de afară era viața lor, se frământa și striga în ei, nerușinată și deopotrivă demnă de iertat. În nebunia de la poartă și de pe maidan țipau toate necazurile Mădălinei picior-de-lemn, deplina animalitate din viața erotică a țigăncii și se revărsa tot veninul din inima oloagei, laolaltă cu tristețea lui Tănăsică, cu prostia senină a domnișoarei Domnica și cu umilința pe care Sultana n-o uitase încă...

Cum mă oprisem, atunci, în mijlocul curții, drept, cu pumnii strînși, îmi venea să strig, să arunc cu pietre în geamuri și să-i chem afară pe cei ascunși, să-i îndemn să se dezbrace, să se scalde în lumina lunii, ca strigoii, și să se boteze, încă o dată, sub semnul și în apa verde a vieții — a lor viața și numai a lor...

Nu aveam, pentru întâia oară, impresia că mă aflu în fața balaurului din poveste și nu mă apropiam, pentru prima dată, de el, fără frică. Invătasem, de mult, să infrunt primejdia. O vară întregă mă pasionase un joc nebunesc. Când eram pe maidan și auzeam semnalele de la cantonul podului de fier de peste Dimbovița, tresăream, ca la o chemare de trîmbiță, și urcam, în fugă, spre linia ferată. ~~Mă opream între șine, drept, cu mîinile la spate și capul zvîrlit în sus, cu un gest de voință, și așteptam să vină trenul.~~ Mecanicul mă observa de departe, dar fluierul, din ce în ce mai repetat, al locomotivei, în loc să mă sperie și să mă gonească din drumul bestiei negre, mă pirona între traverse. Rîdeam, în timp ce locomotiva duduia, venind cu botul înecat în aburi. Imi plăcea, pînă la lacrimi, această neclintire în fața morții ce se apropia. Simțeam cum mi se răsucesc și oțolesc mușchii, cum îmi tresaltă sufletul și cum cresc, în mine și din mine, ca o colonadă. Imi chiuiam, în singe

și gânduri, privind cum vine bestia cu mînia scuipată în aburi, să mă rupă în bucăți și să mă amestece cu pietrișul, printre traverse, toate bucuriile.

Uneori, abia aveam vreme să săr în lături.

Animalul negru trecea șuierînd.

Săritura, calculată, mă arunca întotdeauna în iarba de pe mal. Ascultam, cîteva momente, întins pe spate, uruitul roților pe șine. Era o muzică barbară, pe care mi se părea că viteza trenului o adună și o smulge din mine, cu toate — ca să mă lase apoi în iarba, liniștit, renăscut, purificat.

Aveam suflet de rîndunică și ascultam, cum mi se aplecau pe frunte și-mi îngropau tîmplele, cum respiră firele de iarbă.

Jocul acesta nebunesc și revelator, prin care reușisem, încă de atunci, să mă regăsesc în mine și să mă stăpinesc cu mină de meșter păpușar și de tîlmăcitor al tainelor omenești, îmi crescuse aripi. Aveam conștiința că sînt cineva. Strigam, în mijlocul haimanelor de pe maidan: eu și voi — așa cum mă bucuram, de cîte ori aveam prilejul să spun: eu și locomotiva, sau: eu și viața. Mă desprinsesem din turmă, nu mai eram un glas din miile de glasuri la fel, trăsesem un hotar între mine și ceilalți. Trăiam o viață numai a mea, mai presus sau alături de viața celorlalți. Eram fericit numai atunci cînd reușeam să fiu în adevăr singur — pe maidan, ascuns prin pod sau urcat pe acoperiș, ca să pot privi cum clocote și se revarsă, de la magaziile de mărfuri ale gării la depoul de mașini, de la cenușiul triajului la bariera Regiei și de la maidane — peste toată mahalaua cu nume rușinos — pînă la podul gării, viața de muncă istovitoare și de frămîntări mici.

Un întreg oraș îmi sta la picioare, în aceste clipe rare de înălțare pe acoperiș — același oraș pe care-l ascultam acum fremătînd, urlînd, privitor și măscărîci totodată, în spectacolul rar de la poartă și de pe maidan.

Așteptam, de astă dată, nu știam de ce, un joc mult mai frumos ca la cantonul de la podul de fier și o nouă regăsire în adevărul vieții.

Cînd l-am văzut, însă, pe Palèr intrînd pe poartă, am înțeles că nebunia de afară, pe care o dorisem crescînd pînă la paroxism, se va termina cu o pîruială banală. Slăbănogul călca nesigur, cu pasul mare și în străchini și amenința, învîrtînd un baston pe deasupra capului. Mă speriasem de el. Era desfigurat. Părul i se ridicase vîlvoi în creștetul capului, ochii i se bulbucaseră, roșii, iar gura îi era o rană. Și-o tăiasse în cioburile paharelor. Oprit între ferestre, Palèr a lovit cu bastonul, orbește. Geamurile s-au sfărîmat și au căzut, țandări, la picioarele lui.

— Ieși afară, fă, să te omor!

Safta apăruse în prag, dar slăbănogul a șovăit, cu bastonul ridicat.

Țiganca se arcuise toată, ca un animal la pîndă, și-i scăpărau privirile. Strînsese, în mîină, barda și-i juca tăișul alb în lumina lunii.

— Ce vrei, mă, și ce poștești? Cine ești tu, să-mi spargi geamurile? Cu ce drept vii tu să mă omori? Mă, scîrbă lungă și udă-ochi, cine ești tu și cu ce drept?...

Convinsă că Palèr nu venise la masă pentru că se întîlnise cu Gore și presimțind primejdia ce se apropia, țiganca se incuiase în casă, să-și plîngă singură de milă, că nu avusese noroc în lume și să-și recapituleze viața, din noaptea cînd plecase cu Gore de mîină din cîrciumă și pînă la ultima ispravă cu portarul de la gară.

„Să zicem că nu mă lăsam răsturnată în pat de Stîrcu, atunci cînd m-am dus la el să-l rog să facă ceva pentru Gore, ca să cișlige mai ușor un codru de pîine. Tot eu și Gore am fi fost în pagubă — asta e sigur — că portarul ar fi zis: pîi dacă ai bărbat și te încapăținezi să faci pe cinstita, ce mai cauți la mine, cu ce sînt eu dator să stric o vorbă bună pentru el? Fugi la dracu d-aici și lasă-mă-n pace...”

Așadar, în fapta din casa portarului de la gară, Safta se sacrificase, în primul rînd pentru Gore.

„Și dacă nu mă culcam cu Pompilică Șontic, îl da șchiopu pe Gorică afară din gară ori nu-l da ? Ba vezi că i-ar fi fost rușine de el, să nu-l arunce pe scări...”

Safta creștase pe răboj al doilea mare sacrificiu pe care-l făcuse pentru bărbat și, în egală măsură, pentru țihna și bunăstarea căsniciei.

Țiganca nu putuse răspunde tot așa de senină și la o treia întrebare pe care și-o pusese : aventurile nocturne cu slăbănogul. Invocase, oricum, circumstanțe atenuante. Ea nu-l înșelase pe Gore cu Palèr. Se dăruise pîntecului lui cu gîndul la meșterul de la turnătorie. Lică Păun o robise pe Safta. Firește, acum nu i se mai ceruse nici un sacrificiu. Palèr, prin urmare, n-ar fi avut nici un motiv să-i fie recunoscător. Dar nici Gore nu putea s-o condamne, din moment ce el singur o rugase pe nevastă să se ducă la Lică Păun acasă. Dacă o lăsa în pace, să-și vadă de casă și fierturi, nu l-ar fi cunoscut pe meșter, iar Palèr ar fi putut să doarmă, mult și bine, cu pîntecul gol — că ispita lui de flăcău slăbănog și bleg n-ar fi fost în stare s-o tulbure așa de mult încît să nu mai știe ce face.

Tot Gore era vinovat.

„Și la urma urmii — se încludase țiganca, încercînd să prindă o muscă abia înviată, cu mersul împletit pe luciul oglinzii — cum m-am culcat pentru Gore, cu Stîrcu și Șontic, de ce să nu-mi fac și eu o dată gustul cu — să zicem — Lică Păun ? Ba vezi că m-o fi luat Gore de pomană, să mă culc numai cu cine are el interese...”

Supărată că musca nu se lăsa prinsă de aripioare, ca un fluture, Safta o strivise cu o lovitură de palmă. Fapta, mică și crudă, îi smulsese de pe buze o înjurătură de șatră. Țiganca ar fi fost dispusă, în momentul acela, să-l ucidă, cu o lovitură la fel, pe ibovnicul slăbănog și mai ales pe hamal. Nevasta îl ura pe Gore. El fusese cauza tuturor nenorocirilor, pentru el îndu-

rase ea toate umilințele și tot el rămăsese marele nerecunoscător.

Bărbat ca oricare altul, Gore se gândise să-i spintece țigăncii capul cu barda, în prima lui noapte de frământare și de regăsire, în loc să încerce să spulbere zvonul pe care-l lansase fata de la bordel. Ar fi fost dator să-și apere nevasta cu vorba și cu pumnul. Din nefericire, nu era el omul unui gest așa de cavaleresc. Hamalul nu se purtase mai frumos nici în seara când o prinsese pe Safta cu portarul de la gară. Datoria lui de om care se crede mai deștept ca meșterul ungur și mai serios ca ofticosul cu catastiv și foță verde ar fi fost să bată în geam, să aștepte la ușă pînă s-o aprinde lampa în casă și să intre, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, zîmbitor și dornic de petrecere. După ce pleca Stîrcu, nu-l împiedica nimeni s-o întrebe pe nevastă ce căutase nașul și de ce rămăsese cu el pe întuneric. Fără îndoială, în fața unei atitudini așa de demne, Safta nu ar fi șovăit o clipă să-i spună bărbatului adevărul tot. Generoasă, țiganca nu l-ar fi lăsat pe Gore să cadă în genunchi, plîngînd, și s-o roage să-l ierte — așa cum plînsese și o rugase, cu mulți ani în urmă, întîiul ibovnic, după ce-i furase și vînduse salba de galbeni, pentru o noapte de chef cu lăutari, cu armonică și muscal. Acum — ca și atunci — Safta s-ar fi priceput să împace, în sufletul bărbatului, minciuna cu adevărul și să-i șteargă orice urmă de amarăciune din amintire, cu o petrecere de pomină și cîteva ore de iubire împinsă pînă la țipăt și extenuare.

Gore rămăsese, însă, în ciuda anilor pe care-i trăise alături de o femeie cu maniere alese, cum se bănuia Safta, și a uniformei cu care se mîndrise deseori, prăvăliașul prost și sălbatic de totdeauna. Știa, ca un bou, să împungă cu coarnele și altceva nimic. În loc să se prefacă, în seara când năvălise în sală ca un scos din minți, că nu-l vede pe Stîrcu sau — în orice caz — că n-a înțeles de ce se încuiaseră în casă și ștau pe întuneric, Gore urlase, amenințase, se tăvălise pe

jos și se lovise cu capul de dușumele — plecase, ca un câine turbat, ca să nu se mai întoarcă...

„Se întâmplă multe la casa omului! Că dacă nu s-aprinde coșul, se sparge sticla de lampă ori degeră cartofii în pivniță! N-o să-ți iei lumea-n cap pentru atîta pagubă. Atunci de ce să plece Gorică-n lume, pentru ceva care nu i-a fost de pagubă cel puțin...”

Safta ștersese lacrima ce i se rostogolise pe obraz, dar necazul nu trecuse. Dimpotrivă, îl crescuse gîndul că Palër se întîlnise cu Gore și plecaseră împreună la cîrciumă, să-și spună unul altuia păsurile și să afle, unul de la altul, de ticăloșeniile ei fără număr și fără vină.

Safta nu primise o palmă, în toată glorioasa ei carieră.

Oftase, deseori, povestindu-le vecinilor viața de vis la care renunțase — după opinia de acum — ca o proastă.

— Mă culcam pe garoafe, soro, mă îndopam cu co-pane de curcan, sugeam „mandaline” și ronțaiam dulciuri...

Țiganca înțelesese să dea cu piciorul la glorie și la belșug, de dnagul flăcăului cu fotă verde și să se sacrifice — ca să-i asigure, omului pe care și-l alesese tovarăș, o viață pe care o credea frumoasă și fericită — dezvelindu-se o dată pe lună sub piciorul bont al domnului Pompilică și săptămînal sub trupul încă plin de dorințe al portarului de la gară — dar nu fusese și mai ales, nu era dispusă, îndeosebi în după-amiaza aceea tristă, cu tot soarele sărbătoreasc de afară, să renunțe la ultimul ei pic de demnitate.

Ibovnicii de altădată o uitaseră poate și erau liberi să nu-și mai aducă aminte de ea toți mușteriii grădinilor de vară din cele patru părți ale orașului. Gore însă, avea datoria să nu uite cine a fost Safta, nu cu mulți ani în urmă și cine era el, sluga dîrloagelor de la toate barierele bucureștene.

Aflase toată mahalaua că, după fiecare petrecere cu domnul Stîrcu, e scandal la hamal în casă. Primele

palme, însă, le da întotdeauna Safta, iar bătaia o suferea obișnuit slăbănogul. Safta se mulțumise să provoace scandalul și să țipe — ca să se dăruie brațelor puternice ale bărbatului, după fiecare păruială, cu mai multă pasiune.

Gore nu aflase încă taina. Nevasta plănuia să i-o spună mult mai târziu, în nopțile lungi și sterpe ale bătrâneții, când își vor aduce aminte amândoi, cu ochii umezi, de tot ce a fost frumos și trecător...

„Dacă o să mai ajungem pînă atunci...”

Vorbind, țigancă pusese barda pe masă, s-o aibă la îndemînă, în clipa cînd l-o vedea pe Gore intrînd pe ușă, împleticit și dornic de scandal.

Așteptase, cu barda alături, pînă se înserase.

Spărgînd geamurile cu bastonul, slăbănogul o scose din fire pe țigancă și o smulse afară, cu arma ce trebuia să despice capul cutezătorului, strînsă în mîna cu voinicia crescută de ură și de spaima din primul moment.

Surprins, sfredelit de ochii țigăncii, Palër se fîstîcise și scăpase bastonul din mînă. Reușise, totuși, să întrebe, cu ultimul licăr de minie în el.

— Dacă... cu mine, fă... de ce și cu... ăla... gară?

A fost picătura pe care paharul plin cu vin din inima Saftei n-a mai încăput-o. Țigancă i-a sărit în piept, ca o gașperită uriașă, l-a prins cu stînga de haină, l-a smucit o dată spre ea și l-a repezit cu un singur pumn dat în plină figură, peste cap.

Mă rezemasem de casa lui Ivan, mut.

Totul se petrecuse ca în lumina unui fulger.

Amețit de băutură și de lovitură, slăbănogul rămăsese lungil lingă cotețe. Ciinele ciobănesc din lanț se apropiase de el, îi mirosise sîngele prelins din nas și mirîlise, punîndu-i o labă pe gură, cu gust de joacă și de sfîșiere.

Mahalaua, atrasă de strigătele Saftei, intrase în curte și se urcase pe gardul dinspre maidanul cu basculă, să vadă ce se întîmplase. Pumnul ce-l repezise pe slăbănog, peste cap, amușise gloata din gang și

nebunii de pe gard. Dar, reculeasă după o clipă, mulțimea a început să murmure. Măscările haimanalelor se amestecau, din nou, cu ocările femeilor și înjurăturile bărbaților. Toți se înfuriaseră că o femeie avusesese curajul să lovească un bărbat.

Palër era, în adevăr, de plîns.

— Cum ai îndrăznit, fă, să dai într-o cruce de voi-nic ?

Singură, în fața balaurului cu sute de guri, prin care urla, fluiera și amenința o lume de nebuni, Safta nu se înfricoșase.

— Da' cu voi, găsi-v-ar, ce-o mai fi ? Ce căutați aici, de ce vă amestecați unde nu vă fierbe oala ? Acasă ! Acasă !

Urlase, căutînd cu mîna pe jos, orbește.

Piatra, zvîrlită cu toată furia, vîjiise.

Lovită, o fetișcană a țipat și a căzut pe spate, cu o floare roșie în frunte. Gardul a rămas, într-o clipă, gol dar cinceva — în tăcerea grea de presimțiri ce urmase — a strigat, disperat, pe maidan :

— Săriți, săriți c-a omorît-o !

A fost un moment de panică, de drumuri întretăiate în fugă, de flăcări aruncate peste capetele copiilor și de șoapte sărînd din om în om, ca o piatră zvîrlită pe luciul apei, cînd s-a aflat, în sfîrșit, ce pățise fetișcana pe care o lovise Safta în frunte. Un urlat de revoltă și mînie a cutremurat geamurile și mulțimea a început să înainteze, prin gang, amenințătoare, spre țigancă.

Sufletul colectiv, saltimbancul gătit odinioară în culorile țipătoare ale răulăților și în zorzoanele tuturor intrigilor cu venin și scos în atmosfera de bilci a înserării, să facă tumbe, în hazul plozilor, și să scoată, pe nas, panglicile minciunilor spuse în gura mare, de la o poarlă la alta, trăia acum, amenința și urla, în deplina lui animalitate, în gang și pe gardul dinspre maidanul cu basculă, în figurile fără număr și fără nimic omenesc în ele — unele strîmbe de ură ori schimonosite de încordare, altele colțuroase și respingătoare, în inconștiența cu care țipau amenințări și măs-

cări, toate adunînd în ochii fioroși jocuri repezi de lumină roșie, suptă din neastîmpărul faclelor aprinse...

Trăiam, alături de Safta, o clipă rară, de mare încercare. Îmi închipuiam că spre mine vine monstrul acela uman și mă întrebam ce voi face.

Jocul dintre traverse se schimbase.

Acum n-ar mai fi fost posibilă o săritură abilă în lături. Copilul știa că va învinge ori va muri. Oricum, era dator să rămînă drept, între șine, să înfrunte pericolul, cu orice risc, convins că ar fi cîșligat, murind, o mare victorie.

Învins de animalul negru, aș fi avut la rîndu-mi mîngîierea că am învins, stînd neclintit în fața morții ce se apropia, omul din mine, cu toate slăbiciunile și spaimile lui.

Gîndul acesta îmi umezise ochii și îmi înflorise surîsul pe figură. Mă regăsisem, stăpîn pe mine. Urmăream jocul ce începuse, atent, pasionat. Calculam, cu fiecare pas în apropiere, al mulțimii, gesturile țigăncii și încercam să-i aflu gîndurile și să-i ghicesc intențiile.

Iată omul în fața oamenilor...

Safta ridicase barda, prinsă cu amîndouă mîinile de coadă deasupra capului.

Mahalagiii se opriseră, muți.

Țiganca aștepta neclintită, în fața lor.

A urmat un moment de încordare.

Dușmanii se măsurau, cu priviri piezișe, și așteptau — o așteptare ce îmi răsucise nervii și mi-i vibrase.

O disprețuiam în totdeauna pe țigancă.

Acum o adoram. Parcă-mi împrumutase clocotul singelui și voința, inima și gîndurile. Sfida, fără surîs, dar și fără spaimă pe figură, bestia cu sute de priviri injectate de ură, dornică de răzbunare. Se realiza, integral, într-un gest de voință — era cineva...

Mă hotărîsem să n-o las singură — să lupt, alături de ea, împotriva oamenilor.

Fana, trimisă de bătrîni să mă cheme în casă, încremenise lîngă mine. Mi s-a părut că-i aud dinții clătănind și am prins-o de mină, strins, cu ciudă.

„Adu-mi-o aproape pe Fana de astă-vară, care urca parapetul de la stăvilar cîlînd...”

Nu voiam s-o văd, mică și slabă, în fața țigăncii.

— Hai în casă — a scîncit fata, cu mîna durută în strinsoare — că bătrînii plîng. Puica se vaită că ești nebun și nu mai știe ce să facă cu tine, iar Puișor-mare a spus că iar o să-ți dea o palmă...

Am simțit cum clocote și se ridică fîpătul în mine, ca o flacăra. Tala mă amenința din nou — tata care îmi dăduse pentru prima oară o palmă, în seara cînd o unplusem de sînge pe Fana, pentru că — în furia ei oarbă, nu ar fi șovăit să le spună bătrînilor ce făcusem și ce văzusem în pod, în noaptea aceea de po-mină.

Palma nu mă duruse. Mă rănise adînc, însă, gîndul că Puișor, dintre mașini și curele și din presimțirile mele, putuse să ridice mîna și să mă lovească — mîna lui aspră, pe care o mîngiiasem, o sărutasem, o scăldasem în lacrimi și o adorasem — mîna cu care îmi netezise de atîtea ori părul pe frunte, cu dragoste...

Ascunsesem rana în inimă și-i tăcusem durerea, pentru că eram sigur că nimeni n-o s-o poată înțelege. O ascunsesem, laș, ca pe o infirmitate. Simțisem că s-a prăbușit ceva lăuntric, dar nu avusesem curajul să privesc în mine și să caut, printre ruine, fișiile de suflet.

Amenințarea pe care mi-o adusese Fana m-a durut pînă la țipăt. Imi descoperise rana și mi-o adîncise, mă azvirlise gol și infirm, alături de statua superbă de voință și curaj a țigăncii. Mă regăsisem, în fața ei și a oamenilor, un Iacov care primise palme.

Unde rămăsese Ciuf, nebunul înfipt între traverse și așteptînd trenurile rîzînd nepăsător și unde copilul ce sfidase de atîtea ori moartea pe maidane și în vîrtejul apelor? Tremuram, un Iacov oarecare, lîngă o Fană cum mai erau multe în mahala, amîndoi palizi

și umiliți, neputincioși și strîmbi, triste nimicuri, sub ochii mici și pieziși, de dispreț, ai oamenilor.

Ne rănise și ne răzbunase, în același timp, rîsul batjocoritor cu care Safta făcuse un pas spre mulțimea ce se oprise, prostită în gang.

— Mă, scîrnăviilor, mult o să mai căscăm gura unii la alții ?

Haimanalele au rîs dar — din spatele lor — au pornit din nou amenințări și măscări. O voce surdă a avertizat-o pe Safta că Oița, fetișcana pe care o lovise cu piatra în frunte, rămăsese lungită lîngă uluci, cu lumina strînsă în mîna ca de mort, iar Tănăsică i-a strigat, peste umerii tuturor, cu panică, în hazul general, că țatele și cumetrele de afară l-au despuiat pe Gore și-l poartă prin mahalala, cu două coarne de bou, furate dintr-un vagon de triaj, legate de gît.

Safta aruncase barda și și-a înfipt degetele în păr, disperată. Uitase de Gore. Isprava slăbănogului îi tulburase gîndurile, mahalaua adunată la poartă și pe gard, urlînd măscări și amenințînd, o zăpăcise cu desăvîrșire. Se cramponase, cu toată nebunia momentului, într-o atitudine dîrză de sfidare oarbă, gata să lovească, să muște sau să sfișie cu unghiile, să ucidă — convinsă o clipă că viața ei a început și se va sfîrși, poate, o dată cu această întîmplare neașteptată.

Fusese, pînă atunci, un animal cu sălbăticia puterii crescută de spaimă și lașitate. Se hotărîse să se apere, împotriva unor animale la fel, cu un eroism de care numai frica de moarte poate fi capabilă.

Glasul lui Tănăsică, însă, o trezise — și o dezarmase.

Safta țipase, deznădăjduită.

— Aoliu, ce-a ajuns Gorică al meu ! Ce-a ajuns, lume ? Baljocuna muierilor ! Sărac de maica lui și de mine — că l-am uitat pînă acum ! Lăsați-mă, lăsați-mă, oameni buni, să mă duc să-l caut pe dînsu...

Cînd am văzut-o pe țigancă făcîndu-și loc cu pumnii și coatele prin mulțime, am vrut s-o chem, să fug după ea, s-o opresc. Presimțisem că, dacă trece pragul gan-

gului, e pierdută. Imi aduc aminte că mi-a tremurat mîna, într-un gest vag, dar n-am mai avut timp și nici putere să mă smulg de lîngă Fana sau să articulez un cuvînt.

✓ Slab, o prinsesem pe față pe după mijloc și am încercat s-o strîng lîngă mine, ca să-mi dau iluzia puterii și a stăpînirii de sine. Tremuram, totuși, cu ochii rătăciți în noapte, și așteptam cu inima zvîcnind, fără să am curajul să-mi mărturisesc gîndul.

Aveam intuiția clară, în clipa aceea, că mascarada pe care Safta o ținuse în loc, cu o voință și o forță de stăpîină sigură pe gestul ei imperativ, începe să intre în vîrtej, să lunece pe panta unei nenorociri. Nu se mai întrebă nimeni ce face, ultimul licăr de conștiință fusese stins de vijelia ce înfierbîntase sîngele și aplecase sufletele, ca pe niște sălcii cu crengile încurcate și frînte.

Totul s-a petrecut, de altfel, foarte repede și nespus de simplu.

Bestia umană de afară aștepta de mult o pradă.

Glumele tari și grotescul din jocurile cu care petrecuse cele două trăsuri, de la podul gării și pînă la pompa de apă, îi dăduse animalului acesta iluzia eliberării din cușcă și a tăvălirii prin iarbă, în căldura unui soare mult dorit. Safta, care amenințase să-i fure libertatea și să-i strice jocul, răspunzînd la glume cu amenințări și la amenințări cu piatra ce o prăbușise pe Oița de pe gard, cu sîngele gilgîind din rana de la frunte, îl înfuriase.

Animalul, umilit și înfricoșat de barda ce-l amenințase și sîngerat în trupul codanei ce se rostogolise pe maidan, aștepta să se răzbune — cu o baljocură la fel și poate cu o moarte mult mai sălbatică.

Safta, zvîrlind barda și plecînd să-l caute pe Gore, în infernul de glasuri și de lumini călătoare, de pe stradă, nu făcuse altceva decît să se arunce, de bună-voie, în gura flămîndă a bestiei umane.

Țiganca se pomenise înconjurată de mahalagii, înjurată, îmbrincită de colo pînă colo, trasă de păr, trînită jos și călcată în picioare.

Safta nu mai avusese timp să țipe.

Cînd am ieșit afară, cu Fana de mîină, surprinși de tăcerea ce se făcuse neașteptat, strada era pustie. Hai-manalele, nevestele și oamenii cumsecade dispăruseră. Lăutarii fugiseră, de mult, iar birjarii, fără să mai aștepte plata, speriați de întorsătura pe care o luase în-tîmplarea, dăduseră bice cailor, bucuroși că scapă numai cu o pagubă de cîțiva gologani.

Niciodată nu mi se păruse șoseaua Basarab așa de pustie și de moartă.

Numai roșcovii și stîlpii de la uzina electrică rămăseseră, încremenți, sub lună.

Safta căzuse în mijlocul străzii. Abia mai respira, iar figura îi era o pată de sînge. Mîinile negre, umflate, călcate sub bocanci și zdrelite sub polcoavele cizmelor, căutau orbește, lunecînd palmele, încet, nesigur, pe albul de praf al pietrelor din caldarîm. Trupul, sub zdrențe, se scutura arareori, ca de frigul morții.

Fana, care se aplecase, s-o vadă mai bine, se speria.

— Moare! Veniți că moare...

Creștin, Tănăsică se apropiase de Safta cu o lumînare aprinsă, pe care încercase să i-o pună în mîina adusă la piept. Dar brațul lunecase, moale, în lungul trupului, iar lumînarea se stînsese, cu feștila în praf. Flăcăul clăpăug, enervat, înjurase mîina care nu voia să păstreze lumina pentru drumul din urmă. Re-aprinsă, lumînarea a fost înșiptă, lîngă tîmpla țigăncii, într-un morman de țărîină. Oricum, Fana trebuia să fie atentă.

— Ai grije de lumînare, fato, să nu cadă, să-i ia țigăncii păru foc.

Tănăsică a rîs, cu gura lui mare de slugă la dîrloagă și cu voia lui bună de prost care înțelege multe și face.

— Mori, coană? Las-o dracului, că nu se face să mori...

Încăremenisem cu ochii la el.

— Ce inimă ai, să rîzi cînd... Tu n-ai văzut ce-a fost, tu nu înțelegi că, dacă moare?...

Tănăsică a scuiat în sus, spre luna plină și strălucitoare, și a ridicat din umeri, nepăsător.

— Și dacă plîng, dreg ceva? O invii, cu o lacrimă, pe Oița, care a murit adineauri pe maidan sau o scol pe Safta? Aiurusum! Vorba aia: „Cîntă, dascăle, veșnica pomenire și ține prescura“. Acum nu se mai drege nimic, Puișor...

Tănăsică spusese ultimele cuvinte cu glasul umed, tremurat.

Uitase de glumă. Rîsese, poate, cu cîteva clipe mai înainte, silit, ca să-și poată stăpîni și ascunde plînsul. Il înduioșase numai moartea Oiței, pe care Fana și începuse s-o bocească, soră, cum sta aplecată lîngă Safta — îl întristase, în egală măsură, suferința din ultimele zbateri, prologînd finalul din destinul așa de curios al țigăncii sau îl duruse, ca pe mine, pînă la muțenie și destrămare sufletească, mascarada la care asistasem, neputincioși, copleșiți, cu toate gîndurile îngenuncheate și tot dezgustul de noi și de lume adunat în scuiatul pe care nu avusesem încă putere să-l zvîrlim în praful străzii? Tănăsică spusese adevărul: acum nu se mai putea repara nimic...

— Ce să le fac eu, dacă-s proști și nebuni — înțrebase flăcăul clăpăug, cu ochii la cer, oftînd — ce putem noi să facem? Pupe-i bufnița cu pliscul în lumina ochilor. Safta trage să moară, aici — Oița a zis numai: „Of, mămica“, și a lăsat porumbelul sufletului să-i plece de pe buze — Gore umblă pe maidan, în pielea goală și cu coarneau atîrnate de gît, ca un strigoi, iar Palèr doarme lîngă dulău, bolborosind, cu gura plină de sînge, injurături și amenințări. Asta-i lume, puștiule? Ptiu, pupa-m-ar, așa lume, unde nu mă arde soarele...

Așteptam să-l aud din nou rîzînd, nepăsător și clăpăug, în toată prostia lui așa de înțelegătoare acum. Vibrase, în el, o coardă de umanitate, însă, care-l deșteptase și mi-l apropiase. Lacrimile îi lunecau în bărbie și-i tremurau buzele. Il simțeam, alături de mine, pe Tănăsică din seara primei lui spovedanii către Safta, care-l întrebuse de ce suferă toate mizeriile pe care i le face birtașul osticos și îl ascultam, îi înginam cuvintele și le rostogoleam sub frunte, ca pe niște adevăruri hotărîtoare, implacabile :

— Așa ne-a fost scris, coană... scara de mătase pe care urcă sufletul mă-si la cer...

Fana, la picioarele noastre, o plîngea pe Oița, mîngîind mina, care începuse să se răcească, a țigăncii...

Capitolul XV

GIND NOU, INTRE LUMINI

Vecinii din casa cu nebuni, încurajați de liniștea ce se făcuse și convingși că pericolul trecuse, priviseră în curte, ridicînd cu precauțiune un colț al perdelei.

Singur Dulău mîrîia, scormonind țarina cu labele dinainte, în jurul slăbănogului, ca și cum ar fi vrut să-i sape o groapă pe dedesubt. Palër se adîncise în somn fără vise și fără zbucium și nu mai era în stare să simtă ce se petrece cu el. Cîinele ar fi putut să-l desfigureze cu colții, în furia cu care se repezise la namila slabă, rostogolită pînă la culcușul lui de pumnul athletic al țigăncii, sau să-i rupă țoalele murdare cu ghearele. Se mulțumise numai să-i lingă sîngele de la gură și să-l ude apoi, ridicînd un picior dinapoi.

În zbuciumul din lupta lui cu somnul ce începuse să-i toarne plumb pe pleoape, Palër ridicase mîna și o lăsase să cadă, moale, grea, în neștire. Lovit, Dulău — care se culcase lîngă slăbănog, liniștit, mulțumit de ispravă — se înfuriase din nou.

Vecinii, din fericire, interveniseră la timp.

Palër fusese ridicat pe sus, dus în casă și lăsat să doarmă.

— Ce s-o fi întâmplat cu oamenii ăștia — întrebuse Mădălina picior-de-lemn, crucindu-se și făcând gura mică de nedumerire și spaimă — ce minune a dracului l-a adus pe Palër în halul ăsta de plîns? Unde-o fi Safta și unde Gore?

Nu putuse nimeni să răspundă. Oamenii de înțeles, vecinii stabiliseră, fără multă vorbă, un adevăr elementar: nici unul din ei nu auziseră ce se petrecuse în curte, pe maidanul cu basculă și la poartă, pentru că — întâmplător, în seara aceea — toți se culcaseră devreme și dormiseră greu.

Oricum, Mădălina picior-de-lemn nu se putuse stăpîni să nu-l ocărăască pe Palër, care se îmbătase ca un porc și venise să facă scandal, sperînd astfel somnul vecinilor, spre deosebire de Pascu și Tinca oloaga, care o blestemau pe țigancă, pricina tuturor scandalurilor din casa cu nebuni și din toată mahalaua cu nume niciodată spus tare.

— De cînd s-a mutat pîrțolina asta de Safta la noi în curte — strigase oloaga, agitînd bastonul amenințătoare — nu mai avem clipă de odihnă și de voie bună. Ne-a dușmănit unii cu alții, a încercat să ne fure bărbații, ne-a bălăcărit fetele și nu ne-a lăsat noaptea să dormim, cu petrecerile și desfrierile ei — ca să nu mai vorbim că și-a făcut casa traftir, cînd cu Palër, cînd cu Stîrcu și cu mai știu eu cine...

Bela, dimpotrivă, era de părere că Safta n-ar fi o femeie tocmai așa de rea și-i asigurase pe vecini că nu-l supăra faptul că un flăcău ca Palër se îmbăta din cînd în cînd. E un om muncitor, un rob al vieții și al fabricii, și nu-i poate nimeni cere să renunțe la unica și amara fericire a unui pahar cu vin, băut după zece ore de muncă istovitoare. Vinul înviorează, limpezește sufletul și curăță gîndurile de zgură, cum ai curăța țevile din pîntecul unei locomotive vechi. Meșterul ungur afirmase, dimpotrivă, că numai Gore abătuse nenorocirea asupra casei cu nebuni. Bela nu voia să se laude că e șeful unui atelier. Asta, afirmase el modest, nu avea o prea mare importanță.

Orice lucrător străin vine meșter în țara românească unde industria abia începe să se înfiripe și se simte nevoia specialiștilor. Bela, însă, se mîndrea că e lucrător, așadar un om cu o profesiune determinată, cu importanța ei primordială în angrenajul social al țării, în timp ce Gore rămăsese un hamal, adică un om fără meserie, un servitor cu o sută de stăpîni pe zi și cu nici unul anume, un ins care întinde mîna în fața oricui, după bacșiș, și pe care oricine poate să-l înjure. Tata încercase să-l apere. Gore nu era o haimana sau un borfaș — ci un om sărac, care-și cîștiga pîinea cea de toate zilele prin munca lui, grea și cinstită. Bela, firește, nu ar fi fost de altă părere și l-ar fi respectat și iubit ca pe un tovarăș din alt jug al vieții, dacă insul și-ar fi cunoscut lungul nasului. Cînd ești hamal la gară nu te porți cu vecinii, toți lucrători calificați, cu atîta îngîmfare și brutalitate.

Vecinii recunoscuseră că Bela, în felul lui, are dreptate. Pascu, mai ales, care fusese mic slujbaș pe vremuri, fusese entuziasmat de opiniile meșterului ungar și-l felicitase călduros. Mădălina picior-de-lemn, însă, se înfuriase. Toți sînt oameni și demni de respect, cîtă vreme muncesc cinstit, ca să-și ducă viața de azi pe mîine.

— De ce să facem pe simandicoșii — strigase ea, demnă și într-un picior, spre chiriași — și să ne credem mai ceva ca Gorică? Face fiecare ce poate și cum i-a fost scris. Și dacă spăl rufe, ce-i cu asta? V-ar place mai mult să-mi trimet fata la bordel?

Tinca oloaga primise lovitura fără murmur. Pascu, însă, începuse să vocifereze și s-o amenințe pe Mădălina picior-de-lemn. Scandalul ar fi izbucnit din nou, mai ales că vecinii se împărțiseră în două tabere și se apostrofau, tot mai înverșunați.

Tănăsică a intervenit la timp. Aflînd tot ce se întîmplase, de la flăcăul clăpăug, care le povestise, cu ochii încă umezi de plîns, tragedia de pe maidan și sălbăticia de la pompa cu apă, vecinii din casa cu nebuni reușiseră, pentru a doua oară, să pară sur-

prinși și, în cele din urmă, să se cutremure de spaimă. Năvăliseră, cu strigăte mici de durere și compătimire, unii spre maidanul cu basculă, s-o plîngă pe Oița, alții spre poartă, să-i dea țigăncii primele ajutoare — dacă i-ar mai fi folosit la ceva...

Tinca, dusă pe maidan cu căruciorul, s-a grăbit să urle și să se tragă de păr, cînd a văzut-o pe Oița moartă. Oamenii buni, pe care oloaga îi implora să vadă și să înțeleagă, aveau acum un minunat prilej să se convingă de primejdia pe care o constituia țiganca pentru viața tuturor.

— Dușmancă de moarte, ucigașe! Scăpați-mă, scăpați-vă de cioropina de Safta, că altminteri o să ne omoare și o să ne îngroape pe toți! Am avut o pisică și mi-a otrăvit-o! Am trei fete, cu meseria și norocul lor, și pe toate trei a încercat să mi le ucidă — cum a ucis-o în noaptea asta pe Oița, săraca...

Vecinii își simțiseră în adevăr ochii plini de lacrimi, în clipa cînd oloaga a avut fantezia să se întrebe, bocind, ce-o să facă Priboi mălăierul și ce-o să zică, cum o să plîngă și la ce bun o să mai plîngă Natalia, cînd au să vadă frumusețe de fată moartă pe maidan, de mîna țigăncii.

Bela și Pascu îngenuncheaseră lîngă Oița și-i cercelau fața, în lumina mică a lumînării.

— Adică să fi ucis-o cu piatra?

Ungurul tăcuse. Nu cunoștea împrejurările și nu știa ce să spună. Era sigur numai atît: că fata lui Priboi nu murise din cauza loviturii pe care o primise în frunte. Oița mai avea o rană în tîmplă. Urma să se precizeze, cînd va veni procurorul, care e rana pricinuită de piatra Saftei. Numai așa se va putea stabili precis vinovăția țigăncii.

Pascu nu înțelesese și nici nu făcea efortul să despică în patru firul de păr din gîndul pe care meșterul ungur nu-l lămurise încă. El știa precis un singur fapt: țiganca ucisese un copil, intrase prin urmare într-un mare bucluc, din care n-o s-o mai scape toți sfinții din cer.

— Cioropina înfundă ocna, maistore dragă, cum te văd și mă vezi! Bine că se duce dracului, să mai putem răsufla...

Se bucurase, frecîndu-și palmele și risese, cu gura știrbă, în lumina lumînării.

— Și adică, nenicule, ce bucurie mare te găsi și ce pricină ai de rîzi așa, ca la nuntă? Că aici e Oița moartă și dincolo, lingă pompă, Safta trage să moară...

Pascu se ridicase și întorsese capul, surprins și deopotrivă supărat de amărăciunea mușcătoare din glasul celui care vorbise.

— Da' tu, musiu, ce te strîmbi așa la mine? ca o...

Rel, frate cu Isus întru haimanalic, sta înfipt în fața lui Pascu, cu pumnii în șolduri, și se uita la el de sus. Rel era slab și osos, cu tricoul în dungi desfăcut la gît și părul căzut pe ochi. Lumina lunii îl crescuse și-i adîncise trăsăturile figurii.

Intimidat, pricoliciul uitase ce avea de spus. Ingî-nase altă întrebare, regăsit după un moment, cu o voce mică și îndulcită de astă dată:

— Mătăluță ai fost, Rel? Păi de ce nu spuseși, bată-te să te bată norocul...

Tinca se grăbise, de frică, să muzicalizeze un alt compliment.

— Da' de unde răsăriși, lîngă noi, ca un Făt-Frumos, Relică maică?

Haimanaua a răspuns scurt, tăios, cu o măscară. Pascu și oloaga amuțiseră. Tănăsică, însă, a rîs cu poftă, despîcînd gura pînă la urechi. Rel a rînjit numai, într-un tîrziu, cu mîinile adînc înfipte în buzunare și privind peste umăr, la pricolici și la pacostea din cărucior.

— Și acuma, că știți de unde răsării, să vă spui una și bună: tare mi-e frică, bătrînilor, c-o să mă ia cu supărare pe voi. Trei ceasuri m-am uitat, liniștit, cum face mahalaua balamuc. Cum s-a liniștit mahalaua, mi-a sărit mie țîvna. Nu știu cum, mi-a venit gust să fac panoramă cu voi pe maidan, că tare vă văd ai dracului pe amîndoi...

Rel, ca orice haimana din mahalaua cu nume rușinos, era un suflet cinstit. Bucuria de animal scărpinat pe burtă, cu care bătrînul înhămat la cărucior îl anunțase pe meșterul unгур că Safta n-o să mai scape din buclucul în care intrase, îl dezgustase, așa cum îl revoltase rîsul — ca un behăit de țap în trei picioare — cu care Pascu își mărturisise gîndul, uitînd că e la căpătîiul unei moarte și că vorbește de o Saftă care o să scape, în curînd, de toate buclucurile și gurile rele, cuminte cum sta acum, ca și Oița și tot așa de vînată, întinsă în praf și în lumina mică și slabă a unei luminări de cinci parale...

Rel, așadar, nu mai avea nici un motiv s-o apere pe Safta, mai ales în fața unor oameni ca Pascu și Tinca. Le făcuse, impresia, ascultătorilor, că se ambiționase totuși să povestească, în amănunt, în ce împrejurări nefericite murise fata lui Priboi, numai ca să-i facă oloagei sînge rău și să-l convingă pe Pricolici de ce i-a „venit gust să facă panoramă cu el pe maidan...”

— Eu nu zic că țiganca n-a dat cu piatra, dar nici nu pot spune că ea a ucis-o...

Feciorul grăjdarului de la fabrica de bere se urcase pe gard o dată cu fata lui Priboi. Stau unul lîngă altul și erau veseli că văd, de aproape și de sus, ce se petrece în casa cu nebuni.

Cînd a dat Safta cu piatra, Oița tocmai rîdea...

Rel nu ar fi putut spune precis de ce rîdea fata. Îl zărise pe slăbănog trimis peste cap de pumnul țigăncii sau se bucurase, copil și nevinovată, că Dulău îl linge pe Palër la gură de sînge? La urma urmei, tot ce se petrecea atunci în curte, la poartă, pe stradă sau pe maidan, te făcea să rîzi. Oița era frumoasă, cum sta lîngă Rel, cu surîsul pe figură și în lumina neastîmpărată a ochilor, iar piatra a lovit, neașteptat, în plin, colțuroasă.

Băietanul n-a înțeles, în primul moment, ce se întîmplase.

Lovită, fata a dus repede mâna la frunte. Sângele din rană îi țîșnise printre degete. Rel încremenise. A deschis gura, să spună ceva, să întrebe nici el nu știa ce, sau să țipe — dar, ca și Oița — nu a mai avut putere să articuleze, de spaimă. Fata s-a clătînat și, mai înainte ca hainanaua s-o poată prinde cu brațul pe după mijloc, s-a îndoit și a căzut pe spate.

— Stai să vezi, că asta n-ar fi fost nimic...

Povestind, Rel începuse să se încurce în amănunte pe care Bela le considera de importanță secundară : saltul pe care-l făcuse Oița prin aer, în cădere — proveniența bolovanilor de pe maidan — felul cum se precipitase fata, cu capul în jos și brațele întinse...

— Parcă o vedeam pe Fana cînd se arunca în gîrlă, de pe parapetul de la stăvilă...

Tănăsică înțelesese, mai bine ca toți ceilalți, cum se petrecuse nenorocirea.

— Să spui eu cum a fost, coană și fraților : Oița a căzut cu tîmpla pe un bolovan și, gata, a zis aleluia, adio și n-am cuvinte, să ne mai scrii pe o cărmidă poștală, că eu mi-am luat tîlpășița de pe pămînt...

Rel confirmase...

— Așa a fost...

Bela era sigur, acum, că ar fi fost imposibil să moară fata numai din cauza răniilor pe care i-o făcuse Safta, cu o pietricică, în frunte, și se mira și el, alături de Rel, că Pascu putuse să se bucure de o întîmplare așa de nefericită. Oricum, îi asigura, pe cei ce voiau să-l asculte, că oameni răi ca în mahalaua cu nume rușinos nu întîlnise în nici unul din orașele mari pe care le colindase. Pascu dispăruse la timp, printr-o spărtură a gardului, iar Tinca, părăsită și parcă presimțind ce o așteaptă, se făcuse mică în cărucior și începuse să plîngă de mila țigăncii.

— Sărăcuța, o să moară supărată pe mine...

Acum n-o mai ura pe Safta. Se jura că niciodată n-o urise. Așa e viața : ca să mai uiți de necazurile tale, te cerți cu vecinii, strigi ocări, ameninți, faci o in-

trigă, scornești o minciună. După scandal, intri în casă și le simți ușurată. Sufletul s-a limpezit, gîndurile nu te mai frămîntă și ai uitat de tot ce a fost necez.

— Ne bălăcărim unii pe alții, ca smintiții, iar dracu pe toți și la rînd, ca la moară...

Tănăsică, auzind-o pe Tinca plîngînd, rîsese nestăpînit, cu ochii în lună, și se dăduse tumba prin iarbă, în deridere. Rel, însă, clătinase capul, trist, învăluind-o pe oloagă cu ochii lui albaștri și umezi.

— Poate că ai dreptate și matale...

Sluga de la birt rămăsese întinsă pe iarbă, la picioarele lui Rel. Rîsul, cu care încercase pentru a doua oară să-și mintă tristețea, duruse și mai mult. Haimanalele, în hazul pe care-l făcuseră de lacrimile oloagei și de tumele flăcăului clăpăug, se simțiseră mici, stîngace, chinuite. Nici unul din băietani nu făcuse altceva decît să strîmbe gura într-un rînjel sec, care nu era al lor. Bela se rezemase de zid, lîngă Oița, și fuma, absent, cu ochii în gol. Rel rămăsese în picioare, încovoiat, cu brațele grele în lungul trupului, între moartă și oloagă, și se uita în pămînt, oftînd din cînd în cînd.

Lumina lumînării de la căpătiul moartei se micșorase și amenința să se stingă.

Se făcuse liniște și plutea, peste oameni și umbre, o tristețe de drum pustiu, fără cumpene de fintină, în zare și fără soare.

— Viață de cîini! Îngînase cineva, cu glasul surgrumat. Să nu credeți că pe noi ne așteaptă o soartă mai bună! Cum dracu se face, că nu ne mai vine minte la cap de loc? Adică, nu ne omoară destul trenurile, transmisiunile și mașinile din fabrici, bolile și sărăcia? Mai e nevoie să ne ucidem și între noi, ca fiarele? Viață de cîini, fraților — viață de cîini! Asemeni dobitoacelor, nu știm și nu pricepem nimic, nu vine nimeni să ne deschidă capul și să ne învețe că, la urma-urmii, putem să fim și noi oameni...

Nu se întrebese și nu era nimeni curios să vadă cine vorbise. Fusesse un glas pe care îl ascultaseră, toți, lăuntric.

Rel ridicase capul și-și aruncase părul de pe frunte, peste cap, cu un gest frânt, chinuit, nestăpînit.

— Stați, că eu o iau anapoda și ajung la balamuc. Poate știe careva din voi să-mi spună. Trei ceasuri m-am uitat la ce s-a petrecut, am încercat să văd cu ochii mei, am întrebat, n-a fost ins pe care să nu-l întreb și vă-ntreb acum și pe voi. Mă, fraților : ce-a fost, ce tîlc a avut toată nebunia asta care a vînturat mahalaua și mi-a ucis-o pe Oița ?

Ascultătorii se priviseră, lung, cu ochii mari de nedumerire că Rel a putut să întrebe ceva la care nu se află răspuns și au ridicat din umeri.

Fana năvălise în mijlocul nostru, plîngînd. Se spe-riase și tremura. O văzuse pe Safta murind și se înspăimintase, ca o proastă mică.

Capitolul XVI

UN NOROC CARE NU SURIDE ORICUI

Numai meșterul ungar și feciorul grăjdarului de la fabrica de bere rămăseseră lângă Oița.

Se împrieteniseră repede.

Bela se bucurase că tatăl lui Rel e originar din țara de peste munți. Se mira numai că băiatul nu învățase limba ungară și se revoltase, auzind că bătrînul de la grăjd nu se învrednicise încă să-și dea feciorul la un meșteșug.

— Un tînăr frumos și voinic, ca tine, ar fi ajuns un lucrător fain sau poate un meșter...

— Am să-ți spui eu o dată, dumitale, ce-a fost cu mine.

Rel vorbise șovăielnic, cu ochii în pămînt.

Bela a înțeles că e o taină, poate o dramă, la mijloc, și a schimbat repede vorba, despre cer și moarte. Meșterul îl asigură pe tînăr că numai în Ungaria se mai poate vedea o lună așa de mare și strălucitoare. E păcat, cînd ești tînăr, să mori pe o noapte așa de minunată. Oița era tînără. Frumoasă fată! O fi orfană. Nu venise nimeni s-o plîngă...

Rel răspunsese tîrziu, simplu.

Oița nu a fost singură pe lume. Bela nu auzise,

cînd plînsese Tinca oloaga, de Priboi, de Natalia ? Toată mahalaua îi cunoaște. Stau în casele mici, bătrînești, cu pălimar și salcimi la poartă, de lîngă fabrica de bere. Peste drum de depozitul de cărbuni. Priboi e un om cumsecade. Are o brișcă frumoasă și un cal murg, cu o pată albă la ochiul stîng. Mahalagiii cumpără mălai numai de la Priboi, că e ca aurul. El aduce de departe, de la o moară pe care nu o spune nimănui, să n-o afle băcanii și să-i facă, la preț și calitate, concurență. Dacă nu apăruse, pînă atunci, lîngă Oița, s-o plîngă și să se tragă de păr de disperare, e semn că nu-i acasă. S-o fi dus la moară, cu brișca și calul murg, să aducă saci de mălai.

Natalia e bolnavă de un an și mai bine. Nici doctorii nu știu de ce, că nu o doare nimic. Dacă ar mînce și ar dormi, ar fi sănătoasă. Dar nu poate să mănînce și stă toată noaptea cu ochii mari în tavan. Se jură că nu se gîndește la nimic. Rel se mai mira încă : s-o fi putînd așa ceva, să fii viu și să n-ai nici un gînd în cap ? Feciorul grăjdarului bănuia, însă, că Natalia nu vrea să spună la ce-i zboară gîndul, în fiecare noapte, ca să nu-l întristeze pe Priboi și să n-o facă pe Oița să plîngă. Acum fata a scăpat de lacrimi și de taina ce o s-o îngroape, în curînd, pe Natalia. Firește că n-a avut nimeni curaj să se ducă să-i spună ce s-a întîmplat cu fata. Nici Rel n-o să poată face una ca asta. Natalia ar muri sau ar înnebuni. Cînd s-o întoarce Priboi de la moară, au să vadă ce e de făcut. De-ar veni mai curînd ! După ce-o vorbi cu Priboi, o să aibă Rel un cuvînt de spus și față de conștiința și de sufletul lui — care intrase, vorba lui Pascu, în mare bucluc. Numai moartea o să-l scape, cum a scăpat-o și pe Safta...

Bela aflase, tîrziu, prin întrebări puse cu rost anume, ce cuvînt avea Rel cu conștiința și cu sufletul lui de adolescent.

— Eu am adus-o de acasă, pe Oița, să vadă mas-carada de adineauri și tot eu am urcat-o pe gard. Va să zică, meștere, eu am împins-o pe drumul morții.

Asta nu pot să mi-o iert. Să știi că ori mă culc pe linie, să mă facă trenul bucăți, ori mă stropesc cu gaz și îmi dau foc. Adineauri, când am vorbit cu oloaga, am țipat un necaz ce nu era al meu, ca să nu aște nimeni care-i adevărata durere pe care o ascunde inima. Acum nu mai pot s-o ascund. Simt cum mă su-grumă...

Bela, speriat, îl prinsese de umeri și-l scuturase pu-ternic, să-l smulgă din robia gândului acela nebunesc. O nenorocire nu se poate ocoli. Nu știe nimeni ce-i e scris să i se întâmple, cu fiecare pas pe care-l face. Acolo, pe maidan, și așa i-a fost destinul Oiței să moară. Dacă n-o aducea Rel, se găsea altcineva s-o cheme la mascaradă sau venea singură, cum veniseră și celelalte fete din mahala.

— Când e moartea în urma lui, omul stă și-o așteaptă. Dacă e înainte moartea, omul fuge s-o ajungă. Trece peste orice piedică și-o ajunge, tocmai în locul în care i-a fost scris să i se întâmple nenorocirea....

Rel, în ciuda argumentelor pe care le invocase meș-terul ungur, era ferm hotărât să se sinucidă. Dacă Bela ar ști ce a fost între el și fata care murise, nu ar mai vorbi cu atîta ușurință de destin și nu l-ar mai certa că vrea să se omoare. N-a spus meșterul singur, că fiecare om are un blestem scris în frunte? Atunci de ce nu înțelege că nici Rel nu poate fugi de soarta lui, mai ales acum, când Oița e moartă?

Dacă ai făcut un jurământ și iubești, ca el, cu toată nebunia crudă a celor opt'sprezece ani, nu șovăi în fața morții. Firește că Bela nu cunoscuse încă o haimana din mahalaua cu nume rușinos și nici nu știa că des-tinul Oiței se împletise, de mult, cu destinul băieta-nului ce nu mai era capabil să smulgă din el o la-crimă.

Rel îngenunchease lîngă Oița și-i dezgolise brațul stîng. Bela se aplecase și văzuse o inimă cu conturu-rile arse, cu acul înroșit, în carne. O inimă la fel fu-sese arsă și pe brațul stîng al adolescentului.

Rel se uitase, cu ochii lui albaștri, îndelung, la meșterul ungur și-l întrebuse, în șoaptă, scuturat de un frig lăuntric :

— Acum... acum nu-i așa că înțelegi ?

Bela uitase că Rel așteaptă un răspuns. Se uita, prostil, la inima de pe brațul gol...

Chiriașii din casa cu nebuni se adunaseră, în acest timp, în jurul trupului neînsuflețit al țigăncii. Fiecare aprinsese o lumânare la căpățiiul moartei. De pe maidanul cu basculă, cercul de umbre încovoiate, al vecinilor, era impresionant. Lumînările își jucau luminile galbene pe figurile mai prelungi acum, mai slabe și mai îndurerate. Mădălina și Lenora, Tinca oloaga, adusă cu căruciorul de Pascu și Fana, plîngeau laolaltă și se logăneau, despletite. Mădălina îi blestema pe dușmanii ce o striviseră pe Safta cu picioarele și se ruga la sfinți să nu-i mai rabde pe pămînt pe cei ce se bucurau de moartea țigăncii, în timp ce oloaga, în bocetul ei spart și generos în lacrimi, afurisea viața, care ne strepezește sufletele cu necazuri, și o implora pe moartă s-o ierte.

— Surioară, muriși supărată pe mine, surioară ! Să nu te faci strigoi, soro, c-o să mor de spaimă cînd o să te văd...

Fana și Lenora, scîncind, se prinseseră de mînă. Uitaseră că se urau de moarte...

Bărbații se uitau, fără gînd, la Safta.

Tănăsică avea grijă să nu se stingă lumînările, fugind de lîngă Safta pe maidanul cu basculă și de la Oița la pompa cu apă. Ingîna, clătînd capul, cu un glas ce nu mai semăna cu al lui — pentru cei de lîngă fata lui Priboi sau pe înțelesul celor strînși în jurul țigăncii :

— Acu, coană, la ce să mai bocim ? Le înviem pe moarte ? Aiurusum ! Vezi să nu le înviem ! Mai bine alergam afară, să împiedicăm nenorocirea. Acum... după ce s-a făcut drăcovenia, n-avem decît să ne stoarcem ochii mult și bine. Să ne ia domnu dracu pe toți,

că de altceva nu mai sîntem buni. Pupa-m-ar, cine știu eu, unde...

Fana era uimită că nu sînt trist. Mă luam la întrecere, fugind, cu umbra pe care mi-o conturase luna pe zidul fabricii de alături. Nu știam de ce îmi vine să rîd, să cînt și să mă dau tumba prin praf. Acum nu-mi mai păsa că murise Oița și mă amuzau bocețele femeilor adunate în sobor la căpătiul țigăncii.

Era ultimul ei sobor...

Mă forțam să rîd, nestăpînit, poate ca să nu le mai aud țipetele. Mirată, Fana îmi dăduse un pumn — mic și nu mă duruse — în piept, să mă readucă la realitate.

— Ce-i cu tine, Puișor ?

Am rîs din nou și nu i-am răspuns. Era ceva cu mine sau Fana se prostise, la fel cu toți ceilalți ? Supărasem pe cineva ? Alergam pe lingă zid, pentru că îmi plăcuse să văd cum fuge umbra, în pas cu mine. În definitiv, de ce să nu rîd și să nu cînt, dacă așa îmi vine ? Cine-i întroba, pe cei de lingă Safta, de ce sînt triști și de ce plîng ? Ar fi putut Fana să-mi spună de ce erau triști vecinii din casa cu nebuni și de ce bocește Tinca oloaga ? Nu erau ei mai ridicoli ca mine ? Să mă lase în pace Fana și oamenii din mahala și din oraș. Să se ducă dracului toți ! Ori-cum, să nu mă supere nimeni, că-i iau la goană cu pietre. Să țină minte Fana, că a doua oară nu-i mai spun : mă hotărîsem să plec în lume ! Unde ? Nu știam. Am să merg pe o stradă, oricare o fi — și pe urmă pe alta, pînă mi-o rămîne orașul în urmă. N-o să mă opresc undeva anume. Am să umblu pe drum, neobosit, ani întregi. Poate că am să fac un popas, o săptămîină în orașul din poza lui Ivan, cu podul de fier, cu copilul din trăsură și cu porumbei albi zburînd în jurul turlelor de piatră fumurie. După o săptămîină, am să plec mai departe — mereu mai departe, pînă o să uit că a fost o dată un Iacov, în mahalaua cu nume rușinos...

Fana, ca orice fată proaslă, nu știa ce spune.

Pleci singur în lume, sau nu mai pleci de loc. Vrei să fii, cum e plopul din poarta cimitirului și curcubul: singur! Să nu porți grija nimănui, să nu te întrebe și să nu-ți aducă nimeni aminte de ce-a fost. Nici grija ta să n-o duci. Să nu știi unde ai să ajungi, peste o oră sau o săptămână și să nu te întrebi ce ai să mănânci și unde ai să dormi.

„Ai să mori de foame și de frig.“

Nu mă speriam de moarte. O să rabd de foame, ca să văd orașele de departe, și o să mor bucuros că n-o să mă plîngă nici Tinca oloaga și nici Mădălina picior-de-lemn.

Fana se rezemase cu un umăr de zid, ca un copil nebunatic pus la colț, și mă amenințase.

— Nici eu n-am să te plîng!

— Bine! Mare pagubă...

O răutate pe care Fana mi-a plătit-o prompt.

— Nu ești nici frumos și nici deștept ca Rel!

Am rîs. Voiam s-o conving că opinia ei, despre mine, mă lasă cu totul indiferent. Adevărul e că mă supăraseră rău comparația pe care o făcuse fata, între mine și feciorul grăjdarului de la fabrica de bere. Am recunoscut că meritam ofensa, dar nu m-am putut stăpîni. Toată ziua o șicanasem, o provocasem, o umilisem. Mă bucurasem, de cîte ori o văzusem plîngînd. O uram din seara cînd o lovisem cu pumnii în figură, pînă o umplusem de sînge? Nu știam, nu mă întrebasesem încă. Dacă n-o vedeam lîngă mine, plecam s-o caut. Cînd o găseam, întrebuițam toate mijloacele ca s-o gonesc: Singur, gîndindu-mă la Fana, o vedeam frumoasă și mă certam că am fost rău cu ea. Nu șovăisem, totuși, de cîte ori o întîlnisem, să-i spun vorbe urite. Mă miram că trecuse ziua și încă n-o luasem la palme sau, cel puțin, n-o trăsesem de păr. Continuam s-o provoc, mai ales acum, cînd mă hotărisem să-i zic adio mahalalei cu nume rușinos.

— Am să plec singur în lume. Tu ai să rămîi cu Tănăsică, să fii nevasta lui și sluga ofticosului cu ca-

tastiv, dacă n-o să ajungi, cumva, ca Sultana și Domnica, la gîrlă...

Fana s-a repezit la mine cu pumnii mici și repezi, m-a tras de păr și m-a mușcat, supremă răzbunare, de sfîrcul urechii. Am țipat de durere și am prins-o în brațe. Fata se zbatuse, încercînd să scape, mă lovide din nou cu pumnii și mă trăsese de păr. Am strîns-o puternic, cu fiecare pumn al ei mai puternic, pînă cînd am simțit-o cum se frînge, de la mijloc, în brațele mele, învinsă.

Încercam, pentru prima oară, o senzație nouă, ca o ceață în priviri și ca o răscolire în carne. Fana se lipise strîns de mine, cu spatele, cum o prinsesem, de la umeri și pînă la glezne.

Tremuram, amîndoi, cu răsuflarea întretăiată. Îmi adusesem aminte de Fana din noaptea de pomină a dezgolirilor, de scenele erotice din casa simigiului, pe care le privisem împreună, poate nu tot așa de vinovați. Fata mi se dăruia, ca atunci, nerușinată și pură, în graba cu care se părăsise în brațele mele și îmi șoptise că ar fi bine să mergem la ei în casă, că nu e nimeni. Vedeam, cum stam cu capul aplecat pe umărul Fanei și cu pleoapele întredeschise, corpul gol, sculptural, al grecoaicei, îngropat în părul blond ce-l învăluisese în noaptea aceea de dezgust și de legănare a sufletului sub aripa unui vis transfigurător și mă întrebam, tulburat, clocotind în mine, ce minuni ascunde trupul mic și neastîmpărat, cu formele crude încă, pe care-l robisem în cătușa brațelor? Încercam, nu pentru întîia oară, să mi-l reamintesc, gol, strălucind în soare, pe parapetul de la stăvilar, dar imaginile, în amintire, ca și odinioară, erau frînte, șterse, imprecise. Am înțeles, cînd am simțit pe lingă brațul ce-i lunecase pe coapse, unduirea șoldului, că nu mai am nevoie de amintire. Trupul, cu toate darurile lui, era strîns lipit de mine, îl simțeam al meu, întreg și infiorat sub palmele ce începuseră să-i caute comorile și să le mîngieie.

Mi-am auzit sufletul, ca un pui de rindunică, pi-ruind în somn.

— Nu plec singur în lume, Fano — n-am să mai pot să plec singur...

Fana a întors capul și și-a lunecat fruntea pe obrazul meu, ca o mîngîiere pe care era sigură că i-o dăruie, deplină.

— Știam — o să plecăm împreună...

— Adineauri, toată ziua, am fost rău cu tine. Iartă-mă! N-am crezut nimic din tot ce-am spus și tot ce-am făcut n-a fost adevărat. Mă prinsese scîrba de mine și de lume, adineauri, mă uram și mi s-a părut că te urăsc. Nu mai știi ce-i cu mine, Fano...

Ajungeau pînă la noi, bocetele Mădălinei și plînsul pițigăiat al Lenorei. Lumînările își tremurau lumînile, printre gleznele celor adunați în jurul trupului neînsuflețit al țigăncii.

— Niciodată, Fano, nu am simțit ce simt în noaptea asta, pe care n-o s-o uităm și nu am văzut în mine cum văd acum. Te mirai că fug cu umbra pe zid, că rid și cînt. N-ai înțeles că îl imitam pe Tănăsică de la birt, care rîde numai atunci cînd îi vine să plîngă, pentru că nu vrea să afle oamenii ce se petrece în sufletul lui? Nu ți-am spus ce se petrece cu mine, adineauri, pentru că nici eu singur nu știam. Acum știu, Fano... Toate întîmplările din săptămîna asta a patimilor, toate mascaradele și toate scandalurile, ca să nu mai vorbim de moartea Oiței și a Saftei, parcă numai pe mine m-au durut. Știu eu cum vine asta și ce blestem o fi pe mine? Mă apasă ceva pe umeri și pe inimă, de nu-mi dă pace să răsflu, cînd mă uit la lumînările din jurul Saftei și mă gîndesc la Oița. Parcă le-aș fi omorit eu, pe amîndouă. Uite, toată strada asta goală, cu o casă colo și una dincolo de fabrica de bere: în clipa asta, parcă văd prin ziduri și tremur. Mi se pare că în fiecare casă, în locul oamenilor, sînt animale stînd la pîndă, cu botul pe labe și uîtîndu-se la mine. Cînd merg, am impresia că duc în spinare mahalaua, cu toate casele și fabricile toate,

și cînd mă uit spre triaj, mă înșior, Fano. De cîte ori văd un tren trecînd și sînt oameni la barieră sau pe linie, îmi vine să țip, ca și cum, în fiecare din ei, pe mine și numai pe mine m-ar amenința. Nu știu cum să spun ce-i cu mine, dar simt... simt că ascund în inimă o taină sau un blestem și nu știu cum s-o lămuiesc în mine, cum s-o smulg afară...

Fana îmi culcase capul pe umărul ei și mă mîngîia.

— Ești un prost, Iacov... Acum un an și mai demult, plîngeai că lași mărăcinii pe maidan ca să tremure de frig. Atunci erai un copil...

Fana, ca să mă convingă de importanța adevărului pe care-l spusese, împrumutase o figură serioasă, gravă, de bunică știrbă, cu ochelari și gura mică. Atunci eram copil și mi se ierta să plîng de mila mărăcinilor de pe maidan. Acum începusem să fiu om mare, un bărbat cu neliniști în carne și cu semne pe trup. Tinca oloaga o sfătuisese pe fată să fugă de mine, că pot să-i fac rău și o să încep, oricum, să-i spun porcării. Mama strigase de cîteva ori la mine, exasperată de năzdrăvaniile pe care le făcusem: „Ce focului, acum nu mai ești copil!“ Imi venea să țip, de cîte ori o auzeam vorbind așa. De ce nu mai eram copil? Tinca oloaga mă ocărîse o dată: „haimana bătrîna, acum ți-au dat tuleie pe burtă...”

Fana știa, simțise, că nu mai sînt copil. Mi se dăruia, pentru a doua oară, în brațe, și mă îndemna, mă chema în casă, unde vom fi singuri, să ne spunem porcării și să-i fac rău. Era și Fana, în clipa aceea o femeie ca oricare alta și mă aștepta, poate așa cum mă visase, un mascul brutal, feroce, neobosit, nesăturat — animal...

Fana, în adevăr, nu mai era copil.

Indurerat, i-am prins capul în palme și am căutat în adîncul ochilor ei de ciută speriată, acum, un licăr din copilăria de odinioară. Dar fata se lipise de mine, cu trupul tot fremătînd de dorinți, și mi-a readus aminte că nu e nimeni la ei în casă. Mă regăsisem,

în brațele ei, cu toate neliniștile pe care mi le adu-
nase primăvara în suflet.

— Mi-e dor, Fano, și nu știu de ce mi-e dor...

Rămăsesem un copil.

Ciuf nu murise încă în mine.

Și nu creșteau măcăciuni numai pe maidan. Viața
toată nu era altceva decât un maidan cu măcăciuni și
nerușinări, cu jocuri crude și mășcări, cu lacrimi și
rînjete.

Abia atunci mi-am adus aminte de blestemul din
gluma pe care o făcuse mama, în seara cînd o ruga-
sem să-mi spună, în palmă, norocul.

— Să plîngi pentru toți măcăciunii...

Luna îmi crescuse umbra pe zid, dar Fana plecase
de lîngă mine, bombănind.

*Joi, cînd a fost bătut Isus
și fratele lui, Rel*

Capitolul XVII

VIRUGA, SOLDAT PROST ȘI ȚĂRAN

Știam că vor veni, în curînd : un gardist, un comisar și un procuror, firește, în cercetare la fața locului, să întrebe vecinii din casa cu nebuni ce se întîmplase, să înjure porcos, obligînd-o pe Maica Precista, alături de toate sfintele din calendar, să se supună tuturor capriciilor din fantezia lor erotică și să amenințe hilar, cu spume la gură și ochii bulbucăți, cîteva babe scuturate de spaimă și o turmă de curioși, încremeniți, prostiți, nedumeriți, cu bătăi pe bucele goale și cu spînzurarea de limbă, poate să aresteze la înlîmplare pe cineva, ca să nu se spună că nu sînt capabili de o ispravă demnă de prestigiul lor de matorni ai ordinii publice, și să telefoneze, în cele din urmă, din biroul fabricii de alături, cu tot tîmbălăul fatal în asemenea împrejurări, după duba de la Morgă.

Am să vorbesc, o dată, de omul cu tesac, de comisar și de domnul cu șoșoni, cu fular și trabuc.

Aceste trei rare exemplare au jucat un rol covîrșitor în viața tuturor plebeilor din mahalaua cu nume rușinos, încă de pe vremea cînd nu reușisem să înțeleg bine ce deosebire poate fi, exceptînd uni-

forma, trabucul și tesacul, între un gardist, un comisar și un procuror.

Muritorii din mahala nu se întrebaseră încă dacă oamenii aceștia aveau un nume și o viață a lor, cu satisfacții și nemulțumiri, cu dureri și înfringeri. Singura existență logică pe care le-o admisesem era aceea a uniformei pe care o purtau și a cercetărilor la fața locului. Gardist, comisar și procuror formau, pentru noi, o singură ființă, cu o existență unică și mai presus sau, oricum, dincolo de hotarele lumii în care trăiam. Omul cu tesac semăna cu procurorul, iar comisarul avea ochii bulbucați ca ai omului cu trabuc și fruntea îngustă ca subalternul cu galon de fir pe umăr. Apăreau împreună în mahala și plecau laolaltă, după ce comisarul urlase câteva ore ca procurorul și lovise, orbește, în cine-i apăruse în cale, cu excesul de zel al gardistului și dezinvoltura omului cu trabuc.

Un monstru tricefal, de care se speriau copiii și babele — o singură inimă sub două uniforme și un fular — un animal pe care mahalagiii îl întâmpinau cu ochii mici, scăpărind sub sprâncene, și pumnii strinși în buzunare.

Acum nu mă mai interesa ce se va petrece afară.

Repetasem, în mine, îndărătnic, ca să mă pot convinge, că nu mai am nici un rost pe stradă sau la poartă și plecasem în casă. M-am surprins, însă, furișându-mă cu pași de răufăcător pe lângă zid. Minciuna, de care încercasem să mă prind, nu rezistase. Adevărul mă duruse, ca un ghimpe înfipt. Mă muștrau gândurile și plopii, luna și sufletele două, de curînd eliberate și rămase, păsări cu zborul alb peste mahala. Mă învinuiam, cu glasurile unite în mine și numai de mine auzite: „Fugi, Iacov, ca un laș...”

Slab, cum nu mă cunoscusem, pînă atunci, încercam pentru întâia oară să ocolesc un pericol pe care-l presimțisem tot mai aproape.

Avusesem deseori prilejul să mă conving ce însemna o cercetare la fața locului și eram sigur că oa-

menii legii nu se vor mulțumi, mai ales acum, să înjure, să amenințe și să telefoneze după duba de la Morgă.

Mascarada fusese prea mare ca să poată fi epilogată așa de simplu. Nu mă îndoiam că, în fața celor două cadavre, procurorul se va convinge, fără efort, că e dator să procedeze drastic. Comisarul și subalternul cu tesac nu au să aștepte decît formula sacramentală : „Ascultă, mă, voi ăia cu uniformă, cercetare în doi timpi și trei mișcări“, ca să-i acorde, tot concursul, cu o pasiune profesională rară.

Cercetare în doi timpi și trei mișcări însemna, firește, arestări la întîmplare, grindină de pumni în fălcile nefericiților fără apărare și fără vină, lovituri cu tesacul, date orbește și icnit, în grămadă, țipete de spaimă și urlete inumane de durere — orori dezlănțuite asupra mahalalei cu furia elementară a cutremurelor, a inundațiilor și a molimelor...

Mă simțisem, în fața prăpădului ce se apropia, mic, slab, singur. Mi se făcuse frică de mine. Adunasem în suflet prea multe revolte și dezgusturi, sugrumasem lăuntric prea multe țipete de oroare, ca să mai am putere să mă stăpînesc, să tac, să-mi calc din nou pe inimă și să-mi țin gîndurile în frîu, în clipa cînd voi fi zvîrlit, brutal, în fața omului cu tesac.

Căutasem un reazem, oricare — ca să pot aștepta în liniște, stăpîn pe mine, furtuna...

Fana îmi ascultase spovedania cu ochii mari de nedumerire și zîmbetul fluturat în colțul gurii. Voiam să mi-o fac tovarăș, să mă simt alături de cineva, să-i smulg un cuvînt de înțelegere, din care să-mi fac cîrjă și scut. Mi-ar fi fost de ajuns un zîmbet, pe care să-l cresc în mine, luminos, înviorător, și eram bucuros că mă pot prinde, cu tot preaplinul sufletului și de o minciună a ei — minciuna firului de iarbă spre care întinzi mîna cu disperare, cînd simți că se cascadează adîncul sub tine și te fură apa rostogol.

Fana, însă, nu mă înțelesese.

Fată cu dezgoliri și dorințe, îmi întorsesese spatele,

bombănind, și mă lăsase singur, mai singur și mai slab, pe strada goală, sub lună.

Tremurînd, plecasem cu umbra la spinare, încovoaiat, să mă ascund în casă și să plîng, abia acum să plîng, pentru Oița și Safta, pentru oameni și pentru mine. Căzusem în pat, îmbrăcat, obosit, amețit. Jucau, în întuneric, stele, în erupții de culori... Nu mai eram capabil să-mi adun gîndurile. Uitasem tot ce lăsașem afară și mă uitasem pe mine. Amorțisem, ca după o băutură amară, care dă somnul fără vise și fără deșteptare. Mă adunasem tot, în conștiința — ca o lumină între vînturi — că plîng și că îmi face bine plînsul...

Cînd am deschis ochii, a doua zi, era lumină. Mă uitam, vag, în tavan, și nu știam ce-i cu mine și unde mă aflu. Viața mi se aduna șovăielnic în trup, ca o furnicare și o dată cu viața, întiiul gînd: „Am dormit și acum e liniște!“ Mă deșteptasem. Se răsucise ceva în mine, poate același refuz de întoarcere în casa cu nebuni. La ce bun mă deșteptasem? Mina, pe care încercasem s-o ridic, îmi rămăsese alături, moale.

„Am dormit și acum e liniște...“

Vorbisem cu buzele uscate. Gura, amară, se descleștase. Tîmplele, zvîcnind, îmi stîrniseră sub frunte o uruială de atelier mecanic — și iarăși lumina sub pleoape ca o sticlă pisată...

Atunci am simțit o mîngîiere ușoară, ca o adiere, pe frunte.

— Dormi — mai dormi, Puișor...

Fana zîmbise lîngă mine. Ii prinsesem mîna, mică, subțire, și i-o dezmierdasem — îi recunoscusem glasul. Mă întorsesem în așternut ca să pot s-o văd. Sta pe un scaun, la căpățiul meu, cu figura palidă, prelungă, de neodihnă, dar cu ochii mari, luminoși. Nu-mi aduc aminte ce-am întreat-o. Ea m-a liniștit cu un surîs — poate surîsul pe care i-l cerșisem inutil, azi-noapte, fetei cu nerușinări în gînd și dorințe răscolite în carne.

Acum înțelesesem ce-i cu mine. Sărisem în picioare, să fug afară, să întreb ce se întâmplase. Dar, cu primul pas, m-am clătinat. Prins cu mâinile de spătarul scaunului, mă uitam, speriat, mut, la Fana. Încercam să-i citesc pe figură, să văd în adâncul privirilor ei, grozăvia pe care cuvântul, poate, n-ar fi fost capabil s-o spună.

— Lasă că am să-ți povestesc tot. Numai să nu faci zgomot. Puica, săraca, abia a adormit. Te-am păzit, amîndouă, toată noaptea. La început nu știam ce-i cu tine. Ne era frică să nu mori sau să pleci, ca nebunii, pe acoperișuri! Să vezi cum a fost.

Mă uitam, prostit, la fată și o ascultam.

Procurorul venise cu trăsura. Se lăfăia alături de comisar. Gardistul se cocoțase pe capră. Vecinii din casa cu nebuni, adunați în jurul celor două moarte, au auzit de departe trapul cailor și au fugit. Comisarul se ridicase în picioare, în trăsură, și a tras un foc de revolver, strigînd: „Stați, în numele legii, că vă împușc!” Nu-l ascultase nimeni. Numai Tănăsică ră-măsese lângă Safta și Rel lângă Oița. Bela se ascunsesese în gang, curios să vadă ce o să se întîmple. Din fericire, cu cîteva clipe mai înainte, Pascu o dusesese pe Tinca în casă. Altminteri, Fana era sigură că procurorul ar fi fost în stare s-o trimită, în cărucior, la închisoare. Lenora și Mădălina intraseră în birt. Nu mai nimeriseră gangul, de spaimă.

Omul cu tesac sărise de pe capră, cu revolverul în mîna și se repezise la Tănăsică.

Sluga de la birt așteptase în picioare, drept, neclintit, cu mâinile la spate.

— Stai că te împușc! strigase gardistul la el și-l prinsese de piept, înjurînd.

— Nu vezi că stau?

Tănăsică îl întrebasese liniștit și-l lovisese peste mîna.

— Ia laba de pe mine!

Procurorul se apropiase.

— Ce-i cu ăsta?

— L-am găsit lângă acest cadavru — răspunse gar-

distul, serios — și l-am arestat în numele legii. A zis că : „la laba de pe mine“ și mi-a dat peste mână.

Procurorul îl măsurase pe Tănăsică, atent, de aproape, luminându-i figura cu felinarul pe care-l purta comisarul după el. Se edificase repede.

— Cum te cheamă ?

— Tănăsică.

— Și mai cum ?

— Tănăsică de la birt.

Comisarul se edificase, de asemeni.

— Individul e suspect, coane !

Procurorul clătinase capul, cu un gest care voia să-l asigure pe comisar că nu are nevoie să-i spună el dacă individul e suspect sau nu.

— Ce-i cu tine, mă, aici ? Să nu minți, că mătur strada cu tine și te spînzur de limbă !

Tănăsică nu se speriasse de amenințare.

— Am venit s-o văd pe coana Safta, că murise, după ce i-am adus luminare și i-am aprins-o. Pe urmă am stat, că am zis : de ce-or fi fugind oamenii, cînd vine domnul procuror — că n-o fi sperietoare de ciori ? Oameni proști, săracii. Că tocmai îi spu-neam la un preten. Zic : așa lume, să mă pupe unde nu mă arde soarele...

Sluga de la birt răspunsese serios, clătinînd capul cu amărăciune și scuipînd printre dinți, țîștit și de parte, pe lîngă domnul cu trabuc și fular.

Surprins și în egală măsură revoltat că o haimana descultă are o atitudine așa de obraznică față de procuror, comisarul se holbase de cîteva ori la Tănăsică, cu pumnul strîns, gata să-i inece cuvintele în sînge, ca să-i aducă imediat aminte în fața cui se află.

Procurorul, însă, avea gust să experimenteze, pe teren, tocmai acum, o metodă nouă de cercetare. El îl lăsase pe individ să spună ce i-o place, în primul rînd ca să-l vadă în ce ape se scaldă, să-l cunoască.

Vorbînd, omul se demască singur, își dezbracă sufletul și-l ridică în vîrfurile prăjinii, să-l vadă oamenii.

Să-l vadă, mai ales, un procuror cu trabuc, fular și șoșoni.

— Și... cum a fost cu asta pe care ai... omorît-o?

Tănăsică n-a tresărit. S-a uitat lung, surprins, cu ochii mici, la procuror și a început să rîdă, tare, nestăpînit, cu capul pe spate și gura despîcată.

Comisarul nu s-a mai putut stăpîni.

Lovit cu pumnul sub bărbie, Tănăsică și-a mușcat limba și s-a pomenit cu capul izbit de pompa de apă. Rămăsese, o clipă, nemișcat. Nu înțelesese ce se întîmplase. Dar cînd a lăsat capul în jos și a vrut să vorbească, a gîlgîit și a scuipat sînge.

Gardistul nu a rămas mai prejos de superior.

Nu aștepți ordin special, cînd e vorba de cercetare la fața locului.

Pumnul, dat cu sete acum, l-a repezit pentru a doua oară cu capul de zidul pompei de apă. Maxilarul îi amortîse și-i urlau lui Tănăsică, în urechea stîngă, toate locomotivele din depoul de mașini.

Flăcăul clăpăug înțelesese, în sfîrșit, în fața cui se află. Nu s-a revoltat și nici n-a plîns... Nu a încercat, cel puțin, să se apere, în momentul cînd l-a văzut pe comisar ridicînd din nou pumnul. S-a îndreptat, scuturînd capul și l-a privit în ochi, fără ură. Nu-l ura nici pe omul cu tesac. Simțise numai că i se cască un gol în suflet și i se înfipsese o întrebare sub frunte, ca o lipitoare flămîndă din borcanul bărbierului de lîngă canton.

— De ce?

Sîngele i se prelinsese pe bărbie și se scursesese, în dire subțiri, pe gît. Numai procurorul i-a ghicit, sub gilgîiala roșie și caldă, surisul amar.

— ...că la urma urmii, cînd am găsiț-o pe coana Safta aici, i-am zis: las-o dracului, coană, nu muri — și i-am cumpărat luminare de la jupînu, cu bannii mei, și i-am aprins-o și am plîns, că tare sîntem proșli și amăriți, dacă am ajuns să ne omorîm unul pe altul și să ne bată un vardist!...

— Lasă gura — urlase comisarul la el — că n-avem vreme de taifas! Spune, mai bine, de ce-ai omorît-o pe moartă. Spune cu frumosu, mă, că dacă mă superi, te duc la mine la întinzătoare și o să fie vai de cozonacu mătăluță...

Sluga de la birt n-a mai plîns. S-a mulțumit să-i întoarcă spatele. Se supăraseră crunt. Incepuse să înjure, în gînd, de papucii cu fluturași, pe cari-i poartă Maica Domnului cînd se plimbă prin rai și de clopoțelii, mici ca ghiocelii, din aripile îngerilor. Pumnii nu-l duruseră și nici nu-l revolta gîndul că fusese bătut. Nu era, pentru întîia oară, lovit. Ofticosul cu catastiv avea un pumn mult mai mare ca al gardistului și mai osos ca al comisarului. Se resenina, după fiecare bătaie, să îngîne: „Așa mi-a fost scris!“ Asta rămăsese singura lui mîngîiere. Dar îl revoltase și îl îndurerase, deopotrivă, ușurința cu care uniformele și trabucul voiau să-i arunce în spîinare o faptă așa de odioasă. Se întorsese, clocotind, la ei, și strigase, nestăpînit, cu ochii plini de lacrimi și de obidă.

— Să nu încerci carecumva să joci musca-n gaură cu mine, comisarule! Să nu crezi că mi-e frică. Numai de sfîntul adevăr tremur. Așa cap, așa căciulă, dacă poți să zici că eu am omorît-o pe moartă, cînd ți-am spus că i-am zis: las-o dracului, coană, nu muri — și i-am cumpărat lumîinare și am plîns-o. Dacă o omoram, la ce era să-i aprind lumîinare la cap și la ce s-o plîng? Așa prost mă crezi? Oho, nenicule, o luam la sănătoasa, nu așteptam să stau la o parolă cu voi...

Comisarul și omul cu tesac nu se înduioșaseră. Procurorul, însă, le făcuse un semn, să se astîmpere, și se uita la flăcăul clăpăug, îngîndurat. Se convinsese că făcuse o captură interesantă. Individul era un mare prefăcut, servit de o inteligență deosebită, caracteristică răufăcătorilor din marea familie lombroziană. Tipul, de altfel, avea toate stigmatul unui criminal înnăscut. Intenționa tocmai să-l întrebe, prin surprindere: nu-i așa că taică-tău a murit alcoolic

și mamă-ta sifilitică, la balamuc ? — convins că răspunsul va fi afirmativ, când s-a pomenit, fără veste, cu Gore alături.

Hamalul dormise la cârciumă, în trăsură și pe maidanul cu basculă, în șanțul liniei ferate, unde îl lăsaseră, căzut cu fața în jos, femeile care-l dezbrăcaseră, ca să-l poarte în urmă, în batjocură, prin mahala, gol și năuc de băutură și somn.

Se trezise de frig, vinăt, în băltoaca prin care se bălăcise pînă atunci.

Buimac, cu ochii tulburi și capul greu, neînțelegînd încă bine ce-i cu el și incapabil să vadă, să simtă, halul în care se afla, Gore se ridicase și pornise orb, cu pași de automat, pe maidan. Pașii, nesiguri, împleticiți, ciocniseră coarnea pe care le purta de gît — clopote cu cîntec surd și uscat.

Gore se oprise instinctiv, lîngă luminița de la căpătiul Oiței. Se lăsase pe vine, tremurînd ca un cărauș lîngă un foc de vreascuri, și întinsese miinile spre luminare, să le încălzească. Rel, însă, îl îndreptase spre pompa de apă, țipîndu-i aproape că Safta îl caută de mult și plînge.

Hamalul făcuse un efort vizibil, cu fruntea strînsă în palme, ca să poată îngîna : „Safta, nevastă mea“, și cu acest unic licăr de conștiință în el, pornise spre cealaltă luminiță.

— Hai să ne culcăm, nevastă, că e frig și întu-neric...

Procurorul se speriasse de omul gol. Gardistul se dăduse un pas înapoi și scosese tesacul, țipînd desfigurat de spaimă : „Stai, în numele legii“, în timp ce comisarul rămăsese răscăcărat, cu genunchii îndoiți și mina uitată în buzunarul de la spate, încleștată pe revolver. De unde apăruse, în fața lor, fantoma cu nerușinările goale, cu trupul tăvăliț prin noroi și coarne de bou atîrnate de gît ? Cine și ce farsă sinistră încerca să le joace ? Să fi avut oare mahala-giile curajul să-i atragă într-o cursă, ca să-i facă în urmă de rîs la jurnal ? Safta era moartă în adevăr ?

Comisarul își culcase urechea pe sînul stîng al cada-
vrului, ca să se convingă, în timp ce gardistul, cre-
zînd că Gore e nebun, întinsese brațul cu tesacul
spre hamal, ca să-l țină la depărtare.

Procurorul se stăpînise repede și ordonase, inju-
rînd printre dinți, cu necaz, convîns că a descoperit
firul unei afaceri ce va face vîlvă în oraș și în presă,
să se procedeze drastic, în doi timpi și trei mișcări.

Subalternii au prins curaj, în cele din urmă, și Gore
a fost culcat, sub pumnii comisarului și sub lovituri-
le de tesac, lîngă Safta, vînat și însîngerat.

— Leagă-l de cadavru și de musiu Tănăsică —
strigase procurorul către gardist, enervat — și, hai
cu mine, comisar, să vedem ce-i cu moarta de pe
maidan. Te pomenești că mai găsim un deștept ca
Tănăsică și un porc sau un nebun ca ăsta gol. Ascul-
tă-mă pe mine, comisar, sîntem în fața unei crime
misterioase, de care o să se ducă pomină pînă în jur-
nalele nemțești! Dacă n-o să procedăm drastic și
fără multă vorbă, ne rătăcim în ițele afacerii și nu
ne mai descurcăm zece ani. Stai, comisar, să proce-
dăm cu cap. Dă fuga tu la o cazarmă și cere o pa-
trulă de zece soldați. Parcă văd că o să facem o cap-
tură numeroasă. Numai tu cu mine n-o să putem
duce o haită de arestați. Mai bine dă fuga, puiule, și
cere o patrulă. Să fie o patrulă călare, cu carabine
și lănci, pentru orice eventualitate, amice...

Comisarul salutase scurt și plecase, fugind pe li-
nia tramvaiului, spre una din căzărmiile de pe calea
Plevnei, în timp ce gardistul se descinsese de cen-
tură și își dezlegase brăcinarul, ca să aibă cu ce-i
reduce la nemișcare pe cei trei arestați în numele
legii și în interesul cercetării în doi timpi și trei miș-
cări: moarta, omul gol și sluga de la birt...

Procurorul îl găsisse pe Rel așezat lîngă Oița. Fe-
ciorul grăjdarului de la fabrica de bere apăra, cu
palmele, flacăra mică a lumînării, să n-o stingă vîn-
tul. Se concentrase tot în grija cu care încerca să

păstreze, la căpătiul dragostei moarte, lumina vie a durerii lui de dincolo de cuvînt și de lacrimă.

— Ce-i cu tine, mă, aici ?

Omul cu trabuc repetase întrebarea, mai tare și mai autoritar :

— Mă, n-auzi, cerul și sfinții cui te are, ce-i cu tine aici ?

Rel ridicase ochii spre procuror, încet, și-l privise vag. Se uita la omul care-l înjurase și parcă nu pe el îl vedea. Răspunsese, tirziu, simplu, sec, cu nepăsare :

— Tu nu vezi ? Vine vîntul să stingă lumina și eu nu-l las, că vîntul e prost...

Alt nebun, se întrebuse procurorul, alt farseur sau un alt exemplar de criminal lombrozian, servit de inteligență și cu cel puțin unul din părinți mort de *delirium tremens* ? Rel nu-l lăsase mult, din fericire pentru amîndoi, să se frămînte cu întrebări așa de mari. Ii făcuse semn să se apropie mai mult, ca să-i poată spune ceva în taină și-i șoptise, fără tremur în glas, fără șovăială :

— Eu am omorît-o pe Oița ! Să știi și să nu mai spui la nimeni...

Procurorul se înviorase.

— Bravo, țincule ! Îmi placi. Ai scăpat de păruială. Sîntem amici ! Știi că eu sînt procuror ? Te-ai învățat de regim special ! Să fii băiat deștept, să recunoști pînă la urmă crima și dacă nu ți-o place cum am să mă port cu tine, să nu mai îmi dai bună ziua pe stradă ! Eu sînt om de cuvînt.

Rel continua să apere lumina luminării de prostia vîntului. Nu-l interesase și puțin îi păsa, acum, cînd aflase că insul din fața lui e procuror. Se spovedise mai întîi meșterului ungur, dar acesta nu-l înțelesese. Procurorul, dimpotrivă, îl crezuse și-l bătuse, amical, pe umăr. O dovadă că îi prețuise și îi respecta durerea. Rel oftase ușurat. Găsise, în sfîrșit, omul milos, providențial, cu o fărîmă de înțelegere pentru suferința lui mută și fără drum în uitare. Nu

se întreba ce va mai urma și ce-i va mai spune procurorul, din moment ce își alesese și hotărîse desti-
nul : în flăcări sau sub locomotivă ! Aștepta numai
să vină Priboi de la moară, ca să-și ducă fata moartă
acasă. Pe urmă : trenul era așa de aproape...

Rel zîmbise vag, cu ochii la luminare. Vîntul era
zburdalnic iar lumina pe care o apăra cu atîta grijă
i se risipea, ca o mingiere, pe figură. Poate îl săruta
Oița, în visul de dincolo de viață.

— Să nu uiți ce ți-am spus — tresărise la un mo-
ment dat Rel, ridicînd ochii spre procuror, cu un în-
ceput de frică pe figură că omul cu trabuc ar fi ca-
pabil să renunțe la opinia primă — să știi că eu am
omorît-o pe Oița ! Safta a dat cu piatra și a izbit-o
în frunte — fata s-a lovit, căzînd de pe gard, cu tim-
pla de bolovanul de colo — dar eu am ucis-o, cu
mîna asta — cu mîna asta pe care a fost arsă, în
carne, inima...

Procurorul se încruntase.

Bela, Fana și Lenora, care erau atunci în curte,
lîngă spărtura din gard, îl văzuseră strîngînd pumnii
și-l auziseră țipînd la Rel.

— Ce, mă, criminal odios, nici n-ai apucat bine
să fii om cumsecade și-ai și început să faci pe ne-
bunu cu mine ? Ori te-am luat repede și cu doxă și-ți
pare rău că mi-ai mărturisit adevărul și nimic alt-
ceva decît adevărul ? Crezi că dacă-mi îndrugi po-
vestea cu piatra și cu bolovanul ai să scapi ? Las-o,
mă, încurcată — că o s-o descurcăm noi, la beci ! Nu
umbla, mă, cu minciuni, că la mine nu merg, puișo-
rule ! Eu sînt curvă bătrînă, mă, știu una și bună.
Ai spus că tu ai ucis-o ? Brava și la mai mare.
Muncă silnică pe viață, deocamdată...

Rel a avut putere să rîdă :

— Lasă, că nu ajung eu pînă acolo...

Comisarul adusese, în pas alergător, sub comanda
unui sergent spîn și osos, o patulă de zece artilie-
riști, găligani mai voinici în mantalele lungi. Procu-
rorul prinsese curaj și se fîstîcise de emoție, cînd s-a

văzut înconjurat de piteni și de carabine în bandulieră. Nu știa ce ordin să dea mai întâi și de unde să continue cercetarea. Firește că lângă Reî urma să rămână doi artileriști, cu săbiile scoase și carabinele încărcate.

Sergentul Varvaru se uitase lung la haimana și clătinase capul. Nu era nevoie decît de un singur soldat, fără sable și oricum fără carabină încărcată, ca să păzească un criminal subțirel și plătînd ca Reî.

Procurorul nu se împotrivi.

Soldatul, un țaran cu maxilare puternice și ochii mici, spălăciți, dintr-o comună din apropiere, îl măsurase la rîndu-i pe feciorul grăjdarului de la fabrica de bere și, convins că nu are nici un motiv să fie prea atent cu un flecușteț de surtucar pe care ar fi putut să-l sfărîme cu un pumn dat în joacă, se așezase pe un bolovan rostogolit cu piciorul pînă lângă fata moartă.

Ceilalți nouă oșteni, și cu sergentul zece, făcuseră cerc, la comandă și bătînd pitenii, în jurul captivilor de la pompa de apă.

Gore adormise din nou, alături de cadavrul nevestei, cu fața în sus și sforăia.

Soldații se uitau minunați și blegi, la omul gol și la moartă, și nu știau dacă e ceva de rîs sau ar fi locul să se descopere și să se închine, pentru sufletul celei duse.

Tănăsiică, însă, legat cot la cot cu Safta, se trîntise cu fața la pămînt și se lamenta.

— La asta nu mă așteptam! Vedeți-mă, fraților, vedeți-mă legat de-o moartă și de un nebun în pielea goală. săracuț de sufletul mamei, pe unde i-o fi putrezind oscioarele! Ce-am ajuns, fraților, tocmai eu care zic „coană“ în loc de „fă“ și „salut“ în loc de „hai sictir“! Ce-am ajuns, ce-am ajuns și ce-o să zică jupînu cînd o da cu ochii de mine?...

Tănăsiică se lovea cu pumnii în cap și urla, să audă

și să-i afle oamenii toată durerea lui de flăcău clăpăug adînc ultragiat.

— Of, lume, scuipa-mi-aș sufletul într-o troacă de borhoț, să-l mănînce porcii — că nu mai am ce face cu el, de azi încolo...

Sergentul Varvaru oftase.

— Mă, săracu, da' ce mare păcat o fi făcut... ?

Omul cu tesac se uita în pămînt. Soldații fumau. Comisarul aștepta, rezemat în sabie și cu chipiul pe ceafă, ordinul procurorului, care își înnodea și desfăcea mereu fularul, rînd pe rînd transpirat și scuturat de frig.

— Ce facem, conașule, să trăiți, că la ora cinci sună gornistul și avem ordin să ne întoarcem la cazarmă ?

Sergentul vorbise, somnoros și cavernos.

Procurorul tresărise.

— Cum ce facem ? Nu vezi că sîntem în cercetare la fața locului ? Comisar, să... ascultă, în doi timpi și trei mișcări ! Criminalul de dincolo, ăla cu fata, mi-a spus tot. Acum, să...

Se bilbiise, ridicol și autoritar, neștiind ce să facă ou moarta și cu omul gol, cu Tănăsică și cu soldații somnoroși, tăcuți și uriași. Comisarul înțeleșese încurcătura în care se afla superiorul cu trabuc și — ca să-i fie de folos — s-a aplecat spre Tănăsică și l-a certat blînd.

— De ce ne fierbi, mă tinerelule, ca-n smoală ? Spune, mă, că tu ai omorît-o și scăpăm și noi și scapi și tu de încurcătură.

Dar flăcăul clăpăug ofta și se lovea cu pumnii în cap.

— Cum o să spui, domnule, ce n-am făcut, păcatele mele ? Pot să povestesc cum a fost ! Asta e tot ce pot să fac. Dezlegați-mă de stîrvu ăsta, dați-mi o cană cu apă, să mă spăl în gură, că mi s-a năclăit sîngele pe limbă și ascultați-mă, menișorule — că n-am de ce să vă mint...

Comisarul aşteptase zadarnic ordinul procurorului.

— La urma urmei, coane, ar fi şi asta ceva! Că, să zicem: el e criminalul, da' unde sînt complicii? Că fără complici, așa crime, nu am mai pomenit.

Procurorul încuviinţase, cu un gest voit de nepăsare pentru o idee pe care, în fond, o considera admirabilă.

— Admit o nouă audiere a criminalului, deşi eu sînt absolut edificat, numai ca să vezi, comisar, că mi-eşti simpatic! Dar să nu mă ții în picioare, în sectorul tău, că mă supăr şi e prăpăd.

Comisarul a mulţumit, salutînd, şi s-a întors, cu un ordin în şoaptă, spre omul cu tesac. Gardistul a salutat, la rîndu-i, şi s-a repezit cu pumnii şi tesacul în obloanele birtului economic, în timp ce comisarul îl dezlega pe Tănăsică. În adevăr, în doi timpi şi trei mişcări, gardistul s-a întors cu două scaune, pentru procuror şi comisar, şi cu o căldare plină cu apă, ca să aibă feciorul clăpăug cu ce să se spele de sînge.

— Mai sînt scaune, de unde le-ai adus pe astea — îl întrebuse sergentul Varvaru pe gardist — că n-o să-mi țin oamenii în picioare, după ce i-am sculat din somn!

— Sînt — răspunsese omul cu tesac — că e birt...

— Dacă-i așa — se înviorase sergentul — birt să facem şi noi! Fuga marş, soldat, şi adu fiecare un scaun. Care ai parale, cumpără tu țigări şi pentru mine... că afară de tutiun, cu mare scofală n-o să ne alegem, vascrisu ei de viață de soldat artilerist, cînd îl faci vardist de noapte...

Scena audierii flăcăului clăpăug, descrisă de Fana în cuvinte puține şi obosite, îl impresionase pînă la lacrimi şi dezgust pe Bela şi speriasse acarii de la trenurile de marfă din triaj.

Tănăsică povestise tot romanul din căsnicia țigăncii, rezemat cu spatele de pompa cu apă. La picioarele lui erau întinşi Safta şi Gore. Comisarul şi procurorul stau pe scaune, unul la stînga cadavrului, celălalt la

dreapta. Lîngă comisar se trîntise, într-o rînă, omul cu tesac. Sergentul artilerist își trăsese scaunul lîngă procuror. Soldații se așezaseră în semicerc.

Lumina luna, felinarul comisarului, lumînarea nouă pe care-o aprinsese sluga de la birt la căpătiul țigăncii și amintirile flăcăului clăpăug.

Tănăsică începuse, simplu, cu ochii în gol, o poveste cu haz amar, de pe vremea cînd era Safta mierla mahalalelor bucureștene.

Ascultătorii erau sceptici. Oștenii se uitau unii la alții, cu nedumerire, iar procurorul începuse să regrete că acordase inițiativei pe care o luase subalternul cu sabia o importanță pe care nu o merita. Gardistul căscase o dată și molipsitor, iar sergentul spîn și osos începuse să bată, nervos, pîtenii.

Comisarul s-a simțit dator să-l avertizeze pe Tănăsică, energic și holbat, că el nu e om să se lase dus de nas de un pîrlit de flăcău clăpăug. Așadar, dacă are ceva de spus, să nu le facă ascultătorilor capul calendar cu baliverne de pe timpul malacovului. Să declare, în doi timpi și trei mișcări, adevărul și nimic altceva decît adevărul — că, altminteri, îi mănîncă, fără milă, coliva și îl aruncă, fără popi și bocitoare, în groapa cu gunoi.

Tănăsică a surîs, modest, și a făcut spre procuror un mic semn, prin care îl întreba, amical : vezi ce comisar prost ai ? Se supăraseră, în urmă, din nou și crunt :

— Pot să vă spun, pe înțeles, ce-a fost cu mascarda de astă-seară, dacă nu vă povestesc, mai întii, ce-a fost cu Safta și Gore, cu Stîrcu de la gară și cu Pompilică Șontic, cu Palèr și cu soborul țatelor, ca să nu mai vorbim de salonul meu din pivniță, unde veneau muierile să le potolesc ? Nu pot, că se rupe firul. Proștii ăștia au trăit o viață, ca să ajungă cum îi vedeți și voi nu vreți să stați un ceas de vreme pe scaun și să ascultați ? Păi atunci, ce cercetare la fața locului mai facem ? Las-o dracului, comisarule...

— Dobitocu ăsta are dreptate ! constatase procuror-

rul și se așezase mai comod pe scaun, dispus să asculte atent.

Comisarul, inteligent, intervenise cu o întrebare ca o cursă. Dacă nu avea, în adevăr, nici un amestec, în crimă, de unde știa Tănăsică așa de bine amănuntele din viața intimă a victimei? Procurorul nu și-a putut stăpini un gest de enervare, iar flăcăul clăpăug a râs, mirat că poate fi așa de prost un comisar cu sabie și mustăți. Crede el că se află un ins, pe stradă, căruia să nu-i fi aflat vecinii și laptele pe care l-a supt? Tațele și nevestele din mahalaua cu nume rușinos se bucurau, din acest punct de vedere, de o faimă cu drept cuvânt rîvnită de cumetrele de prin alte părți ale orașului...

— Mi se pare mie că-mi răcesc gura fără folos — se întristase sluga de la birt, învăluindu-l pe comisar cu o privire dojenitoare — dacă, din tot ce-am spus eu, nu v-a rămas nimic în minte, cum nu rămîne apa într-o puțină spartă. Păi dacă știi, de la mine, nenicule, cum își dezgoleau trupurile și sufletele, la taifaș, de ce mai vii să mă întrebi cum și ce fel le aflasem eu tainele, cînd am fost, ca să zic așa, armăsarul soborului? Las-o dracului, că rîde moarta de noi...

— Te cred!

Procurorul se încruntase la comisar. Se încrunțaseră, la fel, sergentul spîn și soldații, supărați că mustăciosul în uniformă oprise o poveste care începuse să-i pasioneze, cu o întrebare fără rost.

— Spune, băiete, spune.

Tănăsică, încurajat de procuror, continuase spovedania, după ce se jurase pe viitor și pe sufletul părinților, că n-o să spună nimic altceva decît adevărul gol.

Ascultătorii aflaseră toate aventurile țigăncii și nu se sfiiseră, rînd pe rînd, să scuipe spre „scroafa bătrînă și moartă“, cu dezgust, să plicie palmele de genunchi, cu uimire sau să se cutremure de oroare.

Tănăsică se înfierbîntase.

Ridicase vîlul de pe fața de cocină a mahalalei cu nume rușinos cu mîna sigură, fermă, și scuipase, la-

laltă cu ceilalți, se uimise și se cutremurase — ca să termine, întâia parte a spovedaniei cu glasul tremurat și ochii umezi, plin de scîrbă și scuturat de frigul cui-bărit în suflet o dată cu gîndul că, așa lume, nu merita altceva decît „să-l pupe unde nu-l arde sfîntul soare“...

Oricum, era un semn de întrebare, o taină pe care nici Tănăsică nu avusese timp s-o afle, pentru că din seara cînd își prinsese Gore nevasta cu Stîrcu de la gară — faptele se precipitaseră spre deznodămîntul la care nimeni nu se aștepta — nici el, flăcăul clăpăug, care văzuse de atîtea ori în suflete și nici Safta, care citise destinele altora în palmă și mersul vremii în licărul stelelor și în culorile și formele norilor, în amurg.

Sluga de la birt se întreba ce făcuse hamalul, de la plecarea lui de acasă și pînă ce se întîlnise cu slăbănogul de la turnătorie, pe unde fusese și ce se petrecuse în inima lui de om prost și sărac? Singur Gore o să poată răspunde, cînd s-o deștepta și i-o place procurorului să-l întrebe — pe el și pe Palèr, care adormise lîngă Dulău, fără să știe ce se întîmplase și fericit, în sufletul lui cu funingine, că iar o s-o viseze pe Truda, codana văcarului.

Firele povestirii, rupte un moment, se legau din nou, ca să poată flăcăul clăpăug să continue spovedania, din clipa cînd intrase în mahala convoiul cu lăutari, cu cei doi bețivi și cu legăturile de ceapă verde.

Omul cu trabuc a avut impresia, la un moment dat, că e pe deplin edificat asupra acestei crime monstruoase și a ridicat mîna.

— Stai, tîrtăcuță proastă, nu mai da cu gura, că am înțeles. Furios că nevasta îl înșelase, porcul ăsta gol se îmbată, vine acasă aiurit de vin și de gelozie și — în complicitate cu amicul de la turnătorie — își omoară soția infidelă.

Procurorul se uitase, triumfător, la comisar.

— Este, amice, sau nu este?

Omul cu trabuc aștepta de mult un moment favorabil de revanșă. Cînd are un subaltern, în prezența ta mai

ales, curajul să formuleze o opinie și să ia o inițiativă, te simți imperios dator să reacționezi inteligent și rapid, ca să nu se spună, ulterior, că un comisar poate fi mai deștept ca un procuror. Subalternul, în definitiv, afirmase că ar fi bine să se procedeze la o primă audiere a criminalului pe teren, fapt care ar fi putut duce la imediata identificare și arestare a complicilor — pentru că era exclus ca o crimă așa de odioasă să fie comisă numai de sluga de la birt. Așadar, repetase un adevăr elementar, la îndemîna oricărui subcomisar provincial. Dar, parcă în ciuda acestei inițiative oarecum laudabile, subalternul mustăcios comisese — după opinia de ultimă clipă a procurorului — o gravă eroare judiciară : îl considerase pe flăcăul clăpăug autor principal al îndoitului asasinat.

— Te-am lăsat dinadins, comisar, să stărui în greșeală, ca să pot, la momentul oportun, să te conving că ai face bine, altă dată, să nu te mai amesteci unde nu te pricepi. Nu ai, comisar, nici inteligență suplă, nici perspicacitate și nici competență, ca mine. Rămîi, amice, cu toată protecția pe care ți-o acordă conu Alecu, un subaltern și nimic altceva, că a doua oară o să mă superi și te scui, cu un simplu raport, tocmai la Calafat sau la Ițcani. Sau poate tot mai ți se pare că nu ești prost ? Bine, mă comisarule, cum l-ai crezut tu pe flecuștețul ăsta de Tănăsică autor principal al crimei, cînd știa toată mahalaua că țiganca are numai un bărbat și nenumărați amanți — care bărbat, la un moment fatal, află că-i e soața infidelă și cum era și logic, gîndul răzbunării începe să-l frămînte ? Acum începi să vezi firul misterioasei afaceri ? Este sau nu este ?

Comisarul se ridicase de pe scaun, dar n-a mai avut timp să salute și să recunoască, supus și deștept, că superiorul cu trabuc a avut și o să aibă întotdeauna dreptate, pentru că — tocmai atunci, sluga de la birt a ridicat mîna cu un gest autoritar și a răspuns, direct, tare, la întrebarea pe care procurorul o pusese subalternului său mustăcios, cu un : „nu este, coane procu-

rorule" așa de energic și de neașteptat, că artileriștii încremeniseră pe scaune, iar procurorul a rămas perplex, cîteva clipe, cu pămîntul legănat sub scaunul pe care căzuse, frînt de la mijloc.

— Cum nu este, mă, grijania...

Comisarul zîmbise sub mustața stufoasă, numai pentru el, și îl îndemnase pe Tănăsică, imitînd glasul procurorului și întorcîndu-i ironia, cu toată obrăznicia de care era capabil, acum un sfert de secol, un protejat în uniformă al conului Alecu :

— Spune, băiete, spune... !

Se declarase și amenința să se desfășure, în plin ridicol și sub clar de lună, pe teren, eternul conflict dintre cele două mari puteri în stat, menite să asigure, cu pumnul, cu tesacul și cu ocna, armonia socială.

Singur Tănăsică, dintre toți muritorii plebei și puțini, martori la această scenă, în care fusese vorba, poate ca și în existența lui Gore, de un bilețel și de o crucificare în patul unui domn Sfîrcu mult mai simandicos, a înțeles că monstrul tricefal nu e tocmai așa de puternic — mai ales cînd îl prinzi la strîmtoare...

Dar gîndul a rămas încă nelămurit sub frunte, pentru că mustăciosul cu sabie, supărat că o slugă de birt are curajul să surîdă înțelegător, insultător de blînd și de înțelegător în fața legii, îl prinsese de umeri pe flăcăul clăpăug și-l scuturase brutal, țipînd :

— Spune, băiete, spune... !

Tănăsică n-a simțit nevoia unei inteligențe suple, și cu atît mai puțin a perspicacității și a competenței, ca să nareze o întîmplare pe care o trăise, adînc, cu tot zbuciumul și cu toate dezgusturile lui. Descriind nebunia ce cuprinsese mahalaua adunată în jurul convoiului hilar, ce coborîse podul gării, Tănăsică se lăsase furat de induioșare și le explicase ascultătorilor ce rol covîrșitor jucase prostia nevinovată a oamenilor, în această ciudată poveste cu moarte și măscări. Sluga de la birt se încapătînase să-l convingă pe procuror că, în ticăloșenia din seara aceea blestemată, erau toți vinovați și nici unul anume.

— Curva de viață, coane procurorule — hohotise flăcăul clăpăug, cu lacrimile lunecînd pe umerii obrazului — numai curva de viață e de vină!...

Stăruise îndeosebi asupra momentelor principale ale dramei: cum sfărîmase Palër geamurile cu bastonul, cum îl repezise Safta cu un singur pumn peste cap, provocările mulțimii și moartea Oiței, dezbrăcarea și batjocorirea lui Gore, uciderea țigăncii, care sărise să-și scape omul — ca să ajungă, în final, cu un gest de descurajare și totuși de adîncă înțelegere la concluzia că procurorul și oamenii lui în uniformă nu au altceva mai bun de făcut decît să aresteze „curva de viață” și să ocolească, atenți, „ceasul rău”, ca să nu se mai ajungă și la altă nenorocire...

Spovedania lui Tănăsică impresionase.

Vecinii din casa cu nebuni prinseseră curaj, se apropiaseră, în timpul povestirii, și ascultaseră. Ofticosul cu catastiv își confirmase sluga. Era un negustor, deci un om demn de încredere. Bela, de asemeni, se simțise dator să dea cîteva amănunte în plus, asupra scenelor din casa cu nebuni: sfărîmarea geamurilor, moartea Oiței, spovedania lui Rel.

Se făcuse o liniște apăsătoare, sfișiată rar de un țipăt ascuțit de locomotivă.

Procurorul își mușca buza, nervos. Blestema în gînd pacostea ce-i căzuse pe cap și se bucura, totuși, la gîndul că a pus mîna pe o afacere menită să producă senzație în presă și în cercurile bucureștene competente, deci să-i asigure gloria și incontestabil o avansare, de altfel binemeritată.

Comisarul se făcuse mic pe scaun și întrebuse, cu sfiială, aproape scîncit:

— Ce facem, domnule procuror, că așa încurcătură n-am mai pomenit de cînd port uniformă asta?...

Procurorul se plimba cu pași mărunți și repezi, în semicercul soldaților. Tîrziu, și-a adus aminte de întrebarea comisarului și i-a răspuns răstit, mototolind furarul.

— N-o să mă înveți tu ce să fac ! Ți-am spus că ești în subordine și n-ai înțeles...

Adevărul e că nici el singur nu știa ce să facă. Era pus la grea încercare. Simțise că momentul e critic. Îl apăsa pe umeri, îi tulbura gândurile. Tocmai acum se aștepta, de la el, o inițiativă, mai mult ca oricând era obligat să dea, în fața tuturor, un examen de competență, inteligență suplă și perspicacitate. Orice clipă de tăcere era penibilă și amenința să-l compromită în fața subalternilor în uniformă. Ideea salvatoare, în sfârșit, a scăpărat sub frunte.

— Ce facem, ai întrebat, comisar ? Stai să vezi, că asta e meserie grea și ai ce învăța de la mine, orice ar zice așa și nu-știu-cum, conu Alecu al dumatiale. Gardist ! Tu cu doi soldați. Porcu-ăla gol, arestat. Îl arestezi și pe ălălalt, care... turnătorul, mă, ce te uiți la mine ca la mă-ta ? Tănăsică ăsta și domnii care au dat relații, birtașul și meșterul cu nume unguresc, reținuți și invitați la comisariat, să facă o declarație, în senzul celor auzite și văzute de ei. Așa, și... duba de la Morgă ! S-a telefonat ? Bun ! Acum, să...

Comisarul asculta, zîmbitor. Saluta și se înclina, cu un respect dinadins exagerat, după fiecare frază a superiorului. Procurorul se ambiționa să nu-l vadă, se întorsese cu spatele, dar luna îi profilase umbra pe zidul pompei de apă — o umbră satanică, uriașă, ce se încovoia și saluta, batjocorilor. Avea impresia c-o aude îngînînd, rînjit, după fiecare ordin pe care îl dăduse :

„Foarte mersi, coane ! Așa ceva știam și eu...”

Procurorul se întorsese, pocnind degetele, spre comisar :

— Să continuăm, amice ! Hai cu mine, să înveți cum se procedează, în asemenea împrejurări dificile, pe care le domină numai inteligența și competența. Ce-am spus, pînă acum, au fost lucruri pe care erai capabil și tu să le ordoni ! Adevărata misiune a inteligenței abia acum începe...

Procurorul pornise, clocotind de necaz, spre maidanul cu basculă, urmat la un pas, și alături, de comisar.

Rel sta de vorbă, liniștit, cu santinela.

Haimanaua și soldatul se imprieteniseră așa :

— Mă, io sînt antilierist și țăran. Imi zice : soldatu Virugă.

— Mie-mi zice Rel.

— Mă, nu-ș' cum se face, da' mă uitai și mă toț uit la tine, mă Ler, și cum mă uit, iacă mă și-ntreb : ce ceas rău ș-al dracului fu, mă camarade, să omori tu cadră de codană — că te văd, mă, vericule, iaca om în fire și domol la gură și cu obraz de fată-mare, să-l tai, de plăpînd, c-un păr din coada calului.

Rel repovestise împrejurările în care murise Oița și se rugase de soldat să fie bun ca domnul procuror, care-l crezuse pe cuvînt și-i promisese munca silnică pe viață.

Suflet cînslit, de rural sănătos, soldatul Virugă, încercase, dimpotrivă, să-l convingă pe surtucar că așa i-a fost scris feței să moară. Nu era nimeni vinovat și cu atît mai puțin adolescentul, care-o adusese de mină, să vadă mascarada.

Soldatul filozofase, ca și meșterul ungur, clătînd capul și scuipînd des, într-o parte.

— Cînd e moartea în urmă, stai să te ajungă și fugi s-o ajungi, cînd...

Virugă avea un glas blajîn și o privire umedă de cîine care se gudură sub mina ce-l lovește. Povestise și el o împlinire la fel, cu un flăcău din satul lui și o codană frumoasă, cu cozi groase și lungi pe spate.

Vintul se astîmpărase. Luminarea de la căpătiul moartei ardea frumos. Rel se lăsase într-o rînă, în iarbă, și-l asculta, pierdut, pe artilerist. Trăiau, surtucarul și țăranul, sub semnul morții și al predestinării, o clipă rară, odihnitoare pentru amîndoi, de pace lăuntrică și de regăsire.

— Pe toți ne paște, la fel, nenorocul...

Cînd l-a văzut pe procuror venind, cu brațele bălăbănind nervos și călcînd în cadența pasului mare și apăsător al subalternului mustăcios, soldatul Virugă a tresărit iar Rel, fără voia lui, s-a ridicat în picioare.

— Care ești ăla, mă — strigase procurorul de departe — care ai vrut să mă induci în eroare?

Rel nu pricepuse bine ce întrebuse procurorul. Nici soldatul Virugă nu înțelesese, dar presimțise, cu instinctul lui de ciine bătut de oameni și de soartă, că se apropia năpasta pentru băietanul cu tricou și cu ochi albaștri. S-a uitat la el, lung, cu spaimă și cu milă, și a șoptit, repede, cu rugă aproape:

— Fugi, mă frățioare, că vine ciinele — fugi... că: fie ce-o fi, n-am să trag după tine!

Rel a coborît ochii, tot așa de repede, la moartă, și a înțeles că nu poate să plece. Îl legase pămîntul, acolo, și poate nenorocul de care vorbise soldatul Virugă. Cum era să plece de lingă Oița și în grija cui ar fi putut, mai ales, să lase lumina? Rel scuturase capul, cu un gest îndărătnic, răsucit în el, de nepăsare, în fața pericolului ce se apropia. Acum nu mai avea nici un motiv să tremure, nu-i mai era frică de nimeni și de nimic.

Procurorul se oprise în fața lui, înverșunat și holbat.

— Tu ești ăla care mi-ai spus c-ai omorît-o pe asta? De ce mi-ai spus, mă, pogribania cui te are, dacă n-a fost adevărat? De ce m-ai mințit, mă, și de ce să mă induci în eroare, mă, tocmai tu și tocmai pe mine, care...

Lovit, năucit de pumni, Rel îngenunchease, mut, și își ascunsese capul, încovoiat, sub crucea brațelor.

Comisarul și-a adus aminte că e în subordine, ca atare obligat să-i acorde superiorului său tot concursul — mai ales într-o împrejurare așa de delicată.

Rel a fost prăbușit la pămînt și călcat în picioare.

Mustăciosul urla, în cor cu procurorul, și da în adolescentul ce ferise lumina de zburdălnicia vîntului cu o sete crescută de zel subaltern.

— Să nu mai ne minți, să nu mai încerci, altă dată, să induci în eroare justiția și poliția...

Rel nu se apăraseră și nu țipa.

Căzut cu fața în sus și cu brațele deschise, ca o cruce zvrilită peste Oița, băietanul primise loviturile fără murmur și fără zbatere. Procurorul îl prinsese cu stînga de păr și îl lovea cu pumnul în nas, în gură, în ochi, injurînd, cu spume la gură și necaz din necazul pe care-l stîrnise în el obrăznicia subalternului mustăcios și scrișnind de disperare că întirzia să-i scape, sub frunte, gîndul salvator, care să-l smulgă din incurcătură — în timp ce comisarul, cu potcoava de la cizmă, strivea miinile adolescentului ca să-l convingă pe civilul cu trabuc că el, finul conului Alecu, nu mai e dispus să suporte bobirnace peste nas, mai ales de la un prost cu fular și șoșoni.

Dar Rel nu se apăraseră și nu țipa.

Se adunase, mic, ca un pui de rîndunică în cuib sau ca un strop de soare închis în bobul de strugur, în învelișul sufletului. Nu mai erau ale lui: miinile strivite sub potcoavă, trupul călcat în picioare, figura de nerecunoscut acum. Numai ochii luminau, mai mari și mai albaștri, între vînații și umflături — ochii pe care-i sărutase Oița o singură dată și în eternitate.

Soldatului i s-a părut, la un moment dat, că-l aude pe Rel suspinînd, sub lovituri.

— Măi, camarade! Măi, soldatu Virugă! Ai grije, frăție, să nu stingă ăștia lumina...

Lumina vie a dragostei și a durerii lui de dincolo de cuvînt și de lacrimă...

Artileristul se descoperise cu un gest de evlavie pentru ceremonialul pe care avea să-l îndeplinească și îngenunchease lingă luminare, făcînd din palmele lui, mari și aspre, un cuib pentru flacăra plăpîndă.

Virugă privise sălbăticia mut, tremurînd, cu sufletul lui de soldat prost și de țaran răscolit de înduioșare și răsucit de revoltă. Palmele cu care apăra lumînarea tremurau.

Virugă învățase că soldatul are o lege a lui, aspră, care face din inimă o roabă și nu iartă lacrima. Imbrăcînd haina ostirii, țăranul simțise cum îi cade, peste suflet, o lespede.

— Mut ai să fii de azi incolo și orb, răcane...

Dar, sub lespede, pentru intîia oară, sufletul soldatului se zbătuse și crescuse, ca o flacăra.

Virugă s-a ridicat în picioare, mătăhălos, cu o poruncă, în el și în ceasul acela de năpastă, a scos carabina din bandulieră, a ridicat piedica și a început să tragă, cu o liniște care-l incremenise pe comisar, în becurile electrice din barieră și în geamurile, cu semnale verzi și roșii, ale macazurilor din pustiul triajului.

Gloanțele piuind în întuneric ca duhurile rele și sfîșiind depărtările — becurile pocnind orb și ca în vată — zgomotul geamurilor căzute țândări în pietriș și pe traverse — țipau laolaltă, în noapte, revolta lui Virugă, soldat prost și țăran...

Capitolul XVIII

CĂLĂTOARE, SUFLETELE..

O implorasem pe Fana, cu palmele lipite sub bărbie, ca în ruga îngerilor din icoană, să nu-mi mai spună nimic, că nu mai sînt în stare s-o ascult și să înțeleg.

Dar fata s-a mirat, frumoasă în soare și palidă, clipind repede în lumină. Nu știam, în adevăr, ce se petrecuse afară, la pompa de apă și pe maidanul cu basculă, după ce venise procurorul sau o rugasem să-mi povestească pățania lui Tănăsică și chinul pe care-l îndurase Rel fără murmur, ca să pot controla, în urmă, întîmplările din vis cu cele din realitate? Uitasem isprăvile din somn ori nu mai voiam să mi le aduc aminte, ca să nu deștept, în mine, muștrările? Cum era posibil să uit cu desăvîrșire o faptă care îl disperase pe bătrîn și era s-o ucidă pe mama? Fana mă prinsese de umeri și mă scuturase cu putere, convinsă că nu mă dezmeticisem încă din somnul zbu-ciumat și curios al nopții...

Acum era rîndul meu să mă mir, cu o cută adîncă între sprîncene, și să întreb, clipînd tot așa de repede în lumină, cu o nedumerire egală. Cum era să știu ce se întîmplase afară, la pompa de apă sau pe maidan,

dacă dormisem ? Nu m-a văzut Fana cînd am plecat de la poartă ? Mai mult : nu-mi răvăşise ea părul, în-ciudată, și nu strigase după mine că sînt prost, pen-tru că nu am vrut să ne furișăm în întunericul din casa în care nu era nimeni să ne vadă întîia plină nerușinare ? Era devreme cînd am lăsat-o singură în gang. Oricum, nu venise procurorul. Intrasem în casă, cu sufletul greu de presimțiri, și mă trîntisem în pat, istovit, amețit — ca să mă trezesc sub plapumă, în lumina soarelui, tot așa de amețit și mai slab. Ce taină era cu întîmplările din vis, de care îmi vorbise Fana și ce isprăvi făcusem în somn, ce faptă de ne-crezut, dacă-l disperasem pe bătrîn și era s-o ucidă pe mama ? Așteptam un răspuns, speriat, strîns în mine, vinovat mai înainte de a fi aflat ce făcusem.

Fana m-a tras de păr, cu milă, și m-a certat, blindă.

— Nebun ! Ești un mare nebun ! Să știi că Puica, săraca, a plîns și, speriată că mori, a leșinat, iar Pui-șor-mare a strigat spre icoană, cu pumnii întinși și amenințînd : „Unde-i Dumnezeu, să ne vadă și să ne asculte inimile ?“ Am stat toată noaptea lîngă tine. Ne-a fost frică să nu mori sau s-o iei razna, ca ne-bunii, pe acoperișuri.

Ascultam, mic, la picioarele Fanei, strîns în mine cu un sentiment nelămurit de spaimă și de apărare zadarnică, incapabil citeva momente să despice cuvintele și să le lămuresc. Mă copleșise gîndul că tata amenințase cu pumnii spre icoană și întrebuse unde e Dumnezeu, cu obidă, poate cu ură în priviri — icoana mare, mută și colorată, care se răzbunase pe mine, în clipa cînd îl căutasem și eu pe stăpînul ce-rului și al pămîntului, printre îngeri și sfinți, de pe malul apei ce aduna sufletele la judecata din urmă și pînă în vama de sus, unde trona Isus, între capete blonde cu aripioare, ca în pozele pe care le cumpăram de la librarul Frățilă de lîngă biserica săracă și cenușie a Sfintei Vineri — cinci ingerași la cinci parale...

Uitasem s-o întreb pe Fana de ce era să mor sau să plec, nebun, pe acoperișuri. Îngînam, cu buzele arse și tîmplele zvîcnind, fără sens sau poate apropiat de marele adevăr al nefericirii ce împletise, ca o mîină uscată de vrăjitoare, destinele umane din mahalaua cu nume rușinos, muzicalizînd în mine cip-ciripul dureros și protestatar al vrăbiei pe care o sfișiase pisica și cu imaginea copilului ce întinsese mîina, pentru ultima oară, în urma trenului ce plecase fluierînd triumfal, cu sufletul mamei prins de coșul locomotivei ca un steag cucerit, adînc întipărit în minte, același cuvînt tainic, fără înțeles și plin de toate înțelesurile, urmat de o întrebare mereu răscolitoare și poate fără răspuns :

— Dumnezeu ! Cum o fi și pe unde o fi Dumnezeu ?...

Fana se așezase lîngă mine, cu fusta trasă cuminte peste pulpe, mi-a șters lacrima și mi-a dat o palmă, ușoară și lunecată pe obraz, ca o mîngîiere.

— Lasă, nu mai plînge, că a trecut furtuna.

Fata, cum rămăsese cu ochii mari la mine, parcă aduna în priviri o lumină nouă. Inviorată neașteptat de un gînd poate atunci limpezit sub frunte, care-o apropia pentru a doua oară și abia acum convingător de misterul întîmplărilor de peste noapte, Fana s-a muștrat că mă întristase așa de adînc.

— Nu, Puișor, să nu crezi nimic din ce am spus adineauri ! Eu am fost nebună, că te-am speriat fără nici un rost. Tu n-ai avut nici o vină, azi-noapte. Vinovați au fost numai bătrînii, că n-au înțeles ce minune se petrece cu tine și Rel, și mai vinovată am fost eu, că n-am știut cum să le spun, ca să poată pricepe și proștii de vecini ce-i cu sufletul din somnul tău zbu-ciumat. Acum știu, pentru că — stînd singură lîngă tine — am putut să-mi aduc gîndurile acasă și să le întreb ce-a fost...

Bătrînii, cînd au intrat în casă — fugiseră de la poartă o dată cu ceilalți vecini din casa cu nebuni, auzind că vine procurorul — m-au găsit dormind. Aveam

un somn agitat. Mă zbătusem peste plapumă, răvășisem pernele cu picioarele și îngînam cuvinte fără șir. Mă speriaseră, au gîndit bătrînii, ororile pe care le văzusem afară. Erau convinși că nici somnul lor, dacă au să poată adormi, n-o să fie mai liniștit. Nici nu se dezbrăcaseră. Intrase, în mahala, monstrul tricefal și așteptau, îngîndurați, celelalte orori. Știau, ca și mine, ce înseamnă o cercetare la fața locului — mai ales o cercetare în doi timpi și trei mișcări...

Mama, după ce îmi închinase perna, ca să nu mai visez urît, se ruga la icoană, pentru cei ce vor pătimi fără vină. Așezat pe pat, tata își culcase capul pe brațele aduse cruce peste tăblie și mă asculta respirînd în somn, adînc, suspinînd și zbătîndu-mă, ca și cum mă apăsa ceva pe inimă.

— Să vezi, nevastă — presimțise tata în șoaptă — că o să-i fie rău lui Puișor.

— Ce să-i fac — se căinase mama — de ce s-a dus afară, să vadă grozăvenia de la pompa de apă și de pe maidan? Eu nu știu ce să mai facem cu el. Copilărie ca a lui...

Bătrînul își îngropase capul în palme și oftase.

— Cine știe ce păcate și ale cui, le ispășim — și noi și el...

Afară, la un moment dat, începuseră să se amestece glasuri speriate.

Mădălina umbla prin curte, bocănînd cu piciorul ei de lemn pe caldarîm, sugrumată de plîns și de spaimă, în timp ce Tinca oloaga și Lenora se văitau și țipau că „îl omoară, săracu...”

Mama încremenise, cu ruga uitată în gînd și mîna, cu cele trei degete unite pentru semnul crucii, rămasă pe umărul slîng. Tata, care voia să iasă afară, să vadă ce se întîmplă, se lovise — în întunericul din sală — de mine și se speriasese.

Larma de la poartă mă ridicase din pat. Dibuiam, prin beznă — dormind, afirma Fana cu convingere — căutînd ușa cu palmele lunecate pe zid și lovite de lucruri.

— Voi nu auziți, voi nu vedeți cum îl bat pe Tănăsică ?

Tipasem, încercînd să mă eliberez din brațele bătrînului și să fug afară. Tata, ca să mă liniștească, mă asigura că nu-i nimic la pompa cu apă, că Tănăsică e liber și cîntă. Dar minciuna lui nu mă liniștise. Strigam, cutremurat, și căutam parcă să-mi ascund ochii.

— Văd, văd — îl văd, îi văd cum dau cu pumnii în el...

Mă rugam de tata să mă lase să plec afară, le dam poruncă vecinilor din casa cu nebuni să sară în ajutorul flăcăului și îl imploram, plîngînd, pe comisar, ca și cum ar fi fost lîngă mine, să nu-l mai bată pe Tănăsică...

— Tu dormeai — îmi explica Fana acum — dar era cineva în tine, poate alt Iacov, rămas neadormit, care asculta și vedea tot ce se petrece afară...

Tata, zăpăcit în întunericul din sală, mă prinsese de mîini și se lupta cu mine, să mă readucă în pat. Mama îl încurca și îl enerva și mai mult, cu plînsul ei speriat, cu mîngîierile ei inutile atunci. Mă liniștisem, ca la o poruncă, și mi-a căzut capul, greu, pe umărul bătrînului, cînd nu s-au mai auzit glasurile de la poartă: semn că Tănăsică scăpase de pumni...

Somnul îmi era mai liniștit acum. Suspinam și-mi rămăseseră lacrimile în gene, mari. Rar, se da cîte una rostogol, spre gît. Bătrînul se așezase pe un scaun, lîngă pat, și îmi răcorea tîmplele, în răstimpuri, cu o pană muiată în apa tulbure în care Puica stinsese cîteva cărbuni — descîntec nou, să se ducă pe pustii locuri, duhurile rele ce mă chinuiau.

Dar duhurile rele stăruiau afară, în cercetare la fața locului.

— Cînd m-am întors în sală, să văd ce mai faci — continuase fata necrezuta întîmplare — procurorul plecase, înjurînd, după ce-l ascultase pe Tănăsică, spre maidanul cu basculă, cu comisarul după el. Pe maidan era Rel și soldatul cu carabina. Am presimțit,

cum mă oprisem afară, cu mîna pe clanță, că nici Rel n-o să scape de pumni...

Fana intrase în casă în vîrfuri. Bătrînii îi făcuseră semn, din prag, să vorbească în șoaptă, ca să nu-mi strice somnul.

— Abia răsufilai și mă uitam la tine, Iacov, prostituță, că erai alb, cum ți se îngropase capul în pernă — o figură de mort, nu altceva...

Mama, tot așa de albă, muta priviri speriate de la Fana la tata, parcă ar fi vrut să afle de la ei un răspuns liniștitor la o întrebare pe care nu știa cum sau nu avea curaj s-o îngîne. Bătrînul a înțeles de ce se zbuциumă și i-a făcut semn că nu e nici un pericol.

— Fii pe pace, că nu-i nimic! Bine că doarme! Numai de s-ar duce noaptea asta blestemată mai repede...

Fana, însă, presimțise că primejdia nu trecuse încă, pentru cei de afară și pentru mine.

— Nu știi de ce, Iacov, mă uitam la tine și mi-era frică de procuror, pe care-l știam pe maidan, cu Rel și cu soldatu Virugă. Așteptam, de acolo, altă furtună — și așa a fost...

Mama lăsase aprinsă, în odaia mare, numai cîndela de sub icoană. Micșorase lampa din sală și-i învelise sticla cu o foiță colorată, ca să nu mi se adune prea multă lumină pe pleoape și să mă deștepte. Era, în toată casa, un semiîntuneric dezolant, de spital provincial în amurg de toamnă cobitoare, și se făcuse o liniște bizară, apăsătoare, neliniștitoare.

— Parcă așteptam să mai moară cineva, afară sau în casă — ori să murim toți, de spaimă, de aer puțin și de întuneric...

Fana, săgetată la un moment dat de un fior, se făcuse mică lîngă mama, pe un scăunel. Iși adusese aminte de Safta și Oița și o cutremura gîndul că amîndouă sînt moarte și numai la cîțiva pași de noi. A avut impresia, o clipă, că le vede, desfigurate și țepene, întinse alături de mine. Mama o simțise tremurînd și-a prins-o de mînă, cu o spaimă la fel, în febra aceluiași gînd robitor: moartea își aruncase aripa

peste mahala, ca un giulgiu, și intrase, cu pași de răufăcător, în casa cu nebuni...

Scuturate de un frig lăuntric, mama și Fana se luaseră în brațe, strîns, și-au ascultat, atente, tremurînd de frică și de încordare, cu ochii mari în gol. Nu știau ce ascultă și ce șoaptă vor prinde, din liniște și beznă, în auz — dar erau sigure că sînt aproape de un mister, de un oftat al nopții sau numai de-un suspin al unuia din cele două suflete eliberate din pumnul lor de țărînă. Parcă intrase o umbră, prin ușă, în casă. Mama o simțise umblînd cu pași imateriali în jurul patului meu, dar Fanei i s-a părut, o clipă, c-o vede aieva și că seamănă cu Rel — și nu și-a putut stăpîni un țipăt.

Bătrînul, care picota pe scaun, a tresărit și a scăpat cana cu apă descîntată. Mama a plîns, că e semn rău, și a smuls foița de la lampă, să fie mai multă lumină.

— Atunci a început alt balamuc afară. Cum stam muți, privind cioburile de la picioarele bătrînului, am auzit-o din nou pe pacostea de Mădălina bocănînd în fugă și șontîc, cu piciorul ei de lemn, pe caldarîm, iar Bela a făcut numai o dată, cu durere și oroare, parcă l-ar fi împuns cineva cu ace în ochi sau l-ar fi mușcat Dulău de inimă: „*Ioi, Istenem, ioi!*” Il văzuse pe Rel, prin spărtura gardului — că venise de la poartă și se ascunsese lîngă casa de scînduri a lui Ivan, să afle ce o să se mai întîmple pe maidanul cu basculă — îngenuncheat sub pumnii procurorului.

Geamătul adînc, ca de vită stîngaci lovită de parlagiu, al meșterului ungur, a fost ca un semnal de alarmă, auzit pînă în lumea de fantasme a visului chinuit ce mă furase. Tresărisem, afirma Fana, cu cîteva clipe mai înainte de acest semnal, prins în somn de neliniște și agitasem brațele prin aer, parcă încercam să mă prind de ceva sau să mă apăr. Cînd a țipat Bela în curte, am gemut și eu, tot așa de adînc și cu o durere la fel, și am dus mîna la nas, apoi la frunte, cu palma deschisă, ca o pavăză. Fana rămăsese con-

vinsă că mă apăram de pumnii procurorului. În urmă, îmi ascusesem palmele în sîn, pentru că :

— Le apărai, Iacov, de potcoava de la cizmele comisarului...

Fana nu se mai îndoia că umbra pe care o văzuse intrînd în casă, cînd sta pe scăunel, lîngă mama, era sufletul lui Rel, venit să-mi ceară ajutor sau numai să caute un adăpost, ca să scape de năpasta pe care o presimțise în apropiere. Fata singură înțelesese, de asemeni, că Iacov, acel dușman sau frate ascuns în mine, care rămăsese în sufletul meu neadormit, după ce-l văzuse pe Tănăsică umplut de sînge și încercase să-l salveze, suferea acum loviturile în locul lui Rel și încerca să se apere sau să fugă, desfigurat de o durere pe care feciorul grăjdarului nu mai avea putere — martirizat cum era, tocmai atunci, pe maidanul cu basculă, de procuror și de comisar — s-o simtă și s-o strige.

Jocul cu sufletul lui Rel, care evadase din haimana cu stigmatul dragostei și al morții ars în carne și trecuse, ca raza de soare și ca zvonul, printre oameni și prin ușă, ca să-și caute un adăpost vremelnic în mine, nu era nou sau de necrezut, pentru noi sau pentru Fana mai ales, a cărei fantezie fusese înfierbîntată, de timpuriu, de poveștile fantastice ale oloagei și crescută în credința oarbă, a tuturor, în viața de apoi și în avatarul sufletelor, pe pămînt și dincolo de moarte.

Oamenii, proști și săraci, din mahalaua cu nume rușinos, care se luau în gînd de piept cu Dumnezeu, pentru toate nedreptățile și necazurile ce le îndurau, credeau în viața, de după moarte, a sufletelor și o așteptau — uneori o visau cît mai apropiată — binecuvîntînd-o ca pe o eliberare din bulgărul de lut, blestemat să ducă, pe pămînt, crucea tuturor nefericirilor. Vorbînd de suflete ca de niște tovarăși credincioși în lupta vieții, mahalagiii erau convinși că ele sînt ca aburii, dar că se arată, uneori, și în umbra pe care ți-o joacă luna împrejur, după cum mergi sau te miști.

Trăind în om, mai au o viață, numai a lor, pe care o încep cînd doarme insul și în visul lui trudit sau mincinos de frumos ori după moartea trupului, cînd duhul se urcă la cer, să-l judece Isus și îngerii. Deseori, cînd e blestemat, sufletul se face strigoi și atunci e o nenorocire: pentru el, că nu-și mai găsește astîmpăr și umblă prin cimitire, printre ruini, prin bălării și întunecimi, laolaltă cu liliecii, cu bufnițele și cu toate iasmele pămîntului, țopăind ca berbecii și urlînd a cobe, și pentru muritorii, slabi din fire, pe care-i prinde, noaptea, prin locuri rar călcate de picior omenesc.

— De ce judecă sufletele Isus și îngerii? îl întrebam o dată, mirat, pe un bătrîn. Nu e Dumnezeu mai mare peste tot și toate și mai puternic? Isus e copilul lui, iar pe îngeri îi face poștari, cînd vrea să afle ce se mai petrece pe pămînt...

— Așa o fi, arșica moșului — a surîs bătrînul blînd și înțelept în vorba lui domoală — da' vezi că... vine Cristos la tartorul cu barbă, într-o inserare cam ca asta și, nici una nici alta, îl ia la rost: „Tătucule — îi zice — o să te cam scarpin cît ești Tu de Dumnezeu, că prea ești rău cu oamenii!“ — „Cum vine asta, Cristoase — se miră Atotputernicul — și ce-i cu necazul orb care te face să uiți pe cine îl ameninți în așa hal, ca un bețiv de pe coclaurile pămîntului?“ — „Ba să avem iertare! a răspuns Mîntuitorul, dîrîz ca un grevist în fața patronului. Am schimbat apa în vin, la nunta de la Cana, și nu zic că nu mi-a plăcut picușul, ca om și creștin ce m-am aflat, laolaltă cu uce-nicii și cu păgîinii cumsecade, că sînt și păgîni buni să intre în rai, da' bețiv n-am fost și nici nu sînt, de cînd mă aflu, cum spune în cărți și cum cîntă popii pe nas, la dreapta Ta. Asta e una la mîină, și necazul meu, că ești nedrept cu muritorii, e alta. Stai și ascultă, că ce spun eu e cu țile adînc. N-ai făcut oamenii după chipul și asemănarea Ta? Nu le-ai scris Tu o soartă în frunte? Atunci de ce-l zvîrli în flăcările iadului pe Stan, pentru că a ucis femeia pe care Tu ai rupt-o din coapsa lui și i-ai pus-o alături, frumoasă, ademeni-

toare și ticăloasă — ca să nu mai vorbim de Năstase, pe care l-ai atârnat de limbă de toarta cerului, fiindcă — săracu Năstase! — s-a infuriat și i-a spart capul, cu un sifon, nemernicului de cîrciumar ce nu mai voia să-i dea vin, deși am spus: luați și beți, acesta e singele meu, care se varsă pentru voi și pentru iertarea păcatelor... Prin urmare, ca să nu mai lungim vorba: Te poftesc să nu mai osindești sufletele pămîntenilor! Să stăm strîmb și să judecăm drept, că sîntem în cer și atotputernici, stăpîni pe stele, pe pămînt și pe broaște, și n-o să ne coste un colț de țară și n-o să aibă cine să ne certe dacă o să judecăm și noi o dată drept: cum poți să-i osindești Tu, care ai pus în ei și binele și răul, și cu ce inimă colțuroasă și acră, cum e mărul pădureț, îi arunci în iad, cînd ei nu au făcut altceva, în ticăloșia lor, decît să-Ți facă pe plac, trăind o viață pe care Tu le-ai ales-o și să-Ți urmeze porunca pe care Tu le-ai scris-o în frunte?" Ziditorul, îngîndurat cum rămăsese, a ucis cîtiva melci în barbă și a întrebat: „Ce-i de făcut, Fiule, că mă secași la inimă cu adevărul pe care l-ai spus?" Isus n-a stat mult pe gînduri, că învățase răspunsul pe dinafară: „Să Te dai la o parte și să mă lași pe mine să-i judec pe oameni, că am fost om ca ei, am știut să mă rog, dar am învățat și să mă răzvrătesc, i-am îndemnat pe muritori să fie curați la trup și la suflet, dar nu i-am oprit să nu se bucure de carnea Magdalenelor, binecuvîntate fie acum și pururi, că m-am avut și eu bine cu una din ele și nu știu cum s-a întîmplat că tot sfînt am rămas. Pe scurt: numai eu, care am cunoscut viața, pot s-o judec! Ar mai fi ceva: Tu i-ai blestemat pe oameni, pentru un flecușteț de măr și o îmbrățișare, eu am suferit crîncen și m-am lăsat crucificat, ca să-i mîntui de afurisenia Ta..." Tartorul ăl bătrîn a tăcut ca un pește în saramură, că altceva n-ar fi avut ce face — și de atunci a început Isus să judece sufletele morților, după altă lege, pentru că le ascultă spovedaniile și le înțelege cu altă inimă...

Adevărul, plin și dur, din pilda bătrînului cu fantezia temerară și păgînă, în libertinajul ei nu fără haz, fusese imediat controlat în icoana mare, de la noi. Singur Isus trona, în ultima vamă, peste valea plîngerilor și peste paradis, îngerii lui asistau la judecată, prin el și în numele lui se dau pedepsele și recompensele. Pe Dumnezeu îl căutasem o dată, zburînd de la o vamă la alta, și îl strigasem pe nume, ca să mă pomenesc rostogol în pat, cu icoana peste mine. Nici sfinții, poate, și nici îngerii nu ar fi știut să-mi arate unde s-a ascuns...

Dar adevăratul avatar al sufletelor nu era în cerul cu flăcări și flori, cu fericiri și suferințe eterne.

Tinca oloaga știa o mulțime de întîmplări fantastice cu morți și cu suflete vii, pe care le ascultam uneori, tremurînd și albi, pe scăunele, adunați în jurul sicriului ei pe roate, iar alteleori cu un sentiment de împăcare și de odihnă în noi. Mă mirasem că o cotoroanță neputincioasă ca ea, cu bărbia ascuțită și adusă spre nasul coroiat și cu figura de vrăjitoare, poate să scoată, din gura strînsă, creață peste gingiile fără dinți, cuvinte așa de muzicale și pline de înțelepciune și am înțeles mult mai tîrziu, cînd am aflat că și Tinca era o rătăcilă în mahalaua cu nume rușinos, o epavă a victii de altădată, prin ce miracol rămăsese în ea o fărîmă de omenesc dornic de înțrînire, de evadare din infernul scandalurilor zilnice. Meșteră în ocări și blesteme, oloaga era neîntrecută și fermecătoare, în momentele ei rare de popas în fantastic și în viața cu umbre și lumini a sufletelor.

— Cînd dormi — ne asigurase Tinca — sufletul nostru pleacă să se plimbe, să-și trăiască tainul de necazuri și bucurii. Pleacă — dar între el și noi rămîne o legătură, ca o ață de lumină nevăzută de ochiul omenesc. Uite de ce noi știm tot ce face sufletul și zicem că am visat...

Așadar, sufletul meu trăia în adevăr, alături de Fana și mama, de cîte ori mă visam în orașul din poza lui Ivan. Nu șovăisem s-o asigur pe oloagă, o

dată, că aveam impresia, cum mă plimbam prin orașul din vis, că mai trecusem o dată pe străzile cu case mari de piatră și pe podul de lângă catedrala cu porumbei albi zburînd în jurul turlelor cu dantelă de marmură, Tina mi-a spus, și am crezut, că sufletul meu mai trăise o viață — cîndva — o viață pe care nu o împlinise și fusese nevoit s-o reînceapă în mine. Mă bucurase pînă la lacrimi gîndul că, în existența de atunci a sufletului meu, s-ar fi putut să fiu copilul cu pălărioară, din poză, dar mă întristase adînc Fana, care mi-a mărturisit că nu s-a plimbat niciodată cu mine, în vis, în trăsura care ne dusesese de atîtea ori la grădina publică în care ne aștepta mama, cucoană, bună și frumoasă.

— Cînd moare un om — continuase oloaga — sufletul lui, dacă mai are de ispășit necazuri pe pămînt, intră ori în pîntecul unei femei, și asta în clipa cînd plodul dinăuntru mișcă pentru întîia oară, sau în trupul unui bolnav din care sufletul vechi a zburat la cer, că și-a făcut osînda și nu-l mai leagă nimic de țărîna în care el singur cuibărise boala, ca să se elibereze mai repede. Atunci se zice că bolnavul a scăpat ca prin minune de moarte, dar nu știe oricine cum și ce fel a fost.

Fana, care o ascultase pe bătrînă cu privirile umede de uimire, întrebuse nestăpînită, curioasă, fremătînd :

— Al cui a fost, în altă viață, sufletul meu ?

Tinca zîmbise cu bunătate și înțelegere.

— Am să-ți spui, fato, dacă-mi răspunzi la ce te-ntrîeb. Ce-ai vrea tu să fii, acum ?

Fana răspunsese fără șovăială.

— Regină, ca să am palat de cleștar și să mă fure Făt-Frumos, da' să fie și stăvilarul de la Ciurel aproape, ca să pot să mă scald la vară, cu Iacov...

Bună și mamă, oloaga o asigurase pe fată că regină fusese în viața de altădată a sufletului, dar ascultătorii rîseseră ca dezmeticii și Fana a plîns de ciudă că sînt așa de proști și fac haz de lucruri sfînte — pentru că erau sfînte, pentru ea, cuvintele ce o

încoronau, acum, și o urcau pe un tron ce nu existase poate decît în fantezia generoasă a bătrînei.

Oricum, sub tavanul scund, afumat de lampa cu petrol, și între cele patru ziduri cu spoiala de var coșcovită de igrasie, se făcuse o atmosferă de vis, iar ascultătorii plutind încă între viață și fantastic, cu tot rîsul lor nestăpînit de mai înainte, începuseră să se întrebe în gînd ce vor să fie, ca să afle ce au fost sigur în viața de odinioară. Mizeria din odăița strîmtă începuse să se îmbrace în lumină. Tinca nu se îndoia că a înștenit sufletul împărătesei Caterina cea Mare și că-i ispășește toate păcatele prin viața ticăloasă la care fusese condamnată, dar Pascu, cu toate insistențele Semiramidei din cărucior, refuza îndărătnic să accepte că ar purta în el, ca pe un pitpalac în colivie, sufletul lui Napoleon Bonaparte. Modest, pricoliciul declarase cu evlavie că simte palpitînd în el duhul lui Valler Mărăcineanu, un erou al războiului romîno-ruso-turc, și regreta profund că n-a avut un băiat cu oloaga lui, ca să-l boteze cu numele romantic al căpitanului mort pe reduta cetății de dincolo de Dunăre, sub faldurile tricolorului. Flăcăul clăpăug clipise repede, cu înțeles, bucuros că în viața de altădată fusese arnăsar arăpesc și ne-a convins, fără efort, sugîndu-și buzele mari și umede, că fecundase toate iepele din grajdul lui Baiazid, stăpînul turcilor. Firește că eu visam să fiu revoluționar rus, să mă impuște soldații la zid și să vie Fana să-mi cînte la mormînt, ca Fofoloanca: „Bate-i, Doamne, pe ciocoi — cum ne bat și ei pe noi“, ori „Salcie pletoasă, surioara mea...”

— Se întîmplă, uneori, să plece sufletul din noi fără să dormim. Nu vi s-a întîmplat să stați așa, cu ochii mari înainte și să nu vedeți nimic sau să vi se pară că vă ia cineva de mînă și vă scoate din casă ori din mahala? Vă plimbați cu gîndul printr-un loc frumos sau stați de vorbă cu un prieten sau o rudă, care e la cine știe ce mare depărtare, să zicem în Obor sau la Mogoșoaia. Sufletul tău plecat vede și se plim-

bă prin locul frumos și tot el stă de vorbă cu insul de departe... Se mai întâmplă și alta : să te caute un suflet. Mergi pe stradă sau croșetezi în casă și parcă simți o filfiire lingă tine. Atunci se zice că ți-ai adus aminte de cineva și începi să-l simți alături, ba de multe ori stai cu el de vorbă. Sufletul te-a căutat să-ți ceară un sfat sau un ajutor, ori numai să te întrebe ce mai faci, că i se făcuse dor de tine...

Povestind, acum, cum venise sufletul lui Rel, martirizat pe maidanul cu basculă de procuror și comisar, să afle în mine un cuib ocrotitor și să mă facă să sufăr, în vis, toată durerea pe care feciorul grăjdarului de la fabrica de bere nu mai era în stare s-o simtă sau s-o spună oamenilor, în lacrimi și zbateri, Fana îmi împrumutase cuvintele și glasul. Aveam impresia c-ascult vorbind în mine sau, mai precis, că prin ea mi se spovedește celălalt Iacov, despre care îmi vorbise fata și care exista în adevăr, pe care-l sugrumasem nu o dată, cu frică uneori — poate teamă de mine, ce mă gonise azi-noapte din calea monstrului tricefal — altelei cu o spaimă inexplicabilă. Incercam să fug de mine, poate — cum fugisem pînă atunci de viața aspră și deșucheată din casa cu nebuni.

Nu mă mirasem că sufletul lui Rel mă căutase în somn și îmi ceruse un adăpost și mi se păruse natural să împart cu el o suferință pe care o îndurase fără vină. Mai mult, mă bucuram că mă alesese tocmai pe mine tovarăș, în ceasul sfînt al durerii. Mă intristase, pînă la lacrimi, numai gîndul că bătrînii — oboșiți cum erau de munca lor trudnică de peste zi, speriați de scandalul pe care-l stîrnise mahalaua în jurul convoiului hilar și înspăimîntați de moartea fetei lui Priboi și a țigăncii, cu nervii slăbiți de toate întâmplările neașteptate de pînă atunci, răsuciți în atmosfera de spital și de vis rău ce le apăsa umerii și le coborîse pe pleoape o negură ca o aripă prevestitoare — n-au mai fost capabili să suporte pînă la sfîrșit, cu stoicism, stăpîni pe ei, furtuna ce prefăcuse mahalaua cu nume rușinos în balamuc și o lăsase, sub

cupola cerului înstelat, cimitir fără cruci. Văzînd în zbuciumul meu din somn semnele altei nenorociri și prinși de panică, bătrînii au plîns, au amenințat cu pumnii întinși spre icoană, cu disperare și imputare, și au cerut ajutorul vecinilor.

— Cum te apărui, în vis, de procuror și comisar, te făcuseși vînat și se umflaseră vinele în tîmple și te răsturnai prin pat. Puica încercase fel de fel de leacuri și descîntece, iar bătrînul, convins că numai visul rău te frămînta așa, te chema pe nume, blind, și te scu-tura de umeri, cu putere, să te deștepte. Nu știu cum s-a făcut, în spaima ce ne cuprinsese, dar am auzit-o pe Puica țipînd că mori și pînă să mă duc s-o sprijin. a căzut peste prag, leșinată.

Fistîcit, neștiind ce să facă mai întii: să rămînă lîngă tine sau s-o ridice pe Puica de jos, bătrînul a întins pumnii spre icoană, cu disperare și a gemut o înjurătură, întrebînd unde e Dumnezeu, să ne vadă și să ne asculte inimile. Atunci a apărut Dumnezeu, în chip de spălătoreasă și cu picior de lemn....

Vecinii din casa cu nebuni năvăliseră în sală, atrași de plînsul țipat al bătrînului. Mădălina, cu ajutorul lui Bela și Varlam, sluga de la birt, au urcat-o pe mama în pat și au doborîcit-o cum s-au priceput, în timp ce Neicu, convins că o să mor, îl scosese pe tata afară, ca să nu mai vadă ce se petrece cu ai lui și poate ca să-l îmbărbăteze, împăcîndu-l cu gîndul că oricare dintre noi, tînăr sau bătrîn, e dator cu o moarte, de care nu scapă, orice ar face, dacă i-a bătut ceasul. Criste, cealaltă slugă de la birt, și Pascu, rămași în sală, se uitau la mine prostiți, convinși și ei că am să mor și fără îndoială mirați că nu-mi aprinsese nimeni o lumînare în mină. Fana singură, în toată casa cu nebuni, rămăsese limpede la cap, pentru că numai ea înțelesese — după cum mă asigură a doua zi — ce minune se petrecuse cu mine și cu sufletul din somnul meu zbuciumat. Muiase batista în apă și mi-o apăsa pe tîmple, rugîndu-se, în gînd, sfinților din cer, să-l scape

mai repede pe Rel de prigoana zbirilor de pe maidanul cu basculă.

— Știam că dacă nu-l mai bat, te liniștești. Și așa a fost. Când s-a auzit prima împușcătură a soldatului Virugă, ai tresărit și ai ascultat. Cu fiecare împușcătură te înviorai mai mult, pînă ai început să surzi. Pe urmă, ai suspinat o dată și adînc — suspina în tine sufletul care scăpase de prigoană — și ai cerut apă...

Somnul îmi era, acum, de prunc în fașă, după baia caldă. Vecinii plecaseră, minunați că scăpasem de moarte. Pascu îl asigura pe tata că sufletul vechi, care ispășise ultimul păcat din tolba cu care venise pe pămînt, zburase la cer. Avusesem noroc, însă — dacă o întoarcere din moarte poate fi un noroc, pentru un Iacov ca mine, din mahalaua cu nume rușinos — să fiu înviorat de un suflet nou, eliberat tocmai atunci și bucuros că se poate înfrăți cu alt bulgăr de lut călător, prin care să-și-ducă mai departe crucea unui destin deopotrivă de tragic. Bătrînul nu-l ascultase. Fericit că scăpasem de moarte și extenuat de spaima ce-l cutremurase, bătrînul se trîntise, dezarticulat, lîngă patul meu și îmi mîngîia mîna, cu surîsul alb și cuvintele înecate de plîns. Adormise curînd, trudit, cu obrazul ud de lacrimi culcat în palma pe care o sărutase, mut, pînă l-a furat visul fără luminișuri. Mama, în patul de sub icoană, era albă, avea cearcăne vinele și abia respira. Rămasă singură, în liniștea din casă, dezolantă și ca un frig pătruns pînă în oase — o liniște de coridor de piatră, cu întuneric umed — Fana își aruncase un șal pe umeri, mărise lumina lămpii, ca să nu mai joace umbre prin colțuri, și se ghemuise pe un scaun, la căpătîiul meu — deseori scuturată de fiori, dar ferm hotărîtă să nu ne lase singuri, pînă nu o răsări soarele.

— Ca să nu adorm, îmi ridicam pleoapele cu mîna ori muiam balista în apă și mă frecam pe frunte. Trebuia să rămîn, neadormită, lîngă voi. Mai ales că

mi se bătuse ochiul stîng, semn că furtuna trecuse,
dar moartea rămăsese ascunsă, undeva, pe aproape.

Fana nu se înşelase.

Afară, în pustiul mic şi adînc al străzii, s-au auzit,
în zori, glasuri speriate, ţipete scurte, implorări cu
ruga stinsă, înjurături şi paşi repezi de bocanci cu
ţinte.

Capitolul XIX
CASA SUSPINELOR

Lăsîndu-l pe Rel leșinat, plin de sînge și de vînatăi și cu palmele strivite, în brațele soldatului Virugă, ca să-l spele, să-i lege rănile cu fișii din șorțul Oîței și să plîngă, procurorul se întorsese la pompa de apă, urmat la un pas și alături de comisar — amîndoi surîzători și convinși că își îndeplineseră misiunea cu perspicacitate, competență și inteligență suplă.

— Bravo, comisar — îl felicitase procurorul pe subalternul mustăcios, bălîndu-l protector pe umăr — sînt mulțumit de tine! Mi-ai dat concursul onest și precis. Asta zic și eu c-a fost cercetare în doi timpi și trei mișcări...

Rămăsese, oricum, pe figura omului cu trabuc, urma unei tresăriri de frică.

— Ia ascultă, mă... sergent Varvaru, ce-i lipsa asta de disciplină, la oamenii dumitale? Ce mi se apucase adineauri, domnule, bruta aia de santinelă, tipul ăla lombrozian, cu pomeții proeminenți, cu maxilarele puternice și privirile feroce, să tragă cu carabina după lilieci, în geamurile de la macaze și în cristelnița mă-si? Asta e curată barbarie, vandalism și altceva nimic, mă... sergent Varvaru! A stricat somnul ce-

lătenilor cumsecade. Te invit să mi-l scoți miine, pe măgaru ăsta de Virugă, la raport și să-i spui domnului ofițer respectiv că am zis eu să-i aplice o corecțiune drastică, să-l învețe minte să nu mai strice, altă dată, muniția țării, ochind becurile și alte obiecte luminoase de la fața locului...

Fără să mai aștepte răspunsul sergentului Varvaru, care-l ascultase cu pumnii uriași puși unul peste altul, pe carlușieră, și cu scăpărări de amnar în ochii ascunși sub sprâncenele stufoase, mult mai fioroase ca ale soldatului de pe maidanul cu basculă, procurorul se întorsese spre comisar cu un gest convențional, care-l obliga pe subaltern să confirme necondiționat și în interesul cercetării cele spuse de superiorul cu șoșoni și fular.

— Este, amice, sau nu este?

Comisarul, cu un gest în care era mult adevăr, dar și exces de zel, își apăsase palma stângă pe inimă, ca să-l convingă pe sergentul Varvaru că nici acum nu-i trecuse spaima.

— Este, coane, că mi se muiaseră picioarele, cînd am auzit carabina.

Soldații au rîs tare, în batjocură, dar procurorul se încruntase. Avea motive temeinice să se supere, deopotrivă : pe subaltern și pe artileristul cu galon de fir pe umăr.

Comisarul reușise, prin gafa pe care o făcuse, să compromită, în fața militarilor ideea de autoritate civilă. Dobitocul, în loc să răspundă scurt, precis și profesional, la întrebarea ce-i fusese pusă, sau să protesteze, alături de omul cu trabuc, că soldatul Virugă tulburase somnul cetățenilor pașnici cu carabina lui, declarase sincer — cu o sinceritate, după opinia procurorului, revoltătoare la un om în uniformă, că i se muiaseră picioarele de frică. Dăduse, astfel, o dovadă în plus că e prost și incapabil să se mențină la nivelul superior al misiunii pe care i-o încredințase destinul și protecția politicianului cu poreclă de patruped grohăitor.

Procurorul se speriasc, de asemeni, și tremurase, lîngă subaltern, cînd a auzit prima împușcătură, la gîndul că soldatul Virugă ar fi capabil, prost cum era și lombrozian, să-i sfărîme capul cu un singur glonț de carabină. Dar se stăpînise repede, ca să poată salva, o dată cu prestigiul personal, ideea de autoritate. În loc să-și apese palma pe inimă, cum făcuse comisarul, el protestase energic, în numele principiului de ordine civică, și îl admonestase, sever, pe sergent.

Fapta, eroică în sine, salvase însă numai aparențele. Varvaru nu se impresionase. Încleștase pumnii pe cartușieră, cu un gest mic, nervos, semnificativ, și-l ascultase pe procuror cu un surîs acru, care-i descoperise, numai într-o parte a gurii, dinții puternici de sălbăciune voinică. Rîsesc mai tare și mai baljocoritor, laolaltă cu soldații, după gafa pe care o făcuse comisarul, și nu se sfiise să afirme, în auzul tuturor, poate ca să motiveze indisciplina camarazilor în subordine, că ei sînt artileriști și se pricep să tragă cu tunul, la semn sau în inamic, cînd o suna goarna, nu să facă pe dădacele pe lîngă civili — asta fiind datorită răcanilor cu vipușcă albă, porecliți „colivari“ de surlucari, nu fără motiv și nici fără haz.

Procurorul a fost convins, în sfîrșit, că ar fi ridicol să solicite, mai departe, concursul unor elemente, deși în uniformă, dubioase, minate de înclinări subversive și cu morbul răzvrătirii în sînge. El observase la soldați, de altfel, de cînd se întorsese de pe maidanul cu basculă, o atitudine ostilă. Era sigur, acum, că dacă mai continua să-l bată pe Rel, se pomenea cu toți artileriștii din patrulă dispuși să împuște felinarele, cotoii de pe acoperișuri, stelele căzătoare și discul lunar.

— Bestii — scrișnise procurorul — bestii și altceva nimic...

Era în preajma revoluției țărănești. Procurorul avea un motiv mai mult, și pe teren, să afirme — în convorbirile de la bodegă, de pe coridoarele tribunalului și de la club — că țărani sînt răi, puturoși și hrăpă-

reți — așadar, buni de jug, azi ca și ieri, sau carne de tun, de vor îndrăzni cumva, cum s-a zvonit, să întindă mîna spre latifundiile strămoșilor cu işlic.

Deocamdată, între răii puturoși și în uniformă, care învățaseră să tragă cu tunul, la semn sau în inamic, cînd o suna goarna, și insul cu monoclu, cu principii și puternice aversiuni sociale, sta flăcăul clăpăug. Tănăsică voia să pară nepăsător. Se rezemase de zidul pompei cu apă și se uita în gol, fără clipire. Lumina de la felinarul comisarului și lumînări îl desfigura și mai mult. Era o împietrire, în el, pe care procurorul o înțeleșese, nu fără tresărire.

— Hotărit, orașenii sînt mult mai înțelegători, mai harnici și mai supuși — constatase omul cu trabuc, uitîndu-se pe furis și nu fără simpatie, la flăcăul clăpăug desfigurat de pumni — au alt respect față de lege, pentru că — săracii — sînt mai deștepți...

Luna se lăsase dincolo de stivele de scînduri din curtea fabricii de mobile Lessel. Stivele, uriașe, aruncau pe maidanul cu basculă și pe stradă, de la barieră și pînă dincolo de pompa cu apă, umbre geometrice. Se făcuse frig și se adunau neguri, plutind pe lingă ziduri ori prinse de frunzișul rar al roșcoviilor sălbatici, ca niște păsări cu aripile răsucite în jos. Se deșteptase undeva un cocoș. Luna uitase, pe sub streșini și pe zidurile mari de fabrică, petice de lumină albă, rece, ireală. Manevra un tren de marfă în barieră, iar locomotiva speria liniștea din ceasul ultiu al nopții cu semnale stridente. Scînteile, răbufnind pe coșul înalt o dată cu aburii ce se învolburau în supapele pistoanelor, se stingeau repede și sus. Plecau cîinii pe maidane, după pradă, și intrau lăptarii în oraș, în faetoane sîrbești, trase de cai mici, cu trapul mărunt și repede.

Procurorul observase pe figuri și simțise în atmosferă ceva suspect, pe care nici el singur nu-l putuse defini. Îl înconjurau soldați, lăcuți, cu gîndul dușmani, și cîțiva vecini din casa cu nebuni, cu pumnul strins în buzunar. Omul cu trabuc a avut impresia, la un mo-

ment dat, că după fiecare roșcov e ascuns un răufăcător, că stau la pîndă, dincolo de garduri, haimanale cu șîșul în mîneacă. Trecuse un liliac, în zbor frînt de nîndunică. Gore și Palër, întinși lîngă moartă, oftau în somnul lor de pomină. Gardistul căscase. Comisarul era palid de neodihnă și zornăia sabia pe lîngă el, mutînd povara trupului în uniformă cînd pe un picior, cînd pe altul. Pe maidanul cu basculă era fierbere. Mădălina și Lenora, Pascu și cele două slugi de la birt, meșterul ungar și Neicu, plecînd de la noi, după ce mă liniștisem, se adunaseră în jurul lui Rel. Glasurile lor ajungeau, pîna la pompa de apă, ca un murmur. La un moment dat, în clocotul acela surd de văicăreli cu mîna la gură și de blesteme scăpate printre dinți și cu frică, a scăpărat o înjurătură cruntă. Soldații, înțelegînd cine a fost înjurat, au ris din nou, tare și în derîdere. Prestigiul personal și profesional al omului cu trabuc era din nou în joc. Procurorul a ridicat fruntea semeț și, cu ultima fărîmă de energie în el, a pornit spre maidan, să cerceteze cine înjurase, să-l umple de sînge cu pumnii, să-l calce în picioare și pe urmă să-l aresteze. Dar, după cîtiva pași, se oprise, palid. Comisarul nu-l urmase. În locul lui, însă, pornise altcineva, poate o haimana, oricum o matahală, cu cozorocul de la șapcă tras prea mult pe figură ca să i-o poată distinge. În pasul hotărit și mare pe care-l făcuse după el, în atitudinea pe care o împrumutase, oprit în umbră și în nepăsarea cu care începuse să fluiere o frîntură de cîntec, procurorul a înțeles cu ce intenție pornise însul în urma lui și ce gînd rău se ascunde în nepăsare. Speriat, se întorsese repede, ca să se simtă în siguranță, lîngă comisar și gardist și cît mai departe de grupul pe care-l formau acum, amestecați, artileriștii și mahalagiii. Nu mai rămăsese în el nici o fărîmă din forța cu care pornise cercetarea la fața locului — în doi timpi și trei mișcări — deși abia acum îi venise ade-vărata mare idee salvatoare, pentru descoperirea principalului autor al dublului asasinat.

— Nu-i nimic, continuăm ancheta la comisariat. Acolo, oricum, sîntem mai în larg și scăpăm de scirbele de artileriști. O să telefonăm după un pluton de jandarmi. Ia, comisar, în doi timpi și trei mișcări, să sigilăm domiciliul victimei și să plecăm, cu arestații și cu porcii ăia beți. Lasă că o să știm noi cum să-i dezmeticim...

Comisarul, în timp ce procurorul sigila, cu ajutorul omului cu tesac, ușa de la casa țigăncii, formase convoiul. Sergentul Varvaru, asigurat de mustăcios că, după ce vor ajunge la comisariat, va fi liber să plece cu oamenii lui la cazarmă, i-a dat tot concursul, bucuros să scape cît mai curînd de o corvoadă incompatibilă cu uniforma și cu inima unui artilerist. Cînd s-a întors din casa cu nebuni, murdar și ars de ceară pe degete, din vina gardistului, care nu învățase, în zece ani, de cînd mînca piine și sare de la stat, cum se aplică un sigiliu, procurorul găsisese totul aranjat. Omul cu trabuc s-a urcat în trăsura și, rămas în picioare, plin de el și convins de importanța sacerdotală a momentului, ca un prefect în fruntea unui cortegiu regal, a făcut un gest larg și eroic de plecare. Convoiu pornise în urma trăsurii lui, alene, aproape tîrîndu-se, ca o rîmă uriașă, cu doi soldați în frunte și alți doi în urmă. Gore și Palër, prinși de picioare și de subsuori, erau purtați pe sus de patru artileriști, ca niște trofee smulse de pe meterezele unei cetăți ce rezistase eroic și ceruse sacrificii imense, și legănați cînd într-o parte, cînd în alta, ca în jocul de copii cu „hai la groapa cu furnici“. Rel, încă leșinat, cu mîinile, numai o rană, înfoltite în cîrpe și figura de nerecunoscut, fusese luat în brațe, ca un copil, de soldatul Virugă. Artileristul se jurase, schimbînd încărcătorul la carabină, că nu-l mai lasă pe băietan în prada civililor, orice i-ar face domnul sergent și la oricîte nopți de carceră o li pedepsit. Rînjind, procurorul îl bătuse pe obraz, că are inimă bună și slabă de leliță cu scurteică și papuci, și se obligase, în fața tuturor, pe cuvînt de onoare, că n-o să-l mai atingă pe Rel, în tot cursul

cercetării. Tănăsică, arestat deocamdată ca autor principal al dublului asasinat, era dus, mai mult pe sus, de mesterul unгур și de birtaș, invitați amîndoi la comisariat, ca să confirme în scris și sub semnătură, în fața crucii, dacă o fi cruce la comisariat, lămuririle date la pompa de apă.

Gardistul rămăsese de pază, pînă o veni duba de la Morgă, lingă Safta și Oița, pe care, după ordinul comisarului, soldații o aduseseră de pe maidanul cu basculă și o întinseseră alături de țigancă — doi bulgări de lut însîngerat...

Haimanalele și cumetrele din mahalaua cu nume rușinos, care priviseră în adevăr, pînă atunci, scena de la pompa de apă, prin spărturile din garduri și din umbra roșcovilor sălbatici, femeile cu inima ticăind de spaimă și băietanii cu mina încleștată pe boxul din buzunarul de la spate, respiraseră adinc — parcă li se lua o povară de pe umeri — cînd au văzut convoiul plecînd pe calea Plevnei.

Mahalaua, ănsă, nu scăpase așa ușor, cum bănuiau femeile șoșotind pe la porți, acum, înviorate. Prigoana se aminase numai, pentru mai tîrziu, cînd o veni, în pas alergător, plutonul de jandarmi pe care procurorul n-o să uite să-l ceară telefonic, ca să poate realiza, pe teren, adevărata mare idee salvatoare ce i se limpeze sub frunte. Dar, cu cît mai pustiitoare avea să fie furtuna pe care nici un nor nu o anunța, cu atît mai luminoasă le păruse, haimanalelor și nevestelor, minciuna cu care își legănav sufletele. Altă dată, cercetările în doi timpi și trei mișcări lăsau urme mult mai adînci, în inimi...

~~Nepoftiți, ca și acum, reprezentanții ordinii publice apăreau în fața lor, ca și cum, cauna prea tîrziu, să încurce lucrurile și mai rău, cu cercetări ce nu știau de unde pornesc și unde vor ajunge, să agite din nou spiritele abia liniștite în urma unui scandal epilogal obișnuit cu o vărsare de sînge și să aresteze, la întîmplare, cîtiva inși nevinovați, purtați — din mahala și pînă la comisariat — în pumni ori tîriți de picioare,~~

cu capetele lovite și însîngerate în toți bolovanii de pe stradă și tăvălite prin toate gropile cu noroi sau praf. Nefericiții urlau, de durere și spaimă, și ne implorau, întinzînd mîinile spre noi : „Nu ne lăsați, fraților, fie-vă milă de noi, oameni buni, că ne omoară“, în timp ce același gardist, din ordinul cunoscutului om cu trabuc și cu concursul devotat al nelipsitului mustăcios — mare și sfîntă treime a duhului civilizator — țipa ca un scos din minți, fără motiv și lovea cu tesacul, orbește, bestial.

Oamenii buni, implorați de arestați, se baricadau în case, lași sau numai cuminți, oricum cu sufletul mușcat în dinți de o revoltă mai adînc înfiptă în ei, cu cît era mai stăpînită. Plozii tremurau cu pumnii la gură, ascunși prin poduri sau bălării, neînțelegînd încă bine ce nouă năpastă a cerului se abătuse asupra mahalalei. Singure femeile și indeosebi nevestele tinere și codanele, superbe în eroismul lor inutil, se culcau una lîngă alta, ca o barieră în largul străzii, în fața convoiului cu pumni și urlete, și-i implorau pe zbiri, cu lacrimile, cu țipelele și cu blestemele lor, să se îndure de nevinovați. Dacă unul din cei arestați era însurat, nevasta și plozii lui se încheștau de brațul cu tesac ori de picioarele comisarului, cu toată disperarea și cu ultima lacrimă plînsă, cu cel din urmă scîncet al copiilor. Supărat că niște făpturi așa de josnice au curajul să-i încurce drumul, mustăciosul lovea cu pumnii, cu latul săbiei sau cu vîna de bou, tot așa de orb și de bestial ca și subalternul cu tesac, în femei și copii și nu arareori le călca și sîngera trupurile slabe cu potcoava de la cizmă, sub ochii bulbucăți și complici ai superiorului.

Convoiul, în urmă, pleca mai departe, trecînd peste bariera de inimi amuțite, cu același ceremonial de pumni, de lovituri și de urlete inumane de durere și groază.

Arestații erau puși în libertate după o săptămîină de cercetare, ca să aibă timp comisarul să-i facă să spună și „lăptele pe care l-au supt“. Cum nu se știau

cu nimic vinovați sau își mărturiseau, din primul moment, păcatul de a fi băut mai mult un pahar cu vin, care le înecase obida, dar le furase și mințile — poveste simplă și la fel, în destinul tuturor lucrătorilor și hamalilor din mahalaua cu nume rușinos, cîini ai vieții și cu sufletul sobol — comisarul se înfură și-i tortura de trei ori pe zi, cum îl învățase procurorul, punîndu-le ouă răscoapte la subsuori și bătîndu-i cu o trestie de mare peste degete sau cu vina de bou la fâlpi, pînă leșinau, convins că, în cele din urmă, victimele vor face mărturisiri senzaționale. Noaptea, îi arunca, după ce-i înviora gardistul, la rînd, punîndu-i cu capul sub robinetul cișmelei în mare presiune, într-o pivniță umedă, plină de guzgani. Prizonierii, strînși, în întuneric și frig, unul lîngă altul, se apărau cu pumnii de animalele flămînde și temerare.

Mustăciosul, crescut în școala vremii lui și format în cloaca pestilențială a moravurilor de atunci, era robul cîtorva adevăruri elementare, implacabile. Forță de primă mărime în stat, alături de armată și biserică, poliția se bănuia un organ de represiune, moralizantă și nivelatoare pentru un anumit strat social, deci pusă la adăpost de orice responsabilitate legală... Omul sărac, rob și prin urmare ticălos din fire, dușman prin naștere al edificiului social și al moralei pure, era scos din lege, ca orice bulgăr de lut nemernic, în care colăcia vermina ticăloșeniei. Orice individ intrat în comisariat se transforma automat în element periculos, sau, cum obișnuia să spună procurorul, în tip lombrobian, cu conștiința stropită de sînge — conștiință pe care comisarul se considera dator s-o spele — și cu sufletul plin de păcate ascunse. Mustăciosul, ca să i le afle, îl lua în de aproape cercetare. Profesional pasionat ca un amant adolescent și posedînd toate calitățile temperamentale indispensabile misiunii ce-i asigurase o faimă odioasă și-l decretase stăpîn absolut pe libertatea și viața muritorilor de rînd, comisarul oficia, în întunericul umed al beciului sau în sala de torturi, cu fanatism și pe îndelete, dozînd, cu un rar simț știin-

țific, suferința corporală și mai ales morală. Dacă arestatul rezista, timp de o săptămână, tuturor chinurilor la care era supus, comisarul îl chema la el în birou, să-l certe cu blîndețe că nu vrea să se lepede de diavolul din el mărturisind pe cine a ucis sau ce a furat, și-l reda vieții, desfigurată, olog sau aproape înnebunit de groaza prin care trecuse șapte zile și tot atitea nopți.

Gardistul pleca prin mahala din ajun, ca să anunțe cînd vor fi puși în libertate arestații. Nevestele și rudele se înșiruiau, spre comisariat, în convoi mut. După ce erau ținute ore întregi la poartă, în frig, în arșiță sau în burnița toamnelor neurastenizante, ca să aibă timp omul cu tesac să adune bacșișurile și să se înduioșeze de scîncetele copiilor, nevestele și rudele celor torturați erau împinse în turmă, spre scara de intrare. Mustăciosul se îndura, în cele din urmă, să apară în ușe și să le facă, de la înălțimea celor patru trepte de ciment, morală. Femeile ascultau, încovoiate, ghemuite una în alta și cu figurile ascunse în tulpăne. Comisarul își îndepărta picioarele mult, proptit în sabie, și le comunica muritorilor de rînd din fața lui, după ce își săra inima cu cîteva înjurături ce răsuceau morții în morminte și violau toate sfintele din calendar, că arestații vor fi puși în libertate, deși nu l-ar împiedica nimcni să-i zvîrle în ocnă, ca pe niște ticăloși cu cangrenă pe suflet și în conștiință. Se gîndise, însă, milos din fire, numai la neveste și copilași, că rămîn pe drumuri...

Femeile îngînau milog: „Săru'mîna, conașule“ și îl binecuvîntau că se îndură de viața lor ticăloasă și plecau spre casă, ducînd de subsuori și nu rareori pe targă, un bărbat de nerecunoscut sau un frate incapabil să se mai țină în picioare și toți la fel de buimaci, în muțenia lor de umbre întoarse din infern.

Comisariatul, mutat din primăvară în toamnă, de pe o stradă pe alta, în căutarea unei clădiri care să corespundă în totul, nu numai ca înfățișare, menirii sale fatidice de moralizare prin pumni și vîină de bou, fu-

sese instalat, în cele din urmă, într-o casă dărăpănată și cenușie, poate un fost han pe vremuri, cu gratii, cu beciuri și șobolani. Un felinar cu petrol, la poarta pe care oricine intra se îmbrăca, pentru cel puțin o săptămână, cu cămașa nefericirii, arunca un petec de lumină murdară pe zid, măbind atmosfera de roman foileton cu bandiți londonezi, ce plutea în jurul acestei case a suspinelor, ocolită de rarii trecători și blestemată de neveste s-o ardă focul pînă în temelii — blestem pe care haimanalele din mahalaua cu nume rușinos îl vor împlini, în curînd, într-o noapte a răzbunării.

Procurorul oprise trăsura și primise, ca un general, defilarea convoiului ce intra pe poartă, cum pornise de la pompa de apă, încadrat de santinele. Rel se dezmeticise și gema, în brațele soldatului Virugă. Trecînd pe sub firma de la poartă, birtașul și meșterul ungar simțiseră un frig în mădule și se prinseseră de mîna, strîns. Tănăsică singur era liniștit și drept, în tăcerea lui așa de semnificativă. O dată ajuns la comisariat, sergentul Varvaru își adunase oamenii, cu un scurt și tăios: „la mine, fuga marș“ și plecase spre cazarmă, fără să mai aștepte cuvîntul civilului cu trabuc sau să-l salute. Virugă, smuls de lîngă Rel, pe care-l culcase la picioarele procurorului, de comanda sergentului, binecuvînta acum, mergînd înviorat în cadență, haina militară care-l ferise de mare păcat.

— Varvarule, frățioare — oftase el, adînc — era să fac moarte de om...

— Taci, leat — ordonase sergentul, întunecat — taci și scupă și pe urmă uită tot... sau ține veninu-n tine pînă la toamnă, cînd ne liberăm...

Procurorul ordonase, în așteptarea jandarmilor, continuarea cercetării în doi timpi și trei mișcări și împărțise munca, să se lucreze cu spor.

Rel fusese uitat afară, deocamdată, întins pe ciment. Băietanul gema, legănat între viață și moarte.

și-l ruga pe soldatul Viruță, bănuindu-l aproape :
„Apă, mă camarade, apă...”

Nu-l asculta nimeni.

Plantonul de la comisariat îi luase în primire pe bețivi. Gore și Palër fuseseră trântiți, unul peste altul, sub robinetul deschis la presiune maximă, să-i re-aducă la viață apa rece.

Comisarul trecuse cu Tănăsică în camera de torturi, să-l descoasă și să-l oblige, prin mijloacele lui personale, să spună și laptele pe care l-a supt, în timp ce procurorul îi invitase, pe Bela și birtaș, cu o bună-voință și o eleganță suspectă, în biroul comisariatului. Vecinii din casa cu nebuni confirmaseră și în scris cele relatate la pompa de apă. Procurorul le pusese întrebări peste întrebări, încercase deseori să-i încurce, să-i facă să se contrazică sau să-l silească pe birtaș, luat prin surprindere și strâns cu ușa, să adauge un amănunt pe care meșterul ungur îl uitase sau se încăpăținase să nu-l divulge. Tip lombrozian și el, Bela povestise, cum o știa, toată viața din casa țigăncii — o poveste pe care birtașul, de altfel, o repetase — și nu șovăise să afirme că se certase deseori cu hamalul, pentru că-i tulbura săptăminal somnul, cu petreceri de cârciumă.

Procurorul îl ascultase, zîmbind ascuns. Mărturisirea i se păruse prețioasă și o reținuse. Dușman de moarte cu hamalul, meșterul ungur ar fi avut motive suficiente de răzbunare sîngeroasă. Nu e mai puțin adevărat că stabilise motive tot așa de serioase de răzbunare și în sarcina lui Gore și a flăcăului clăpăug, tip eminent lombrozian, deși capabil să ucidă numai ca să-și satisfacă temperamentul sanguinar. O mare întrebare, la care nu s-ar fi putut răspunde, pînă una-alta, era dacă Tănăsică înscenase mascarada convoiului hilar în complicitate cu hamalul sau cu meșterul ungur, ori de comun acord cu amîndoi, jucînd — inteligent ca orice individ din familia vastă a răufăcătorilor — pe două planuri. Era imperios necesară, așadar, confruntarea flăcăului clăpăug cu Bela și în

urmă cu Gore și Palër, individ cu o existență cert dubioasă în căsnicia hamalului și poate cu un rol nu tocmai așa de secundar, în dublul asasinat de la pompa de apă.

Birtășul, în timpul cercetării, tresărise de câteva ori, palid. Tănăsică urlase, în camera de tortură. Ofticosul cu catastiv, în dubla lui calitate de negustor cinstit, la care mănîncă șapte mahalale în cont, și de stăpîn al flăcăului clăpăug, îl rugase pe procuror să-i scape sluga de chinuri.

— Că, la urma urmei, eu pot să-l bat pe Tănăsică uneori, da' comisarul nu, că nu-i dă el să mănînce și nu-l îmbracă el...

Procurorul se încruntase, iar ofticosul cu catastiv amuțise, lipit de perete...

— Să zici mersi că n-o să treci și tu la rînd...

Bucuros, în adevăr, cînd s-a văzut din nou afară, că scăpase așa ușor din mîna procurorului, ofticosul cu catastiv s-a închinat și mai mult fugind, uitîndu-se mereu în urmă, cu frică să nu vină omul cu tesac după el, să-l prindă de gît și să-l readucă la comisarariat, a ajuns la casa cu nebuni lac de sudoare.

Tănăsică îndurase chinurile la care fusese supus cu o resemnare apostolică. Adus pe brațe și trîntit, în urmă, dezarticulat, cu gleznelor lovite cu vergele, umflata, și spatele tot o rană, la picioarele procurorului, flăcăul clăpăug răsturnase, deși abia mai avea putere să articuleze, prin simpla repovestire a faptelor, eșafodajul pe care îl ridicase, pe baza elementelor formale culese, inteligența profesionistă și logica așa de convențională a omului cu trabuc. Meșterul ungur confirmase adevărurile spuse, printre stropi de sînge și suspine, de vecinul lui din casa de nebuni, care mai păstra, în jurul picioarelor, frînghia cu care fusese legat, cu capul în jos, de tavanul din camera de tortură...

— Ceasu rău, coane procurorule — gemuse Tănăsică, în ultim efort — ceasu rău și curva de viață, uite vinații. Arestează, dacă poți, ceasul rău...

Flăcăul clăpăug, în urmă, leșinase...

Procurorul și comisarul se priviseră lung, întrebători.

Bela îi apăraseră cu eroism pe vecinii din casa cu nebuni. Nici unul nu luase parte la mascarada de afară. Se încuiaseră, ca el, în casă, presimțind că are să se întâmple ceva neașteptat, cu țiganca și cu turma adunată la poartă și pe gardul dinspre maidanul cu basculă. În demența ce o cuprinsese, mahalaua — sau cum spusese Tănăsică : viața proastă și fără frîu — o culcase la pămînt pe Safta, ca să răzbune moartea Oiței sau, poate, numai ca să-și sature ura oarbă cu o suferință alta, a oricui. Meșterul ungar, deși nu citise, ca procurorul, cîteva volume, despre maladiile și deviațiunile morbide ale sufletului colectiv, dezlănțuit deseori ca un ciclon sau ca un catastrofal cutremur de pămînt, răușise totuși să-l convingă pe comisar, cu logica bunului simț, că fapta mahalagiilor, a tuturor și poate a nici unuia din ei, era posibilă — pentru că, adăogase el, nu este și nu poate fi nimic imposibil, într-o lume roasă, sălbatică, îndobitocită, de o viață aspră, de munca trudnică și fără nici un folos, în bătaia tuturor vînturilor și departe de soare — viață de cocină, trăită de toți robii fabricilor, ai triajului și ai magaziilor de mărfuri de lîngă depoul de mașini, cu nervii răsuciți zilnic de necazuri și revolte, în trupurile supte de mizerii și boli ascunse.

Procurorul nu era dispus să filozofeze asupra destinului omenesc și cu atît mai puțin să asculte un discurs subversiv, de la un meșter în bluză albastră. Adevăruț, pentru el, în jurul dublului asasinat de pe șoseaua Basarab, era simplu acum. Ucigașii țigăncii vor fi căuțați în mahalaua cu nume rușinos. Revenise, așadar, la unica, marea și salvatoarea idee ce-i scăpărase sub frunte încă de la pompa de apă. Acum era liber s-o traducă în fapt, eroic fapt și predestinat să facă vilvă, pe teren. O patrulă de jandarmi aștepta în curte...

— Comisar, în doi timpi și trei mișcări, să-mi aduci criminalii...

Mustăciosul salutase și plecase, fără cuvînt, să răstoarne mahalaua și să-i scoată — cum îi ordonase superiorul — din pămînt și din pîntecul mamelor, pe ucigași...

Cînd a fugit Fana la poartă, atrasă de țipete, să vadă ce pacoste nouă se abătuse peste mahalaua cu nume rușinos, a găsit toată strada, plină de militari, de neveste despletite și zăpăcite de spaimă, de bărbați numai în cămăși și desculți și de copii alergînd de colo pîna colo, încă buimaci de somn, speriați, tremurînd, rătăciți de părinții împinși, fără alegere și brutal, în cordonul larg al jandarmilor cu baioneta la armă.

Comisarul intra dîn casă în casă și cu ajutorul subalternului cu tesac, fără cuvînt și fără alegere, îi apuca pe mahalagii de mîini și de picioare și-i da rostogol de sub plapumă — ca să-i ia în primire, în urmă, jandarmii și să-i arunce, de la unul la altul și din pumni în alți pumni, pîna la cordon.

Oamenii, prinși fără veste de furtună, uitaseră că pot să țipe sau să se întrebe ce se petrece cu ei. Se uitau unii la alții, turmă îndobitocită, cu ochi ce nu mai știau să cunoască.

Epilog pentru primăvara tristă

Capitolul XX

UN DESTIN SCRIS PE BATISTA

— Așa, în turmă și între jandarmi, i-au dus pe urmă la comisariat, să-i tortureze...

Fana a plîns, cu ochii ei mari și frumoși, a plîns, lîngă mine :

— Oamenii — săracii oameni !...

Gîndul s-a închis, apoi, peste revolte și adîncă amărăciune, cu un pansament nou peste o rană veche și fără speranță de vindecare.

Mă învăluisе, mătase șopotitoare, o tristețe muzicală — ca o fericire a durerii...

Acum erau de prisos întrebările, și zbuciumul, și lacrimile.

Trăiam, fără mine și fără gînduri, lîngă Fana, cu sufletul ca o fișie de steag decolorat de vreme, pe care nici vîntul nu se mai îndura s-o fluture.

Fata se înfiorase.

— O auzi cum suspină în somn ?

Am făcut un efort, risipit cum eram atunci, să mă adun, fărîmă de gînd lîngă altă fărîmă, ca să pot înțelege cine suspinase în somn. O uitasem pe mama, cum mă uitasem pe mine, ca să mă pot dărui, cu totul, durerii unanime. ☺

Nu știam că mai rămăsese un ultim strop amar și numai pentru mine.

Mă apropiasem, în vîrfuri, de pat.

Puica adormise trîntită peste plapumă, cu capul lunecat de pe albul pernei. Avea o paloare de cadavru și o cută adîncă între sprîncene. Niciodată nu mi se păruse așa de slabă. Parcă se topise carnea, ca să rămînă, sub mîneci, oasele subțiri, și mai lungi acum, ale brațelor. Tremura lumina de la candelă, peste pleoapele vinete, duse afund, în orbitele mari. În mîna care-i lunecase pe lîngă pat, mama strînsese o batistă plină de sînge...

Se adunau, cum rămăsesem înfiorat lîngă pat, amintirile :

„Tu și ăl bătrîn, doi cîini — am să mă spînzur, ca să scap de voi...”

Fana îmi șoptise :

— A scuiapat sînge cînd s-a speriat că mori, azi-noapte...

Am ridicat ochii spre icoană, cu toate durerile și revoltele răscolite și împletite în mine, și am zburat spre cer o rugăciune fără cuvinte și înverșunată, scriș-niță, ca o chemare din urmă și ca un blestem.

Soarele își juca lumina toată pe batista cu sînge — soarele nesimțitor de frumos și de strălucitor, din primăvara dușmancă.

Destinul tuturor era scris pe batista strînsă în mîna ca de var. ~~Se încovoiau în picurii de sînge, toate elanurile, ca miște maci cu tulpinele frînte, și murise, neștiut, ca un copil în scutec zvîrlit pe maidan, cel din urmă vis al copilăriei.~~

Soarele își juca lumina toată pe batista cu sînge — înțtia mare sărbătoare a îngerului negru.

CUPRINS

	<u>Pag.</u>
Prefață	5

I

PREDESTINARE

Capitolul I	Un copil cînta cu ochii în soare .	31
Capitolul II	Un glas, ca o sfișiere, în noapte	40
Capitolul III	Se împletesc destine peste timp .	53
Capitolul IV	Un suflet crescuse răsucit și strîmb	59
Capitolul V	Descifrare în palmă și în vreme .	71

LA INCEPUT A FOST PRIMAVARA

Capitolul VI	Soarele murise cu mărăcinii și copilăria	83
Capitolul VII	Moartea își fillfise aripa aproape	91
Capitolul VIII	Gura lumii numai pămîntul . .	100
Capitolul IX	Trup de fată în singe și gînd . .	110
Capitolul X	Dragoste și moarte, altceva nu există	115

Capitolul	XI	Joc cu păpuși, cu inimi și cu flori	137
Capitolul	XII	Vis pentru toți necăjiții pămîntului	154
Capitolul	XIII	Măr înflorit între Cain și Abel	163

SE DESCHID TAINELE CA MUGURII

Capitolul	XIV	Surpriză în sobor de țate	171
Capitolul	XV	Cocoșii anunțau triumful omului	179
Capitolul	XVI	Și nu ne duce în ispită	188
Capitolul	XVII	Zburase peste lume un hulub alb	193
Capitolul	XVIII	Două suflete și un singur mister	198
Capitolul	XIX	O noapte de pomîna	203
Capitolul	XX	Deșteptare fără cuvînt	209
Capitolul	XXI	Popas sărbătoresc	212

II

MARO, IDOLUL DIN VIS

Capitolul	I	Moartea stă la pîndă în barieră	223
Capitolul	II	Safta s-a dat huța în leagănul dracului	230
Capitolul	III	Blestemată zi a mai fost atunci	246
Capitolul	IV	Casa cu nebuni — casa cu năluci	253
Capitolul	V	O floare albă și otrăvitoare	259
Capitolul	VI	Ivan era un copil uriaș și altceva nimic	270
Capitolul	VII	Sînt fericiți pe care nu le putem înțelege	279
Capitolul	VIII	Un suflet mare a trecut	286

SUFLETE CU RUFEE MURDARE

Capitolul	IX	Mierla și cucul gălbior	299
Capitolul	X	Maica Precista de pe strada Vespasian	312

Capitolul	XI	Biserica între bordele	335
Capitolul	XII	Gore era în adevăr fericit	352
Capitolul	XIII	Safta se sanctificase prin sacrificiu	362
Capitolul	XIV	Mascarada sub clar de lună	380
Capitolul	XV	Gînd nou, între lumini	403
Capitolul	XVI	Un noroc care nu surîde oricui	412

JOI, CIND A FOST BATUT ISUS ȘI FRATELE LUI, REL

Capitolul	XVII	Virugă, soldat prost și țăran	425
Capitolul	XVIII	Călătoare, sufletele...	451
Capitolul	XIX	Casa suspinelor	468

EPILOG PENTRU PRIMAVARA TRISTA

Capitolul	XX	Un destin scris pe batistă	485
-----------	----	--------------------------------------	-----

Responsabil de carte : Marla Manoliu
Tehnoredactor : Gela Strominger
Corector : Ion Arsene

---

*Dat la cules 11.12.956. Bun de tipar 29.03.957. Tiraaj
18.000+2110 ex. Hirtle cărți școlare mată de 65
gr. m.p. Ft. 540x840/16. Coli ed. 22,27. Coli de tipar
30,75. Ediția I. Comanda 2477. Planșe tipo I. A. nr.
04953. Pentru bibliotecile mici indicele de clasifi-
care 8 R-31*

Tiparul executat sub com. nr. 1864 la Combinatul
Poligrafic Casa Scinteli „I. V. STALIN”
București — R.P.R.

